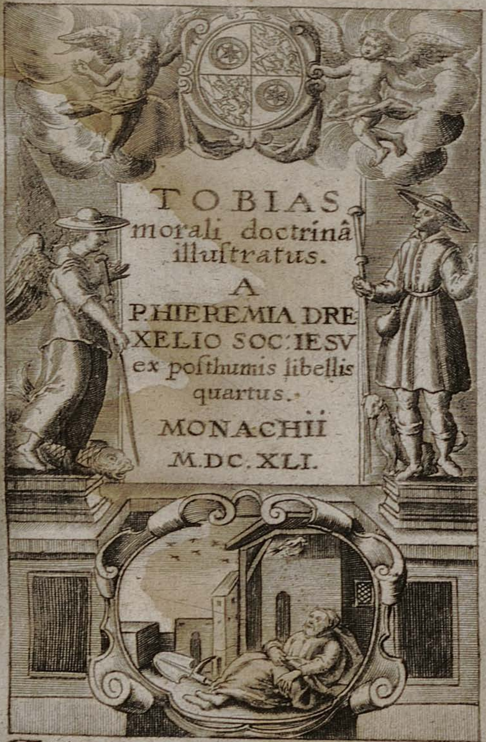

TOBIAS
morali doctrinâ
illustratus.
A
P. HIEREMIA DRE-
XELIO SOC: IESV
ex posthumis libellis
quartus.
MONACHII
M.DC.XLI.

Typis Vid. IOANN. CNOBBARI. Typographi
Antuerp. 1642.

Eremitor. Camaldulen. prope Varsav.
montis Reg.

REVERENDISSIMO

ET ILLVSTRISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO,

D. FRANCISCO GVILIELMO

EPISC. OSNABRVGENSI, MINDENSI ET VERDENSI, S. R. I. PRINCIPI,

ECCLESIÆ CATHEDRALIS RATISBONENSIS,

Collegiatæ Bonnensis, Monacensis & Oetinganæ Præposito, &c.

Comiti de Wartenberg & Schaumburg, Domino in Wald & Hachenburg, &c.

Domino Clementissimo.

REverendissime ac Illustrissime Princeps. Duo maximè singularis Patientiæ exempla nobis sacræ litteræ prodiderunt, Reverendissime atque Illustrissime

me Princeps, duobus fortissimis viris Jobo & Tobiâ, velut in publicum Orbis theatrum productis, jussisque suam Fabulam agere toti retro Posteritati memorabilem. Ita legimus Tob. 2. cap. *Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut Posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Iob.* Et verò luculenter egerunt ambo, pari vivacitate, animi robore & constantiâ, omnium seculorum approbationem meriti. Non pulchrius Spectaculum videre Jovem credebat Annæus Seneca, quàm patientem virum, & inter ærumnas ausurum provocare Fortunæ sævientis minas ac verbera. Quantò pulchrius exhibuerunt Actores nostri, spectaculum facti Deo, Angelis, & hominibus. Deo coronanti, Angelis bonis applaudentibus, malis confusis; hominibus, viso tristis initiis lætissimo exitu; ad imitationem provocatis. Cæterùm ut Choragi Scenas & apparatum variare solent pro varietate materiæ,

quam tractant: (alia enim Tragœdiæ facies existit, alia Comœdiæ, iterúmque alia ex utrisque mixtæ) ita non injucundum erit, observare divinæ Sapientiæ ludentis in Orbe terrarum varios modos, quibus & ipsa ludit. In Jobo certè, donec series dispositorum eventuum evolvatur, omnia tragica reperias. Nulla interludia: jucundi nihil immiscetur. Cuncta in suspenso sunt, justum periculi metum terroréśque incussura. Humani generis hostis potestate in innocentem carnifex armatur. Mox alius super alium feralis nuncius advolat. Diripiuntur ædes, abiguntur pecora, cæduntur servi, filii. Quæ subitis ruinis non sepeliuntur, pejoribus incendiis conflagrant. Paullò pòst *extenditur manus in ipsum corpus, & percutitur ulcere pessimo, à plantâ pedis usque ad verticem.* Tragœdiæ synopsis hæc est: supremus Agonotheta Deus, juvat Patientem & spectat; Job patitur, & *testâ saniem radit.* Dæmon sævit, uxor exprobrat, amici

jam ſtupent, *quia vident dolorem eſſe vehementem*; jam innocentiæ ſuæ innixo indignantur. Hæc inter, ut etiam loquendi modus cothurno reſpondeat, de turbine ruunt voces, vibrantur alternis & fulminant miræ ſententiæ. Actio ſanè pathetica. Ingenium ſupra omnes Euripides & Senecas. Ut meritò illud, quod de Abrahamo diſertè pronuntiavit Divus Ambroſ. lib. I. cap. I. Jobo accommodari poſſit. *Magnus planè vir, & multarum virtutum clarus inſignibus. Quem votis ſuis philoſophia non potuit æquare. Denique minus eſt, quod illa finxit, quàm quod iſte geſſit.* Ultimo Actu mœror in gaudium, lucta in triumphum vertitur. Cùm enim *Iob in omnibus his non peccaſſet labiis ſuis, ſuſcepit Dominus faciem ejus, & benedixit noviſſimis magis quàm principio ejus. Et facta ſunt ei quatuordecim millia ovium, & ſex millia camelorum, & mille juga boum, & mille aſinæ, & fuerunt ei ſeptem filii & tres filiæ, vixitque poſt hæc centum quadraginta annis:*

Epilogo

Epilogo ad omnes ſpectatores directo, *ut conſiderent ſervum Dei Iob, quòd non ſit ei ſimilis in terrâ, homo ſimplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.* Laudabit hîc, ſcio, ſpectator Actorem: ſed mirabilem potiùs quàm imitabilem dicet. Moroſi tædio afficimur ſpectaculi, & ægrè finem divinæ compoſitionis exſpectamus. Ut de horrore jam & quadam quaſi immanitate dolendi taceatur. At enim infinitæ Sapientiæ nec alii modi deſunt, quibus homines detineat, ad virtutis exercitium & fiduciam erigendos. Alterum Patientiæ exemplum propoſitura, Agonem Tobiæ longè aliis limitibus circumſcripſit. Totam Actionem alio filo deduxit, in modum familiaris exempli, quod inſtrueret pariter & delectaret. Dæmone ab hoc theatro procul faceſſere juſſo, cœleſti potiùs Genio partes dantur. Tentationum acerbitas toleranda, infusâ ſuavitate corrigitur. Juſto viro ab adoleſcentiâ ſuâ moleſtum

erat abstrahi à Templo Jerosolymitano, captivúmq; inter Assyrios Idololatras versari. Temperatur autem hæc molestia. *Dedit enim Dominus illi gratiam in conspectu Salmanasar Regis: qui dedit illi potestatem, quocunque vellet ire: habens libertatem, quæcunq; facere voluisset. Tunc ergo pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos.* &c. verùm concessum solatium nova probatio excipit. *At ubi nunciatum est Regi Sennacherib, quòd sepeliret corpora filiorum Israël, jussit eum occidi, & tulit omnem substantiam ejus. Tobias verò cum filio suo & cum uxore fugiens nudus latuit*. Quamdiu hoc? *Post dies verò quadraginta occiderunt Regem filii ipsius, & reversus est Tobias in domum suam, omnisq; facultas ejus restituta est ei.* Paulatim crescunt certamina. Epulaturus monetur de funere jacentis in plateâ Judæi. *Manducat panem cum luctu & tremore.* Arguitur à proximis. Cæli aspectu dignissimus vir repentinâ cæcitate affligitur. Quod malum adeò persen-

sit,

ſit, ut Raphaëli ſalutanti hac voce, *Gaudium tibi ſit ſemper*, Reſponderit: *Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cæli non video.* Acceſſerunt domi iratæ uxoris convicia. *Manifeſtè vana facta eſt ſpes tua, & eleemoſynæ tuæ modò apparuerunt.* *Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis, dicens: Et nunc Domine ſecundùm voluntatem fac mecum, & præcipe in pace recipi ſpiritum meum. Expedit enim mihi mori magis quàm vivere.* In cumulum miſeriæ, miſſus peregrinari filius creditur amiſſus, deploratur ut perditus, *lumen oculorum, baculus ſenectutis, ſpes poſteritatis;* Quæ plena calamitatis, etſi atrocitate Jobi certamen non exæquatura, providentia Numinis quamprimum diluit, omnémque luctum exterſit; *In illo tempore exauditæ ſunt preces amborum in conſpectu gloriæ ſummi Dei: & miſſus eſt Angelus Domini ſanctus Raphaël*, nondum agnoſcendus (ita enim artificium requirebat) ut poſteà cumulatiore gaudio cognitus

per-

perfunderet. Nimirum Actio finitur, & Patientia currit ad præmium.

Junior Tobias redit salvus & incolumis, multisque gaudiis onustus: Senior recipit visum; *& suscipiens osculatus est eum cum uxore suâ, & cœperunt ambo flere præ gaudio. Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filii ejus, & omnis familia, & pecora sana & cameli & pecunia multa uxoris, sed & illa pecunia, quam receperat à Gabelo.* Undecimi capitis hæc clausula est: *Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.* Jucunda prorsus historia, ac velut in Scenâ alternante inopinos eventus, hortatrix viva mortalium: ut per patientiam salutem suam operentur; post tristia lætitiam, & post tenebras sperent lucem. Utramque Jobi & Tobiæ Actionem, jam olim illustrandam sibi sumpserat P. Hieremias Drexelius, Societatis & Collegii nostri. Et præsentem quidem moribus efformandis utilissimam, paullò ante obitum absolvit: hunc

ipsum

ipſum Libellum, quem inter poſthumos quartum Tuæ Illuſtriſſimæ Celſitudini, Reverendiſſime Princeps, humiliter dedicamus. Sunt in eo præter admirabile divinæ Probationis artificium, plurima quoque pulcherrimarum virtutum decora, quæ commendabilem ſcriptionem faciant. Præcepta vivendi, pietatis præmium, obedientiæ laudem, caſtitatis prærogativam, vim & efficiciam orationis cum jejunio & eleemoſynâ conjuncta, hinc ſcimus. Quæ fuſiùs commemorare neceſſe non eſt, quando ipſe repræſentas hæc omnia, qui probè animo incluſiſti tuo altiſſima magnarum mentium bona. Munificentiam erga nos multa teſtantur: & Oſnabrugenſis Collegii ampliſſima Fundatio palàm commonſtrat. Pietas te, ut omnibus Aris benignum & ſupplicem facit; ita nuper primùm Lauretum uſque in Italiam tulit. Quo eodem itinere, cæteras animi dotes tanto Principe dignas, & Roma vidit, & mirata lau-

davit. Inde reducem inter publicos Patriæ plausus gratulantium turbis immixti hoc Te libello salutamus. Per hunc Tibi porrò vitam, incolumitatem, reditum ad tot Infulas, fausta omnia apprecantes. Monachii 24. Aug. Anno Redemptoris nostri M. DC. XLI.

Rever. & Illustriss. Celsit. V. devotissimum

Collegium Societatis JESV *Monacense.*

INDICVLVS CAPITVM IN PARTEM PRIMAM TOBIÆ.

Cap.

INDI-

INDICVLVS CAPITVM IN PARTEM SECVNDAM TOBIÆ.

Cap.

TOBIAS.

PARS PRIMA.

CAPVT I.

Tobias primarii generis, vir honoratus.

TOBIAM virum Hebræum exactissimæ virtutis, omnibus noscendum, imò & imitandum proponere animus est. Præfanda tamen paucula de libro, qui Tobias inscribitur.

§. I.

Tobiæ liber moribus formãdis utilissimus est. Non nemo ex iis, qui librum obtrectare solent, ingenuè dixit. Libellus est veræ aureus. Ediscendus esset à pueris, haud secus quàm decalogus, & in imo pectoris diligentissimè condendus, in quo nihil nisi mera pietatis semina, imò flores & fructus inveniuntur. a Non minùs honorificum de eodem hoc libro elogium est istud: Inter historias primum tenet locum liber Tobiæ, qui meâ quidem sententiâ felicius Xenophonte ac Aristotele tradit Oeconomiam. Nam & exemplis vivis omnia, & salutaribus

a Ita Munsterus.

præceptis demonſtrat. Nulla hominum ætas eſt, ordo nullus aut ſexus, qui non habeat ex hoc libro diſcere præceptiones optimas, nemo eſt, qui ſui hîc officii non moneatur.

Liber Tobiæ Canonicus eſt. In ore duorum aut trium teſtium ſtat omne verbum, aſſertione Chriſti: *a* tres nominâſſe ſuffecerit. Divus Irenæus libro adverſus Valentinum cap. 34. in teſtimonium venit. *b* Divus Cyprianus epiſtolâ 52. argumentum ex eo libro ſumpſit adverſus Novitianos. Divus Auguſtinus l. 2. de doctrina Chriſtianâ c. 8. Hunc ipſum in canone Scripturæ Sanctæ collocavit, & ex eo ipſemet partem ſermonis ducenteſimi viceſimi ſecundi pro concione propoſuit. Sat teſtimonii. Mihi unus Auguſtinus loco mille teſtium eſt. Ad hunc cùm antiquiſſimi Irenæus & Cyprianus aliique accedant, rem omni modo teſtatiſſimam habemus. Taceo Concilia, quæ Tobiæ librum inter divina monumenta, ut germaniſſimam eorum partem numerant. Ita dilucidè Concilium Tridentinum. *c* Ita totius Eccleſiæ conſenſus & decreta. Sed jam in libri auctorem indagemus.

Scriptus hic liber creditur ab utroque Tobiâ tam parente quàm filio. Nam Angelus utrique præcipiens: Vos autem, inquit, benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia ejus. *d* Hebræus & Græcus contextus apertiſſi-

a *Matth. c. 18. v. 16.* b *Vixit à Chriſto nato An. 180.* c *Seſſione 4. potiſſimùm.* d *Tob. c. 12. v. 21.*

apertissimè hunc in modum loquuntur; Scribite omnia hæc, quæ contigerunt, in libro. Nihilominus non usque adeò id certum est, cùm initio hic liber Chaldaicè sit scriptus, quod Hieronymus, præfatione ad Chromatium, & Heliodorum testatur. Ab utriusque Tobiæ obitu, tertius aliquis, versus paucúlos censetur adjecisse. De hoc tam gracili libello Paulus suum illud pronunciavit: Omnia quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. *a* Sanctorum vita, lex viva, instructio nostra. Chrysostomus sanctorum hominum res gestas à Spiritu divino eam ob caussam dictatas, & nobis relictas afferens: Ut discentes, inquit, quòd licet ejusdem fuerint naturæ, virtutibus tamen studuerint, ne simus nos ignavi & desides in iis exercendis. *b*

Meum hîc votum est, quod Jobi fuit: Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det ut exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi laminâ, vel celte *c* sculpantur in silice: *d* In fimeto statuere cogitat tablinum, *e* & ordiri scriptionem non vulgarem, nec enim tabulis ceratis, aut arborum corticibus, aut candidis linteis, sed nec chartæ vel membranæ, sed marmori, imò chalybi mandare vult verba, quæ scriptitare meditatur. Utinam & ego

A 2 hunc

a *Rom. c. 15. v. 4.* b *Chrys. hom. 11. in Gen.*
c *Alii; certè.* d *Iob. c. 19. v. 23. & 24.*
e Auff die Mist will er ein Cantzley auffrichten.

hunc librum scriptionis neutiquam prolixæ omnium memoriæ imprimere, aut quod mavelim pectoribus omnium, velut marmoreæ, aut chalybeæ laminę possim insculpere. De hoc Tobiæ libro, qui pagellas paucas complectitur, verè ausim pronuntiare: Liber mole quidem modicus; sed Christianæ perfectionis est commentarius.

Scriptionis porrò hic erit ordo, qui est historiæ. Ordiamur à Tobiæ genere & familiâ.

Tobias ex urbe & tribu Nephtali oriundus primariis Natalibus. Pater illius Tobiel, avus Ananiel, proavus Adiel, abavus Gabaël, tritavus Asaël, tritavi pater Nenathiel.

Judæi suprà quàm dici potest, in conscribendis genealogiis diligentissimi. Hinc ista talia tam exactè sciri potuerunt. Sed porrò eamus.

§. II.

Natus est Tobias anno quater millesimo quadringentesimo vicesimo. Denatus est sub Manasse Rege quater millesimo quingentesimo vicesimo secundo. Ita vixit centenis & duobus annis. Tobiæ patria fuit Galilæa superior, urbs Nephtali, quæ à tribu sortita nomen. Ergo non ignobili familiâ ortus est, quod ex accuratissimâ prosapiæ, generisque descriptione cuivis facilè constet, in quâ avus, proavus, abavus, tritavus, & pater tritavi tam distinctè nominantur.

Deinde si Tobiæ munus aulicum spectemus,

mus, Salmanasaris Regis princeps œconomus fuit Tobias, ad quem omnia emenda pertinerent. Neque verò credibile, huic officio hominem ignobilem præfectum. Itaque Tobias primarii generis vir honoratus. Et hæc natalium ornamenta Deo in acceptis referenda. Ista enim Deus, quibus vult, concedit; negat innumeris. Habet generis dignitas, familiæ vetustas suos honores, quibus emineat. Nemo id negaverit. Paulina præceptio est: Reddite ergo omnibus debita, cui honorem, honorem. *a*

Gregorius Nazianzenus triplicem statuit nobilitatem. Prima suam supernè trahit originem: Ad imaginem divinam conditi sumus. Quâ quidem ratione omnes peræquè sumus nobiles. Altera priscum sanguinem & claros præfert natales. At hæc nobilitas uti suum habet ortum, ita suum etiam occasum & interitum ignorare non potest. Tertia, quam virtus parit & eruditio. Vulgatâ phrasi dicitur: Homo nobilis est, aut quia ingenii nobilis, judicii maturi, memoriæ excellentis; aut quia bene institutus, optimè moratus, insigniter doctus, eximiè sedatus, omnibus sese attemperare gnarus. Hîc quivis dispiciat, quibus velit nobilitatis insignibus ornari, si nondum eâ claritate fulgeat. Seneca de nobilitate verâ differens: Bona mens, inquit, omnibus patet, omnes ad hoc sumus nobiles. Si quid aliud est in philosophiâ boni, hoc est, quod stemma non inspicit. Patricius Socrates non

a *Rom.c.13.v.7.*

fuit: Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locavit manus: Platonem non accepit nobilem philosophia, sed fecit. Quis ergo generosus? Ad virtutem bene à naturâ compositus. Hoc unum est intuendum. Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus: Nemo in nostram gloriam vixit: quod ante nos fuit, nostrum non est. Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere. *a*

Paulus Timotheum suum hortatus: Divitibus, inquit, hujus sæculi præcipe, non sublimè sapere. *b* Præcipi vult, non suaderi his, qui ceteros facultatibus, nobilitate, aliis dotibus antistant, supercilium non erigere, non insolescere: Dic eis & manda, ut famulos atque subditos, & quoscunque alios, non minus quàm se, ac suos putent esse homines. Contrarium subinde factum. Homines potentes ac nobiles supercilio tam grandi servos suos, & ignobiliores alios despexerunt, perinde ac si magnates isti de longè meliore luto sint facti. Minimè Christiana, & amens, barbaráque insolentia hoc est. Præcipe igitur, præcipe tam fastuosis pavonibus christas ponere, & meminisse, non solâ multitudine fumosarum imaginum, nec stemmatis tantùm & longi sanguinis æstimatione censeri hominem vera nobilitatis insignia, virtutis & eruditionis esse ornamenta, plus aliis scire, auctiorem doctrinam comparare, sanctiùs ad virtutis leges

a *Seneca epist* 44. *mihi pag*. 456. *& seq*.
b 1. *Tim*. c. 6. v. 17.

leges vivere, hoc facit nobilem.

Talem in exemplum ſtatuimus Tobiam, qui familiâ, & ſtirpe clarus, clarior fuit vir-tute, vir exactiſſimus ad omne virtutis im-perium. Talis & Romanus martyr vir no-biliſſimus, qui Galerii Imperatoris ævo, Aſclepiadi Antiochiæ præfecto in os obji-ciens: Abſit à me, inquit, ut nobilem me præſtet parentum ſanguis, aut lex curiæ; ge-neroſa Chriſti ſequela nobilitat viros. Non cupio ut mihi, meóque generi quidquam parcas. Chriſti ſanguis pro me fuſus me no-bilitat. Oratione tam ingenuâ irritatus Aſ-clepiades, Chriſti Athletam flagris & plum-batis cædi, latera mucronibus conſcindi juſ-ſit: At Romanus non minus fortiter ac li-berè: Gratias ago tibi, ô Præfecte, inquit, quòd in meo corpore multa reſeraris ora, quibus Chriſtum meum deprædicem. Tot ecce Chriſtum in me linguæ, tot laudant labia, quot vulnera.

§. III.

Noſtro hoc ævo in aulis principum illu-ſtre nobilitatis ornamentum & inſigne eſt clavis aurea, quam reges, Principéſque dant Magnatibus, qui ſibi à cubiculis ſunt. Oratio & eleemoſyna claves cæli ſunt au-reæ. Has quiſquis deſiderat, quavis horâ eas impetrat, hac geminâ clave momentis omnibus cælum reſerat. His ornamentis ad omnem nobilitatis perennitatem inſigni-mur.

Ante annos quadraginta & plures, quod

recentiſſimè memini, vir non longi ſanguinis, nec lunulis *a* pedem inſignitus, ſed arte muſices clariſſimus auream à ſuo principe clavem in eximii favoris ſignum accepit. Sapuit vir iſte, & intra ſuam ſeſe fortunam continuit, clauſam galeam non perforavit, non ſe alium, quàm erat, jactavit: Scitur, ajebat, qui ſim; & glorioſius mihi eſt meâ me arte evehi; ſatis eſt mihi clavis aurea, maximi favoris argumentum, hæc una clavis ſatis me nobilitat. Prudenter hæc & modeſtè.

Clave aureâ nobilibus inſeri poteſt, quiſquis id ſeriò affectat. Et genus & formam regina non pecunia, ſed pecuniæ largitio, ſed eleemoſyna, ſed oratio donat. Eleemoſyna & oratio, duæ claves aureæ. Eleemoſyna cælum, oratio cor reſerat divinum, eò ſpiritus ardenter precantis ingreditur. Hieronymus Celantiam ſapienter inſtituens: Nulli te unquam, ait, de generis nobilitate præponas, nec loco humiliore natas te inferiores putes. Neſcit religio noſtra perſonas accipere, nec conditiones hominum, ſed animos ſuſpicit ſingulorum. Sola apud Deum libertas eſt non ſervire peccatis; ſumma apud Deum nobilitas eſt clarum eſſe virtutibus. *b*

De eleemoſynâ cæli clave aureâ Hebræus vates Daniel luculentiſſimè: Quamobrem, inquit, rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates

a *Lunula in calceis priſcæ nobilitatis inſigne.*
b *Hieron. ad Celantiam.*

tates tuas misericordiis pauperum. a Hoc noster nobis Tobias suo loco dicet. Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam. b

Hîc dices: Quam ego velim in egenos esse liberalissimus, & quavis hebdomade centum philippeos in pauperum turbam partiri. At reculæ tenues sunt & accisæ, vacuam manum non explicant. Vellem si possem. Solatium hîc ingens Augustinus suppeditans: Quidquid vis, inquit, & non potes, factum Deus computat. Discutit Deus, quid quisque voluerit, non quid potuerit. c

De oratione aureâ cæli clave dixit Siracides: Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur, & non discedet donec Altissimus aspiciat. d Applica hanc clavem, & reserasti cælum, & expugnasti cor divinum.

Qui geminas has claves aureas habent hi regum regi à cubiculis sunt primæ admissionis amici, summæ nobilitatis magnates. Orando & eleemosynas erogando jus civitatis supernæ, nomen nobilitatis æternæ obtinetur.

a Dan c. 4. v. 24. b Tob. c. 4. v. 11. & 12. c Aug. in psal. 57. & in Psal. 61. mihi p. 257. d Eccli, c. 35. v. 21.

CAPUT II.

Tobias inter omnes tribules suos eximius.

TOBIÆ genus & patriam exposuimus. Positum viri nomen, continuò multiplex comitatur elogium.

I. Puer etiamnum & penè infans, puerile nihil aut infantile moribus præ se tulit. Cúmque esset junior omnibus in tribu Nepthali, nihil tamen puerile gessit in opere. *a*

II. Ceteris omnibus ad Jeroboami vitulos aureos properantibus, ille solus Hierusalem ibat, & templum Domini frequentabat. Ita divinæ paginæ testantur. Denique cùm irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat rex Israël, hic solus fugiebat consortia omnium, & pergebat in Hierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israël. *b*

III. Societatem hominum pravorum cautissimè declinabat; illud Siracide monitum sectatus: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab eâ, & qui communicaverit superbo, induet superbiam. *c*

IV. Omnia primitiva sua & decimas suas fideliter offerebat, ita ut in tertio anno proselytis & advenis ministraret omnem deci-

a *Tob c. 1. v. 4* b *Ibid. v. 5. & 6.*
c *Eccli c. 13 v. 1.*

decimationem. a Fidelissimus debitor, mitissimus exactor.

V. Hæc & his similia secundùm legem Dei puerulus observabat: b parentes honorabat, statis de die temporibus Deum adorabat, mensam, somnum, actiones omnes precibus Deo commendabat, leges divinas memoriæ diligentissimè mandabat. Josephus scriptor Græcus Hebræorum liberos sic educatos asserit, ut in ipsis pænè incunabulis divinas leges cæperint ediscere. Quemadmodum alicubi locorum, ubi morum corruptela est, politicæ Machiavelli præceptiones vel in cunis immulgentur pueris. Ita Tobias etiamnum parvulus, & pænè cum nutricis lacte leges divinas combibit. De his singulis Tobiæ actionibus singuliariter agendum foret. Sed unicum sumemus illud: Cùm irent omnes ad vitulos aureos, hic solus fugiebat consortia omnium. Ergo Tobias inter omnes suos tribules eximius. Quod jam uberiùs dicemus.

a *Tob. c. 1. v. 6. & 7.* b *Ibid. v. 8.*

§. I.

Incredibile prorsus videtur unicum exercitui posse resistere. Sed id factum docent decantatæ veterum historiæ. Rex Porsena, Tarquinios reges expulsos in gradum pistrinum restitutus exercitum ad portas perduxit. Hetruscis jam in urbem ponte sublicio irrumpentibus Horatius Cocles extremam pontis partem occupavit, totúmque

hoſtium agmen, donec poſt tergum ſuum pons abrumperetur, infatigabili pugnâ ſuſtinuit. Atque ut patriam imminente periculo liberatam vidit, armatus ſe in Tiberim miſit, non fluvii altitudine dejectus quaſſatúſve, non pondere armorum preſſus, nec ullo vorticis circuitu actus; ne telis quidem, quæ undique congerebantur, læſus, tutum natandi eventum habuit. Unus itaque tot civium, tot hoſtium in ſe oculos convertit, ſtupentes illos admiratione, hos inter lætitiam & metum hæſitantes: unuſquiſque duos acerrimâ pugnâ conſertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, diſtraxit. Denique unus urbi Romæ, tantum ſcuto ſuo, quantum Tiberis alueo ſuo, munimenti attulit. Quapropter diſcedentes Hetruſci dicere potuerunt: Romanos vicimus, ab Horatio victi ſumus. Ita vir unus in multa millia hoſtilis exercitûs pugnavit. Sed Horatium Coclitem ſalvere ac valere jubemus. Tobias adhuc puerulus adverſus populi multitudinem ingentem ſtetit, pugnavit, gradu ſe moveri neutiquam paſſus: Cùm irent omnes ad vitulos aureos, hic ſolus fugiebat conſortia omnium. Cùm omnes ederent ex cibis gentilium, iſte cuſtodivit animam ſuam, & nunquam contaminatus eſt in eſcis eorum. Videte puerum, qui in ſuâ gente multa millia adultorum abſtinentiâ, fide, conſtantiâ, longè ſuperavit. Verè lilium in ſpinis, lampas in obſcuro, ſmaragdus in luto, ſidus in tenebris: columba in accipitrum medio, o-

vis

vis in luporum circulo, sanctus & impollutæ fidei inter improbissimos. Nepthalitæ omnes idololatræ. Tobias solus uni & vero Deo adhæsit.

Pulchella Mundi ratiocinatio est, & maximarum virium, quæ etiam fortes animos enervat: Syllogismus iste est, sed planè informis: Tamen alii omnes hoc faciunt. Cur ego eximi numero & singularis esse velim; si hoc aliis, cur mihi non liceat? Hoc illud Mundi robustissimum epicherema est. Exemplis rem monstramus; vulgarissimæ voces sunt: 1. Omnes jam vivunt bacchanalia, nemo sobrius. 2. Quisque ad crumenam suam vigilat, quisque suum venatur lucrum. 3. Nemo est, qui corporis cultum non amet. Hoc vestigium genus jam ubique usitatissimum. 4. Hanc pecuniæ exercendæ rationem nemo non sequitur. 5. Nemo aliter hac de re loquitur. 6. Ad quietem omnes properamus, laborem fugimus omnes. 7. Nemo tolerat se dictis contumeliosis aut acerbis peti. 8. Nemo non amicus esse cupit reginæ pecuniæ: certè nec ego hostis ero. Centum talia: Hoc omnes faciunt, omnes, omnes; ego unus sim eximius? Sic alter alterum ad gehennam suaviter inter brachia ducit; alienis perimus exemplis. Quis est, qui cum paucis, quis est, qui seriò, totóque pectore solus cupiat potiri cælo?

§. II.

Tobias solus fugiebat consortia omnium, Noëmus solus inter nequissimos bonus;

nus: Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis. Omnis caro corruperat viam suam. Mundus fœtentium hircorum refertissimus, solus ovicula Noëmus, cui dixerat Deus: Te vidi justum coram me. *a* En hic solus. Josephus in Ægypto, quàm non sanctâ domo exceptus est? Dominus, aulæ asseclà non magnam domûs curam habuit, domina impudica & nequam femina, ancillæ dominâ non sanctiores, inverecundæ; domestici omnes idololatræ. Unicus Josephus inter tot corvos & Harpyias veluti columbula se continuit. Deum coluit, virtuti studuit. En iterum hic solus. Jobus idea patientiæ, solus veri Numinis cultor inter idolorum servos. Vir erat in terrâ Hus, ubi homines impii idololatræ, nequiores quàm bestiæ. Hinc ille ingemiscens: Frater, inquit, fui draconum & struthionum. *b* Ille tamen unus religione in Deum, vitæque sanctimoniâ eminuit, & ad mores paternos, suos quoque filios formavit. En etiam hic solus. Non adeò magnæ artis est probum inter probos, sed inter improbos probum perseverare. Quod Gregorius eruditè commendans: Sicut enim, inquit, gravioris culpæ est inter bonos bonum non esse, ita immensi est præconii, bonum inter malos extitisse. *c* Lothus inter Sodomæos & Gomorrhæos, salaces hœdos, vir integerrimus, quem Petrus Apostolus laudans: Aspectu, inquit, & auditu justus erat,

a *Gen. c. 7. v. 1.* b *Iob. c. 30. v. 29.*
c *Greg. tom. 2. l. 1. moral. c. 1. mihi pag. 316.*

erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. *a* Ecce iterum hic solus. Josephus ab Arimathæâ inter septuaginta duos senatores consederat, qui omnes in Christi caput pronuntiârunt: Reus est mortis. Quid ille unus & solus hîc diceret? Solus tamen & unus contrariam dixit sententiam: Non est reus mortis: non enim consenserat consilio & actibus eorum. *b* Ecce & hic solus, Horatius Co.les, Tobias inter suos omnes eximius. Episcopo Pergami vox divina hæc scribi jussit: Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam, *c* Medius filiorum Belial religionem non mutavit, mores sanctos non exuit. Ecce & hic solus. Thomas Morus Angliæ fidus illustrissimum in Londinensi curiâ consedit, consiliis regis improbis obstiturus: ceteri suadentes omnes & Placentini senatores id decreverunt, quod maximè rex Henricus voluit, in cujus sententiam omnes alii concesserunt, solus Morus restitit, illas Baptistæ voces usurpans: *Non licet tibi.* Ecce hic solus viam veritatis non deseruit, caput insuper huic sententiæ impendit, verè curiæ Britannicæ Phœnix. Hinc Carolus V. Imperator dixit: Rex Henricus toti Angliæ caput amputavit, cùm Morum sustulit. Si Morus præ ceteris videri voluisset, aut solâ restitisset pertinaciâ, laudem non tulisset. At verò dictante scientiâ & con-

a 2. *Pet. c.* 2. *v.* 8. b *Luc. c.* 23. *v.* 51.
c *Apoc. c.* 2. *v.* 13.

conſcientiâ caput conſecrare veritati, hoc ſanè immenſi eſt præconii. Ecce hic ſolus Tobias verus Phœnix.

Quotidianum eſt bonæ mentis homines inter improbos verſari. Eſt famulus, aut ancilla in domo, in quâ mores regnent peſſimi, de quâ vix alio modo judicare poſſis quàm iſto. Mi Deus, quàm diſſolutis moribus in hac domo inquilini ſunt, quàm vita hîc vivitur vitioſa, eſtur, potatur, luditur totos dies, totas ſubinde noctes. Excluſum eſt his ædibus jejunium, excluſa pudicitia omnis; turpia, obſcœna verba pænè omnium ore ſparguntur; exempli boni vix quidquam videas. Precando menſam adire, aut ab eâ recedere pænè dedecori eſt; ſomnum ut pecudes ordiuntur. Hæc mihi parum videntur chriſtiana, hæc divinis legibus non conformia. Hunc ergo domeſticorum furorem non ſequar. At irridebor, & vexabor? Parum refert: modò id Deo Angelíſque placeat. Ecce hic ſolus; ecce hic Tobias. Iſte cuſtodit animam ſuam, hic ſanctus eſt. Hæc talis ancilla non ſervit vitiis, animo libera, inter ſpinas roſa eſt. Quod Origenes per priſcæ legis ſanctos confirmans: Qualis fuit Melchiſedech, inquit, in medio Chananæorum, qualis Abraham in medio Chaldæorum, inter profanos ſanctus, inter obſcœnos mundus, pius inter impios. Sunt etiamnum in Orbe, non dubitem, ejuſcemodi latentes ſancti, quos difficile eſt digitis demonſtrare, & dicere: *hi ſunt*, Iſti cuſtodiunt animas ſuas. Deus defendit

defendit illos ab omni vitiorum turpitudine.

Vnicus talis homo pluris est apud Deum, quàm aliorum multa millia. Quod Siracides apertissimè confirmans: Melior est, inquit, unus timens Deum, quàm mille filii impii. *a* Hoc Chrysostomus expendens, & idem omnino adstruens: Melior est, inquit, unus faciens voluntatem Dei, quàm innumeri peccatores. *b* Davidi regi olim à populo dictum: Tu unus solus pro decem millibus computaris. *c* Idem hic usurpare liceat in hominem inter improbos tam castis & probis moribus viventem. Hic unus solus computatur pro decem millibus. Multitudo vitiis favens non curanda quidquam, nec sectanda. Quod Deus expressissimè præcipiens: Non sequêris, ait, turbam ad faciendum malum: nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut à vero devies. *d* Nec enim refert, quàm multi, sed quàm boni. Socrates imprudentissimum judicat, qui unicum adulterinum nummum rejicit, ut monetam improbam, & marsupium his nummis plenum admittit, ut pretium non spernendum. Argentum falsum non ideò probum est, quia multum est: vitia non ideò laudanda, quia plurimos habent cultores & patronos. Laurigeri multi, pauci Phœbi. Eam ob rem optimus princeps Mathathias, cùm suaderetur ei à multis, ut Anthiocho regi pareret, & præsenti sese necessi-

a *Eccli. c. 16. v. 3.* b *Chrys. hom. 8. in Acta.* c *2. Reg. c. 18. v. 3.* d *Exodi. c. 23. v. 2.*

necessitati attemperaret, vóce generosissimâ dixit: Etsi omnes gentes regi Antiocho obediunt, ego & filii mei & fratres mei obediemus legi Patrum nostrorum. Propitius sit nobis Deus, non est nobis utile relinquere legem & justitias Dei. a En germanum Tobiæ imitatorem. Hîc geminum documentum exactiùs observandum.

a 1. *Mach. c. 2. v. 19. & seqq.*

§. III.

I. Cùm irent omnes ad vitulos aureos &c. Mundum inspice, imò teipsum intuere, ad vitulos aureos nemo non festinat. Pecuniæ obediunt omnia.

Scilicet uxorem cum dote fidémque & amicos
Et genus & formam regina pecunia donat. a

Dat census honores, inde gravis judex, inde severus eques. *b* Atheniensium nummi bove, Peliponesiorum testitudine signati. Hinc verum & vetus verbum: Virtutem & sapientiam vincunt boves, vincunt testudines. Quantum quisque suâ numorum servat in arcâ, tantum habet & fidei, religionis, nobilitatis, ingenii, dignitatis.

Protinus ad censum; de moribus ultima fiet
Quæstio. Quot pascit servos? quot possidet agri
Jugera? Quàm multâ, magnáque paropside cenat?

Quan-

a *Horat. l. 1. epist. epist 6. ad Numicium, mihi pag. 253.* b *Ovid. l. 3. Amor.*

Quantum quisque suâ nummorum servat in arcâ
Tantum habet; & fidei. ——— a
O cives, cives quærenda pecunia primùm est,
Virtus post numos —— b

Aurum potest omnia. Quidvis numis præsentibus opta. O igitur beatus vir, ô ter beatus, qui post aurum vitulósque aureos non abit.

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum. c

Quæstio hîc fit, num fusiles hi vituli è puro puto auro sint conflati? Ajo, non vitulos fuisse, sed vitulorum capita, eáque aurea. Hæc illa Hebræorum idola, quorum effigiẽ in Ægypto utique viderunt, & ad suos ritus impiè transtulerunt. Vitulari, priscis erat lætitiâ exultare, uti amœnitate vernâ pecudes in pratis solent. Quivis hominum à suo protoplasto suos habet impetus, & procursus, seu latentem petulantiam, seu exultantem lætitiam, aut vehementem excandescentiam aut tetricam & lacrymis exundantem tristitiam. Hinc propensiones & affectus diversissimi: alii in aliud ferimur, sua quemque trahit voluptas, eáque sibi dissimillima. Sunt, quibus summæ sit voluptati viles animas ad jurgia & pugnos mutuos concitare. Alii potando, alii ludendo, aliqui venando plurimum oblectantur. Aliquorum indoles summis studiis quęrit nummos, alii honores & digni-

a *Iuvenal. sat.* 3. *v.* 140 b *Horat. epist. l.* 1. *epist. ad Mæcen. mihi pag.* 245. c *Horat. l. cit.*

& dignitates aucupantur induſtriâ incredibili, plurimi ad cultum pompámque veſtium curam atque operam omnem conferunt. Juvenilia deſideria, aurea vitulorum capita. Timotheum commonefaciens Paulus: Juvenilia, inquit, deſideria fuge. a Cùm igitur omnes ad vitulos eant aureos, & ſuam quiſque cupiditatem ac libidinem ſectetur, vos ſoli, quicumque in rem veſtram ſapitis, cuſtodite animas veſtras, juvenilia deſideria fugite. Exemplis optimis præit Tobias. Hic ſolus fugiebat conſortia omnium, & pergebat in Hieruſalem Domini & ibi adorabat Dominum Deum Iſraël. Ninive, ubi Tobias habitabat, colluvies erat idololatriæ, vitiorum officina, & tamen ab omni ſeſe turpitudine Tobias abſtinuit. Hic nempe ſolus. Neminem pigeat virtuti ſolum operari; nec enim pigeret, ſi poſſet, vel ſolum cælo frui, Dei aſpectu potiri.

II. Deus ſubinde præmium in hac etiam vitâ tribuit, qui nullam actionem bonam mercede ſuâ deſtituit. Hæc illa Numinis paterna in ſuos eſt providentia. In exilio Tobias longè fuit felicior, quàm in patriâ; Deus illum periculis plurimis ſubduxit, & eas conceſſit facultates, quibus familiam honeſtiſſimè aluit, inſuper & egenos juvit. Macello & lanienæ deſtinatus à Sennacheribo rege incolumis evaſit, à Gabelo pecuniam mutuo datam recepit, optatiſſimum filii matrimonium vidit, viſum perditum re-

a 2. *Tim. c. 2. v. 12.*

recepit, ætatem longissimam vixit. Scutum divinæ providentiæ illum protexit. Benedictio Domini super caput justi, *a* dixit Salomon: quod verissimum fuit de Tobiâ.

Anno Christiano millesimo sexcentesimo trigesimo primo *b* Vesuvium montem ea egit intemperies, ut à mille quingentis annis nihil tam terribile visum, auditum, lectum credatur. In ejusmodi terræ motu, qualem & Plinius secundus narrat, qui sub dio agebant, cervicalia capitibus imponebant, & linteis constringebant, ne à volantibus lapidibus læderentur. Beatus vir, qui in sensu cogitabit circumspectionem Dei, *c* ac providentiam infinitam, quæ omnia circumspiciendo intuetur & lustrat, omnia rectissimè disponit, ordinat, regit ac gubernat. Omnes viæ hominis patent oculis ejus: spirituum ponderator est Dominus. Huic igitur Domino revela opera & dirigentur cogitationes tuæ. *d* Quidquid agis, ad Deũ, & ad ultimum finem tuum referas, & divina te providentia amantissimè semper & in omni loco proteget. Hoc cervical capiti tuo hæreat, & nusquam non tutus ibis. Divina Providẽtia non solùm cervical est mollissimum, sed adversus mala & pericula firmissimum scutum, præsidium tutissimum. Hanc imponamus capiti & in viâ, quæ ad superos ducit, pergamus. Sub hoc cervicali, sub scuto isto non potest lædi, nisi, qui non vult defendi.

CA-

a *Prov. c.* 10. *v.* 6. b *Similem describit Plin. Iun. l.* 6. *epist.* 20. *fine.* c *Eccli. c.* 14. *v.* 22. d *Prov. c.* 16. *v.* 22. & 23.

CAPVT III.

Tobias in cogitando Deo aſsiduiſsimus.

TObias adeò honeſtè, & ſanctè ſe geſſit, ut rex Salmanaſar hunc captivum ſuum eximiè amârit, cúmque gratiâ non ſimplici honorârit. Nam Tobiæ integrum erat eundi, quò vellet, agendi quod liberet. Deinde ad inſigne in aulâ officium adſcitus eſt. Erat enim, quod Græci dicunt ἀγοραστής, quidquid emendum, Tobias emit, cibum, potum, veſtem, jumenta, equos, vaſa, ſupellectilem. Tobias Oeconomus & procurator aulicus fuit, nec defuerunt ampla dona, quibus rex ſuum ſibi famulum arctiùs devinciebat. Ex his Tobias in alios ſuæ gentis plurima liberaliſſimè derivabat. Nam ad omnes unà captivos frequentiſſimè revisebat, ſolatiis & monitis inſtruebat, adverſis non frangi docebat: Pergebat, ait ſacer hiſtoricus, ad omnes, qui erant in captivitate, & monita ſalutis dabat eis. *a* Gabelo ſui generis viro non abundanti decem argenti talenta dedit mutua. Ad noſtram monetam philippeorum ſex millia. Cardanus cenſet fuiſſe ducatorum quinque millia. Tobias inſuper omnes ubique pauperes miſeratus famelicis cibum, ſeminudis veſtitum, mortuis ſepulturam dedit, in neminem non beneficus. Et quod honeſtiſſimas actio-

a *Tob.c.*1.*v.*16.

actiones istas plurimum commendabat, assiduam Dei memoriam pectore fovebat. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis. *a* Tobias ergo in cogitando Deo assiduissimus. Memoriam Dei assiduam in animo nutrire, non animum tantùm incredibiliter juvat, sed & facultates auget, & quidquid agendarum rerum est occultis beat successibus. Memorem esse Dei in toto corde suo, veræ sanctimoniæ fundamentum est, quod jam uberiùs explicandum.

a *Tob.c.* 1.*v.*13.

§. I.

Tobias memor fuit Domini in toto corde suo, nec enim meminisse tantùm Numinis, sed ex toto corde voluit meminisse. Atque hoc est omnia cum Deo, omnia in Deo, per Deum omnia transigere, animúmque suum penitus in Deum transfundere & immergere, *a* quod vivendi genus in hoc orbe felicissimum est, quando quis vel horulam credit infelicem, quâ Dei non meminerit, aut animum ad divina non erexerit. Theologorũ princeps Thomas Aquinas: Oblivio, inquit, parvi pensionis est evidens signũ, cùm ea magis infigamus memoriæ, quæ magis æstimamus. *b* Oblivio Dei, vilipensio Dei. Rex David hoc uno pænè lætatus:

a Eingotten/ vbergotten/ durchgotten.
b *S Thom*, 1.2.*q*.47.*art*.2.*ad* 3.

tatus: Providebam, inquit, Dominum in conſpectu meo ſemper: *a* providebam, quia diligebam, & ideò diligebam, quia memoriam dilecti ſemper retinebam. Contrarium eſt cernere in homine improbo, qui Dei memoriam excutiens in vetitum ruit, quod Pſaltes dixit: Non eſt Deus in conſpectu ejus, inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore. *b* E diverſo mundæ ſunt viæ illorum, qui memores ſunt Domini in toto corde ſuo. Germanam in Tobiâ hujus rei effigiem habemus. Oblivio Dei, interitus animi. Memoria Dei aſſidua, non dubia hominis ſanctimonia.

Hoc plurimum auget amorem divinum, quotieſcunque enim Dei meminimus, Deúmque cogitamus, velut ligna ſubjicimus huic amoris igni fovendo.

Deinde patientiam mirificè roborat hæc Dei memoria, quæ animo identidem ſuggerit: Recordare IESVM, aſpice flagellis cæſum, intuere ſpinis coronatum, ſuſpice cruci ſuffixum; vide morientem. Summæ cernis exempla patientiæ: Bibe, fili mi, bibe ſervule impatiens è calice, quem tuus ebibit Dominus.

Tertiò hæc Dei memoria validè à peccatis committendis retrahit, nam fieri non poteſt, ut ſeriò in Deum affectu ferar, mox tamen abeam, & in ſcelus me præcipitem. IESV dulcis memoria, dans vera cordis gaudia. Hinc ſanè non quæruntur falſa. Eam ob cauſam Tobias filio ſuo præcepit: Omnibus

a *Pſal.* 15. *v.* 8. b *Pſal.* 10. *v.* 6.

nibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & cave, ne aliquando peccato consentias. Perinde si dixisset: Cavebis facilè peccatum, si memoriâ jugi aspexeris Deum.

Quartò; certa docet experientia omnes hominis actiones felicitate incredibili & sanctâ benedictione affici ab hac jugi memoriâ Dei, adeò ut omnia negotia in hominis emolumentum cedant. Quod luculentissimè hoc loco confirmatur: Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo: Mox nulla interjecta voculâ subjungitur: Dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis. Hoc QVONIAM accuratè, cogitatéque perpendendum: Et *quoniam* memor fuit Domini, ideò dedit illi Deus gratiam. Hanc ipsam ob causam, quòd assiduâ Deum memoriâ complecteretur, Deóque adhæreret individuo & indissolubili nexu, idcirco Deus fortunas etiam & facultates illius miris auxit successibus. Quam prosperitatem rerum Salomon prædicens: In omnibus, inquit, viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. *a* Quod & Tobias filio identidem instillans: Omni tempore, ait, benedic Deum, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. *b* Summa hominis felicitas, assiduâ pænè cogitatione Deum complecti.

Quintò, viri sanctissimi priscæ legis hac Dei memoriâ singulariter excelluerunt, profectu rerum omnium ac successu incre-

a *Prov.c.3.v.6*, b *Tob.c.4.v.10*.

dibili. Abrahamo Deus imperaverat: Ambula coram me, & esto perfectus. a Conatus certè id facere, ambulavit coram Deo. Dixerat Deus: Patriam tuam & omnem cognationem tuam desere; obedivit, deseruit. Jusserat Deus: Circumcisionem recipe; paruit, recepit. Præceperat Deus: Filium tuum uti vitulum in victimam jugula; Non restitit, manum gladio armavit, jugulare voluit, ferire cœpit. Quidquid injunxisset ei Deus, quàm promptissimè fecisset, quia coram Deo ambulavit, hoc est, jugem Dei memoriam retinuit. Hinc maximis facultatibus & copiâ rerum omnium abundavit, vir longè ditissimus, cui semper præsto essent trecenti octodecim famuli. Memoria Dei solet esse opulentissima.

a *Genes.c.17.v.1.*

§. II.

Rex Sionis David sibimet gratulatus unicè: Dominus, inquit, regit me, & nihil mihi deerit. a Deus auriga meus est, ego patulo vehor pilento, & meum ante me aurigam semper aspicio; ita hîc tutus confideo, subinde suaviter in hoc curru dormio, quia pericula non metuo, sed totum me divinæ providentiæ committo; vias omnes & viarum compendia novit auriga meus. Ubi hospitium mihi fuerit accommodatum, subsistet, & hospitio me reficiet opportuno; Dominus regit me; nihil mihi deerit, nihil

a *Psal.23.v.1.*

hil unquam, quamdiu me Dominus ita rexerit, quamdiu ego in hoc curru progressus fuero. Hinc omni cogitatione, curâque in unũ istud incumbo, ut in curru hoc permaneam, ne fortè subitâ temeritate hinc desiliam; dum mansero, felix ero, & nihil mihi deerit.

Atque hic Hebræi regis animus erat, Dei semper meminisse. Hinc notissimæ voces illæ toties repetitæ: Providebam Dominum in conspectu meo semper. *a* Oculi mei semper ad Dominum. *b* Memor fui Dei, & delectatus sum. *c* Hinc ego, mi Lector, toties dictis, scriptisque urgeo, & precatiunculam illã brevissimam omnibus familiarissimam esse, & vel uno die millies ingeminari cupio: *Domine* JESV, *miserere mei*, *& dirige me.* Dic istud centies, vel unâ horâ, dic millies. Ita in omnibus viis cogita Deum, & ipse diriget gressus tuos. Imò vel illas solùm geminas voces: *Domine* JESV, identidem & assiduè animo vel ore ingemina.

Josephus licet servus, licet extra patriam longè positus, licet alienigena & Hebræus, tamen ei Deus in Ægypto tantam aspiravit gratiam, ut Putiphar primus illius Dominus omnem domum suam commiserit illi gubernandam. In ipso carcere Deum expertus faventissimum, in regios captivos curæ suæ creditos imperium tenuit. Demum rex Pharao regnum Ægypti in annonâ procurandâ ei tradidit. Ad hanc honoris subli-

a *Psal.* 15. *v.* 8. b *Psal.* 24. *v.* 15.
c *Psal.* 76. *v.* 4.

mitatem per gradus aſcendit ; primò domum, dein carcerem & captivos, denique regnum parte magnâ adminiſtravit. Unde huic homini ignoto, extero, ſervo, captivo tanta gratia? Memor fuit Domini in toto corde ſuo. Fuitque Dominus cum eo. *a* Quis Mardochæus? Homo vilis, inglorius, & ignobilis, Hebræus, contemptus, altiſſimo patibulo jam deſtinatus, jam pænè in eo pendulus. Repentè ad ſummas dignitates evectus, abundans & felix, regi proximus. Quæ tantæ mutationis cauſſa? Mardochæus memor Domini in toto corde ſuo, tam mirabiles rerum eventus divinæ providentiæ adſcripſit, dixitque: A Deo facta ſunt iſta. *b*

Daniel in Perſiâ ſuccedentibus diverſis quatuor regibus feliciſſimè ſervivit, à ſingulis honore maximo affectus. Illum quidem invidia in leonum cavum dejecerat, ſed divinus favor eum ſoſpitem in lucem iterum aſſeruit; ingentia ei oblata munera Nabuchodonoſor cetera ſuperbiſſimus Danielem tamen collegam *c* nominat: quemadmodum duo Conſules ſunt, qui civitatē unà gubernant. Profectò Daniel ampliſſimum dignitatis gradum adeptus in ſummam venit gloriam. Teſtimonio ſunt hæc verba: Erat autem Daniel conviva regis, & honoratus ſuper omnes amicos ejus. *d* Sed unde huic Hebræo juveni tanta felicitas? Memor erat Daniel Domini in toto corde ſuo, nam, tri-

a *Gen.c.* 39 *v.*2. b *Eſther.c.* 10.*v.*4.
c *Dan.c.*4 *v.*5. d *Dan.c.*14.*v.*1.

tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebatúrque Deo suo, sicut & ante facere consueverat. *a*

Tobias quantis peregrè successibus floruit? nam uti Hebræus contextus loquitur, constitutus est super omnia, quæ habuit Salmanasar, qui dedit illi potestatem, quocunque vellet ire, habens potestatem quæcunque facere voluisset. *b* E terrâ patriâ urbéque Nephtali nec obolum Tobias extulit, cum sacco Niniven ingressus, ut captivus & mendicus, in exilio nihilominus, Deo prosperante, iis crevit successibus, ut evaserit ditissimus: præterquam enim quod innumeris victum, vestitum, aliáque vitæ subsidia gratis præbuerit, decem insuper argenti talenta apud Gabelum deposuit. Quæ obsecro caussa tam insigniter crescentis opulentiæ? Quoniam memor fuit Domini, dedit illi Deus gratiam. Hæc jugis & suavis memoria Dei viliora etiam ista secundat. Sed heu verendum est, ne pauci sint, qui curæ ac cordi habeant hanc cogitandi Dei assiduitatem. Ideò inter nos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Malus somnus, qui Dei oblivionem inducit.

§. III.

Hanc ego Dei memoriam omnium animis ita cuperem insculptam, ut eam nulla delere posset oblivio. Sunt annuli, sunt libelli, sunt flosculi memoriales, uti ex annu-

a *Dan.* c. 6. v. 10. b *Tob.* c. 1. v. 14.

lis est lunula, & annulus puerus, *a* è flosculis serratula Chamædris, seu quercula minor. *a* Tales annuli, tales libelli & flosculi, eo loco ad manum sint, ut semper sint in oculis. Hoc aio: suam quisque conscientiam interroget, quid frequentissimè cogitet, seu tristia sint illa, seu læta. Atque huic rei, quã creberrimâ versat cogitatione, memoriam Dei eâ lege affigat, ut quotiescumque consueta cogitatio redierit, toties unà etiam memoria Dei recurrat. Hebræi legis divinæ memoriale compendium vestimentis, præsertim manticis, pileis, limbis inscribebant. Nos pectori pauculas has voces inscribamus:

Domine JESV miserere meî, & dirige me, *Aut*,

Domine JESV, miserere nostri, & dirige nos.

Sed objicias: Qui negotiis, curis, ærumnis pluribus submersi sunt, his talibus vacare non possunt. Possunt optimè, modò velint: negotia juvat, curas sublevat, ærumnas mitigat, die uno vel unâ etiam horâ sæpius animum erigere, & Dominum JESVM pauculis his verbis suaviter compellare: *Domine* JESV, *miserere mei, & dirige me*. Aut illa solùm animo versare: *Domine* JESV. Sat longa est oratio hæc intelligentissimo Deo, qui magis affectus nostros, quàm nostra verba ponderat. Nihil hîc laboris, nihil impensarum, nihil ardui moliminis: imò quò sumus occupatiores, aut turbatiores, eò crebriùs

a Denckring. b Vergiß mein nit.

crebriùs ſint iſtæ ad Deum aſpirationes. Qui mare navigant, in navi ſecum vehunt anchoram, quæ in oculis & ad manus eſt, ſed otioſa. Ubi verò fluctus inſurgunt, & ſævit mare, non tantùm aſpicitur anchora, ſed & in altum dejicitur: Dei memoria nobis eſt anchora, tunc maximè uſurpanda, cùm inter fluctus voluimur. Divo Franciſco Xaverio, in navigiis aut aſſeres, aut anchorarii funis volumina ſtratum dederunt. Nos auſpicaturi ſomnum, aut finituri, & quidquid demum operis, aut laboris aggreſſuri, nunquam id ſine Dei memoriâ faciamus.

Dei memoria omnis boni cauſſa; Dei oblivio, omnis mali origo. Quod Moſes Iſraëlis plebi tantopere inculcans: Obſerva, inquit, & cave, ne quando obliviſcaris Domini Dei tui, & negligas mandata &c. Sed recorderis, quòd ipſe vires tibi præbuerit *a* Baruch de captivorũ à Babylone reditu vaticinatus: Exurge Hieruſalem, inquit, & ſta in excelſo & circumſpice ad orientem, & vide collectos filios tuos ab oriente ſole uſque ad occidentem, in verba Sancti gaudentes Dei memoriâ. *b* Eccleſiaſtes divinas præceptiones ſuas concluſurus: Deum time, inquit, & mandata ejus obſerva, hoc eſt enim omnis homo *c* Quod Bernardus explicans: Si hoc eſt, ait, omnis homo, ergo abſque hoc nihil eſt omnis homo. Et reverà potiùs pecudis quàm hominis ritu vivit, qui Dei ſui, non, quàm poteſt crebertimè, meminit.

a *Deut.c.8.v.11.& 18,* b *Baruch,c.5.v.5.*
c *Eccleſ.c.12,v.13.*

Jonas fugitivus conſcendit navim, hîc à nautis pro mercatore habitus & examinatus perquiſitiſſimè, quâ patriâ, quâ domo, quâ gente, unde veniret, quò tenderet, quid operis, aut mercimonii haberet: Quod eſt opus tuum? inquiunt. Ad quos Jonas prout ſeptuaginta Hebræi proceres interpretantur: Servus Domini ego ſum, inquit, & Deum cæli colo. Hæc mea mercimonia, hoc opus meum. Hoc ſanè ſit opus & noſtrum, hæc primaria negotiatio, hæ primæ ſint curæ noſtræ ſemper meminiſſe Dei. Ad hoc conditi ſumus.

Iſaias, Ezechiël, Oſeas, Prophetæ alii quoties illud ingeminant: Quia oblita es Dei Salvatoris tui, ô Hieruſalem, ô Damaſcus, ô Judæa, quia oblita es Dei creatoris tui, & fortis adjutoris tui non es recordata, proptereà plantabis plantationem infidelem, & germen alienum, obliviſcar filiorum tuorum & ego.[a] Dei oblivio omnis mali origo.

Subinde querimur nos mergi falſiſſimo mari, ærumnis multiplicibus cumulari. Verè Dei oblivio horum malorum omnium cauſſa. Vox Domini eſt: Ego diligentes me diligo, Ita: Ego obliviſcentes me obliviſcor. Juſſa Chiſti novimus: Quærite primùm regnum Dei, & hæc omnia adjiciētur vobis.[b] Quod exponens Gregorius: Quia enim nobis, inquit, in intentione æternitas, in uſu verò tēporalitas eſſe debet; & illud datur, & hoc ex ſuperabundanti ſuperadditur. Continua

a *Iſocrates c.* 17. *v.* 10.
b *Math. c.* 6. *v.* 33.

tinua sit nostra ad Deum aspiratio: exemplo Tobiæ. Memores simus Dei in toto corde nostro: Dominus reget nos, & nihil nobis deerit.

Cælius Rhodiginus memoriam illam appellat *Matutinam*, quæ illius, quod complectitur, retinentissima est. *a* Hac tali memoriâ matutinâ tenacissimâ opus est ad institutum, ut bonitatis divinæ nunquam agamus immemores.

Andreas Zoërardus (cujus res gestas Maurus Boëmus Episcopus conscripsit, quem & puer vidit) solitudinem & seductam vitæ genus sectatus parcè ac duriter se habuit. Moris autem erat, ut Anachoretæ ad jejunium vernum tolerandum, quadraginta quinque dactylos tuguriolis suis inferrent: Zoërardus quadraginta nuces accepit, & eo victu contentus diem Christi Resurgentis cum gaudio expectavit. Cavata quercus domum illi præbuit, hanc intus totam acutis clavis ligneis asperavit, ad caput doliarem circulum *b* appensis quatuor lapidibus affixit, ut quocunque caput, vel reliquum corpus sese acclinaret, lapides aut clavos monitores sentiret. Monitores, Deus bone, asperi! Cum plurimis hoc idem agit divina providentia, quæ perpetuo aliquid perpessu asperum immittit, ut nunquam desit monitor de cogitando Deo. Jam liberi turbant, jam servi non obtemperant, jam mali nuntii occursant, jam curæ somno privant, jam ve-

a *Cælius Rhodig. l. 20. antiq. lect. c. 8. initio.*

b Ein Raiff.

vexat corpus, jam cruciat animus; tot monitores, quot dolores, aut mœrores, idem omnes unâ voce dicunt: Memor esto Dei, in toto corde tuo; Dominus regit te, & nihil tibi deerit. Iugis Dei memoria virtutum omnium cognata, bonorum plurimorum caussa.

CAPVT IV.

Tobias tam studiosus sepulturæ, quàm patiens cæcitatis.

QVàm felix & beatus egerat Tobias Salmanasare imperante, tam afflictus ac miser fuit Sennacheribo rege, qui Salmanasari successit. Sennacheribus tyrannus omnes Tobiæ facultates in ærarium suum rapuit, & Tobiam occidi jussit. Hæc viro sancto caussa fuit deserendi Niniven. At ubi tyrannus à suismet filiis jugulatus, Tobias Niniven rediit, pristinam domum suam recepit, facultates denuò acquisivit, quas utrâque manu in egenos tribuit. Nam festo die Pentecostes, cùm lautius parasset prandium, solus epulari non sustinuit, sed suæ religionis pauperes ad illud invitavit. At audiit Hebræorum aliquem jugulatum jacere in viâ, ille mox accubitu exiliens, velut venator visâ prædâ, relictis epulis impransus ad cadaver properavit, quod furtivâ pietate rapiens, quàm potuit occultissimè in ædes suas deportavit, ut illud sub primas tenebras cautè

cautè sepeliret. Tam opimis spoliis ditatus ad mensam rediit epulas luctu temperans, dum super mensam Prophetæ Amos vaticinium memoraret: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum. *a* Ad occasum verò solem cadaver, quod interdiu texerat, humavit. Tam pius in defunctos animus non placuit cognatis amicis, qui pietatem hanc velut temerariam, & nimis simplicem graviter objurgantes: Nonne, ajebant, hujus rei caussâ interfici jussus es, & vix effugisti mortis imperium, & iterum sepelis mortuos: At verò Tobias Deum, divinásque leges magis veritus, quàm dicta hominum, rapiebat occisorum corpora, & occultabat in domo suâ, dum mediis noctibus ea sepeliret.

Contigit autem, ut quadam die à sepulturis fatigatus domum rediret, & ad parietem in grabato se componens obdormisceret, hiantibus oculis: in quos ex hirundinum nido excrementa calida defluxerunt, intuleruntque cæcitatem. At verò Tobias, cùm ab infantiâ semper timuerit Deum, & mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis ei evenerit, sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. *b* Tobias tam studiosus sepulturæ, quàm patiens cæcitatis. Hîc geminum istud & sepeliendi studium, & patiendi robur uberiùs explicandum.

 §. I. Se-

a *Amos. c. 2. v. 10.*
b *Tob. c. 2. v. 13 & 14.*

§ I.

Sepulturę cura & ſedulitas apud Hebræos magna fuit. Quâ quidem in re, quemadmodum in genealogiis & ſtemmatum libris æternam, quà liceret, ſui memoriam quæſierunt. Deinde fides, quæ reditum à morte ad vitam expectat, nondum irroborarat, quamvis eam his ipſis ſepulturis viderentur teſtari. Abrahamus conjugi Saræ locum ſepulturæ quadringentis argenti ſiclis monetâ probâ emit. Idem officii Iſaac Rebeccæ & Liæ præſtitit. Iacob Ægypto voluit efferri quibuſcumque demum ſumptibus, & in Palæſtinâ humari. Hæ curæ funebres in omni priſcâ lege obtinuerunt. Auguſtinus cauſſam aſſignans: Non ſunt, inquit, abjicienda corpora defunctorum, maximè juſtorum ac fidelium, quibus tanquam organis & vaſis uſus eſt Spiritus ſanctus. *a* Ambroſius ſui diſcipuli dicta confirmans: Nam ſi viventes nudos, ait, lex operire præcipit, quantò magis debemus operire defunctorum corpora. Si viantes ad longiora deducere ſolemus, quantò magis in illam æternam domum profectos, unde jam non revertentur? Ego, inquit Job, ſuper omnem infirmum flevi. Quis infirmior defuncto? Nihil hoc officio prętantius, ei exhibere officium, qui tibi jam non poſſit reddere. *b* Theologorum aſſertio eſt gravem committi noxam, ſi corpora Chriſtianorum inhumata deſtituantur.

a *Aug. l. 1 de Civit. c. 13.* b *Ambr. tom. 4. l. de Tobiâ. c. 1. mihi pag. 304.*

destituantur. Nam opera charitatis, ut ipsi loquuntur, in casu necessitatis obligant. Historia Machabæa Iasonem insepultum esse abjectum memorat in commeritum supplicium, quòd aliis hoc injuriæ fecisset. Pœna maxima, privari sepulturâ, quod patibulatis fit & suâ manu jugulatis.

Ælianus de religione priscâ submonens: Lex etiam hæc, ait, inter Atticas scripta fuit: Si quis in hominis insepultum cadaver incidat, saltem terram ei injiciat, & ita sepeliat. *a* Lege Atheniensium cautum erat, ut dux, qui cæsum militem non sepelisset, neglectam hanc humanitatem capite lueret. Feræ ipsæ, cùm nollẽt homines, aut non possent, vespillones egerunt. Hieronymus in vitâ Pauli Anachoretæ, memorat ei sepulchrum à duobus leonibus effossum. Beati Vincentii corpus, Augustino teste, corvus à direptione volucrum defendit. *b* In sanctorũ rebus gestis id crebriùs factum poterit observari. Quod Ambrosius quoque adstruens: Feræ, inquit, hanc humanitatem defunctis corporibus detulisse produntur, & homines negabunt, vindicare à volatilibus, vindicare à bestiis consortem naturæ. *c* Non tamen nesciendum hos sepulturæ honores

animo

a *Ælian. l. 5. Var. lect. c. 14. mihi pag. 178.*

b *Aug. tom. 10. serm. 13. de Sanctis, mihi pag. 410. ubi hæc conceptissima verba : Vincentio gratia conferatur, mittitur corvus avis inimica cadaveribus, expositas corporis dapes servatura jejunia.*

c *Ambros. l. de Tobiâ, c. 1. fine.*

animo defuncti non prodesse. Quod nec idololatræ penitus ignorarunt. Lysimachus crucem minabatur Theodoro Cyrenæo, qui animosissimè respondens: Hæc mors, inquit, formidabilis sit purpuratis tuis: Theodori nil interest, humi an sublimè putrescat. a Diogenes se mortuum in apricos campos jussit ejici. Cui amici: A feris, ajunt, laceraberis. Quibus iterum Diogenes: Date mihi ergo, inquit, bacillum in manus, avibus abigendis: Nil senties, dicunt. Quid igitur opus, ait Diogenes, cadaver magnis impendiis integrum servari, nec diu tamen servari posse. Ferarum ventre an terrâ condar, quid refert? Tot igitur ceremoniæ, sumptus, & pompa funeris; sepulturæ ac monumenti splendor, mausolæa & elogiorum artificia nil juvant defunctos.

Nihilominus hîc consuetudines indoctæ, & abusiones magnæ, ac quotidianæ jam plurimum invaluerunt. Sæpe funeris sumptuosa nimium pompa est; ipsis mortuis induimus superbiam. Ah quid ista manes juvant? Verbo veteri non rarò dixeris: Honorantur ubi non sunt, & ubi sunt, cruciantur. Nec illud hîc ullo modo probandum, quòd ii, qui sanguinem cognatum lugent, complures dies publicum & templa vitent velut contagiosas domos. Error luculentus, & consuetudo seriò damnanda. Quid enim obsit luctui adire templum, ubi cum ceteris Deum exores, & solatium è suggestu accipias? sed satanas honestissimis etiam actionibus

a *Cic. in Tusculan. quæstion.*

nibus se miscet, incautósque facilè fallit religione vanâ & larvâ virtutis.

Tobias certè laudatissimus ob sepulturas tam religiosè curatas. Et hîc, obsecro, discamus quanti sit honestæ actioni nervum & vim addere, summâ fide, optimo animo. Hic triplex à Tobia nervus. 1. Convivium Tobias apparavit, & convivales hospites jam præsentes habuit, nihilominus convivium & convivas deseruit, ut cadaver temerè abjectum sepeliret. Nec moras tulit tam pium officium. Nec enim auditus est dicere: Curemus priùs vivos, & paratum epulum sumamus, dein mortuos sepeliamus. Non distulit, sed statim exiliens de accubitu suo, & relinquens prandium jejunus pervenit ad corpus. 2. Naturæ ac Dei legem longè pluris fecit, quàm regis: quod æquum & justum videbatur, fecit, tametsi hoc faceret non sine grandi capitis ac vitæ discrimine. 3. Illustrem de mortalibus ad vitam revocandis fidem monstravit. Nec enim eos unquam tam sedulò sepelisset, nisi credidisset illos in lucem denuo afferendos. Hæc sunt, quæ nostris actibus maxima tribuunt momenta, & actiones à se bonas ad gradum dignitatis excellentissimum extollunt. Hinc & Angelus singulatim & significanter: Quando orabas, inquit, cum lacrymis & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandiũ tuum &c. ego obtuli orationem tuam Domino. *a* En gemmam nobilissimam auro clausam, en annulum pretiosissimum, sepultu-

a Tob, c. 12. v. 12.

ſepulturæ ſtudium non unâ ſolùm virtute decoratum. Sed hîc altera pars dictionis, tolerantia cæcitatis inſpicienda.

Summa fuit Tobiæ tolerantia in cæcitate perferendâ. Hîc cum pſalte regio dixerimus: Verè Deus mirabilis tu es, quia omne, quod volueris, facies, *a* & ſermo tuus poteſtate plenus eſt, nec dicere tibi quiſpiam poteſt: Quare ita facis? *b* Expoſtulare cum Deo nefas, facti rationem à Deo poſcere non licet. Et en judicia Dei occulta, admiranda, ſemper tamen æqua. Tobias poſt tot virtutum officia, & actiones ſanctas, dum Dei cauſsâ laborat, cæcitatem incurrit. Hîc multi, qui valetudinem & bona fluxa nimis æſtimant, aliter debuiſſe fieri judicaverint. Nam Tobias eodem Pentecoſtes veſpere à ſepeliendi labore admodum feſſus, cùm aliquid immunditiæ legalis, à contactu mortuorum contraxiſſet, domum ſuam non omnino ingreſſus, ſed in veſtibulo juxta parietem decumbens, obdormivit; hîc hirundines in dormientis oculos dejecerunt ſordes. Quomodo autem ſi dormiit? Interpretes ſeptuaginta cenſent apertis eum oculis dormiiſſe. Pro teſtimonio dixit Plinius: Patentibus oculis dormiunt lepores, multique hominum. *c* Hoc tamen mirum videri poſſit cùm ſiccum hirundinis excrementum oculis medeatur, quomodo eos recens & calidum perdat. *d* Nam & hirundinum pulli ſic

a *Pſal.* 113. *v.* 3. b *Eccleſ. c.* 8. *v.* 3. *& 4.*
c *Plin. l.* 11 *Natur. hiſt. c.* 37. d *Vide Aldrevandum Ornithol. l.* 17. *c.* 6. *fine* §.

ſic cæcantur, eorum tamen oculares medici ſunt parentes. Quâ de re Tertullianus ita loquitur: Hirundo ſi excæcaverit pullos, novit illos oculare rurſus de ſuâ chelidoniâ. *a*

Tobias igitur uſum oculorum perdidit anno ætatis quinquageſimo ſexto, ſed non perdidit caſu, aut fortuitò. Hîc igitur ambos oculos immergamus in divinam providentiam, quæ ab omni retro æternitate, quidquid nobis tolerandum, ad unguiculum dimenſa eſt. Nil in orbe fortuitò, aut caſu fit, ſi divinam ſpectemus ſcientiam; ſi noſtram, plurima. Deus puncto temporis omnes terrarum, & marium, omnes cæli & inferorum receſſus, ac ſinus, omnium Angelorum, & hominum corda, cordiúmque latebras pervidet ac penetrat, diſponitque omnia ſapientiſſimè. Non eſt ulla creatura inviſibilis in conſpectu ejus; omnia autem nuda & aperta ſunt oculis ejus. *b* Quoniam oculi Domini multò plus lucidiores ſunt ſuper ſolem circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi, & hominum corda intuentes in abſconditas partes. *c* Opera omnis carnis coram illo, & non eſt quidquam abſconditum ab oculis ejus. *d* Hinc nihil in terrâ ſine cauſsâ fit. Divina providentia attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. *e*

Augu-

a Schelwurtz/Schwalbenwurtz. *Tertull. l. de Pœnitent. c. 12. mihi pag. 199.*
b *Hebr. c. 4. v. 13.* c *Eccli. c. 23. v. 28.*
d *Idem. c. 39. v. 24.* e *Sap. c. 8. v. 1.*

Augustinus in Psalmum illum interpres: Confitebor tibi in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua: Occultum, inquit, judicium est pœna, quâ nunc unusquisque hominum, aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conversionem: aut si contempserit vocationem & disciplinam Dei, excæcatur ad damnationem. Non in toto corde confitetur Deo, qui de providentiâ ejus in aliquo dubitat. Omnia ad divinæ providentiæ regimen referantur, quæ stulti quasi casu & temerè, & nullâ divinâ administratione fieri putant. *a* Paulus in tribulatione gaudet, quia non casum, sed Dei donum tribulationem agnoscit. Ægrotat quis? si probus est, exercetur ad præmium: si improbus, monetur ad conversionem; si obduratus, præparatur ad damnationem. Moses infantulus in picatâ vimineâ fiscellâ à Pharaonis filiâ non casu, sed certo Dei consilio inventus est. Ad Hieremiam in vinculis hærentem venit, sed non casu, patruelis ejus offerens emendum prædium: Eme, ajebat, à me agrum meum, è quo tamen nec manipulus, sed nec spica meti poterat, cùm Chaldæi Judæâ jam penè totâ occupatâ Solimæis portis imminerent. Nihilominus Hieremias agrum illum, qui jam in potestate hostis fuerat, signatis tabulis emit, testes adhibuit, argentum annumeravit, non casu, nec temerè, sed caussam hanc addidit: Intellexi autem, quòd verbum Domini esset. *b* Hussæi

a *Aug. in ps. 9. mihi pag.* 24.
b *Hierem. c.* 32. *v.* 8.

Huſſæi principis armentum omne abactum, greges ovium combuſti, liberi ruinâ domus obtriti, non caſu, nec fortuitò: Dominus abſtulit, & ſicut Domino placuit, ita factum eſt.

Cùm ſorti nos committimus, *a* & ex urnâ fortuitorum bonorum feliciorem ſententiam exſpectamus, ſchedulæ inanes & vacuæ extrahuntur plurimæ, ſed non caſu; ſubitò huic inauratus ſcyphus, illi pretioſa veſtis, iſti pictura nobilis obtingit, neque hoc caſu. Nam ſortes Salomone teſte, in ſinum mittuntur, ſed à Domino temperantur. *b* Hoc regem Hebræum David mirè ſolabatur in ærumnis etiam graviſſimis, cùm Amnon filius clariſſimus ad mēſam jugularetur, cùm nequiſſimus Semei verba & lapides in regem ſuum jaceret, cùm Abſalon rebellis filius in parentem arma moveret. David ad Deum ſe vertens: Ego autem, inquit, in te ſperavi Domine; Dixi; Deus es tu, in manibus tuis ſortes meæ. *c* Dicant, faciántque homines quod volunt, laudent, vituperent, extollant, abjiciant, parum intereſt: quod tua, mi Deus, providentia me fieri decreverit, id fiet, non iſtud ſorti, ſed tuæ potentiæ ac voluntati adſcribendum.

Ambigebat rex Babylonis Nabuchodonoſor num vim bellicam in Ammonitas verteret, an verò adverſus Hieruſalem tenderet: Stetit enim rex Babylonis in bivio, inquit, Ezechiel, in capite duarum via-
rum,

a In Glückhafen legen.
b *Prov. c. 16. v. 33.* c *Pſal. 30. v. 16.*

rum, divinationem quærens, commiſcens ſagittas interrogavit idola, exta conſuluit. Ad dextram facta eſt ejus divinatio ſuper Hieruſalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet muniriones. *a* Sed hæc non caſu, neque fortuitò factum, ſed divinâ voluntate has ſortes temperante. Rex quidem graviſſimè deliquit, quòd tanti momenti bellum ſorti ſubjecerit, nihilominus prout Deus voluit, ita ſors exiit.

Rex Iſraëlis Achab mutatâ veſte in aciem prodiit adverſus Galaaditas, eóque loco ſubſtitit, quo extra teli jactum eſſe videretur. Vir autem quidam (miles gregarius) tetendit arcum in incertum ſagittam dirigens, & caſu percuſſit regem Iſraël, inter pulmonem & ſtomachum. *b* Hoc ſanè, ſi ſpectemus providentiam humanam caſu factum eſt, neutiquam verò, ſi divinam. Quod Michæas apertiſſimè prædixit: Dei ſagitta nunquam aberrat metâ. Ad ſanandum, ad vulnerandum certiſſimæ ſunt manus divinæ; non evadit ullus, quem eæ ſibi ad ictum deſtinaverint.

Cùm Joas rex Judæ animo angeretur ob vicinum hoſtem, humentibus oculis Eliſæum adiit, & quàm rebus omnibus urgeretur, expoſuit, ejus auxilium imploraturus. Eliſæus, qui unum hunc plurimum ſolari & juvare poterat, ſub hoc ipſum tempus ægrotavit,

b *Ezech.c.21.v.21.& 22.*
a 3 *Reg.c.22,v.34.*

ægrotavit, & mortuus eſt, ſed non caſu, ſed nec in ſepulchrum caſu illatus eſt. Nam eo ipſo anno Moabitæ latrones irruptionem illàc fecerunt, hinc cadaver hominis eo tempore ſepeliendi latronum metu in tumulum Eliſæi abjectum revixit. a Neque hoc certè ſubito caſui tribuendum, quod maximè caſu factum videri poteſt. Auguſtus Imperator non caſu deſcripſit orbem naſcente Chriſto, nec Chriſtus caſu pro natali domo ſtabulum habitavit. Hæc omnia divina providentia diſponit, dirigit, ad exitum perducit. Ita nec Tobias caſu oculorum uſum perdidit. Hanc tentationem ideò permiſit Dominus evenire illi, ut poſteris daretur exemplum patientiæ, ſicut & ſancti Job. b

His jam annis, quibus hæc dixi, & ſcripſi, Germania bellis inteſtinis fuit afflictiſſima. Sed direptiones, cædes, funera famis & peſtis ſævitiem, militarium ſcelerum immanitatem, incendia, everſiones urbium, Chriſtianorum principum diſſidia, & quidquid publicæ calamitatis cernimus, hoc Deus omne definito conſilio in nos immiſit. Ita Domino placuit. Ita factum eſt. Sed hanc divinæ providentiæ ac voluntatis doctrinam plerumque oppugnat argumentatio abſurdiſſima. Sic ratiocinantur: Hanc urbem Deus occupari voluit, ergo ignavia ducum, qui eam hoſti diripiendam permiſerunt, non eſt punienda. Epicherema fatuum, ſyllogiſmus peſſimus. Et, quæſo, num probè hoc in modum concluderem: Cæle-
ſtis

a 4. *Reg. c.* 13. *v.* 21. b *Tob. c.* 2. *v.* 12.

ſtis pater filium crucifigi voluit, ergo non malè fecerunt, qui eum crucifixerunt; ergo innocentes Judæi, ergo Annas & Caiphas, ergo Herodes & Pilatus inſontes. Cohæſio, aut ſequela nulla eſt.

§. III.

Quod de publicis calamitatibus dictum, idem de privatis rerum jacturis quibuſcumque ſentiendum. Dixerit quis: Hoc perdo, hoc patior, hoc metuo, hoc me penitus mactat & occidit. Verùm eſto, ſed hoc omne non caſu, aut fortuitò, ſed divinâ providentiâ & voluntate juſtiſſimâ fieri aſſerendum. Has in te pœnas Deus ab ęternitate cum hoc tempore commenſus eſt. Et quæſo te, mi homo, hoc demum, quod tibi ſæpius inſtillo, mente altiſſimâ repone: Malorum pœnalium nihil uſpiam eſſe, quod Auctorem non habeat Deum. Veriſſimè dixit Auguſtinus: Nihil fit, niſi quod aut ipſe facit, aut fieri ipſe permittit. a Omnes miſeriæ & clades, omnes ærumnæ ac calamitates, omnes pœnæ, infortunia, jacturæ triſtes & acerbi caſus omnes, ſolum ſi demas peccatum, à Deo ſunt. Quidquid enim malorum talium humana vita, veluti Lerna in nos effundit, id omne à Deo ita volente provenit. Atque hoc explicatiſſimè confirmamus. Eſt, qui hominem innocentiſſimum occidit. Hæc cædes à Deo eſt, uti omnes injuriæ tales & injuſtitiæ. Quod Auguſtino credes, qui

a *Aug. tom. 7. l. 2. ad Proſp. & Hilar. de dono Perſever. mihi pag. 560.*

qui è censu tuo pro te ratiocinatur in hunc modum: Ergo, inquis, qui innocentem interemit, justè id fecit, an iniquè? Iniquè sanè, ait Augustinus, iniquissimè. Et tamen non fieret, nisi Deus permitteret. Et quamvis ille iniquè fecerit, non tamen iniquè Deus permisit. Hic dixeris: Quare hoc permittit Deus? quare dat homini nequam potestatem tantam in hominem innocentem? Disputare vis, antequam facias unde dignus sis disputare. Discite bonum facere, judicate pupillo ac viduæ, & venite, disputemus, dicit Dominus. a Noli dicere quare dat Deus potestatem hæc faciẽdi, qui dat potestatem, habet æquitatem. Tu iniquè murmurare potes, ille æquitatem perdere non potest. Nunquid iniquitas apud Deum? Absit. Hoc fige in corde tuo, hoc de cogitatione tuâ non excutiat inimicus. Facere potest aliquid Deus, ut tu nescias, quare faciat: iniquè tamen facere non potest, apud quem non est iniquitas.

Atque hoc per Christi Domini mortem luculentè monstrans idem Augustinus: Quanta, inquit, bona egit passio Domini? Et tamen passio hujus justi non esset, nisi Dominum iniqui occidissent. Quid ergo? Bonum hoc, quod nobis præstitum est de Dominicâ passione, imputandum est iniquis interfectoribus Christi? Absit. Illi voluerunt, Deus permisit. Illi nocentes essent, etiamsi tantummodo voluissent. Deus autem non permisisset, nisi justum esset. Voluit

a *Ita Isaiæ verba c. 1. v. 17. August. recitat.*

luit ergo facere impius, ut damnaretur, permissus est, uti tibi præstaretur. Quod voluit, imputatur iniquitati impii; quod permissum est, imputatur potestati Dei. Ille ergo, iniquè voluit, Deus justè permisit. Vide, quid tibi fecerit iniquus, quid justus; ille voluit, iste permisit. Ille injustè voluit, iste justè permisit. Voluntas injusta damnetur, permissio justa glorificetur. Quanta bona facta sunt justi de malo injusti? Hoc est magnum Dei, quia & bonum, quod facis, ipse tibi dedit, & de malo tuo ipse bene facit. Noli ergo mirari, permittit Deus, & judicio permittit; permittit & mensurâ, numero, pondere permittit. Apud illum non est iniquitas, tu tantùm ad illum pertine. a

Verùm hac in re plurimi etiamnum misserrimè hallucinantur, dum causas secundas, ut in scholis loquimur, curiosissimè attendunt, causâ primâ penitus non consideratâ. Quod dixi, re simili sub aspectum pono. Fuit, ut in obeundis publicis religionibus magni principes plebem civicam præcederent. Hîc spectatorum aliquis, seu principum, seu religionis contemptu, capite tecto adstare, reverentiæ nihil ostendere, & neç dominicos quidem oculos vereri. Hunc principum unus conspicatus, & ad famulũ mox versus: Abi, ait, & impolito illi spectatori pileum decute, & doce genua cum ceteris submittere. Actutum eò famulus pervolans stantis pileum excussit, & impactâ in tergum hastâ jussit reverentiùs adesse. At ille

a *Aug. tom. 8. in ps. 61. mihi pag. 256. & 257.*

ille, licet incultiſſimus homo, mox pronum corpus inclinare, pileum manu tenere, pariáque ceteris facere. Cur quæſo tam facilè hic homo ceſſit! Quia vidit principem famulo innuentem, & in aurem aliquid mandantem. Secum igitur non ſine ratione cogitabat: Tam extremè ſtultus non ſum, ut turbas hîc excitem. Cedo, & obſequor. Nam princeps ille nimis multos habet famulos, etſi reſiſtam uni, alii catervatim in me irruent, unum non metuerem Antagoniſtam: tam multis non cedere, inſaniæ eſt. Huic namque principi tota civitas, tota provincia famulatur. Longæ manus regum. Cedo igitur, nec invado famulum, qui mihi decuſſit pileum. Ad ſui principis nutum hoc fecit.

Nunquid non prudenter iſtud? prudentiſſimè. Nam cauſſam primam attendit, non ſecundam; Dominum jubentem, non famulum exequentem conſideravit; famulus quidem, ut cauſſa ſecunda pileum decuſſit; ſed princeps, ut cauſſa prima, hoc fieri non tantùm permiſit, ſed & præcepit.

§. IV.

Hoc ipſum in omnibus omnino injuriis, quæcunque demum nobis ab aliis inferantur, altiſſimâ mente perpendamus. Intueamur non ſecundas háſce cauſſas, non homines, non diabolos, nec res alias creatas, ſed cauſſam primam, omnium Auctorem Deum. Ita Jobus, ita rex David, ita tam priſcæ, quàm novæ legis ſanctiſſimi viri, in-

juriis aut damnis affecti non caussas secundas, sed primam respexerunt: nec enim, qui noceant, sed à quo permittantur nocere, attenderunt. Chaldæi & Sabæi decusserunt Jobo pileum, cùm omnes pecoris divitias auferrent. At Jobus non secundas has caussas, sed Deum, caussam primam, respexit. An non regum optimo Davidi pileum decussit Semei, cùm suum principem non verbis tantùm, sed & luto ac lapidibus peteret? At prudentissimus rex David: Sinite illum, inquit, sinite, sinite ut maledicat: Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David. *a* *Dominus præcepit ei.* En documentum multò potentissimum, ad sedandum animum adversus omnes injurias, & incommoda à quocunque demum homine, quibuscunque modis proveniant. Hæc enim omnia non fortuito casu, sed vidente ac jubente, aut annuente Deo contingunt. Vos, ajebat David, caussam secundam, maledicum Semei; ego verò caussam primam, Deum delictorũ meorum vindicem attendo. Nec enim tam fatuus sum, ut nesciam, unde ista in me mittantur fulmina. Idcirco non quid Semei dicat, aut faciat, sed quid Deus velit, ac jubeat observo. Cognovi Domine, quia æquitas judicia tua, & in veritate tuâ humiliasti me. *b* Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti. *c* Absalon meus filius coronam de meo capite molitur decutere. Ego taceo, *quoniam tu fecisti.* Subditi mei insultant

a 2. *Reg. c.* 16. *v.* 10.
b *Psal.* 118. *v.* 75. c *Psal.* 38. *v.* 10.

insultant mihi. Ego perfero, *quoniam tu fecisti*. Israëlis tribus defecerunt à me. Ego non excandesco, *quoniam tu fecisti*. Hæc omnia, sat scio, tuis fiunt placitis. A te & tuæ sunt hæ plagæ; Amove à me plagas tuas.

Ita David non ad secundas, sed ad caussam primam respiciens, non lædentem famulum, sed jubentem Dominum considerans injurias maximas animo tulit æquissimo. Hinc illæ Bernardi voces: O verè hominem secundùm cor Dei, qui de corde Dei in seipsum ferebat sententiam. Sæviebat lingua Semei maledica, sed intendebat David, quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus erat; & regis animus ad benedictionem se inclinabat. Nunquid in ore blasphemi Deus? Absit: sed eo usus est ad humiliandum David. *a*

Ita Jobus, Augustino teste, non attendit, quis percuteret, sed quis permitteret. Ita Sara à suâmet ancillulâ interfectrix virorum appellata, pluribúsque conviciis affecta, non pugnis, sed nec verbis in famulam sęviit, nec eam domo exturbavit, sed nec verbulo contrà hiscens, in superius cubiculum perrexit, toto triduo impransa & incenata inter preces & lacrymas sua omnia cum Deo transegit. Ita prorsus & ipsa non secundam, sed primam caussam indefessis oculis aspexit.

a *Bernard. serm. 34. in Cant. mihi pag. 278.*

§. V.

Rem miram, & nescio, risu an indignatione digniorem attexo. Fuit non ita pridem ex opulentis civibus jacturam octo millium philippeorum passus, jacturæ caussam in civium aliquem devolvebat. Ad illum igitur à damno pecuniario tam mœstum vir religiosus revisens, & inter solatiorum fomenta illud Jobi adhibens: Dominus dedit, ajebat, Dominus abstulit. Cui alter promptè: Ita est, inquit, ut dicis, Dominus dedit, sed nebulo, sed trifurcifer abstulit. Ohe voces non hominis, sed bovis! Procul ista, procul ab ore, à pectore Christiano. Indocta nimis insania, furor impius est de divinâ providentiâ tam malè sentire, tam fatuè loqui. Manet illud confirmatissimum: Dominus dedit, Dominus abstulit: seu Chaldæi, seu Sabæi, seu alii pecus abegerint: Dominus abstulit, quoniam ipse hoc fecit. Nil penitus possunt caussæ secundæ, nisi annuat, nisi velit ac permittat prima.

Atque ut facta fiant è verbis, quod dicimus exemplo monstramus. Nobiliores viri complures in orbem steterunt circulo facundo varia dissertantes. Inter hos dicacior unus certum aliquem oratione aculeatâ non leniter perstrinxit, & illi velut pileum decussit. At verò alter tanquam Tisiphones angue in se conjecto altum coquens dolorem ita secum statuit: Non impunè hoc dixeris. Hæc in me sparsa reddam cum fenore.

Inul-

Inultam, ut ſcias, non ſinam, oris tui libidinem: hæ voces per tuum jugulum redibunt. Hoc igitur ulciſcar probè, aut potiùs bonis & urbe cedam.

Si quis interrogaſſet hunc hominem, num etiam vellet cælo cedere, valde vereor ne reſponſurus fuiſſet: Etiam cælo cedam, modò vindicem hanc injuriam. O ſtulti & tardi corde! Ita fatui ſumus, ut ſubinde placeat jacturam potiùs cæli facere, quàm injuriam non vindicare. Hoc autem inde provenit, quia fixiſſimis oculis cauſſas ſecundas intuemur, primam cæci tranſimus; cum famulo litigamus, & nutus heriles minimè obſervamus. Ad Tobiam redeo.

Tobias non eſt contriſtatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis evenerit ei, ſed immobilis in Dei timore permanſit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ ſuæ. Tobias non cauſſas ſecundas, non hirundines, ſed cauſſam primam, ſed Deum pœnarum omnium auctorem conſideravit. Hinc animus ei tranquillus, & tantâ in Dei timore conſtantiâ. Nos itidem nullus mœror, nullus dolor, timor nullus à Deo abducat: in timore Domini permanebimus immobiles, ſi in rebus omnibus divinam providentiam, primam rerum omnium cauſſam, devoto pectore ſuſpiciamus.

CAPUT V.

Tobias in adversis erectißimus.

TObias non inopiâ tantùm, sed & cæcitate, gemino & alto ictus vulnere, præterea domi suæ reperit sibilantes colubros, *a* qui eum dictorum aculeis multò acerbiùs sauciarent. Uxor & cognati, quorum fuisset mœstum solari, contumeliis, irrisu & vario scommate jam cæcum & pauperem confixerunt.

Hîc geminâ sese spectandum dedit patientiâ, adversus Deum nec voculam animi reluctantis indicem ejecit, adversus conjugem & cognatos, nihil quod lædere posset protulit; immobilis in timore Dei, gratias agens Deo, perstitit. Cognati & uxor illum simplicem, delirum, fatuum, amentem appellarunt. Nam sicut beato Job insultabant, ita isti parentes *b* & cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes: Ubi est spes tua, pro quâ eleemosynas & sepulturas faciebas? *c* At verò Tobias non par pari reddidit, nec acerbi quidquam respondit, sed eos, quod Paulus præcipit, in spiritu lenitatis instruẽs: Nolite ita loqui, ajebat, quoniam filii Sanctorum sumus, & vitam illam expectamus quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam

a Fegteuffel / Haußteuffel.

b *Illi nimirum, qui parentum loco fuisse debuissent.* c *Tob. c. 2. v. 15. & 16.*

nunquam mutant ab eo. a Quo sermone Tobias ſpem æternæ vitæ vivaciſſimam ſibi eſſe monſtravit. Eo autem vir ſanctus & probus integritatis laudem ſummam eſt conſecutus, quod t ametſi pauper fuerit, nec obolum tamen malè partum retinere domi voluerit. Nam cùm uxor ipſius quotidie operis textrini aliquid faceret, mercede hœdum in manupretium accepit. Cujus cùm balantis vocem audiſſet Tobias: Videte, inquiebat, ne fortè furtivus ſit; reddite eum dominis ſuis, quia non licet nobis edere ex furto aliquid, aut contingere. Hîc uxor tota in fermento jacens, & fremebunda: Manifeſtè, inquit, vana facta eſt ſpes tua, & eleemoſynæ tuæ modò apparuerunt. Vide, mi vir, vide, mi ſancte, ſed ſimplex hypocrita, quid tot eleemoſynis tuis lucratus ſis. Ego ſtipem tuam omnem non aſſe redimerem. Et tamen Tobias tam aculeatam & maledicam linguam æquo animo ferens, irâ incendi, aut exacerbari nequiit.

Hîc explicandum cur Deus virum integerrimum tot experimentis, támque vario tentamine fatigarit, & quâ ratione Tobias non contriſtatus, in Dei timore immobilis gratias Deo egerit. Ita Tobiam in adverſis erectiſſimum hîc ſiſtam.

a *Ibid. v.* 17. & 18.

§. I.

Julius Fatius de vitioſis affectibus edomandis diſſerens: a Deus, inquit, non ut pi-

a *Fatius de mortificat. c.* 21.

ctor agit, sed ut phrygio. Pictor tabulam politam aut laminam cupream, aut telam expassam in partes non secat, non comminuit, sed eos colores artificioso penicillo illinit, ut omnibus pictura placeat, omnes eam mirentur, & laudent. At verò phrygio telam sericam, holosericam, Attalicam conscindit, particulas unionibus & gemmis distinguit. Hinc opus elaboratum & pretiosum. Deus ab Orbe sic egit: tot centena millia suorum mutilari, lacerari, secari permisit. His decussa capita, his confossum pectus, his discerpti artus, illi patibula, rotas, cruces corporibus cruentis vestierunt; isti membratim lacerati, flammis consumpti, aquis præfocati, belluis objecti, telis confixi, plumbatis contusi, flagris & taureis concisi, saxis & lapidibus instrati. Quorum lanienæ ingemiscens Paulus: Secti sunt, inquit, lapidati sunt, in occisione gladii mortui sunt. a Est nonnemo, qui credat plures homines, Christi martyres in lege novâ occisos, quàm in priscâ pecudes mactatas. b En tot centena millia, tot hominum milliones pro Christo jugulum præbuerunt, ferrum receperunt, vitam non rarò per membra singula profuderunt. En quomodo noster hic Phrygio holosericum optimum in particulas conscindat: caussas ipse novit; opus elegans, artificiosum inde prodibit. Hoc Deus ab Abele cœpit, & ad Jobum perduxit, inde ad Tobiam, ad Isaiam, Hieremiam,

a *Hebr. c. 11. v. 36.*
b *Scribanius in Christo patiente, mihi p. 219.*

miam, prophetas alios: ab his ad Christum, ad Apostolos, ad Stephanum, Laurentium, Vincentium, martyres innumeros. Venustum hoc opus totum ac perfectum Phrygionis nostri supremo die spectabimus.

Tobiam Phrygio noster miseriâ multiplici conscidit, diversas ob caussas. Illarum aliquot numeremus. 1. Ut illustris virtus, & patientia illius singularis, se Deo dignam præberet, & luctando inter adversa cresceret; certè sicut liberalitatem non exercebit, quem omnis pecunia destituerit, ita nec solida patientiæ dabit specimina, quem nulla presserint adversa. 2. Ut eadem virtus aliis quoque innotesceret. Eruditè canit poëta vetus:

Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus:
Apparet virtus, arguitúrque malis. a

3. Ut eminentissimam Tobiæ virtutem, non solùm alii scirent, sed & imitarentur, ut ideam actionum illustrium. Hanc assignans caussam sacer historicus: Ut, inquit, posteris daretur exemplum patientiæ ipsius. Jobus & Tobias exactissimi patientiæ præceptores. 4 Ut Tobiæ apud Deum promerita plurimum augescerent. 5. Desiderium, ac sitis Dei in promovendâ salute nostrâ. Quod expendens Ambrosius: Quanta est, inquit, circa nos Dei nostri sollicitudo! illos examinat, ut nos erudiat; illos conterit, ut nos acquirat; eorum cruciatus nostros vult esse profectus. *b* 6. Ut virtutis studiosi non nimis altè sapiant, & sese plus æquo extol-

a *Ovid. l. 4. Trist. eleg. 3.* b *Ambr. serm. 4.*

lant, aut ab aliis extollantur, Deus illis præcidit alas, opes ſubducit, valetudinem affligit, obtrectatores & adverſarios non reprimit, in communes cum aliis miſerias eos dejicit. 7. Ut immenſa Dei potentia hinc effulgeat, quæ ſuis animum, vires, tolerantiam ſuppeditat, & demum à periculis, & malis univerſis liberat. 8. Ut mundus tam turbulentus, ut præſens vita tam amara deſipere incipiant, atque ut hoc vitæ tædium cogitationes crebras & ſanctas de abitu ad meliorem vitam, de beatitudine, de paradiſi gaudiis inflammet. Exilium deſipiat, patria dulceſcat. 9. Ut ii, qui plura & graviora patiuntur, documento & ſolatio ſint ceteris cogitantibus: O quanta iſti, & iſti, & illi ſunt paſſi! bona omnia inſuper & vitam inter gemitus & dolores, inter contumelias & probra perdiderunt. Illi ipſi, quos hodie novimus & oculis contuemur, quanta patiuntur? Et tamen ſuis ſe neceſſitatibus attemperant, æquo animo ſunt, Deo gratias agunt, inter tot miſeriarum acerbitates à Deo non recedunt. 10. Ut afflictiones & ærumnæ velut piaculares flammæ commiſſas noxas aboleant & extinguant, Deus, cum ſolvendo non ſimus, ſuæ juſtitiæ ſatiſfacit de noſtro tergore, idque ex gratiâ. Ita, quod Juriſconſulti dicunt, gratioſè rationes expungit, ſolutionem ſibi monetâ explicat præſente. Epuloni purpurato in flammis dicitur: Fili recordare, quia recepiſti bona in vitâ tuâ; Lazarus ſimiliter mala; nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris.

ciaris.

ciaris.*a* Melius eſt hîc uri & ſecari, ut in æternum parcatur. Quando igitur brevioribus his pœnis patienter toleratis peccata non tantùm extinguuntur, ſed & magna cęleſtiũ donorum fit acceſſio, non immeritò dixit Chryſoſtomus: Multos audivi talia quęrentes, Quid tandem ille modeſtus & manſuetus homo ab alio quodam impio & improbo per ſingulos dies trahitur & innumeras patitur moleſtias, & Deus permittit? Quare alter accuſatus injuſtè mortuus eſt? Ille ſubmerſus eſt, inquit, alius præcipitatus? Et multos poſſumus referre ſanctos, & temporibus noſtris, & majorum noſtrorum, qui multas ſuſtinuerunt tribulationes, differentes, & varias. Ut igitur horum omnium rationem videamus, & neque ipſi tumultuemur, neque alios ſcandalizatos negligamus, nunc diligenter dicendis intendamus. Variæ enim & omnimodæ ſanctorum afflictionis cauſſas numero octo charitati veſtræ dicere poſſum. Idcirco omnes vos ipſos cum diligẽtiâ colligite, ſcientes quòd nulla deinceps nobis venia & excuſatio dabitur, ſi de contingentibus ſcandalizemur, quippe qui cùm ſint multæ occaſiones, tanquam nulla ſit ita tumultuabimur, & perturbabimur. Itaque prima quidem eſt, quòd cùm facilè in arrogantiam propter meritorũ magnitudinem & miraculorum tollantur, ipſos ſinit affligi. Secunda, ne ceteri majorem habeant de ipſis opinionem, quàm humana patitur natura, & ipſos Deos, non autem

a *Luc, cap.* 16. *verſ.* 25.

homines esse arbitrentur. Tertia, ut & Dei virtus appareat per ægrotantes, & compeditos, exuperans, & prædicationem augens. Quarta, ut ipsorum illorum patientia manifesta fiat, non propter mercedem Deo servientium, sed & tantam exhibentium gratitudinem, ut & post tot mala sincera in ipsis benevolentia ostendatur. Quinta, ut de resurrectione cogitemus: cùm enim virum justum, & multâ plenum virtute, innumera passum mala, & sic hinc digressum videris, oportet ex hoc omnino aliquid de illo judicio cogitare. Si enim homo pro se laborantes sine præmiis, & retributione abire non permittit: multo magis eos, qui tantum laboraverunt, nunquam incoronatos remanere Deus decerneret. Si autem ipsos laborum suorum retributione privare non elegit, omnino necesse est, quoddam aliud tempus esse post præsentium finem, per quod presentis vitæ laborum retributionem reciperent. Sexta, ut omnes in gravia incidentes, sufficientem consolationem & mitigationem habeant, in eos respicientes, & malorum, quæ ipsis accidêre, recordantes. Septima, ne quando exhortamur vos ad illorum virtutem, & cuique dicimus: Imitare Paulum, imitare Petrum; propter gestorum excessum alterius ipsos naturæ participes fuisse cogitantes, ad imitationem torpeatis. Octava, ut quando beatos, vel miseros censere oportet, discamus quos quidem beatos, quos autem miseros & ærumnosos putare debeamus.

Tot igitur habentes cauſſas de Sanctorum afflictione dicendas, ne in tentatione indignemur neque anguſtiemur, neque tumultuemur: ſed & ipſi noſtros inſtruamus animos, & alios hæc doceamus. Et ſi videris hominem in virtute viventem, philoſophiam ſectantem, placentem Deo, poſtea innumera patientem mala, ne ſcandalizeris dilecte. Et ſi videris aliquem ſpiritualibus vacantem operibus, & aliquid utile expediturum, poſtea ſupplantatum, ne tumultueris. Etenim novi multos ſæpius talia quærentes. Ille, inquiunt, ad templum peregrinatus eſt pauperibus pecunias perferens, & in naufragium incidit, & amiſit omnia. Alter rurſum idem faciens, in latrones incidit, & vix animam ſuam ſalvavit, nudus inde diſcedens. Quid igitur, dicemus? quod horum nullo triſtari oportet. Etſi enim naufragium fecit, ſed & habet juſtitiæ fructum appenſum: ſua enim omnia implevit, collegit pecunias, depoſuit, cùm recepiſſet, abibat, peregrinationem attigerat: naufragium verò de reliquo, non de ipſius fuit ſententiâ. Sed quare hoc Deus conceſſit? ut hunc ſpectatum exhiberet. Sed pauperes, inquis, privati ſunt pecuniis. Non tantam tu pauperum providentiam habes, quantam, quî fecit eos Deus: etſi enim his privati ſunt, tamen aliunde poteſt majorem copiæ occaſionem ipſis præbere. Ne igitur geſtorum rationes repetentes, ipſum reprehendamus, ſed in omnibus glorificemus: non enim imprudenter,

ter,

ter, & temerè talia sæpe fieri permittit. *a*

Tobias triplex illustre suæ patientiæ dedit specimen. Primum. Non est contristatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis ei evenerit. Duplicem solent assignare tristitiam. Una secundùm Deum est, quæ pœnitentiam in salutem stabilem operatur. *b* Hanc etiam sensêre sancti cum bonis spoliarentur, cùm ad tormenta raperentur, cùm inopiâ, morbis, doloribus exercerentur: Sentiunt hæc amici Numinis, & ingemiscunt; nec enim ferrei & lapidei sunt, sed adversus Deum nil querulæ vocis emittunt, mœrent illi & tristantur, ad divinam tamen voluntatem se conformant. Assidua illorum [illegible] est; Ita pater, ita mi pater, quoniam sic placitum fuit ante te. Cùm Christus tragœdiam illam cruentam ordiretur, unà etiam pavere cœpit & tædere, ac mœstus esse. Nihilominus in victimam voluntariam sese offerens: Pater, inquit, non mea, sed tua voluntas fiat. Paulus etiam mœroribus variis confectus: Tristitia, inquit, mihi magna est, & continuus dolor. *c.*

Sed & alia est adversus Deum tristitia, mater impatientiæ, quæ Deum obliquè ferit & accusat, audet hiscere contra Deum & occultè dicere: Quid adeò me Deus affligit? Heus lingua improba, pessulo coërcenda es, Ori digitum impone, qui talia in Deũ spargis. Tobias afflictissimus non est contristatus

a *Chrys. tom. 5. prima omnium hom. ad Antiochen. pop. mihi pag.* 11.
b 2. *Cor. c.* 7. *v.* 10. c *Rom. c.* 9. *v.* 2.

ftatus contra Deum, neque Jobus ulceribus plenus contra Deum eft contriftatus, neque contriftatus eft David adverfus Deum, neque tot alii viri, feminæque triftitiam adverfus Deum conceperunt. Ut fileam tot centena millia martyrum. Sed huc quæfo vertamus oculos in noftri ævi viros feminásque. En tot bonæ mentis Chriftiani fortunis omnibus exuti, ad faccum & mendicitatem devoluti, militaribus injuriis vexati, patriâ profugi, in extremas miferias projecti, nihilominus adverfus Deum non funt contriftati, gratias Deo egerunt, immobiles in timore Dei perfiftentes. His annis toparcha magnus omnibus terris fuis cedere juffus: Perlibenter, inquit, & imperio Cæfaris, cujus mea funt omnia, me promptiffimè fubmitto. Me hercle vox generofa, & vel in hofte admiranda. Ariftoteles, Cælio tefte, ob indefeffum legendi ftudium ἀναγνώστης χαλκέντερος eft appellatus, quòd ferrea haberet vifcera, lector infatigabilis, fititor laboris, & ftudiorum inexplebilis. Sunt & inter Chriftianos animi robuftioris, qui ferreis penè vifceribus, quidquid calamitatis accipiunt, mente genorosâ digerunt, contra Deum nil contriftati.

Francifcus Xaverius fiduciâ in Deum, & adverforum tolerantiâ exercitatiffimus, licet fubinde incommodis omnibus conflictaretur, miferiarum omnium compos, nihilominus familiariffimas illas ad Deum voces effundebat: Etiam amplius, Domine, etiam amplius,

amplius. Quod & Jobo in votis fuit, qui à Deo acerbiùs & manu non parcente desiderans flagellari: Et hæc mihi, ajebat, sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat. *a*

Alterum patientiæ specimen in Tobiâ hoc erat: *Immobilis in Dei timore permansit.* Nos curtæ patientiæ homines, sæpe ut arbores sumus, quæ vere florent uberrimè; flós merus adeò liberaliter totam arborem vestit, ut spectatores usitato præsagio dicant: Hæc pomus, hæc pyrus non erit ferendo fructuum abundantiam. Brevî nebula, vel pruina unica omnem decutit florem, & spem fructuum rapit universam. Autumno tandem arbor tam miserè spoliata, si felicissimè proveniat, poma paucula, eáque calculosa, nana, verminosa velut artis suæ specimina, profert. Ah, quàm speciosè vernabat hæc arbor, quantam pomorum copiam pollicebatur, & quantum nunc à seipsa degenerat tam deformi sterilitate? promisit plurima, nihil præstitit. Nos haud aliter hiatu ingenti promissores sumus amplissimi; in florem nos induimus magnis propositis, mox unica tentatio, aut paulò gravior afflictio, & florem & fructuum spem omnem abripit: quod remanet, pusillanimitas, impatientia, consternatio est. O ver, ô autumne quàm estis dispares! ubi immobilitas in timore Dei? Arundines sumus vêto agitatæ; *b* huc illuc impellimur, ad omnem strictiorem auram mutamus propositum: jam surgimus, jam denuò cadimus, cerei

a *Iob c. 6. v. 10.* b *Matth. cap. 11. vers. 7.*

cerei in vitium flecti, omni vento mobiliores, solà constantes vitiositate. Tobiam cæcitas & paupertas graviter usserùnt, & tamen in timore Dei permansit immobilis. Ærumnas suas valde sentiens: Quale, inquit, gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo: *a* nihil hîc gaudii aut solatii est, & tamen in timore permansit immobilis. Oravit cum lacrymis Tobias, adeò mœrores illum urserant, & tamen in timore Dei permansit immobilis.

Tertium patientiæ specimen, *Agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ.* Magnæ artis est Deo peræquè in miseriis, in luctu, in ærumnis, in calamitatibus, atque in gaudiis gratias agere : hanc artem non callent, nisi ex asse probi Christiani. Chrysostomi monitum hîc habemus cedro litterandum & auro: Nihil, inquit, hac linguâ sanctius est, quæ in adversis agit: certè non est inferior linguâ martyrum; utraque pariter coronatur. Si ergo dolores pertulerit, & gratias egerit, martyrii coronam sortitur. *b* Gratias itaque agamus in omnibus, quidquid fiat : hoc enim est gratum esse. Etenim rebus prosperis hoc facere, nihil magni fuerit. Nam ipsa rerum natura eò impellit. Quando verò in extremis existentes gratias agimus, tunc præclarum est. Videte, quanta sit philosophia. *c* primùm, Deum lætificas : Alterum, diabolum

a *Tob. cap* 5. *vers.* 12. b *Chrysost. tom.* 4. *hom.* 8. *in c.* 3. *epist. ad Coloss. mihi p* 1159.
c *Philosophiam semper appellat, Christianæ disciplinæ accuratam observantiam.*

diabolum pudefacis: Tertium, & quod malefactum est, nihil esse facis. Nam & tu simul gratias agis, & Deus dolorem tuum amputat & diabolus abscedit. Nam si tu quidem difficilis fueris, ipse magis incumbit, tanquam qui jam, quod volebat, effecerit, & Deus tanquam blasphematus deserit, & augetur malum. Si verò gratias egeris, abscedit diabolus, tanquam qui nihil profecerit, & Deus vicissim, velut honoratus, majore honore afficit. Non potest etiam fieri, ut afflictiones sentiat homo ille, qui in afflictionibus gratias agit.

Hæc sua Chrysostomus confirmans: Ignis ingruens, inquit, substantiam tuam absumpsit, & totam domum populatus est? Reminiscere eorum, quæ Job acciderunt: age gratias Domino, qui prohibere potuit, & non prohibuit: & tantam recipies mercedem, quantam, si omnia illa in pauperum manus reposuisses. Nullum gratiarum actioni par bonum, quemadmodum blasphemiâ pejus nihil. Est nobis telum maximum, quod omnes tales diaboli machinas repellere valet; qui per hæc omnia gratias Deo agit, diabolum superavit. Magnus thesaurus gratiarum actio, magnæ divitiæ, inconsumptum bonum, armatura fortis. Perdidisti pecunias? si gratias quidem egeris, animam lucratus es, & majores nactus es divitias, quia Dei benevolentiam hausisti ampliorem. a

Hac

a *Chryso. tom.* 5, *hom.* 1. *ad Antiochen. pop. mihi pag.* 11.

Hac certè linguâ, quæ Chrysostomo sanctissima est, præditus David: Benedicam, inquit, Dominum in omni tempore. a Et quando obsecro istud dixit, nunquid cùm in regem ungeretur? Sanè non, sed cùm sævientis Saulis insidias fugeret, & ad regem Achis exul diverteret, parùm humaniter exceptus, pænè malis simul omnibus pressus, adeò ut etiam fatuitatem simularit, modò vitam servaret, eo ipso tamen tempore vociferatur: Benedicam Dominum in omni tempore. Jobus jam omni pecore abacto, inter tot liberorum funera, ulceribus scatens, inter vermium agmina, ad fimetum veluti cadaver elatus, canit tamen, & gratias agit: Sit nomen Domini benedictum. Hebrei juvenes in flammis Babylonicis velut in æstivâ pergulâ canunt: Benedictus es in throno regni tui, & superlaudabilis, & supergloriosus, & superexaltatus in sęcula. b Inter ipsos flammarum vortices Benedicite, ac Benedictus toties ingeminarunt, ut gratiarum actionem in adversis tantò altiùs imprimerent afflictis, quantò eam crebriùs repeterent in ipsis faucibus mortis. Tarsensis Paulus tam gravi ærumnarum catenâ oneratus, ut quotidie videri posset mortuus, nihilo' tamen secius: In omnibus, inquit, gratias agite, hæc est enim voluntas Dei. c In omnibus tam in adversis, quàm in prosperis, tam in luctu, quàm in gaudiis, tã in inopiâ, quàm in opulentiâ, tam in afflictâ valetudine

a *Psal.* 33. *vers.* 1. b *Dan. c.* 3. *v.* 54. c 1. *Thess. c.* 5. *v.* 18.

dine, quàm in integrâ; tam in tormentis, quàm in deliciis; tam beneficiis acceptis, quàm injuriis; tam delatis honoribus, quàm illatis contumeliis, in omnibus. Qui enim tunc solùm gratias agit, cùm quis ei beneficium tribuit, is debitum reddit: qui verò gratias agit, cùm quis eum maledictis figit, is debitum acquirit.

§. III.

Objicias: Hæc quidem commodè dicuntur, sed aliud est dicere, aliud verò facere: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Nec imperitè dixit Ludovicus Cælius: Simile simili nutritur, spiritus spiritu: odorem corporis esse nutrimentũ negant. a Spiritum odoribus nutriri argumento est, odoratum & fragrans vinum, quod vires mirificè refocillat. Aristoteli vitam præsuavi odore pomi aliquamdiu prorogatam asserunt. Sed hæc rara sunt, hæc paucis obtingunt. Ita & gratias agere, cùm mœror medullas exedit, rarum est, paucorum est.

Non negamus, pauci sunt, qui pro plagis gratias agunt, sed isti Numinis veri amici sunt. Simus, obsecro, & nos inter hos paucos & inter quascunque turbinum ac procellarum furias, quæcunque ad nos aggerantur mala, Deo agamus gratias bonorum omnium fonti, qui mala hæc omnia permutat bonis maximis. Odor oris tui,

a *Lud. Cæl. l. 24. c. 21. med.*

tui, Domine Jesv, ficut odor malorum, a qui fanitatem & vitam fuaviffimè inftillat.

Jacobus intercifus ita nominatus, quia membratim & intercisè mortuus, quoties ex ejus corpore vel articulus digiti, vel pars membri refecaretur, toties dixit, *Deo gratias*. Non aureæ, fed gemmeæ voces in tantis doloribus. Ruffinus Aquilejenfis memorat, Afcetam fenem virum fanctiffimum ægroto fratri fomenta varia folatiorum admoviffe, illud eximiè in documentum dixiffe: Summa religio eft, inter adverfa Deo gratias agere. Dixi ego, & fcripfi fæpius vel millies inculcandum, idque ab ore & calamo religiofiffimi fcriptoris: Unum Deo gratias plus valet in adverfis, quàm fex millia in profperis.

Tobias fideliffimus Dei famulus à paupertate ac cæcitate peffimè habitus, probris, contumeliis tam cognatorum, quàm uxoris laceffitus, Deo tamen gratias egit, omnibus diebus vitæ fuæ. Nos itidem quomodocunque res fuccedant, benè an malè, feliciter an infeliciter, fuaviter an infuaviter, hilariter, an flebiliter, lętè an dolenter, ferenum fit cælum an nubilum, amœna fit tempeftas an fœda, opulenti an inopes, fani an ægroti, triftes an mœfti fimus, & quamvis è voto nihil fuccedat, etfi res omnes cadant teterrimè, hoc tamen faciamus quod facere nos jubet Paulus: Gratias agamus Deo femper pro omnibus in omnibus. Ecclefia diebus fingulis fapientiffimè hortatur:

a *Cantic. c. 7. v. 8.*

tur: Verè dignum & justum est, æquum & salutare, nos tibi *Semper* & *Vbique* gratias agere. Gratiarum actio in adversis cumulabitur mille præmiis.

CAPVT VI.

Tobias convivator frugalissimus.

PAulina præceptio est: sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. *a* Hanc legem Tobias examussim servans, cùm esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ, dixit filio suo: Vade & adduc aliquos de tribu nostrâ, timẽtes Deum, ut epulentur nobiscum. *b* Convivium apparavit Tobias, idque non unâ ex caussâ, nam festus dies Pentecostes erat, quem Hebræi, sicut & alios dies festos conviviis agitabant. Voluit certè Deus, ut ejusmodi solennia non sine hilaritate peragerent, ut eò promptius Hierosolyma contenderent. Ad hoc ergo convivium Tobias non temerè quosvis, sed tribules, & populares suos vocarat, ut eos exules ac captivos solaretur atque reficeret. Nec quosvis popularium aut tribulium vocavit, sed pios dumtaxat & timentes Deum, & quibus tenue domi salinum erat. Neque hæc conviviola Tobias ceremoniæ tantùm aut animi caussâ instituit, aut ut

a 1. *Cor. c.* 10. *v.* 31.
b *Tob. c.* 2. *v.* 1. *&* 2.

ut convivalem gratiam remuneraretur, sed ut amorem & amicitiam inter præsentes restauraret, ac conservaret.

Convivia Græcis charistia dicebantur, ad quæ consanguinei dumtaxat & amici conveniebant: ut si quid forsan offensiunculæ, aut dissensionis inter eos fuisset natum, inter amicas epulas sepeliretur. Primævi Christiani tam divites, quàm pauperes sacrosancta mysteria percepturi, agapas & convivia præmittebant, in monimentum Dominicæ cœnæ. Quia verò abusiones & vitiosæ consuetudines unà subrepserant, mos iste antiquatus est, & sancitum lege, cælestem panem ut jejuni sumerent.

Convivia divinis legibus non quidem prohibita, sed mores plerunque insulsos ac vitiosos pariunt. De his jam dicendum, & explicandum ordine, quanti abusus reprehensione dignissimi convivia passim occupent.

§. I.

Trochaico veteri ac vero jactabatur:

Difficile est mediocritati dare operam in conviviis. ——

Parsimonia & sobrietas, circumspectus & castus sermo raræ alites, prodigia magna inter convivas. Nemo est, qui hac in re non velit videri lautus, nemo, qui alteri cedere. Hinc suos quisque ordines, statúmque affectato luxu transilit. Hinc conviviorum abusus maximi, plurimi. In digitos mittamus ex his notiores.

Primus

Primus conviviorum abusus, *Ferculorum multitudo*. Ob unicum hoc delictum jure meritissimo convivia pleraque omnia magnopere damnanda. Ingens, perniciosus, intolerabilis luxus jam mensas passim occupavit. Ad ostentationem & ad pompam, hîc pænè omnia congeruntur. Ante annos centum, velut prodigium ingens è publico suggestu proclamatum est, in principalem mensam subinde novem fercula inferri. Joannes Gailer Kaiserspergensis Theologiæ Doctor cùm anno millesimo quingentesimo quinto Argentorati in æde summâ ipsis cineralibus concionaretur, in mensarum luxum & copiam ferculorum graviter invectus est conceptissimis verbis, quæ videbantur non mutanda: Es muß da seyn ein Suppen / oder ein Gemüß / bald komen Häring / Bachfisch / vnd ein grüns Kraut darzu / darauff folgt ein Pfeffer / vnd dann Gallerey / wol fünff oder sechs Trachten / vnd das geschicht auch bey Fürsten / da wol einer etwan neun Trachten hat vber ein Mahlzeit. a Nimirum hoc illud luxûs grande portentum erat, mensæ

a *Gailer* Von den Sünden deß Munds *mihi pag.* 11. *Principio, inquit, offa ponitur, aut aliquid pulmentarii, sequuntur haleces & frixi pisces, hos comitatur hortense olus. Accedit jus atrum aut flavum, quinque aut sex fercula. Atque hoc etiam in mensis principum fit, ubi nonnunquam novem fercula uno prandio ponuntur. Vide Gazophylacium Christi parte* 3. c. 4. §. 3.

mensæ vulgari sex cibos, principali novem inferri, quod ab hinc ante annos ferè centenos è cathedrâ videbatur publicè objurgandum. Bone Deus, quantum & quàm immanè multum ab ævo illo divertimus! Si quis Kaiserspergensi Theologo, ut vates dixisset, Domine Doctor, vix anni abibunt centum, cùm annona ingravescet, & multò, quàm nunc sit, durior erit, nihilominus mensis ditioribus, & dominicis quinquaginta calentia fercula inferentur, adjectis totidem in mensam secundam bellariorum pateris. Quid ad hoc tale vaticinium dixisset Gailer? De re nihil est dubii. Hoc mihi certè ante annos aliquam multos vir generosi ac illustris sanguinis conquestus: Si quis dominorum, inquit, me invitet ad convivium, quinquaginta calentes à foco epulas apponit, comitantibus eodem numero tragematum phialis, idque recepto jam ritu. Si hunc iterum invitem, nec enim hoc officii genus defugere licet, idem mihi faciendum; vix aliter honestè possum. Ita alter alterum luxu mensarum perdimus, ut pompam vestium taceamus. Prô Superi! quæ hæc tempora, qui mores isti? Et quàm illud præclarum & magni exempli, quod aliquando in Præsulum & Antistitum mensis videre fuit. Cùm ad esurialem refectiunculam, collationem vocant, convenitur vesperi, esuritores illos octo aut novem fercula, sed frigida exspectant, lactuca triplex, pisces assi, sed, quod maximæ religionis est, frigidi, præter dominicum panem & bella-

ria copiosa, triplex aut quadruplex genero- sioris vini genus. Reverà commodum est esurire ad præsepia tam plena. Et numquid hoc, ô viri, jejunare est, tot bellaria, tot lactucas, tantum piscium, panem niveum, opimianum vinum propitiandæ fami ponere? Sunt tamen, quæ speciosè opponantur: Hæc, inquis, frigent omnia, quæ ponuntur. Quid magni, quæso, interest, frigidis, an calidis ventrem ita farcias, ut esurire desinas? Deinde: Non omnia hæc, inquis, libantur: At certè periculum est ne tangantur multa. Tertiò: Hæc, inquis, postulat principalis mensæ dignitas. Hilarion superfluum censebat in sacro quærere munditiem, ego æquè superfluum censeo in jejunio quærere splendorem. Quartò: Ad frigidam hanc cœnulam subinde viri primarii & peregrini adhibentur. Si, ut simul cœnent, invitantur, nihil eis calidi apponere, nimis parum est; si ut simul jejunent, tot missus ponere frigidos nimis multum est. Sed numquam deest luxui, quæ obducat. Jam morem, jam convivarum, jam convivatoris dignitatem prætexit culpæ.

Baro fuit, nomen silemus, qui convivio unico trecenta posuit fercula, quod scripta publica testantur. Ohe portentum luxûs, & monstrum nobile! Ante annos centum in mensis principum novem fercula, malo exemplo & offensioni erant, nunc lautiores servi, qui quadras panis aliquando mendicabant, quinquaginta ponunt, & plura. Quò luxûs & abusionum non devenimus,

& quò

& quò tandem non deveniemus luxu crescente ? Hoc prorsus est rem familiarem cum ratione perditum ire. Multitudo ferculorum, abusus conviviorum maximus.

Abusus alter priori proximus, *Ferculorum pretium*. Elementis omnibus servitia indicuntur, ut mensa ritè oneretur. Id quod rarissimum, quod exquisitissimum, in convivii apparatum expetitur, quidquid impensæ fiat, hîc sumptibus nullis parcitur. Terra suppeditare cogitur omnis generis herbas, radices, olera, fructus, omnis generis feras. Caro bubula, agnina, ovilla, hædina, vitulina, nisi exotico jure perfusa non admittitur; leporina, aprugna, cervina, & quidquid animalium silvas pererrat, in mensas extrahitur. Plinius de Carduis sativis differens: Portenta quoque terrarum, inquit, in ganeam vertimus, etiam ea, quæ refugiunt quadrupedes consciæ. *a* Post terram aqua pretiosissimos pisces gulæ subministrare jubetur. Hoc autem nimiæ ac noxiæ voracitatis est, cùm carnibus jam abundè saturi sunt convivæ, pisces etiam inferre in ventrem plenum dejiciendos. Aër volucres, & omnis generis præbet altilia, perdices, phasianos, meleagrides, gallinas Decumanas, Numidicas, Africanas, Indicas, ficedulas, gallinagines, pullastrorum stragem. Si possemus Salamandras & Phœnices ad culinam trahere, cogeremus ignem has delicias non negare; coquere & lixare illas facilè disceremus. He-

a *Plin. l. 19. Nat. hist. c. 8. mihi pag.* 451.

liogabalus Imperator, Lampridio teste, convivis pollicitus phœnicem, aut mille libras auri.

Ad incendendum convivii pretium insigniter faciunt epulæ fictæ & adumbratæ, seu verius epularum ludibria & figmenta, a quæ mensis, ad solam ferè spectandi voluptatem inferuntur, merus oculorum pastus, escaria imitamenta, spectacula mensaria, & oblectamenta, quæ magni sumptûs sunt, nullius aut perexigui usûs. Et nunquid epularium spectaculorum satis est, si quinquaginta, si centum missus in mensam veniant, quid opus est novis epularum ludibriis? Objicias: Hoc meus status & conditio, hoc opes meæ, hoc liberalitas, hoc dignitas mea expetit: mille talia prætexuntur. Sed luxus, & modum excedens sumptus, virorum optime, nulli statui, nullis opibus, nulli convenit dignitati. Hunc dynastam, hunc regulum, hunc satrapam, hunc esse principem jam antè novimus, etiamsi nec hic, nec iste, nec ille sumptu extra modum prodeat.

a Schawessen.

§. II.

Tertius abusus, *Conviviorum prolixitas, consessus nimium diuturni.* De Centaurorum, & Lapitharum cenis, quæ duos tresve dies & noctes, aut etiam hebdomades durabant, sileo; de nostris vulgaribus loquor, quæ sæpe prandium cenæ nectunt, aut cenam ad noctis umbilicum, ad primam, ad tertiam, adusque quartam, diei principium extendunt.

dunt. Hoc nimirum est ad preces matutinas, sed temulentas pervigilare. *a* Vale, rex David, vale & abi, nimis matutinus es, quem dixisse novimus; Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi. *b* Non nescio inter homines etiam Christianos mores tam fœdos invaluisse, ut quandoque diem unum, noctémque totam subinde biduum triduúmve, nonnunquam septem aut octo dies, continuum pænè convivium occupet; omni hoc tempore estur, potatur, luditur, furtim dormitur. Sanctissima sunt ista Bacchi & Veneris pervigilia, ad quæ popinones, & symposiastæ punctis digitorum, & sacramento dexterarum fidem suam obligant, ne quis fugitivus hoc poculorum prælio excedat, ne quis signa deserat, standum & pugnandum ad usque guttam ultimam. *c*

Verùm nec illud laudandum, quatuor, aut quinque horis mensam accumbere, &, quod prisci dicebant, diem epulis & mero frangere. Id verecundiores aliqui non sine valetudinis dispendio malè tolerant. Duabus aut tribus horis abundè genius propitiari potest.

Abusus quartus, *Acroamata*. Romani veteres aliquot gladiatorum paria, mutuis se cædibus conficientium ad mensam componebant, qui Cubicularii dicebantur, uti doctissimus Lipsius in Saturnalibus attesta-

a Die truncken Mettin singen.
b *Psal.* 118. *v.* 62.
c Kainer vom andern; Schelm der da weicht.

tur. *a* Hoc cruento acroamate, noſtra non multò puriora ſunt. Malum acroama eſt chartarum luſus ardens nimium & pretioſus, cum quadræ argento vel auro plenæ multum in ſingula puncta ejiciunt. Malum acroama cùm miniſtri menſæ, & moriones inter ſe committuntur, ut ora ſibi pugnis fœdent, unguibus lacerent, dentes excutiant, humi ſe ſternant. Memores eſtote, obſecro, viri magni, quos alitis fatuos eſſe etjam homines, vobis ipſis nonnunquam aut ſapientiores, aut ſanctiores, humano ritu tractandos. Fœdum dictu & indignum prorſus eſt, quid illud hominum genus ad Magnatum menſas cogatur ferre. Vidi ego meis oculis homini non ſanæ mentis ad herilem menſam altilium carduorum capillitium *b* vi per os ingeri. Sexcenta talia fiunt, acroamata ſanè peſſima. Quaſi verò ea demum ſit amœna recreatio, torquere miſeros, & eos velut feras tractare. Aliud acroama malum, Choreæ & quidem peregrinæ, Germanis ante hac ignotæ, ad quas duarum aut trium hebdomadum proluſione ſit opus, ſi concinnè in numerum ſaltare velis. Sit, obſecro, venia verbo. Hæc Germaniæ ſtultitia eſt, cui domeſtica ſordent, & exterorum omnia placent, veſtes, idioma, ipſa etiam vitiia quæ hoc potiſſimùm nomine ſpecioſa ſunt, quia peregrina ſunt. Senarii veteris monitio eſt:

Cena

a *Lipſ. l.* 1. *Saturnal. c.* 6.

b Den groben Baſt von Artiſchocken můſt der arm Tropff freſſen.

Cena optima eſt in quam Choraules non venit.

Præſertim talis, qui non tam auribus ſervit, quàm libidini. Malum aliud acroama eſt, inſana garrulitas, fœdi clamores, crebra obtrectatio. Quantis famam, noménque ſubtrahunt convivia, cùm modò hujus, modò illius mores carpuntur: non mirum ſi multis aures tinniant, de quibus adeò liberè detrahitur. Acroama peſſimum eſt diverſæ libidinum formæ, quas ebriorum verba & geſtus exprimunt, cùm non paucula tantùm, ſed & oſcula fiunt ambulatoria, cùm morſiunculæ ac compreſſiunculæ, ſimiléſque Veneris imitatiunculę in orbem eunt animi cauſsâ, cùm oculis, cùm & linguæ, ac manibus ſumma libertas eſt, cùm oculi ad omnem laſciviam vagi evolant, cùm lingua promit quidquid animus diu celarat, cùm petulantiſſimę manus omnem verecundiæ legem perfringunt. Ea nonnunquam ſermonis turpitudo eſt in conviviis, ut verecundus auditor dixerit: Hi potulenti homines omnis pudicitiæ obliti, minimè Chriſtiani, obſcœni, barbari, pænè diaboli ſunt. Divina lex juſſerat: Et comedetis ibi in conſpectu Domini Dei veſtri, ac lætabimini. a Epularem nobis lætitiam concedit, ſed in conſpectu ſuo, ut illud pectori aſſiduè hæreat: Deus videt, Deus audit. Ubi autem tam inverecundi geſtus, tam propudioſa volant verba, id certè in conſpectu Dei non fit. Hæc turpitudo, ſi poſſet, Dei oculos velaret, aures

a *Deut c.12.v.7.*

aures obturaret. Impia sunt, & neutiquam Christiana, hæc conviviorum acroamata.

§. III.

Abusus quintus, *Exemplum pravum*. Nusquam pænè magis stricta fervet imitatio, quàm cùm luxûs & pompæ Archetypon videmus. Ita enim bellè ratiocinamur: Iste me ferculis tricenis, ille quinquagenis, hic centenis etiam excepit: num ego me vinci patiar, & apponam pauciora ? decorum graviter violarem. Ergo ego idem, quod ille, faciam, totidem missus, quot ille, apponam; imò hoc potiùs agam, ut illum vincam, neque enim illi opibus aut dignitate cedo; tot ego aro jugera, quot ille & plura; tot ego pasco servos, quot ille & plures, dives agris, dives positis in fænore numis. *a* Mea igitur culina tot dapes in mensam potest mittere, quot illius, & hujus, & istius. Ut cedam, ut illo sim inferior, nemo mihi persuaserit. Hæc nostra sunt epicheremata, hic Logicus noster Sorites; alter alterum trahit in exemplum, & prototypon quod imitetur, & superet imitando: quemadmodum in ædificiis nonnunquam alter alterius luminibus obstruit, *b* ita alter alterius pompam & luxum solerti studio excedit. O Christiani! amore Christi æmulamini charismata meliora. *c*

Abu-

a *Horatius de Arte Poët. post med. & lib.* 1. *serm. sat.* 2. *initio.*
b Einer vberbawt den andern.
c 1. *Cor. c.* 12. *v.* 31.

Abuſus ſextus, *Pauperes à conviviis penitus excluduntur.* Rem magnam præſtamus, ſi pauperibus demus conviviorum rejectanea, quæ lautiores culinæ ſolent canibus objicere. Longè aliud lex priſca docet. Eſdras ſacerdos epularem aliquam lautitiem non prohibens: Ite, inquit, comedite pinguia, & bibite mulſum, & mittite partes his, qui non præparaverunt ſibi. *a* Fruantur ſuis prandiis opulenti, ſed partes mittant egenis. Judæis ab Amani cruento edicto liberatis, in gratiarum actionem conſtitutæ ſunt ſollennes feriæ, ut eſſent dies iſti epularum & lætitiæ, & mitterent ſibi invicem partes, & pauperibus munuſcula largirentur. *b* Exporrectam pauperum memoriam nuſquam deeſſe vult Deus. Hebræus vates Amos pauperum oblivionem exprobrans: Qui comeditis, inquit, agnum de grege, & vitulos de medio armenti, bibentes vinum in phialis, & nihil patiebantur ſuper contritione Joſeph. *c* Extremam aliorum paupertatem hi tales non miſerantur, neque verò curant quid inopes lambant, vel rodant. Corinthios ditiores objurgans Paulus: Hoc non eſt, inquit, dominicam cenam manducare. Unuſquiſque enim ſuam cenam præſumit ad manducandum. Et alius quidem eſurit, alius quidem ebrius eſt. *d* Nam illi ita cenabant, ut pauperes non invitarent, ſed excluderent, vel certè non exſpectarent. Et

 quis

a 2. *Eſdr. c. 8. v. 10.*
b *Eſth. c. 9. v. 22.* c *Amos c. 6. v. 4. & ſeqq.*
d 1. *Cor. c. 11. v. 20. & 21.*

quis hodiéque audit Christum præcipientem: Cùm facis prandium, au cenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites; ne fortè te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos. Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione justorum. a Quis ista Domini præcepta curat, quis obtemperat? Prisca sunt ista, inquiunt, & pridem desita. Hoc est, quod querimur, nec Petrum, nec Paulum, nec ipsum Christum audiri præcipientem, leges divinas, velut voces desitas contemni.

Abusus septimus, *Conviviorum luxum pauperes & domestici luunt.* Non tantùm non fruuntur epularum apparatu, sed ob hunc ipsum parciùs pascuntur. Res nota in familiis, convivio peracto has plerunque iniri rationes: Magnos sumptus fecimus, ergo jam marsupium contrahamus, mensam, famulorum præsertim & ancillarũ tenuiùs instruamus, attẽtiore parsimoniâ stipẽ demus, ut ita paullatim redeant expensæ. Ita de victu quotidiano semper aliquid abraditur, & perparcè victitatur. Cùm adsunt creditores, laniones, pistores, cupedinarii, fartores, negatur id esse tempus exigendi, commodiore redeant: undique desiunt nummi, nisi cùm litandum est luxui. Ah, unus quidem esurit, alius autem ebrius est. Convivis cibus & potus abundans pænè pistillo ingeri-

a *Luc. c. 14. v. 12. & seqq.*

ingeritur, ut pænè crepent ſaturitate; domeſtici vix ſolantur famem. Peſſima hæc diviſio eſt, quæ non rarò è conviviorum luxu naſcitur.

Deinde quàm hæc tempora, hi noſtrates anni acriter reclamant omni luxui? Fames, bellum, peſtis ſæviunt, annonæ magna charitas eſt. Nos interim hæc obſtacula non curamus. Quod prorſus eſt irridere Deum, perinde ſi dicamus: Etiam duplo, aut triplo arctior ſit annona, hunc nihilominus conviviorum ſplendorem nemo nobis prohibuerit. Non deerunt nobis nummi, ſi honoris & exiſtimationis negotium agatur; ſi moneta præſens deficiat, ſyngraphas implebimus, nomina faciemus, expectare poterunt lucri aucupes. Domine tu quidem nobis accidiſti alas, nihilominus vel invito te volabimus. Hoc prorſus eſt irridere Deum. Nolite errare, Deus non irridetur. *a*

Ante annos quinquaginta dabant adoleſcentes patrifamilias convictûs pretium viginti quatuor florenos annuos, honeſtâ & liberali mensâ habiti. Erat enim vilitas ubertáſque rerum venalium, annona laxa, & tamen luxus nondum eò fuit auſus progredi; nunc anni ſunt in ſummâ caritate, & ſupra modum ingraveſcit annona, nihilominus populator opum, diſſuaſor honeſti luxus maximis incremētis proficit, & augeſcit. Quouſque tandem? Ad perniciem & interitum. Sunt quidem ſumptuariæ convivales tabulæ ac leges, quis illas ſervat?

a *Gal. c.6, v.7.*

vat: M. Antonius olim & lucius Flaccus Censores Romæ, Valerio teste, Duronium senatu moverunt, quòd tribunus plebis legem de coërcendis conviviorum sumptibus abrogasset. [a] O quàm hoc ævum censoribus egeret, qui conviviorum immoderationem & intemperantissimas perpotationes severissimis legibus coërcerent. Periit Respublica, si crescere non desinat tam nociva intemperantia.

Sed dicas: Res satis liquet; quis autem primus erit, qui luxum minuat, & sumptus revocet ad moderationem priscam? Hoc opus, hic labor. Vir prudens & modestus non recusat esse primus, cùm certamen indicitur virtutis. Suam quisque crumenam & culinam coërceat, ne sumptu extra modum prodeat. Frugalitas & moderatio non valetudini solùm servandæ, sed opibus etjam parandis plurimum facit.

a *Valer. l. 2. c. 9.*

CAPUT VII.

Tobias ad divinam voluntatem formatissimus.

TObias tam cæcitate, quàm paupertate aliisq; incommodis ærumnosus, à cognatis irrisus, ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis. [a] Ardebant preces Tobiæ suspiriis, gemitibus, oculorũ rivulis distinctæ. In his justitiam & misericordiam Dei extollens: Justus

a *Tob. c. 3. v. 1.*

Justus es Domine, inquit, & omnia judicia tua justa sunt, & omnes viæ tuæ misericordia, & veritas, & judicium. In iisdem precibus tam se, quàm tribules suos crimini obnoxios fatetur, & deprecatur noxas: Domine, memor esto mei, & ne vindictam sumas, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum, quoniam non obedivimus præceptis tuis, ideò traditi sumus in direptionem & captivitatem, & mortem, & in fabulam & in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. Et nunc Domine magna judicia tua, quia non egimus secundùm præcepta tua, & non ambulavimus sinceriter coram te. *a* Demum ad divinam voluntatem conformatissimus: Et nunc Domine secundùm voluntatem tuam fac mecum, In tuâ manu sum, ut pilâ me utere, & projice quò volueris. Tobias ad arbitrium & nutus divinos se fingens totum, præsto est. Quod hoc capite erit exequendum. In quo mihi maximè sequendam duxi præceptionem Senecæ, qui sapienter: Plus prodest, inquit, si pauca præcepta teneas, sed illa in promptu & in usu tibi sint, quàm si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum. *b* Consilium saluberrimum. Eam ob rem hoc capite, præceptionem hanc unicam ingeremus, Conformitatem humanæ voluntatis cum divinâ, fundamentum esse omnis sanctimoniæ solidissimum, optimum, nec esse, quod Deo magis

a *Ibid. v. 3. & seqq.*
b *Sen. l. 7. de Benef. c. 1. initio.*

magis placeat, quàm iste voluntatum consensus & conspiratio, de quâ ordine, sed brevi, septem monita tradêmus.

§. I.

I. Monitum. Hæc doctrina de Conformatione humanæ voluntatis ad divinam non solùm præceptiones & doctrinas Christianorum omnes complectitur, sed omnium est apex & perfectio. Si mihi centum annis ad Christianam plebem è cathedrâ dicendum, hanc ego præceptionem semper unicè instillarem: *In omnibus velis, quod vult Deus.* Leonardus Lauredanus Venetus, vir oppidò doctus memorat beatam Catharinam Genuensem ita cælitus edoctam, ut ex oratione dominica unum illud sumeret: *Fiat voluntas tua.* E Salutatione Angeli hanc unam sibi vocem excerperet: JESVS. E bibliis totis unicum illud verbulum retineret: *Amo.* Sanctioris vitæ solidius fundamentum non habemus, quàm istud unicum: Fiat Voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Nil explicatu, nil & factu melius, nil Deo gratius, quàm velle hominem, quod vult Deus.

II. Voluntas Dei duplex est Theologis, prima *Signi*, altera *Beneplaciti*. Illa *Signi* est, quâ Deus significat, jubet, præcipit, quid à nobis fieri velit. Ista *Beneplaciti* est, quâ Deus creat, disponit, renovat, agit, quod vult: hæc Dei voluntas ab omnibus retro sæculis, ab omni æternitate gubernat, regitque omnia. Hæc Dei voluntas nunquam non perficitur, hæc semper consummatur, quidquid

quid mortales hic infra turbent, aut exerrêt. Nos, non tantùm voluntati, quæ ſigni eſt, quæque leges & præcepta continet, ſed ei etiam, quæ Beneplaciti eſt, noſtram voluntatem omnem attemperemus. In iis maximè, quæ nobis mira, inſolita, & pænè abſurda videntur, dicamus paratiſſimè: Fiat, Domine, voluntas tua. Contingit ſæpenumero, ut viri animoſi, prudentes, eruditi, bellicoſi, ſancti & integerrimi rem omni curâ, ingenti ſtudio ſummâ ſolertiâ tractent, rei tamen exitus infelix, malus, calamitoſus ſit. Hîc, obſecro, rectiſſimâ viâ curramus ad divinam voluntatem Beneplaciti, ad Providentiam Dei; dicamus cum Eccleſiaſte: Vidimus ſub ſole nec velocium eſſe curſum, nec fortium bellum, nec ſapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiã. a Summa Dei providentia in his omnibus aurigatur. Atque hinc quandoque prioribus contraria videmus. Nonnunquam homines ineruditi, imprudentes, timidi, ſcelerati oſcitanter quippiam, indoctè, imprudenter, ſegniter, aggrediuntur, & ad felicem exitum adducunt; quòd malè moliuntur perficiunt, ſumma votorum impetrant. Hinc ſubinde provincia tota, totúmve regnum turbatur & labat. Non ignota cano. Hîc iterum ad Dei voluntatem ac providentiam currendum, quæ hæc omnia deſtinatiſſimis conſiliis, permiſſionibus ordinatiſſimis diſponit. Huc reſpiciens ſapienter dixit Seneca: Invadit temperatiſſimos morbus, validiſſi-

a *Eccli.c.9.v.11.*

validissimos phtisis, innocentissimos pœna, secretissimos tumultus. *a* Hîc in solâ Dei voluntate acquiescendum. In aliis liceat subinde dicere: Plus ultra. Hîc religiosissimè servandum illud: Non ultra.

III. Dei voluntas rerum omnium moderatrix est, omnia ad perpendiculum facit, omnia vel minima quæque in parato, in expedito habet. *b*

Ditescere, depauperari; bellè valere, morbis corripi; Vincere, vinci ab hac est. Abraham contra Babylonios victoriâ potitus potuisset sibi videri magnus. At verò rex Salem Melchisedech: Benedictus Deus excelsus, inquit, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. *c* Sennacheribus Assyriorum tyrannus circumquaque urbes & propugnacula multa vi cepit, inde suam potentiam grandi supercilio circumspexit. Hnic Deus per Isaiam dici jussit: Habitationem tuam & egressum tuum, & introitum tuum cognovi, & insaniam tuam contra me. Cùm fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas: ponam ergo circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam venisti. *d* Mi rex Sennacherib à me hæc habes omnia; ego tibi pandebam portas ad arces & civitates capiendas; absque me nullæ fuissent vires tuæ; me disponente ac permittente innumeros pauperum afflixisti, pluri-

a *Senec. epist.* 91.
b GOttes Will hats alles an eim Schnürl.
c *Gen. c.* 14. *v.* 20. d *Isa. c.* 37. *v.* 28. *&* 29.

plurimos divitum depauperasti, sed nec tu manus meas evades, præmium te dignum recipies. In templo tuo à tuismet filiis occidêris. Ita Deus voluit, ita factum est. Dei voluntas omnium moderatrix.

§ II.

IV. Sacrificium summum, Deóque gratissimum, propriæ voluntatis oblatio. Sanctissimos quosque viros priscæ legis considerate; Noëmum, Abrahamum, Josephum, Davidem, Tobiam; cur eos Deus tot ærumnis ac calamitatibus exercuit, quid ab eis extorquere voluit? Hanc unicam audire cupiit cantiunculam: Domine, secundùm voluntatem tuam fac mecum. Abrahamus & David de consequendo primo præmio certarunt, & nescio an non uterque primus fuerit in hac suæ voluntatis conformatione ad divinam. Abrahamus suum ipse sanguinem, suum filium obsequentissimè in victimam daturus, jam gladium vibrabat in jugulum, priùs tamen suam jugulaverat Deo voluntatem. David autem id testimonii tulit è cælo: Inveni David, filium Jesse, virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. *a* An non uterque dignus primo præmio? Narrat cælitum encomiastes Surius rem memoratu dignam in rebus gestis Eugenii Carthaginiensis Pontificis, qui ævo vixit, quo Hunnericus Arrianorum rex impius Catholicorum cætus immaniter afflixit. Ex eo numero mater Catholici

a *Actor. c. 13 v. 22.*

tholici nominis, pia femina & herois, parvulum manu trahens: Curre, ajebat, curre, curre, mi fili, ut assequamur ceteros martyres. Alii è spectatoribus parvulum miserati. Quid filiolum, inquiunt, ultra vires fatigas? His adeò generosè ac piè respondit mater, ut illi lacrymis oppleti, hoc unum haberent dicere: Fiat voluntas Dei. Istud in rebus omnibus, adversis maximè, dicendum. Non est sanctius Deóque gratius sacrificium ab homine, quàm propriæ voluntatis oblatio, seu vera cum divinâ voluntate Conformitas.

V. Hæc ipsa cum divinâ voluntate Conformitas, nihil agendum, aut patiendum excipit. Noëmi, anus Hebræa, Ruthæ socrus decennio laborabat, ut Rutham nurum suam ad Dei cultum, verámque religionem pertraheret, sed nullo successu; frustra fuerunt dicta. Demum vale ultimum dictura: Nunc enimverò, inquit, abi mea filia cum cognatâ tuâ Orphâ. Cui Rutha ingenuè: Ne adverseris mihi, ait, ut relinquam te & abeam. Quocunque perrexeris, pergam, & ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus, populus meus, & Deus tuus, Deus meus: quæ te terra morientem susceperit, in eâ moriar, ibique locum accipiam sepulturæ. Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si non sola mors me & te separaverit. a Paraphrastes è Complutensi bibliothecâ ita loquendum sistit Noëmi: Præceptum nobis est filia, ut iter sabbathi non ultra

a *Ruth c.1.v.16.& seqq.*

ultra dimidium milliare instituatur. Cui Rutha: Ibo, quò iveris. Sed iterum Noëmi: Nos, inquit, sexcentas tredecim habemus leges servandas. Ad quæ Rutha: Quidquid tuus servarit populus, & ego servabo. Noëmi denuò: Imperatum nobis est à Deo, ne ritus & ceremonias exterorum nostris misceamus sacris. Cui Rutha: Deus tuus, Deus meus erit; quid vis amplius? sed lex nostra rigida est, inquit Noëmi, maleficos & reos gladio, lapidibus, rogo, cruce punit; adulteri, blasphemi, sontes alii comburuntur, lapidantur, crucifiguntur, gladio feriuntur. Neq; sic territa Ruth: Ubi tu, inquit, morieris, moriar & ego. Sed nos, ait Noëmi, sepeliendi ritu, locóque multum à gentibus distinguimur. Cui Rutha: Quæ te sepultura texerit, eadem & me teget. Si hominis cum homine tam indissolubilis consensus, tanta esse potest animorum conjunctio, quantò magis hominis cum Deo? Hæc autem geminæ voluntatis concordia nihil excipit, quod aut pati recuset, aut facere.

VI. Conformitas humanæ voluntatis cum divinâ prima est & summa obligatio nostra. Utique plus obligati sumus Deo, quàm fuerint olim gladiatores suo domino, cui se auctorarant. Gladiatores prisci seipsos quasi vendebant, auctoramento horribili, his conceptissimis verbis: *Sacramentum juro, a uri, vinciri, verberari, ferróque necari.* In has tam cruentas leges ob exiguam peculiolam animosè jurabant. Et nos ob hono-

a Fechter Ayd.

honorem Dei & amorem, ob immortale regnum, non vendamus nos ipsos Deo? Non sacramentum juremus istud? Domine secundùm voluntatem tuam fac mecum: Liga, ure, seca, verbera, jugula: Tibi me vendo, tuus sum, jure omni obligatissimus, & facere & pati fortia tui caussâ paratissimus: Fac mecum Domine secundùm voluntatem tuam.

§. III.

VII. Conformitas humanæ voluntatis cum divinâ est permutatio cordium optima. O beatus! ô ter beatus, qui cor humanum sordibus & nævis plenissimum permutare potest cum divino, omnis sanctimoniæ fonte purissimo. Cantiuncula est omnium, qui JESVM diligunt: hanc ego hîc voce præeo; ita cantandum: Domine JESV, meum à me cor tolle, tuum mihi redde, utrumque cor unius voluntatis effice. a Non sileo hîc, quod mihi amicorum optimus, vir doctissimus de hac suavissimâ cordiũ commutatione, de amantissimo divinæ volũtatis cõplexu sæpius scripsit. In specimen sint hæc paucula, quæ subjũgo, & verbum è verbo fideliter exprimo. Injectâ igitur pestiferæ luis mentione: Nemo, inquit, nunc lætus vivit, qui vitam divinæ voluntati anteponit, qui in flagella non est paratus; solus tranquillitatem habet inæstimabilem, qui magni animi robore, & internis oculis voluntatem Dei

a Nimb hin das mein / gib mir das dein; lasse baÿde Hertz ains Willens seÿn.

Dei ſemper intuetur, divinam providentiam veneratur, & ſe divinæ voluntati penitus conformare ſtudet; in hoc ſolo ſtudio proficit Chriſtianus; hoc ſtudium labore conſtat & patientiâ; hoc hominem, quò minus peccet, conſervat, ubi fortè peccavit, ad meliorem vitam revocat, & ad dignos fructus pœnitentiæ perpetuò invitat, & incitat. Quid multis? hoc ſtudium & aſſidua divinæ voluntatis meditatio, atque exercitium hominem facit Deum, & omnes humanas actiones efficit divinas, ut in extremis calamitatibus gaudere poſſit homo, & ridere inter lacrymas. Jam nunc mors omnibus præ foribus eſt ſatis vicina: *a* ſi me contingat mori, volens moriar, & in æternum velle non ceſſabo, quod vult Deus. *b*

Voces me hercle viro erudito digniſſimæ. Sed idem in aliis ad me datis litteris de verbo ad verbum hæc præſcribit: Funebrem do hiſtoriam, quam & lugubrem dicerem, ſi in ſanctiſſimâ Dei voluntate luctûs aliquid eſſet reperire. Dum nutant humeri miſeriarum pondere, en onus Dei leve eſt, en jugum Domini ſuave, dum amariorum medicamentorum poculis medicatur animæ. Sed quis aſſequitur hæc talia? Ille certè, qui divina myſteria non ſenſibus, ſed fide percipienda exiſtimat. Divinæ providentiæ veneratio ſummum vitæ præſidium eſt. Quis intelligit in hac rerum omnium extremâ perturbatione, occultam Dei gubernationem

a *Bellum & peſtis ſæviebant.* b *Litteræ ultimo Septemb. datæ Anno* 1634.

tionem esse rectissimam & ordinatissimam? quis in gravissimorum scelerum frequentiâ sanctissimam Dei voluntatem veneratur & suspicit, nisi qui jam pridem divinæ se consecravit voluntati, quam vitæ suæ unicam & regulam habet, & metam. Abstulit mihi bonus Deus charissima tria pignora, sed quæ prius dederat, abstulit volens & volenti. Imò non abstulit, sed repetiit, & eripuit ex miseriis æternùm servanda. *a*

Hæc profectò stylum Christianum sapiunt, hæc virum, hæc Jobi affinem monstrant; ita cor humanum permutatur divino.

Elisabetha Pannoniæ regis filia, illa pauperum mater laudatissima, Hassiæ princeps, cùm ei Ludovicum conjugem mors abstulisset, illa in gemitus & lacrymas soluta: Deus, inquit, cordium scrutator novit, quantus inter nos, quámque sincerus fuerit conjugalis amor. Meus pro me conjux, ego pro meo conjuge mori paratissima fui, & hoc inter beneficia numerassem. Sed aliud Deo visum. Quòd si nunc maritum meum vel unico crine capitis mei è sepulchro vivum possem extrahere, id autem Deo non valde placiturum scirem, id reverà non facerem. Major mihi in divinam voluntatem reverentia est, quàm ut tale quid audeam. *b*

Deus, quàm generosus ac virilis animus in feminâ! Hæc illa est cordium commutatio felicissima, omnem voluntatem suam ita transfundere in divinam, ut vel in maximis

a *Ex litteris datis die* 29. *Decemb. Anno* 1634.
b *Bavaria Sancta volum.* 1 *mihi pag.* 141. *med.*

ximis ærumnis ingenuè profiteri audeat: Domine, si ego meas ærumnas omnes à me amovere, & excutere possem, id tamen divinæ voluntati tuæ non optimè placiturum nossem, id profectò non facerem. Domine, fac mecum secundùm voluntatem tuam. Hæc Tobiæ precatio, hoc unicum illius votum, hæc vera est nostræ voluntatis ad divinam Conformatio. Hæc virtutum summa est. Hîc compendio non multa solùm, sed omnia licet discere. Aude hoc velle, & in Deum transiisti.

CAPUT VIII.

Tobias Saræ comprecator in fide firmissimus.

EXplicatis Tobiæ precibus exponit sacra pagina preces etiam Saræ alibi orantis, quæ non unius tantum virtutis specimen precando dedit.

I. Eximiam certè patientiam præ se tulit. Nam cùm eam ancilla ipsius ore maledico invaderet, eique acerbissimè opprobraret ista: Ampliùs ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut jam occidisti septem viros? a Quis hîc pruritentem manum continuisset, quis maledicentiam tam effrenem non pugno vindicasset? Sara siluit, & contumeliam non tantùm non colapho, sed nec verbulo vindicavit.

II. Insi-

a *Tob. c. 3. v. 9. & 10.*

II. Insignem exhibens abstinentiam perrexit in superius cubiculum domûs suæ, & tribus diebus & tribus noctibus non manducavit, neque bibit. *a*

III. Constantiam monstrans singularem: nam, in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum. *b* Epilogum orationi suæ hunc attexuit: Hoc autem pro certo habet, omnis qui te colit, quòd vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur. Hinc illud sumitur certissimum: Cùm filios castigat Deus, percutientis verbera magna sunt amoris argumenta. Quod jam paullò uberiùs exponendum.

a *Ibid.v.*10. b *Ibid.v.*11.

§. I.

Quemadmodum meliora sunt amantis vulnera, quàm odio persequentis blandimenta & oscula: ita prorsus meliora sunt Dei filium punientis verbera, quàm blandientis Mundi beneficia. Hebræus Amos Numinis vicem: Tantummodò vos, inquit, cognovi ex omnibus cognationibus terræ: idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. *a* Vos ut notos, imò ut filios meos virgis & flagris compellam ad officium. Quod Hieronymus confirmat, illa Ezechielis verba interpretatus: Non parcet oculus meus, neque miserebor. Non parcit ut parcat; non miseretur, ut magis misereatur. Percutit autem Dominus, quem diligit, & castigat omnem filium, quem recipit.

a *Amos c.*3.*v.*2.

pit. Hinc nos rectissimè philosophamur: Quem Deus non verberat, hunc non amat. Quod & Gregorius confirmans: Peccantes quosque, ait, tunc consideramus ampliùs miseros, quando conspicimus eos in culpâ sine flagello derelictos. *a* Maximum supplicium (in hoc orbe) est delinquentem à Deo non corripi. Quod Bernardus disertissimè affirmans: Tunc, inquit, magis irascitur Deus, cùm non irascitur. *b* Ulcus nimis malignum est, quod omnem abhorret tactum. Non puniri, maxima est punitio. Tam luculentæ veritatis Deus ipse testis: Dimisi eos, inquit, secundùm desideria cordis eorum; ibunt in adinventionibus suis. Idem per Ezechielem pronuntiavit: Zelus meus recedet à te, & non irascar tibi ampliùs. *c* Corripientis patris verbera, sunt dilectionis indicia. *d*

Scripturus historiam hujus ævi, quo hæc scribo, commodè apponet illud è Machabææ gentis historiâ: Obsecro autem eos, qui hæc lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputent ea, quæ acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri. Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententiâ agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium. *e* Pars maxima est misericordiæ, pœnas debitas ad su-

a *Greg. hom. 12. in Ezech.*
b *Bern. ser. 42. in Cant.* c *Ezech. c. 16. v. 42.*
d GOttes Schläg seynd Liebstraich.
e *2. Machab. c. 6. v. 12. & 13.*

premum judicium non differre. In hac vitâ percutiens Dei manus materna est & medica. Hîc planâ & porrectâ manu ferit Deus, uti matres solent infantulos;*a* at verò illic in orbe altero duobus pugnis cædit, corpus & animam in gehennam perdit. Quos odit, manibus ferreis contundit, æternùm occidit. Hîc autem, quos amat, castigat. Nos homunciones infantuli missellì, ac stolidi vellemus suaviùs amari, blandis & parcentibus manibus tractari, pulvillo collocari, rosis coronari. Hæc nostra est stulta infantia; adeò nondum reliquimus nuces, ut ea solùm, quæ temporis sunt, pueriliter attendamus; iis non magni æstimatis, quæ promittit æternitas. Rex David longè maturiori sensu hæc levia contemnens, & minimos etiam nævos à Deo puniri singularem gratiam interpretatus: Deus, inquit, tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum. *b* De Mose, Aarone, Samuele sermo est, qui quidem primæ admissionis amici erant, à levioribus tamen etiam labeculis impunitatem non habuerunt. In sanctissimis etiam viris pænè semper est, quod corrigi, quod emendari possit. Actiones humanas veluti pictorum tabulas nos pagani, imperitissimi spectatores, parum limatis & indoctis oculis aspicimus: hinc judicia temeraria & perversa. At verò Deus sicut artifex, & picturarum peritissimus æstimator vel minutissimos errores oculis

a Bantschen *vocant.*
b *Psal.* 98. *vers.* 8.

oculis ęquiſſimis deprehendit & punit; omne virtutis officium vel tenuiſſimum ſine præmio non dimittit.

§. II.

Hinc illa fidei certitudo, quam Deus Tobiæ ac Saræ patefecit: Hoc autem pro certo habet, omnis, qui te colit, quòd vita ejus, ſi in probatione fuerit, coronabitur. Luculentiſſimè id ſpectare eſt in Jobo, qui quidquid facultatum & opum perdidit, geminato fænore recepit. Addidit Dominus omnia quæcunque fuerant Job duplicia: *a* pro ſeptingentis ovibus, mille quadringentas, mille aſinas, & mille juga boum pro quingentis; pro tribus, ſex millia camelorum recepit. Prius tamen in probatione grandi fuerat, quàm ita coronaretur. Omnes illum amici, cognati, famulæ, famuli deſeruerant, imò & oppugnabant: poſt ærumnas ſeptem annis toleratas, ad fimetum denique publicum velut cadaver vivum elatus, rerum omnium extremè inops. Hoc ſeptennali decurſo ſtadio Deus illum velut faucibus mortis extrahens in ſolium reduxit. Adfuerunt poſtliminio amici, cognati, familia multa nimis. Amicorum ſinguli ovem unam & inaurem auream donarunt. Opibus denuò poſt longam & aſperam probationem coronatus eſt ampliſſimis. Joſeph Ægypti prorex à ſuiſmet fratribus iniquè venditus, à ſuâ dominâ falsò accuſatus, à ſuo domino in carcerem conjectus, tandem

a *Job c. 42. verſ.* 10.

emersit post rigidam probationem à Deo coronatus. Daniel in leonum foveam bis præcipitatus in probatione fuit, sed à Dario rege honoribus summis coronatus est. Castissima Susanna jam ducebatur, destinata morti victima, jam ei minabantur lapides ut adulteræ. Austera fuit hæc probatio. Sed adfuit Deus; innocens & pudica mulier ingentibus elogiis coronata in celebritate maximâ, atque in oculis omnium vixit; nec ullis post sæculis partam pudicitiâ gloriam amittet. Pro certo habuit Susanna mortem innocenter obitam à Deo amplissimè coronandam.

Ista tamen probatio non negamus, vehementer excruciat, sed modicum durat, & æternum coronat. Hæc probatio est lixivium mordax & asperum, sed egregiè purgat & sanat. Ad hanc fidei certitudinem divinus Petrus nos erigens: In quo exultabitis, inquit, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus, ut probatio vestræ fidei multò pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem & gloriam & honorem in revelatione Jesu Christi. a In ipso luctu, intérque lacrymas gaudere nos jubet & exultare. Et ejus rei assignat caussas. 1. Probationes & tentationes, ærumnæ atque afflictiones omnes, modicum sunt exiguissimum, ad infinitum, immortale, immensum cęli præmium. 2. Quod patimur non modicum solùm, sed & breve ac momentum est. Beatus Eucherius ad Valerianum

a 1. Pet. c. 1. v. 7. & 8.

Valerianum cognatum: Nihil eſt, inquit, magnum re, quod parvum eſt tempore. 3. Si oportet contriſtari: quid enim luctamur cum neceſſitate? ſi oportet, toleremus quod immittitur tolerandum: hæc Dei voluntas eſt. 4. Vices rerum humanarum conſiderandæ, quæ gaudia identidem miſcent luctibus, luctúſque gaudiis: neque enim aſſiduis mœroribus aut doloribus obtundimur, quemadmodum damnati ad inferos. Nos ſubinde reſpiramus, & pauſam interjungimus, & vires reparamus: perpetua & non ingrata rerum omnium viciſſitudo eſt. 5. Probè norint quicunque miſeriarum cōpotes ſunt, afflictiones eſſe probationes, experimenta, tentationes, exercitationes, eáſque varias: Hunc morbus, illum paupertas, iſtum odia & invidentia, hunc contemptus & infamia, alios curæ, angores, & occulta pectoris vulnera exercent. Quidquid ærumnarum & exercitationum ſit, hoc pro certo habet, omnis qui te colit, quod vita ejus, ſi in probatione fuerit, coronabitur. In probatione fuerunt omnes amici Dei, jam omnes coronantur.

§. III.

Longiſſimus fuit Jobo tirocinii annus, ſeptennium ipſum, quo toto velut ad inferos dejectus morbos & ærumnas incredibiles perpeſſus, non ſingulis ſolùm diebus, ſed ſingulis pænè horis mortuus. Noëmus quidem mitiùs, ſed diuturniùs, annos centum & unum variis & gravibus moleſtiis

fatigatus est. Calumnias & carcerem Joseph triennio sustinuit. David pæne omni vitâ in miseriis fuit. Daniel tirocinium suum inter leones posuit. Hebræi tres juvenes in ipsis etiam flammis specimen suæ virtutis dederunt. Machabææ heroïdis filii in sartagine & exquisitissimis tormentis constātiam suam insignissimè demonstrarunt. Athanasius non ab Arrianis tantùm, sed ab orbe toto exagitatus locum ex loco mutavit exul & profugus. Sed hoc modicum fuit, probatio fuit. Ad hoc animi robur Sebastianus martyr Marcum & Marcellianum fratres cohortatus est, ne tentati à fide deficerent. Tormenta vel levia sunt, vel acria & gravia. Si levia, tolerabilia sunt; si gravia, non diuturna sunt, sed ad mortem adigunt, & per mortem ad immortalitatem transmittunt. Toleremus ergo tam levia, quàm gravia; illa, quia modica; hæc, quia brevia. Hoc enim pro certo habet, omnis qui te colit, quòd vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur.

Beatus Leo præsul Romanus summus ad hanc ipsam spem nos animans: Certa est, inquit, & secura expectatio promissæ beatitudinis, ubi est participatio dominicæ passionis. *a* Scientes, inquit Paulus, quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis *b* Nam si commortui sumus, & convivemus: si sustinebimus & conregnabimus. *c*

Arnulphus

a *S. Leo serm.* 9. *de Quad.* b 2. *Cor. c.* 1. *v.* 7. c 2. *Tim. c.* 2. *v.* 12.

Arnulphus religionis religiosæ Cisterciensis familiæ vir eximiè pius morbo & viscerum doloribus colicis adeò laboravit, ut aliquanto tempore in mortuum jacuerit. Ubi demum ad se rediit, coram pluribus exclamavit: Vera sunt omnia, Domine JESV, quæ dixisti. Idque sæpius ingeminavit. Interrogatus, qui valeret, has ipsas voces reddidit: Vera sunt omnia, Domine JESV, quæ dixisti. Qui adstabant, linguâ eum delirare, & aliena loqui præ doloribus putabãt. Quibus ille: Sanæ mentis sum, inquit, & affirmo verissimum esse, quidquid Christus in Evangeliis amatoribus crucis promisit. Magnus hic dolor qui me exercet, sed hoc mihi nomine gratus est, quia spem certam ingerit æternæ voluptatis. Hoc igitur certò habet, omnis qui Deum colit, quòd vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur. Et necesse prorsus est, homo fidelis & superis carus sit, cui Christus suam crucem ferendam committit, tolerantiam amplissimè remuneraturus. Bonaventura rem ita explicat: Qui pedites eunt peregrè, æstuante jam cælo sarcinulas suas, si possint, in alios partiuntur; sed non cuivis pallium, aut cum pecuniâ bulgam, sed noto homini ac fido tradunt, ita Christus ad patiendi societatem vocat, quos charissimos habet & fidelissimos. Hos inter felleum partitur calicem, & onera, quæ ipsemet gestavit, amicis dividit, in amicitiæ symbolum & futuræ remunerationis argumentum.

Dices: At enim æquè multa, vel plura

patiuntur homines mali. Fateor, ſed ea, quam ferunt, non eſt crux Chriſti, ſed mundi, ſed diaboli. Sed unde, inquies, hoc ſcitur? E pluribus, nec fallacibus ſignis: verba & geſtus horum crucigerorum conſidera; obſerva eorum diffidentiam, puſillanimitatem, impatientiam, murmurationem, inconſtantiam. Verbum vetus eſt: Laurigeri multi, pauci Phœbi: ita prorſus crucigeri multi, pauci patientes & probi. Inter illos & iſtos diſcrimen invenire non difficile. Non obmurmurat, neminem accuſat, præmium in cælo expectat, qui crucem Chriſti cauſsâ portat. Ideò Sara tam ſignanter dixit: Hoc autem pro certo habet, omnis qui te colit, quòd vita ejus, ſi in probatione fuerit, coronabitur. Subinde mater terrificam ſe fingit infanti, pugnos complicat, tonat, minatur, fulminat, quaſi jam jam infantem vivum devoratura; ira eſt, imprecatio dira eſt, ſed matris; nollet fieri, quæ imprecatur, quia mater eſt: ita Chriſtus nonnunquam vultum leonis induit, ungues exerit, ignes vomit, dentes ſtringit; nihilominus ſæviendo parcit, quia pater eſt. Hoc igitur pro certo habet, quiſquis illum colit, ſuas miſerias ampliſſimis præmiis emutandas. Hoc unicum ergo quærendum: Colitis Chriſtum, amatis Deum? Colimus, amamus. Hoc ergo habetote pro certo, quòd vita veſtra, ſi in probatione fuerit, coronabitur. Altum ingemiſcens Jobus: Solum mihi, ait, ſupereſt ſepulchrum. Nos hilarius loquamur: Solùm nobis ſupereſt cælum

lum. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ. *a* Non sum primus, cui sævitia calamitatis attulit exordium salutis. Progrediamur magno animo, & patiamur cum Christo, pro Christo. E cruce in paradisum compendiosissimus est transitus.

a 2. *Tim.* c. 4. v. 6.

CAPVT IX.

Tobias præsentiæ divinæ cultor observantissimus.

SI quis ideam & prototypon vitæ Christianæ ex virtute agendæ inspicere, & compendio velit discere, quidquid ad omnem virtutis exercitationem spectat, vix melius quid, aut brevius, aut ordinatius inveniet, quàm præceptiones, quas Tobias parens dedit filio. Nam primò erudiit illum, quî se gereret erga Deum, idque præceptis tribus. Deinde docuit illum, quî se gereret erga homines, idque sex præceptis. Tertiò denique instruxit illum, quî se gereret erga seipsum, idque tribus etiam præceptis. Hic ordo paternæ cohortationis est: præceptiones singulas inspiciamus.

Officium erga Deum præceptiones ternas complectitur. Prima est, Religio & Pietas: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum. Quibus verbis filio assiduam divinæ præsentiæ venerationem commendavit. Altera est, Laudatio Dei continua: Omni tempore

tempore benedic Deum, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. Tertia est, Aversio ab omni peccato perpetua: Cave, ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Dei nostri.

Officium erga homines, quod in charitate potissimum, & justitiâ consistit, præceptionibus senis comprehenditur. Prima est, erga parentes: Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus. Secunda, erga pauperes: Ex substantiâ tuâ fac eleemosynam: Quomodo potueris, ita esto misericors. Ubi etiam docet, quibus, quomodo, ex quâ crumenâ, quo fructu sit largiendum. Tertia, erga mercenarios: Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue. Quarta, erga Consiliarios: Consilium semper à sapiente perquire. Quinta, erga Defunctos, Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam justi constitue. Sexta, erga quoscunque alios: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. En sapientissimum Charitatis & Justitiæ breviarium.

Officium erga seipsum, est victoria sui, & decorum, quod præceptionibus tribus continetur. Prima est, Submissio & modestia: Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. Secunda, omnis lasciviæ & adulterii fuga: Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. Tertia paupertatis, & aliarum ærum-

narum

narum tolerantia: Noli timere, fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum. a Atque hoc vitæ Christianæ compendium. Has præceptiones uberiùs explicare magni voluminis negotium est: Nos primam omnium præceptionem delibabimus, explicaturi divinæ præsentiæ venerationem assiduam, ob quam jure merito dici possit Tobias præsentiæ divinæ cultor observantissimus.

a *Hæc omnia c. 4. Tobiæ.*

§. II.

De Dei præsentiâ in omni loco venerandâ Nicetas meus paullò fusiùs differtat, hunc lector consules. a Hîc angustè rem attingemus, & eam omnem doctrinam ponemus ad compendium. Rei fundamentum è divinis litteris hîc locamus. Deum in omni loco verissimè præsentem Salomon testatus: In omni loco, inquit, oculi Domini contemplantur bonos & malos. Omnes viæ hominis patent oculis ejus, spirituum ponderator est Dominus. b Quod Hieremias vates confirmans: Magnus consilio, inquit, & incomprehensibilis cogitatu; cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundùm vias suas. c Idem adstruens Paulus: Non est, inquit, ulla creatura invisibilis in con-

a *Nicetas l. 2. c. 10. per novem paragrap.*
b *Prov. c. 15. v. 3. & c. 16. v. 2.*
c *Hier c. 32. v. 19.*

conſpectu ejus: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis ejus: diſcretor cogitationum & intentionum cordis: *a* Clariſſimè Propheta, quem dixi, & ad inſtitutum accommodatiſſimè. Si, inquit, occultabitur vir in abſconditis, & ego non videbo eum? dicit Dominus. Nunquid non cælum & terram ego impleo? dicit Dominus. *b* Eſt ergo religionis Chriſtianæ dogma multò certiſſimum & primarium, Deum locis omnino omnibus eſſe præſentiſſimum, & quidem, cùm dividi non poſſit, totum Deum. Hanc evidentiſſimam fidei noſtræ veritatem priſcæ legis Triumviri ſanctiſſimi, Noë, Job, David probè perſpexerunt, eam ſummè venerati. Noë vir juſtus atque perfectus fuit in generationibus ſuis: cum Deo ambulavit. *c* Perinde uti duo euntes peregrè inter mutuos aſpectus ſuaviter colloquuntur; alter alterum intuetur. Ita non ſolùm Deus Noëmum, ſed & Noëmus Deum identidem aſpexit. Et niſi hoc ſanctum exercitationis genus habuiſſet, mores tam ſanctos inter vitiorum colluviem, homines nequiſſimos, tueri ægrè potuiſſet. Laſciviebat orbis univerſus impiis deliciis intentiſſimus, at ille ambulabat cum Deo, ſolum Deum reſpiciebat: hinc centum annorum ædificio moleſtiſſimo non ſuccubuit.

Jobus de ſeipſo: Nónne ipſe, inquit, conſiderat vias meas, & cunctos greſſus meos

a *Hebr. cap.* 4 *v.* 12, & 13.
b *Hier. cap.* 23 *v.* 24.
c *Geneſ. cap.* 6. *v.* 9.

meos dinumerat? [a] Facilè quis persuadetur sibiipsi attendere, si cogitet gressus omnes, quibus nihil inest mali, à Deo numerari. Si numerat gressus, multò magis spurcas cogitationes, impios sermones, pravas actiones. Deus exactissimus est Arithmeticus, qui videt, auditque omnia, & nihil non habet in numerato. Quod & Jobus expendens: Observasti, ait, omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti. [b] Hoc me terret, continétque in officio.

Ejusdem animi beatissimus rex David: Providebam, inquit, Dominum in conspectu meo semper. [c] Crebriùs tui, mi Deus, recordor, cogitatione frequentiùs te, quàm dexteram meam, intueor: jugi hoc divinæ præsentiæ intuitu vir tantus, vir secundùm voluntatem Dei evasit. Hæc illi studia sanctimoniam contulerunt. Nec ipse diffitetur: Servavi, ait, mandata tua, & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. [d] Hæc una mentis exercitatio plurimos ad sublimem sanctimoniæ gradum evexit.

Deum locis omnibus præsentem nec idololatræ ignorarunt. Homero Deus sol est omnia collustrans, omnia cernens. De supremi Numinis in omni loco præsentiâ Annæus Seneca pluribus epistolis ea disserit, quæ ab Ambrosio aliquo, aut Augustino, aut Chrysostomo dicta, scriptáve censeas. Hinc mores & vita Senecæ tam composita, & à vitiis remota, ut viros non Christianos

solùm,

a *Iob c.* 31. *v.* 4. b *Iob. c.* 13. *v.* 27.
c *Psal.* 15. *v.* 8. d *Psal.* 118. *v.* 168.

solùm, sed & religiosos Deóque sacros in ruborem dare possit. Quisquis aut ignorantiâ, aut desidiâ istud circa præsentiam divinam studium negligit, ingentem cumulum vitiorum brevî colliget: ita enim vivet, perinde ac si eum oculus omnium actionum arbiter non cernat.

Reperias asylum alicubi, quod securitatem magis promittat, quàm præstet, asylum mendax & chartaceum. Joabus belli dux in asylum se recepit, ad aram tabernaculi confugit. Quod ubi Salomon rescivit, eum exire jussit. Joabus noluit. Illuc igitur fulmen regium penetravit, & missa vox: Interfice eum ibi. *a* Ita plures è refugii latebris extracti, quod asylum crediderunt, locum supplicii esse senserunt.

a 3. *Reg.* c. 2. v. 29.

§. II.

Quicunque culpis gravioribus se obstringunt, omnes unicum habent asylum, sed diaboli, sed chartaceum, malè tutum. Nec enim in cælo securi sunt cum Lucifero, nec in terrâ cum Adamo, nec cum Jonâ in pelago, nec cum Judâ in tartaro. Hæc omnia latibula mente obiens David: Si ascendero, inquit, in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades; si habitavero in extremis maris, a *ades*. Nusquam asylum, nusquam. Quibus ergo latibulis homines vitiosi se abdunt, quo se asylo claudunt? diaboli chartaceo, asyli hujus nomen est: *Non videor*. Elatæ mentis homo, fastu turgidus, qui

a *Psal.* 138. v. 8. & 9.

qui se aliis non æquiparare tantùm, sed & præferre audet, in asylum hoc confugit: *Non videor*. Ambitiosus, quem auræ pascunt inanes, qui basilicas in aëre struit, in asylum istud se recipit: *Non videor*. Qui iras & odia coquit, plenus invidiâ & alienâ felicitate tabescens hoc ipso clauditur asylo: *Non videor*. Cocus venenarius, qui viperas & colubros lixat, qui libidinosis & impuris cogitationibus sese oblectat, in hoc eodem latere se posse sperat asylo: *Non videor*. Fures, obtrectatores, ganeones, impostores, adulteri in hoc ipsum sese illatebrant asylum: *Non videor*. Ipse etiam David in asylum istud se proripere cogitans, jámque penè fugam adornans: Et dixi, ait, forsitan tenebræ conculcabunt me. *a* Quis enim resciat, quid in tenebris rex faciat? Perinde, ut ceteri è plebe, tutus latebo.

Sed pedem mox revocans: Quia, inquit, non tenebræ obscurabũtur à te, & nox sicut dies illuminabitur. O Domine, tui oculi in tenebris æquè omnia pervident, atque ipso claro meridie. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. *b* Voluptas, quam ego mihi in abdito quærebam, in apertissimam lucem protracta est, scelera mea jam omnibus nota. Furtivi in Bethsabeam amores, clancularia Uriæ epistola, jam urbe totâ, jam regno meo, jam orbe universo innotuerunt. Deprehensus sum in flagitiis, videor, Domine, videor, à tuis certè oculis, licet omnes humanos fallam, tuos fallere,

a *Ps.* 138. *v.* 11. b *Ps.* 118. *v.* 12.

lere, sopire tuos non possum. Medius mei pectoris, medius oris mei, medius mei cerebri, & corporis totius resides: quò vel oculus, vel manus, vel pes meus exerrat, te Deū invenit præsentissimum. Arcanissima cordis mei penetralia, tibi, ô Deus, nunquam non patent; Videor. Atque hoc illud omnium proborum asylum est munitissimum: Videor, videor, ô mi Deus, videor à te, etsi mortalium nemo videat. Hoc illud asylum est, quod à gravioribus noxis omnibus defendit ac protegit. Contra priores illos in cacodæmonis asylo malè latitantes Isaias altùm vociferatur: Væ, qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium; quorum sunt in tenebris opera, & dicunt, quis videt nos? & quis novit nos? Perversa est hæc vestra cogitatio. *a* Flagitiis exundat orbis; Mundus totus in maligno positus est, non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. Ut autem tantò licentiùs peccent, ad unum omnes confugiunt asylum: *Non videmur*. Quod testatissimè affirmans Ezechiel: Dixerunt enim, inquit, dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt. Idem impietatis & nequitiæ asylum digito monstrans David: Et dixerunt, inquit, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob. *b* Idem ex ore impiorum Jobus pronuntiat: Quid enim novit Deus? & quasi per caliginem judicat: Nubes latibulum ejus, & nostra non considerat, & circa cardines cæli perambulat. *c*

a *Isa. c.* 29. *v.* 15. *&* 16. In

b *Ps.* 93. *v.* 7. c *Iob c.* 22, *v.* 13. *&* 14.

In hos jure merito excandescens David: Intelligite, inquit, insipientes in populo; & stulti aliquando sapite. Qui plantavit aurem, non audiet, aut qui finxit oculum, non considerat? Dominus scit cogitationes hominum. *a* Dei oculos omnia momento intuentes nemo claudet, nemo sopiet, nemo eos velamine ullo conteget: Non præterit illum omnis cogitatus, & non abscondit se ab eo omnis sermo. Abyssum & cor hominum investigavit; & in astutiâ eorum excogitavit. Cognovit enim Dominus omnem scientiam *b*

Idcirco, mi Tobia, mi Christiane, omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum; Dei præsentiam in omni loco assiduè venerare. Huic præceptioni sacræ, coniunctissima est illa, quæ primam ultro sequitur: Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. Quemadmodum autem fieri non potest, ut homo jam cælo receptus Deum apertè aspiciat, & Deum non intimè diligat; ita prorsus fieri vix potest, ut quis Deum complectatur animo, & Dei præsentiam jugi veneratione prosequatur, & non singulis horis aliquoties Deum invocet, ac laudet. Quàm pronum & facile cuivis de die sæpius Christum ita compellare: Domine JESV, miserere mei, & dirige me. Imò illæ geminæ solùm voculæ: *Domine* JESV, precatio sunt non minus pia, quàm succincta.

a *Psal.* 93. *v.* 8. *& seqq.*
b *Eccli. c.* 42. *v.* 18. *& seqq.*

succincta. Nam cetera illis voculis addenda, vel pius affectus satis exprimit, aut pactum matutinum cum Deo initum pronuntiat. Hinc saluberrimi consilii est, ut non sani tantùm, sed & ægroti ac moribundi has ipsas voces, *Domine* IESV, assiduè tam ore, quàm corde volvant: alia his voculis duabus in ritum precationis adjicienda satis intelligit Deus, qui etiam corvorum se invocantium idioma novit. Nec enim opus omnem orationis sensum & affectum verbis exprimere, quando Deo loquimur, qui ab omni æternitate scivit, quid non tantùm locuturi, sed & cogitaturi unquam essemus. Has voces, *Domini* IESV, à beato Paulo, Stephano, alis sanctissimis viris usurpatas discimus, & easdem meritò assiduè usurpamus.

Ubi ergo præsentiæ divinæ venerabundum studium est, illic continua pænè ad Deum sequitur aspiratio. Deus omni tempore benedicendus Beati cælites indesinenter, continuè, summâ cum suavitate Deum & amant & laudant, & nec puncto quidem temporis has actiones dulcissimas intermittunt. Omne cæli momentum mel merissimum, merissimas habet voluptates. Dum vivimus, beatos cælites hac amoris & laudis indesinente ac jugi perpetuitate imitari non possumus; nihilominus urget præceptio. Omni tempore benedic Deum, saltem horis singulis, saltem aliquoties in horas singulas.

§. III. Ve-

§. III.

Verùm præceptioni huic additur: Et pete ab eo, ut vias tuas dirigat. Si vel ad pusillum temporis ſpatium noſtro nos pede gradi permittat Deus, mox impingimus, ceſpitamus, hallucinamur, offenſamus, labimur, conculcamur, adeò à Deo pendemus, ut heri natus infantulus à nutricis vel gerulæ manu. Veriſſimum illud Chriſti: Sine me nihil poteſtis facere. *a* Omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt. *b* Promiſſis nos Deus erigens per Pſalten: Firmabo, inquit, ſuper te oculos meos. *c* Tu contra & tuos in me perpetim flecte: hoc ſaltem age, ut tuos nunquam à me penitus avertas, quin iterum, ac iterum, iterúmque horis ſingulis me aſpicias. Sic ad me identidem reſpicienti intellectum tibi dabo, & inſtruam te in viâ hac, quâ gradieris, firmabo ſuper te oculos meos.

Hieronymus Platus *d* memorat Andream Spinolam virum triginta & octo annorum animo ingenti exarſiſſe ad fluxa omnia deſerenda, quò ſe penitus divinis obſequiis in religioſâ familiâ obeundis conſecraret. Obſtabant multa, quæ moram injiciebant, & jam pænè ad ſanctiora tranſeuntem revocabant. Alia ſanè ſuadebant nobiliſſima proſapia, valetudo tenuis, incommoda, morbis obnoxia, lautior antehac menſa, quies affecto

a *Ioan. c.* 15. *v.* 5. b 2. *Cor. c.* 3. *v.* 5. c *Pſal.* 31. *v.* 8. d *Platus l.* 3. *de bono ſtatûs Relig. c.* 16. *mihi pag.* 536.

affecto corpori necessaria, dignitatis amplitudo disciplinæ religiosæ difficultas. Plura talia ad sanctiorem vitam properanti præpedimentum objiciebant. At ille in hoc cogitationum æstu sæpius ad Deum versus precabatur: Dirige me, Domine JESV, dirige me. Non frustra fuit hæc precatio. Repentè animo illud psaltæ objectum: Deus, qui præcinxit me virtute, & posuit immaculatam viam meam, qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, & super excelsa statuens me. a Hîc pavidæ cogitationes evanuerunt omnes. Ergo se totum divino arbitrio permisit, & demum ausus, quod cœperat, reliquum omnem spiritum impendit Deo, b in Societatem JESV adscriptus. Ipse dein fassus est, in eo se triclinio sæpius prandisse, & lautiùs ut hospitem exceptum, pleraque tamen fercula & insulsa sibi & sordida fuisse visa, nunc verò strictissimam ferculorum legem & diætam palato insigniter respondere; & verò etiam interrogavit, num sibi singulare quid pararetur? Non solùm fames, sed omne verbum, quod procedit de ore Dei, condit epulas. Omnis sufficientia nostra ex Deo est; in eo res vertitur. Deus nos dirigat, & vicimus. Nec refert, per quos anfractus & ambages nos ducat Deus, modò ducat, modò dirigat. Falco cùm ad ardeam oppugnandam emittitur, si quidem probè sit eruditus, non viâ rectâ sursum evolat, sed velut fugiens lævorsum, aut dextrorsum

a *Psal* 17. v. 33. & 34.
b Er wagts auff Gott.

trorſum aſcendit, ut ſupernè ruens configat hoſtem. Haud aliter in vitâ noſtrâ ſunt plurima, quæ planè anfractuoſa videantur, aut noxia: quòd ſi Deus nos ducat, Deus dirigat, & valdè recta, & admodum utilia ſuo tempore patebunt.

Primam præceptionem de Dei præſentia locis omnibus veneranda; Alteram de Deo omni tempore benedicendo. Tertia rectè ſequitur: Cave ne aliquando peccato conſentias. Letali peccato vel unico conſentire, non eſt aliud, quàm ictum Deo letalem intentare, promiſſi cæli ſyngrapham lacerare, & in flammas excutere. Letaliter peccaſti? Deum tibi hoſtem conſtituiſti, beatitudinem cæleſtem perdidiſti, ignis æterni ſupplicium commeruiſti. Hoc veriſſimè habet mali quælibet letalis noxa, & letalium vel minima. Et quod miſerabilius: culpæ capitalis reo plerunque non ſatis eſt ſemel deliquiſſe, ſed delicta iterum iterúmque repetit, & ſcelus nectit ſceleri. Nam ſicuti furum tirones novelli laverniones, *a* cùm ſemel carnificis ferulam acceperunt, *b* vix amplius Mercurii tribu excedunt, jam patibulo initiati ſunt: ita prorſus, qui ſemel graviori noxæ conſenſerunt, jam cacodæmonis jugum ſubjerunt, jam in ejus poteſtatem tranſierunt, jam tartaro conſecrati ſunt; *c* ſi mors vitam raperet, ad inferos rectà migrarent. Hinc ſanè dubitem, an ullus hominum apud inferos pœnas luat, qui uni

ſolùm

a Mauſtöpff b Henckermässig.
c Höll: vnd Teuffelmässig.

ſolùm graviori culpæ ſe obſtrinxerit. Peccatum primum celerrimos habet tranſitus ad alterum. Qui ſemel malus, ſæpius malus, veroſimillimâ conjecturâ. Rex David adulterium & homicidium facillimo nexu copulavit, levi motu à flagitio in flagitium digreſſus. Impius Saul ſemel auſus Deo non parere, auſus invidere Davidi, omnia denique flagitia auſus eſt patrare. Eunt aliqui, ſed pauci, de virtute in virtutem, quod pſaltes dixit, a ita plurimi eunt de vitio in vitium. Hinc maximi refert, quod Tobias monet, nec ſemel quidem ulli culpæ graviori conſentire. Guſtatâ vel ſemel vitiorum dulcedine difficillimum infrenem appetentiam, ne prolabatur ulterius, coërcere. Ergo trigeminam hanc Tobiæ præceptionem inſculpamus pectori. 1. Deum in mente habeamus omnibus diebus vitæ noſtræ. 2. Benedicamus Deum in omni tempore. 3. Caveamus ne aliquando peccato conſentiamus. Hanc porrò viam teneamus: Ibimus de virtute in virtutem.

a *Pſal. 83. v. 8.*

CAPVT X.

Tobias eleemoſynarum largitor liberaliſſimus.

PRæceptione triplici Tobias filium formavit ad optimos mores. Quippe illum erudiit. 1. Quâ ratione ſe gereret adverſus

Deum.

Deum. 2. Quem adversus hominem se præberet. 3. In seipsum quis esset. De his omnibus singillatim disserere prolixæ nimium dictionis foret. Nos hîc de eo solùm loquemur, quod omnes homines spectat, & de quo supremi judicii die maxima & penè sola erit quæstio, quo nimirum animo fuerimus in pauperes & afflictos, quid eleemosynæ ac stipis sparserimus in egenos. Eleemosyna, inquit, Tobias, ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animum ire in tenebras. a Eleemosynam omnes divini libri plurimum commendant. Ergo de eleemosynis, sed oratione adstrictè factâ breviter, summatimque disseremus.

a *Tobias*. c. 4. v. 11.

§. I.

Filium Tobias erudiens, & in amorem pauperum instigans: Noli, ait, avertere faciem tuam ab ullo paupere. Varia est vultûs aversio, prout diversa est animi affectio, quod paullò explicatiùs tradendum.

I. Vultum à paupertate avertit, qui penuriam hominis non nescit, cùm satis videat, quâ necessitate stringatur, sed ne suam illi operam aut pecuniam cogatur impendere, illum à se ad alium amandans: Ito, inquit, mi amice, ito, ille juvabit te. Ille alter æquè nummorum tenax, & operæ parcus similiter ad aliũ mittit dulcia effundens verba ut hominem tantò celeriùs à se amoveat. Tertius eodem artificio ad quartum, quartus ad quintum, hic ad plures alios ablegat.

Mirè

Mirè omnes munifici ſunt verbis, re nullus; operam nemo, nemo crumenam commodat: omnium ſagax cura eſt hominem egentem à quo nihil ſperes, quàm celerrimè à ſe amoliri. Hoc creberrimum, hoc imò quotidianum eſt. Nemo eſt, qui ipſe ſibi dicat: Tibi derelictus eſt pauper, *a* tibi, non aliis; Imò ſeipſum quiſque purgat frigidiſſimis his logis: Cùm pauperculum hunc nemo uelit juvare, cur ad me mittitur, cur ego juvem? Nunquid Deus ego ſum? Num mea crumena ad omnium neceſſitates ſingultiat? Ego mihi & meæ familiæ proſpicio, quid ad me alieni? Ita omnes excuſant, ita opem negant omnes. Ita omnes iſti quantumcunque ſuaves & politici ſint, facies ſuas à paupere avertunt. In hos Joannes acriter declamans: Qui habuerit ſubſtantiam hujus mundi, ait, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo. *b* Miſericordia vera non linguam facundam, ſed manum actuoſam poſcit. Filioli mei non diligamus verbo, neque linguâ, ſed opere & veritate. *c* Quod & Siracides præcipiens: Fili, ait, eleemoſynam pauperis ne defraudes & oculos tuos ne tranſvertas à paupere. Animam eſurientem ne deſpexeris, & non exaſperes pauperem in inopiâ ſuâ. Cor inopis ne affl ixeris, & non protrahas datum anguſtianti. Rogationem contribulati ne abjicias, & non avertas faciem tuam

a *Pſal.* 9. v. 19. b 1. *Joan.* c. 3. v. 17.
c *Ibid. verſ.* 18.

tuam ab egeno. Ab inope ne avertas oculos tuos. *a* Mirum, bis mirum, ſapientiſſimum doctorem Eccleſiaſticum idem ſæpius repetitis phraſibus profari: quod hîc certè fit. Oculos tuos ne tranſvertas à paupere: Non avertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne avertas oculos tuos. Nimirum hæc ſtupori noſtro dicta ſunt, cui centies, cui millies hæc ingerenda, dum ea ſatis capiat. Siracides ergo perſuaſurus à pauperum nullo avertendum vultum: priuſquam, inquit, panem, veſtes, pecuniam des, da aliquid oculorum, & humani affatûs, da prius particulam cordis, quam æris; & ne ludificatione vanâ circum amicos mittas, qui nec teruncium quidem, aut aſſem porrigent. *b* Tu da, tu juva, quidquid alii faciant.

II. Faciem avertit à pauperibus, qui eos graviore verbo appellat, & aſperè tractat. Hic ferè morbus divitum eſt; egenos inhumaniter, impolitè, ſeveriter, acerbè, inclementer accipere. Quòd ſi quis meliore pallio, undante bombycinâ veſte ſeſe inferat, mox ſaccarum oris promunt, & byſſina verba jaciunt: adeò docilem habēt linguam, quæ mel & acetum fundat, prout collibuerit, mel divitibus, acetum pauperibus, quos ſæpe nec reſponſo dignantur. Hoc prorſus eſt à paupere faciem avertere. Ad mores longè mitiores nos formans Siracides: Animam, inquit, eſurientem ne deſpexeris: non exaſperes pauperem in inopiâ ſuâ; cor

a *Eccli. c. 4. v. 1. & ſeqq.*
b Schick jhn nit vmb die Holtzſchär.

inopis ne afflixeris; non protrahas datum anguſtianti. Noli obſecro tam eſſe cunctabundus, cùm pauperibus dandum eſt. Da quàm primùm potes; multum dederis, ſi citò dederis; tolle moras tam exoſas, & exporrige cunctatricem manum, & ne rimeris pauperum promerita: largire ſtipem pauperi, quia pauper eſt. Quid anxiè ſcrutaris, quàm eâ ſit dignus? Joannes Chryſoſtomus pro ſuggeſtu ſæpe totis concionibus docuit. Pauperes non eſſe ſcrutandos; cur pauperi des, cauſſarum ſatis eſſe ſcias paupertatem. Deus, inquit Auguſtinus, non cui detur ſed quo animo detur attendit. Qui Chriſtum diligit in Chriſtiano, hoc animo ei porrigit eleemoſynam, quo accedit ad Chriſtum. a Occurrit tibi homo peccator; duo nomina dixi. Hæc duo nomina non ſunt ſuperflua. Duo nomina, aliud quòd homo, aliud quòd peccator. Quòd homo, opus eſt Dei, quòd peccator, opus hominis eſt. Da operi Dei, noli operi hominis. b

a *Aug. tom.* 5. *l.* 21. *de Civit. c.* 27. *mihi pag.* 291. b *Aug. in pſ.* 102. *mihi. pag.* 476.

§. II.

III. Faciem avertit à pauperibus, qui debitores egenos, aut ſubditos depauperatos rigidâ vi ad expedienda nomina compellit. Severus inſtat exactor; heus ſolve ad diem, ſolve. Non poſſum; Fac poſſis, ſolve. Expediam nomen, ſed hoc menſe non poſſum. Hoc menſe debes. Ultra omnes vires

meas

meas est, æs alienum tam citò luere. Nisi mox luis, cogam. Ah grando vastavit agros, jugulavit segetes, arva non responderunt, prædator miles, aut subitum fulmen combussit horreum, statum frumenti pensum reddere non possum. Nihilominus premit creditor: heus rustice frumentum repræsenta, aut cippo includêris. Non possum, etsi velim repræsentare. Ergo tibi compedes impingam, corpus in nervum dabis. Mitiùs, mi here, mitiùs. Redde, quod debes, aut proximus est lictor, qui in robur *a* te rapiat. Ita vultus & unà omnis humanitas avertitur à paupere. Quod testatus Isaias: Ecce, inquit, in die Jejunii vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impiè. *b* In priscâ lege Deus hanc vim vehementer aversatus præcepit suis: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas: sed stabis foris & ille tibi proferet, quod habuerit. Sin autẽ pauper est, nõ pernoctabit apud te pignus. *c* Quod solitus interpres ita explicat. Qui repetit non habentẽ, Deo facit violentiam. Nam sæpe vestis stragula, & lectuli operimentum & curtissima supellex pauperibus violẽter adimitur, ut ad expediendam solutionem adigantur. Viscera impiorum crudelia, *d* planè ferrea. Sed his talibus non

 parcet

a In Stock legen.
b *Is. c. 58. v. 3. & 4.* c *Deut. c. 24. v. 10. & 11.* d *Prov. c. 12. v. 10.*

parcet Deus, cujus & specimen dedit in Belisario Justiniani Cæsaris supremo duce, qui tot reges vicit, tot egit triumphos, tandem erutis oculis devolutus ad saccum publicè mendicavit. Ajunt Constantinopoli eam columnam etiamnum stare, ad quam solitus sedere, ac clamare: Date obolum pauperi Belisario. Hujus ego facinora non proclamabo, sed verosimillimum est, quod militiæ fieri amat, à Belisario pauperes spoliatos, fortunis omnibus exutos, eorum domus combustas; aut certè has tales injurias illis allatas, ab ipso dissimulatas. Tandem suorum vindex consurgit Deus, par pari reddit: Quâ enim mensurâ mensi fuerimus, remetietur nobis. a

Turbarum bellicarum, quibus Germania ab Anno 1618. ad Annum 1636. miserrimè deformata caussas complures est assignare. Inter primarias hæc censenda, pauperum incredibilis oppressio; quanti, ah, quanti sine numero reculis suis exuti ad saccum, ad extremam mendicitatem, ad diram famem, mortémque adacti sunt? Grave est pupillam Dei tangere, ne dicam, violare, aut lædere: qui pauperes lædit, Dei pupillam fodit. Deus quidem patientissimus, summè longanimis, immensæ misericordiæ est, has tamen injurias sibi in suis irrogatas, vix unquam diu dissimulat. Viderint illi, qui aut has Germaniæ turbas concitarunt, aut mederi concitatis cùm possent, ambitione aut socordiâ, aut avaritiâ ducti

a *Luc. c. 6. v. 38.*

ducti noluerunt. Usque & usque & usque Tobias cohortatus: Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere. Si desit pecunia, non desit mitis affectus, humanitas vultûs, non desint benigna verba.

Jacto fundamento præceptionum de dandâ stipe subjungit Tobias: Quomodo potueris, esto misericors. Da pro viribus, da pro facultatibus tuis, da quantum potes dare. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Simul etiam ostendit, quos fructus pariat eleemosyna, & cur ea sit danda. Inter fructus eleemosynæ hos numerat.

I. Ita fiet, ut nec à te avertatur facies Domini. Eleemosyna seu misericordiæ studiũ, præ virtutibus ceteris hoc habet singularissimum, Deo mirificè placet, eique magis in amoribus est, quàm aliæ actiones plurimæ honestissimæ. Neque enim ulla res est, Nazianzeno teste, quæ Dei benevolentiam perinde conciliet ac misericordia, sacrificium Deo gratissimum: Talibus enim hostiis promeretur Deus. a Talis reverà in nos Deus est, quales nos sumus in pauperes. Avertimus nos? Et ipse se avertit. Damus, sed parcè? Et ipse suam substringit liberalitatem. Damus, sed largiter? Et ipse in nos largissimus est. Da igitur, fili mi, da liberalissimè; pro posse da, & non avertetur à te facies Domini; Deum semper benevolum habebis.

F 3 II. Præ-

a Hebr. c. 13. v. 16.

II. Præmium bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Hebræa phrasis depositum bonum appellat: nam quidquid in pauperem erogatur, apud Deum deponitur, ubi totum fidelissimè custodiatur, cum inæstimabili lucro, nec obolo inde decessuro. Tibi thesaurizas, ait Tobias, qui enim dant eleemosynas, verè sibi thesaurizant; qui pecunias congerunt, thesaurum quidem colligunt, magis tamen aliis, quàm sibi. Nam condus quærit promum, & quod ille comparsit, id alter universum abripiet. At verò qui eleemosynas dat, sibi ipse thesaurizat. Chrysostomus rem putat absurdissimam, eleemosynam parcam. Nam eleemosyna, inquit, non est eleemosyna, quæ non est larga. Addit: Sunt misericordes, sed modica tribuentes per totum annum. a Et quale hoc prandium est censendum, quo ovum unicum apponitur, quod dum lixaretur, dimidium effluxit, avenacei panis particula, gustatorium pocillum acescente zytho plenum. b Qualis hæc cena est, quam uno alteróve bolo totam glutias; qualis hæc eleemosyna, quæ tam parca, tam sordida? Qui plus stipis spargit, thesaurum ampliorem colligit. Vir magnus & eruditus affirmavit, alchimiæ artificiis id efficere se posse, ut in ipso hypocausto suo intra unius anni spatium, quinque millia florenorum sibi velut sub manibus nascantur. At ego, ajebat, non hoc ago, sed lapidem philosophicum quæro.

Promissum.

a *Chrys. tom. 4. hom. 32. in epist. ad Hebr.*
b Küsterglässl voll sawrem Bier.

Promiſſum magnum, & ponamus verum, ſed quid hoc ad eleemoſynæ lucrum? Panis quadrâ, veſte obſoletâ, pecuniâ viliſſimâ, ſi vis, regnum lucrari potes: das parvulam ſtipem, & recipies auri millionem, frange panem eſurienti, & emiſti cælum. Neque petenti ſolum dandam eleemoſynam, ſed etiam præoccupandum eſſe non petentem docens Auguſtinus? Noli dicere, inquit, ſi petierit, dabo. Expectas, ergo, ut petat. Sic paſcis bovem Dei, quomodo tranſeuntem mendicum? illi petenti das, quia ſcriptum eſt; Omni petenti te da. De iſto quid ſcriptum eſt? Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem: Quære cui des, beatus enim qui intelligit ſuper egenũ pauperem, qui præoccupat vocem petituri. Si ſic inter vos indigent milites Chriſti, ut etiam petant, videte ne vos judicent, antequam petant. Quomodo, inquis, quæro? Eſto curioſus, eſto providus. Proſpice, attende, unde quis vivat, unde ſe tranſigat, unde habeat: non reprehendetur iſta curioſitas tua, terra eris producens fœnum jumentis & herbam ſervituti hominum. Curioſus eſto, & intellige ſuper egenum & pauperem. Alius ad te venit, ut petat: aliũ tu præveni ne petat. Sicut enim de illo, qui te quærit, dictum eſt: Omni petenti te da: ſic de illo, quẽ juberis quærere dictum eſt: Sudet eleemoſyna in manu tuâ, donec invenias juſtum, cui eam tradas. Perfecta eſt ergo miſericordia, ut ante occurratur eſurientibus, quàm roget mendicus. Nõ eſt enim perfecta miſericordia, quæ

precibus extorquetur. Sed si tacet mendicus, loquitur pallor in facie. Festina pietate succurrere, ne audias rogantem: ne quod debetur Domino, vendices tibi. *a*

a *Aug. tom. 8. in psal.* 103. *mihi pag.* 491. *idem afferit in psal.* 146. *pag.* 698. *Idem tom.* 10. *hom* 39. *pag.* 290.

§. III.

III. Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Ab omni peccato liberat: disponit namque ad pœnitentiam, quæ gravissima quæque peccata eluit. Si quis verò stipem erogaret, nihilominus in immensum aggregaret noxas, nec seriam cogitaret pœnitentiam, incassum pænè laboraret. *a* Sed eleemosyna saniorem injicit mentem, & maturiùs ad resipiscentiam impellit. Neque à peccato solùm, sed & à morte liberat. Illi demum verè moriuntur, qui in peccatis moriuntur. Quod Christus Judæis vaticinatur: Vos, inquit, in peccato vestro moriemini. *b* Hanc mortem pessimam arcent eleemosynæ. Nam, beato Leone teste, eleemosynæ peccata delent, mortem perimũt, & pœnam perpetui ignis extinguunt. *c* Quæ Chrysostomus illustrissimo dicto confirmans: Eleemosyna, inquit, remedium est ad omne vulnus utile. Nabuchodonosor rex

a *Vide Augustinum tom.* 5. *lib.* 21. *de Civit. cap.* 27. *mihi pag.* 290.
b *Ioan. cap.* 8. *vers.* 21. *&* 24.
c *S. Leo serm.* 2. *&* 5. *de collectis.*

rex erat sceleratissimus, ulceribus & vulneribus letiferis plenus. Daniel nihilominus velut chirurgus peritissimus spem sanitatis afferens, & jacentem erigens: Rex, inquit, animos revoca, reperiemus malagmata, his vulneribus tuis omnibus curandis. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. a Hoc emplastrum usûs accommodandum animo: da eleemosynas, & restituetur sanitas. Nam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat.

IV. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam. Hebræo idiomate: Munus amplum & bonum reddetur coram Sancto. Misericordiæ singulare, inæstimabile præmium, tam in hac mortali, quàm in meliore, immortali vitâ persolvendum. Fatali orbis die, qui de nostris annis omnibus sententiam dicet, de Misericordiæ actionibus maxima instituetur quæstio. Si confectis studiis Medicus aut Jurisconsultus examen subiturus sciret, quid examinatores quæsituri essent, rem sibi optatissimam duceret, & ad ipsas quæstiones se solertissimè pararet. Ecce, ô Christiani, examinator & judex supremus præmonet sincerissimè, quid supremo die singillatim sit interrogaturus. Interrogationes hæ erunt: In quos inclementes, duri, immisericordes, in quos humani, misericordes, benefici fuerimus; cui pecuniam aut panem, aut vestem dederimus; quem mor-

a *Dan. c. 4. v. 24.*

bo aut carcere detentum inviſerimus, cui hoſpitium aut ſepulturam conceſſerimus. Quid ad quæſtiones iſtas reſpondebimus? Jam præmonemur millies; iterúmque millies, hæc ipſa eo die interroganda; quin paramus nos ſummis ſtudiis, quid ad quæſtiones iſtas, quàm opportuniſſimè reſpondeamus? Cur autem Orbis Judex ſupremi judicii die, ſolius eleemoſynæ facturus ſit mentionem diſertiſſimè Auguſtinus id explicans: Dominus noſter JESVS Chriſtus, inquit, prænuntians nobis judicium ſuum futurum, omnia cetera recta facta juſtorum, & ſolas eleemoſynas commemorare dignatus eſt. Tacuit omnia mala facta iniquorũ, & ſolam ſterilitatem eleemoſynæ increpandam eſſe judicavit, non niſi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemoſynis redimuntur. Ideò illam laudavit fœcunditatem, iſtam culpavit & damnavit ariditatem. Sed audiſtis omnia malefacta eleemoſynis redimi: nolite ſic intelligere, ut intelligunt quidam perversè. Eleemoſynæ enim poſſunt tibi prodeſſe ad delenda peccata præterita, ſi mores mutaveris. Si autem in eiſdem malis perſeveraveris, eleemoſynis tuis non corrumpes judicium Dei. Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam.

Hanc certè fiduciam expertus Tobias nobiliſſimos eleemoſynæ fructus collegit. 1. Oculorum uſum per Angeli cataplaſma felleum recepit: ſi centum millia ducatorum huic beneficio rependere potuiſſet, beneficium

neficium non æquasset. 2. Pecuniam omnem, talenta decem à Raguele fide optimâ recepit. 3. Filium honestissimo matrimonio collocavit. 4. A rege Salmanasar gratiam, honores, opes obtinuit. 5. Senectutem lætam, vegetam, vitam diuturnam habuit, annos duos supra centenos vixit. An non omnis eleemosyna illius abundantissimè repensa, in hac etiam mortali vitâ? Salomonis oraculum est: Qui dat pauperi, non indigebit; qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. *a* Eam ob caussam utilissimè suadet Ambrosius: Necessitates aliorum quantum possumus juvemus, & plus interdum quàm possumus. *b* Nusquam magis noxia est parsimonia, quàm in dandâ eleemosynâ, cujus quivis obolus centuplici gaudet lucro. Nemo hîc magis perdit, quàm qui nihil vult perdere.

a *Prov. c. 28. v. 27.* b *Ambr. tom. 1. l. 2. offic. c. 28. initio, mihi pag. 62.*

CAPUT XI.

Tobias luxuriæ hostis acerrimus.

MOnuerat Tobias filium, respiceret cum curâ Deum, respiceret homines, respiceret seipsum. Primum illud assiduam divinæ præsentiæ venerationem, continuam Dei laudationem, jugem à peccatis omnibus aversionem complectitur. Hæc dicendo libavimus. Subjunximus præceptio-

 nem

nem de juvandis pauperibus. Ea, quæ ad parentes honorandos, amicos & consiliarios audiendos, mercenarios tractandos, mortuos curandos spectant, alibi explicanda jam seponimus. Tertium illud est: Respice teipsum: quo documento superbiam potissimùm, & luxuriam monet cavendam. Nos hîc explicabimus, quare Tobias libidinis osor maximus tam accuratè ac sollicitè filium instruxerit, omnem vel luxuriæ umbram vitare.

§. I.

Tobiæ præceptio est: Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione. Cùm Prophetæ, cùm Christus, cùm Apostoli suum illud inclamant: *Attendite*: animus certè adhibendus, & agendum seriò. Vociferatur David: Attendite popule meus. *a* Vociferatur Hieremias: Attendite & videte. *b* Christus toties vociferatur: Attendite à falsis prophetis; attendite à fermento Pharisæorum; Attendite ne graventur corda vestra crapulâ. Paulus valedicens hoc ipsum Ephesinis majoribus altè impressit: Attendite vobis, & universo gregi. *c* Ita Tobias: Attende tibi, fili mi. Cùm sermo est de libidinis vitio, inclamandum ubique omnibus altissimâ voce: Attendite vobis, attendite. Cur autem Tobias filium tam anxiè monuerit, libidinem caveret, plures sunt caussæ consideratu dignissimæ.

I. Vitium

a *Psal. 77. vers.* 1. b *Thren. c.* 1. *v.* 12.
c *Actor. cap.* 20. *v.* 20.

I. Vitium libidinis vulgatiſſimum quod vix ulli hominum ordini aut ætati parcit. Omnia libidinum referta. Mundus totus in maligno poſitus eſt. *a* Orbi univerſo labem fœdiſſimam infert luxuria. Quod Oſeas jam olim deplorans: Furtum, inquit, & adulterium inundaverunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. *b* Omnia his nequitiis pleniſſima: quod ſatis conſtat: & quantum ejuſcemodi nequitiarum ſupremus dies in aperto ponet, de quo jam nihil conſtat, quod parieres & tenebræ velant. Vir eruditus dicere ſolebat: Si centum juvenes ad inferos mittantur, nonaginta novem ob hoc unicum flagitium in flammas præcipitantur. Veroſimilis planè conjectura. Idcirco Paulus apertiſſimè prædicens: Hoc enim, inquit, ſcitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus non habet hęreditatem in regno Chriſti & Dei. *c* Ille Domini ocellus Joannes beatorum civitatem digito monſtrans promulgat: Foris canes & impudici. *d* Exeſte Veneris mancipia, exeſte libidinum proſtibula, homines impuri, turpes, obſcœni cogitatibus, verbis, actionibus: exeſte canum & hædorum laſcivi greges, in flammeum Orci ſtabulum veſtra vos rapit laſcivia. Attendite vobis, ô Chriſtiani, attendite ab omni fornicatione.

II. Vitium libidinis pertinaciſſimum, & pænè inſanabile. Vix enim vitiorum ullum eſt,

a 1. *Ioan c.* 5. *v.* 18. b *Oſe. c.* 4. *v.* 2.
c *Epheſ. cap.* 5. *verſ.* 5.
d *Apoc. cap.* 22. *verſ.* 15.

est, quod adeò pervicaciter & obstinatè divino spiritui resistat. Quod Siracides clarè testatus: Verbum sapiens audivit luxuriosus, inquit, & displicebit illi, & projiciet illud post tergum suum *a* Idem & Oseas deplorans: Non dabunt, inquit, cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationum in medio eorum, & Deum non cognoverunt. *b* Qui cor suum hac libidinum piceatâ fœditate inquinat; nec citò, nec facilè, nisi sibi vim faciat, nitori pristino illud restituet: picem tetigit, jam hæret captivus & maculatus. Et quod longè miserrimum, nonnunquam in extremo pænè spiritu hoc lasciviæ malo infestantur, qui principiis noluerunt obsistere. Novimus viros magnos, qui sub vitæ finem à nemine persuaderi poterant, ut pellices domo ejicerent; non dederunt cogitationes suas, ut reverterentur ad Deum suum. Ante annos aliquammultos vir primi nominis familiæ illustrissimæ morbo letali conflictabatur, filii jam grandes natu unà & viri religiosi complures, is maximè, qui à confessionibus erat, rogabant simul omnes, juberet feminam famæ sequioris domo excedere. Verùm nec precibus, nec rationibus ullis moveri se passus, neque tunc quidem cùm extremis labris hæreret anima, amores impuros desiit, maluitque animam potiùs relinquere, quàm deserere luxuriam. Verissimum: Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum. Libido vitium pænè

a *Eccli. c. 21. v. 18.* b *Os. c. 5. v. 4.*

pænè immedicabile. Cæcitas mentis, filia libidinis. Quod apertissimè dixit Oseas: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. *a* Attendite vobis, attendite ab omni fornicatione.

III. Luxuria & fornicatio vitiorum compendium. Quid oro virtutis habuit Herodes Antipas, qui Joannem occidit, & Christum ut fatuum irrisit? Postquam enim ausus est sui fratris conjugem Herodiadem inauspicatis nuptiis sibi jungere, omnia denique ausus est. Cetera non deterrimus regum fuit, nam conciones audiit, aulicum concionatorem suum eremi cultorem non contempsit, nec dicta illius animo exclusit. Herodes enim, beato Marco teste, metuebat Joannem, sciens eum virum justum & sanctum, & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. *b* Nihilominus Joannes tot divinis concionibus adulterium impedire nequiit, & insuper veritati caput impendit. Salomoni non tantùm regum omnium sapientissimo, sed etiam in divinis eruditissimo, veri Numinis cultori maximo, idololatriam, flagitiorum omnium Lernam, nil efficacius persuadere potuit, quàm luxuria palliata; thesauros ei maximos, complures vitæ annos, summam sapientiam unica ei subtraxit incontinentia. Potuit de se fateri Salomon:

Illa fuit mentis prima ruina mea.

Videre illos Saræ septemviros infelicissi-mos

a *Ose. cap. 4. vers. 11.*
b *Marci cap. 6. vers. 20.*

mos, alius super alium à cacodæmone jugulatus est. Profectò testis è cælo Angelus non eos stuprorum, aut immanium turpitudinum, aut adulteriorum insimulat, hoc unum ceteris in cautelam asserit: Qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se, & suâ mente excludant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. *a* Quanti alii gravissimis sceleribus irretiti, non tamen cacodæmoni objiciuntur necandi, quemadmodum hi viri septem, quos Asmodæus interemit. Revera tam impuros homines aversatus Deus jam olim dixit: Non permanebit spiritus meus in homine in æternùm, quia caro est. *b* Spiritus divinus ab eâ mente procul exulat, quam libidinis malum occupat. Idcirco Jobus cùm dixisset: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine; continuò subjunxit; Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem omnipotens de excelsis? *c* Idcirco & Tobias non immeritò: Atende tibi, ait, fili mi, ab omni fornicatione. Cur autem filio tam sanctè educato fugam adulterii tam severè ingerit? Præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. Quid his monitis opus? Adulterii summam turpitudinem, nequitiam nefandam brevibus perstringam.

§. II. Cle-

a *Tob, c. 6. v. 17.* b *Gen. c. 6. v. 3.*
c *Iob c. 31. q. 1.*

§. II.

Clemens Romanus verè dixit: Venenum adulterii cunctis malis perniciosius. *a* Eo plerunque quatuor homines gravissimè læduntur, adulter & adultera, atque utriusque conjuges. Hæc certè fœdissima est, & prorsus iniquissima matrimoniorum violatio. Et certè si mœchus aut mœcha expenderent cohæsionem illam & catenam tot malorum, quæ patratum adulterium comitari solent, facilè illud caverent, dicerént-que ingenuè: Tanti pœnitere non emo. *b* Plurima, gravissimáque damna & mala ex hoc uno malo consequuntur. Quod Jobus probè perspiciens: Hoc enim nefas est, inquit, & iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina. *c* Frondes & fructus, ipsámque arborem, stirpem & radicem aufert. Quod & Hieronymus affirmans: Omnia, inquit, virtutum bona, & universa sanctarum rerum incrementa in homine consumit luxuria. Eam ob rem Jobi ævo adulteri combusti, aliàs lapidibus obruti. Nostro hoc ævo adulteria aut impunè committuntur, aut mollissimè puniuntur, & pœnam plerunque sola sentit crumena. Plinius mentionem injiciens adulterii vel in rege puniti: Canem locutum, inquit, serpentem latrasse in prodigiis accepimus, cùm regno pulsus

a *Clement. lib. 6. Constitut. Apostol. c. 27.*
b *Gell. lib. 1. Noct. Attic. c. 8.*
c *Iob cap. 31. vers. 11.*

pulsus est Tarquinius. *a* Reverà nunc opus foret loquerentur canes, latrarent serpentes, tot enim adulteria committuntur, tam rara plectuntur, ut pænè verendum, ne belluæ nos accusent libidinis audacissimè patratæ, raró aut timidissimè castigatæ. Adulter jure gentium omnium morte mulctatur. *b* Adulterium Chrysostomo crimen est inexcusabile. Luxuriosus ebrio aut energumeno similis. *c* Subinde pauperculus furatur, quia rerum omnium inopiâ premitur; fames illum audacem facit. Adulterii scelus prætexi non potest tam honesto nomine; nefas est, iniquitas maxima est, famæ ac fortunarum eversio, certa mors est animæ. Quod Salomon confirmans: Qui autem adulter est, inquit, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. *d* Atque hæc fuit caussa Tobiæ filium tam sollicitè monendi: Præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. Præsertim cùm Ninive habitarent, ubi Bacchus & Venus plurimùm colerentur. Ne igitur filius tam pravis, támque quotidianis exemplis sensim corrumperetur, præcepta sanctiora in antecessum fuerant instillanda.

a *Qui vim intentavit Lucretiæ.*
b *Vide Cornelium de Lapide in c. 38. Gen. v. 24.* c *Chrysost. orat. 5. contra Iudæos.*
d *Prov. c. 6. v. 32. & 33.*

§. III. Quòd

§. III.

Quòd si libido tam severè prohibita Judæis, si ea verecundiæ ac conjugiorum fuit ratio in lege priscâ, ne miremur in novâ Pudicitiam & continentiam toties inculcari à Paulo, qui divino jussu severissimè præcipiens: Fugite, inquit, fugite fornicationem. Fornicatores enim & adulteros judicabit Deus. *a* Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles &c. regnum Dei possidebunt. *b* Fugite fornicationem. Omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritûs sancti, qui in vobis habitat, quem habetis à Deo, & non estis vestri? *c* Atque ut discerent Christiani prudenter declinare quidquid olet carnem, Paulus libidinis spurcam varietatem discriminans: Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus &c. ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. *d* Tam strictam verò vult esse Christianorum pudicitiam, ut hæc talia non tantùm neutiquam patranda, sed nec quidem nominanda dicat: Fornicatio & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in

a *Hebr. c.* 13. *v.* 4. b 1. *Cor. c.* 6. *v.* 9. c *Ibid. v.* 18. *&* 19. d *Gal. c.* 5. *v.* 19. *& seqq.*

in vobis, ficut decet fanctos, aut turpitudo, aut ftultiloquium, aut fcurrilitas. *a* Denique in verba conferens pauciffima omnes continentiæ leges: Caro & fanguis, inquit, regnum Dei poffidere non poffunt. *b*

Medicinæ princeps Galenus de fimplicibus medicamentis differens: Oleum, inquit, cutem mollit, fed interiora mordet; ita prorfus libido ad carnis petulantias bellè facit, at confcientiam lædit, animam interimit. Quod Hebræus Sapiens de generofo ac nobili vino dixit; idem omnino de libidine affirmandum: Ne intuearis vinum, quando flavefcit, cùm fplenduerit in vitro color ejus: ingreditur blandè, fed in noviffimo mordebit, ut coluber, & ficut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perverfa, & eris ficut dormiẽs in medio mari, & quafi fopitus gubernator amiffo clavo: *c* ita fornicatio, adulterium, & omnis libido blandè ingreditur, fed demum ut coluber & regulus letale ac erodẽs toxicum difpergit, periculis objicit, diverfis vitiis exponit, maximis malis obruit, ita incautos perimit. Atque hic eft ab ingreffu blando miferabilis & infelix exitus. Attendite vobis, attendite ab omni fornicatione. Beati mundo corde, quoniam ipfi Deum videbunt.

a *Ephef.c.5.v.3.& 4.* b 1. *Cor.c.15. v. 50.*
c *Prov.c.23. v. 34.*

CAPVT

CAPVT XII.

Tobias inter lacrymas jubetur esse lætus.

TObias filius cùm præceptiones aureas à parente accepisset, & unà intellexisset pecuniam apud Gabelum depositam, dixit parenti: Omnia quæcunque præcepisti mihi, faciam Pater: quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. Nam neque Gabelum, neque viam ad Gabelum novi. Cui pater: Gabeli Syngrapha, inquit, penes me est, quam cùm exhibueris, pecuniam sine cunctatione reddet. Tu hoc age, fili, inquire comitem fidelem, qui te mercede ducat ignotas vias. Non distulit filius jussa parentis exequi, & mox invenit juvenem nitidâ veste amictum, & ad iter jam paratum, sed nesciebat esse Angelum. Hunc salutans: Unde, inquit, mi bone juvenis, quâ gente, quâ domo es? Cui personatus Angelus respondit: Ex Israëlis populo. Cui Tobias iterum: Quæso te, inquit, num viam nosti, quæ in Medos ducit? Ad quæ Angelus promptissimè: Hæc itinera, inquit, itione crebrâ mihi exactissimè nota, & in ipsâ metropoli Medorum Rages apud Gabelum tribulem nostrum hospitatus sum. Obsecro te, inquit Tobias, pauxillum moræ tolera, dum hæc parenti meo nuntiem. Nuntiata omnia. Continuò senex pater accersiri eum ad se rogavit. Nec cunctatus cælestis juve-

nis seni se sistens: Gaudium, inquit, tibi sit semper. Vocem cum gemitu excipiens Tobias cœcus: Quale, inquit, gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? Illico solatium instillans Angelus: Forti animo esto, ait, in proximo est, ùt à Deo cureris. Hîc senex quærere, quod juveni nomen, quæ patria, quæ tribus, quæ familia sit, num filium in Medos ad Gabelum velit ducere, mercedem non defuturam. Angelus promptissimè: Ego, inquit, Azarias vocor, Ananiæ Magni filius. Tuum verò filium ducam sanum, & reducam ad te. Ita in sponsionem hanc conventum, iter paratum, vale parentibus dictum, profectioni datum initium. Hîc è pluribus, quæ dictione prosequenda forent, unum illud Angeli votum seligimus, gaudium sit tibi semper. Hocloco explicandum an in rebus adversis & turbidis, an in luctu & mœrore seriò hilarescere possimus, & quâ tandem ratione hæc hilaritas excitanda.

§. I.

Non absurdè queritur, num in serio luctu gaudere quis possit? Posse aio, & quandoque etiam debere. Pluribus id rationibus docebo.

I. Apostoli hanc animi lætitiam non imperassent, in rebus etiam adversis exhibendam, si ea non possit exhiberi. Atqui præcipiens Paulus: Gaudete, inquit, in Domino semper, iterum dico gaudete. a Quibus, obsecro, & quandónam hæc dixit: Eo potissimùm

a *Philip. c. 4. v. 4.*

tissimùm tempore, quo Christiani, ad quos scripsit, fortunis pænè omnibus provoluti ad quæstiones, & tormenta, ad lanienam & supplicia rapiebantur. Hos ipsos hoc ipso tempore jubet *Gaudere semper*. Scivit utique Paulus, & verò etiam expertus est ipse, quantis tunc injuriis, & ærumnis vexarentur Christiani, nihilominus jubet illos *Gaudere semper*. Eodem animo Jacobus jugem in adversis lætitiam persuasurus: Omne gaudium, inquit, existimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis. *a* Severius hoc priori est imperium. Nec enim eos tantùm in adversis, sed ob adversa vult gaudere. Hoc ipsum & Petrus præcipiens: Communicantes, inquit, Christi passionibus gaudete. *b* Neque verò istud Domini JESV discipuli epistolis solùm & pro cathedrâ, sed reipsâ, & exemplis docuerunt. Tarsensis Paulus fame, siti, frigore confectus, catenis vinctus, ter virgis cæsus, ter naufragus, semel lapidatus, periculis innumeris expositus, calamitatibus & insidiis undequaque cinctus, quotidie pænè mori coactus, nihilominus exultans gaudio: Repletus sum, inquit, consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ. *c* Est etiam, mihi credite, inter lacrymas gaudiis locus. Non ergo miremur Angelum dixisse, & pauperi, & cœco Tobiæ. Gaudium sit tibi semper. Luculentè dixit Salomon: Non contristabit justum, quidquid ei acciderit. *d*

II. Sub-

a *Iacobi c.* 1. *v.* 2. b 1. *Petri c.* 4 *v.* 13.
c 2. *Cor. c.* 7. *v.* 4. d *Prov. c.* 12. *v.* 21.

II. Subinde viatoribus totos dies plorante cælo incedendum in pluviis, vesperi vestes madidissimæ stillant, aliis emutari non possunt; corpus friget, deest hospitium, fames urget, panis deficit, nox subsistere cogit, animus pendet, quid faciat? Si quis animosior ex isto viatorum numero dicat: Eia, bono animo, fratres, quin canimus Te Deum laudamus, quin nostrum ipsi balneum ridemus? Ah, dicent cæteri, quàm frigidus & Sardonius est hic risus, quàm intempestiva hilaritas! Sed, ô boni viatores, confirmate animos, & actores comicos cogitate: subinde illi lacrymas fundunt, quas fabula poscit, sed sub personâ rident, intus lætissimi sunt. E diverso, in comœdiis nonnunquam convivia celebrantur, fercula ponuntur, pocula ministrantur, sed plerunque satis sobria & sicca; a lætitia, sed parum seria; intus quandoque mœrent. Quid vita nostra, nisi comœdia & fabula? Multi ridere ac hilarescere videntur: hilaritas est non solida, non seria; intus dolent & gemunt, occultis vulneribus carpuntur; alii lacrymas fundunt, quas nimirum excit comœdia & instabiles rerum vices, sed intus solatiis pascuntur, Christum non tantùm anteambulonem & ducem, sed & futurum muneratorem aspiciunt, nec unquam in luctu tam acerbo sunt, quin animo dicant: Domine JESV, hæc quidem amara sunt, & mihi lacrymas excutiunt, sed tui amore hæc libenter atque hilariter perferam, in te gaudebo semper:

a Man schenckt nit vil vbrigs ein.

semper. Non possit ista Christianus? Videte Apostolos, qui probris affecti, minis onerati, virgis cæsi, Ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesv contumeliam pati. Omni autem die non cessabant in templo, & circa domos, docentes & evangelizantes Christum Jesvm. a Supplicium virgarum utique senserunt, sed amor Christi & supplicii caussa gaudium illis pepererunt. Quod grave & acerbum corpori, suave & jucundum est animo ac spiritui.

III. Inter mœrores & dolores gaudiis locum esse non nescierunt homines à disciplinâ Christianâ etiam alieni, quorum illud effatum erat: Sapiens vel in Phalaridis tauro dicet: Quàm hoc non curo, quàm mihi hoc suave! Nec defuerunt ex iis, qui hoc non solùm dicerent, sed & facerent. Ignem Mutius, paupertatem Fabricius, exilium Rutilius, venenum Socrates, dolium clavis armatum Regulus æquo & hilari animo tulerunt. Quod illi de hac animi generositate somniarunt, id per umbram ostenderunt: At nostri Martyres istud reipsâ exhibuerunt.

Beatus Ignatius Antiochenus Pontifex, illustrissimus Martyr animo lætissimo ad bestias, certissimámque mortem properavit. Si in carnificinam, b in patibulum, in rotam, in crucem ire fuisset jussus, juisset paratissimus; si clibanum, si rogum, si scro-

 bem

a *Actor. c. 5. v. 41. & 42.*
b Hauptstatt.

bem serpentibus plenam subire jussus fuisset, lætissimus subiisset. Hinc illæ voces exultantis: Utinam fruar bestiis, quæ mihi sunt præparatæ, quas & oro mihi veloces esse ad interitum, & allici ad comedendum me, ne, sicut & aliorum martyrum, non audeant corpus attingere. Quòd si venire noluerint, ego vim faciam, ego me urgebo ut devorer. Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum divisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, ut tantùm Christo fruar. Generosæ voces, animoso risu excipientis mortem.

Ita Marcus & Marcellianus fratres patriâ Romani, hoc uno nomine, quia Christiani, ad stipitem ligati, pedes, clavis confixi, à Fabiano duce diis facere jussi: Nunquam, ajebant, tam jucundè epulati sumus, quàm hæc hilariter Domini JESU causâ perferimus; cujus amore jam fixi esse cœpimus. Utinam nos tamdiu relinquat in his tormentis, quamdiu erimus in vivis. Ita diem, noctémque inter supplicia Deo cantantes, telis denique confossi, astris, palmisque sunt potiti.

Agatha Catanensis virago, ad carcerem & tormenta velut ad epulas invitata lætissimè ibat. Hac fronte, hac animi hilaritate multa millia beatorum martyrum carnificinas tripudiando adierunt. Hîc sanè non somnium, non umbra, sed res ipsa, inter cruciatus erectissimâ lætitiâ sese spectandam dedit.

IV. Ho-

§. II.

IV. Homines pagani & artifices mechanici tunc sæpe lætissimi sunt, cùm gravissimos labores obeunt. In agros, obsecro, ad segetes prodeambulemus, & spectemus messores. Hi à summo manè in serum usque vesperem in opere continuo, corpore incurvato perseverant, urentem tot horis solem tolerant, vix unquam manibus otiosam falcem emittunt, tot manipulos succidunt & ligant, lassitudine se conficiunt, & multo sudore. Experiatur hæc delicatior quis otiosulus, vel ad horæ partem, mox falcem velut lampadem tradet alteri. At verò homines rusticani in opere tam multi sudoris sunt lætissimi. Ita Martyres Christi, ita tranquillæ mentis Christiani, gravia quidem & acerba ferunt, & tamen læti sunt, sicut qui lætantur in messe, dixit Isaias, & sicut exultant victores captâ prædâ, quando dividunt spolia.*a* Sicut autem villici æstate apricissimo die, flagrantissimo sole laboribus sese conterunt, ita hieme in horreis stant totos dies, & messem exterunt, triturámque conficiunt, & tamen læti sunt; etsi cibus vilis & crassus, jus solis cepis oculatum, olus non unctum, nonnunquam cum Apollo ridet, & mensa lautior hydropemmata, aut coliphia frixa cibus valentissimus.*b* Subinde, cũ lautissimè vivitur, vaccini

a *Isa. cap. 9. vers. 3.* b Wassernudel/ oder Bachernudel / oder pfündige Setzküchel / HErr Gott ein starcke kräfftige Speiß!

lactis alveus mensam coronat; interim dum malè cenant, dum labores gravissimos continuant, lætari tamen non cessant, messem ad flagellum, ad trituram devenisse: ita homo verè patiens, tametsi pluribus ærumnis exerceatur, ille tamen non sine gaudio: Hęc, inquit, mea messis, hæc tritura mea est, nulli parcendum operæ, nulli sudori. Adversùs omnia fortunæ fulmina clypeus septemplex validissimus est lætus animus, nec est, quod magis mitiget tempora tristia, quàm animi sereni lætitia; altero tanto lævior est afflictio, quæ lætum sortitur animum. Eia ergo, miserias humanas, & quidquid tolerandum venit, tranquillè ac hilariter toleremus. Uti Deus hilarem datorem, ita quoque hilarem amat crucis gestatorem. Calamitatem jam pænè vicit, quisquis eam hilariter perferre cœpit. a

Militiæ dux Gedeon adversus Madianitas victoriam illustrissimam obtinuit admirando stratagemate. Trecentos non tam milites, quàm tubicines in prælium armavit hoc ritu: Cuivis militum unâ manu tubam, alterâ lagenam fictilem cum ardente abditâ face dedit præferendam. Sic armatos in tres centurias divisit, & unà præcepit: Quidquid me facere videritis, hoc & vos facite, me tubam inflante, & vos tubâ clangite, ac simul conclamate: Domino, & Gedeoni. Hoc paratu Madianitarum castra tribus locis aggressus bellicum cœpit canere, mox omnes classicum canentes, colliserunt lagenas,

a Frölich gejuckt/ ring gefochten.

lagenas, extulerunt faces, & voce unâ conclamarunt: Gladius Domini, & Gedeonis. Cõtinuò tãtus terror castra hostilia invasit, ut hostes luporum instar ululantes in fugam prȩcipitem effusi, mutuâ se cæde truncarent. *a* Victoria prorsus nobilissima, gaudium Israëlis maximum. Sed quibus sumptibus, quanto sanguine stetit hæc victoria? trecentis solùm hydriis, totidémque facibus, quarum illæ frangendæ, istæ fuerant comburendæ. Ita vera patientia in luctu & mœrore, inter ipsas lacrymas, inter ipsos dolores solet gaudere; sola est testarum & facium jactura; ærumnis corpus atteritur, laboribus frangitur, & exhauritur, facultates minuuntur, morbi & dolores graviter sentiuntur. Quid tum? num ideò omne gaudium ex animo proscribendum? Est etiam in afflictione summâ gaudio locus. Quod è verbis Domini luculentum. Ad gaudium & exultationem excitans Christus: Cùm, inquit, maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. *b* Calumniæ profectò & probra, contumeliæ & maledicta supra modum affligunt, nihilominus cùm his confligimur, gaudere jubemur & exultare. Neque verò Christus præcipit, quod fieri non possit. Ergo gaudere in luctu & possumus & debemus. Sed quomodo?

a *Iud. c. 7. v. 15. & seqq.*
b *Matth. c. 5. v. 11. & 12.*

§. III.

Si Deus & homo conjungant vires res hæc facillima est; amicum Deus agit fidelissimum, modò hominem non habeat inimicum. Deus animum jacentem excitat, solatia instillat, spe præmii confirmat, dat siceram mœrenti, amariori pharmaco addit saccarum, uti pharmacopolæ solent. Expertus hoc David: *Secundùm multitudinem*, inquit, *dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* a Fit nonnunquam, ut herus nobilis obliquos oculos in famulitii mensam flectat & unà meminerit querelas ad se delatas, cerevisiam esse acidam, ferinam putidam & verminosam, panem mucidum; de suâ igitur mensâ cantharum vini, & cuilibet quadram panis dominici mittit: illi amplas agunt gratias, lætique ac hilares refectiunculam herilem conficiunt, ac suavibus modis acceptos se credunt; tum quia Domini benevolentiam sentiunt; tum etiam quia vinum suâ indole jucundum bibunt. Videte, obsecro, hos homines ad acerbum & acescentem zythum b festivè & amœniter cenant, quia vinum gustant, quod domini gratia submisit. Ita planè Deus cum servulis suis liberalissimè agit, recreat, solatur, animos auget, hilarem alacritatem dilargitur. Hinc Paulus alacerrimus in adversis & erectissimus: *Benedictus Deus*, inquit, *& pater* Domini

a *Psal.* 93. *vers.* 19.
b Beym sawren Bier seynd sie so lustig.

Domini nostri Jesv Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostrâ, ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressurâ sunt; per exhortationem, quâ exhortamur & ipsi à Deo: quoniã sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. *a* Ergo Deus mœstos adeò exhilarat, ut in afflictione magis affligi cupiant, & tantò sibi magis gratulentur, quantò magis affliguntur. Hinc audent dicere: Amplius, Domine, amplius. Hæc hilaris sanctáque alacritas ita illos in divinâ voluntate firmat, ut eorum quisque cum Paulo dicat: Placeo mihi in infirmitatibus, in cõtumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Chisto. *b*

Divinis hac in re auxiliis suam jungat opellam homo, & curas, metum, angores, quantum potest, animo pellat hac geminâ cogitatione. 1. Deo sic visum, sic placuit Deo, ita Deus voluit: quid oblucter egó decretis divinis? 2. Etsi ego hanc rerum jacturam fecerim, hoc damnum passus sim, licet his ærumnis jam premar, nihilominus cælum mihi patet; imò celeriùs & tutiùs hac viâ illuc penetravero. Hæc duplex cogitatio in corde etiam amarissimo mel optimũ est. Deus hoc permittit, Deus istud vult: hoc beatitudinem non minuit, sed auget. Nunquid non puella chorearum amantissima, si malo casu pede claudicet, chirurgo animos

a 2. *Cor. c. 5. v. 3. & seqq.*
b 2. *Cor. cap. 12. vers. 10.*

mos addens: Ure, inquit, & seca, hæc parum curo, modò ad choreas liceat redire. Et Christianus non æquè animosus dicat Deo: Ure, mi Deus, & seca; infestet morbus, vexet paupertas, invidia exerceat, injuriæ conturbent, omnis in me calamitas conspiret, parum hæc moror, modò ad cælum liceat pervenire. Subinde infans tam acerbum clamat & plorat ut cultro confixus videatur; sed monstra ei pomum, aut aliud quidpiam charum, mox flere desinet: cùm mœrores & angores nos turbant, modò cælum & æternas delicias seriò cogitemus, mœror & angor omnis remittet. Ea subinde tempora sunt, quibus dicere possimus: Nunquam melius. Lamentatus Abacuc vates: Ficus, inquit, non florebit, & non erit germen in vineis; mentietur opus olivæ, & arua non afferent cibum; abscindetur de ovili pecus, & non erit armentum in præsepibus. a Segetes jugulabit grando, arbores pruina & gelu interficiet, pecus omne mortalitas auferet, vacua mœrebunt stabula, deerunt agris semina; lac, panem, carnes frustra expetet mensa. Pejus nunquam; sed & nunquam melius, nam addit vates: Ego autem in Domino gaudebo & exultabo in Deo JESU meo. Deus Dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos quasi cervorum, & super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem. Licet mala illa omnia in me unum irruant, ego tamen lætus & hilaris cantabo.

Apollo

a *Abac. c. 3. v. 17. & seqq.*

Apollo Abbas, Ruffino & Palladio testibus quingentos monachos curæ suæ commissos habuit; omnes mirè læti erant. Si quis aliquantulum mœstior visus, mox interrogabatur quid ægrimoniæ sentiret? Quod si ille dolorem dissimularet, aut tegeret, mox Abbas pectus manu palpans dicere solebat: Hîc ulcus est, in corde latitat. Exhortationes suas omnes Apollo ita instillabat, ut identidem commendaret istud: Non oportet iis ullam prorsus inesse tristitiam, quibus est salus in Deo, & spes in cælorum regno. Æternitatis expectationem habemus, cur non omni exultatione lætemur? *a* En hîc nostrum illud geminum: Deus hoc vult, & multa pati beatitudini non officit.

Ludovicus Granata memorat fuisse virum religiosum, qui licet rebus omnibus urgeretur, ore tamen renidente dicere solebat: Bonum, quod expecto, tam est immensum, ut omne supplicium & omne tormentum mihi vertatur in gaudium. Ad hanc animi lætitiam erigens Christus: Gaudete, inquit, quòd nomina vestra scripta sint in cælis. *b* Etiamsi nomen vestrum ex omnibus omnino libris eradatur, & affigatur patibulo, insuper vos ipsi in idem attollamini, etiamsi in ardentem rogum rapiamini, gaudete. At, ô mi Domine, bonis omnibus exuti sumus. Nihilominus gaudete. Amicorum & patronorum optimi sunt mortui.

 Vos

a *Ruffinus Aquil. c. 27. & Pallad. c. 52.*
b *Luc. c. 10. v. 20.*

Vos tamen gaudete. Extremè affligitur. Gaudete, ajo. Combuſtæ ſunt ædes noſtræ, mendici ſumus. Gaudete; comburi non poteſt cælum. Ægrimoniâ cor tabeſcit. At ego dico vobis, gaudete, nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis; hanc ſcripturam nulla manus, vis nulla, nullus ignis poterit abolere. Æternitatis expectationem habemus, cui non omni exultatione lætemur? ô Chriſtiani, gaudium vobis ſit ſemper. Hoc verum animi gaudium futuri gaudii guſtulus eſt & exordium.

CAPVT XIII.

Tobias junior Angeli comitantis ſocius.

TObiæ ſenis filius cognominis Tobias, ubi parentibns valedixit, in viam cum comite ſuo ſe dedit. Matri non valdè probabatur hoc iter, quod multis lacrymis proſecuta eſt. Non enim putabat filium à grandævis parentibus ſic abſtrahendum: jacturam pecuniæ potiùs, quàm filii faciendam cenſuit. Salvo filio ſatis opum fuiſſe futurum. Solatus eam maritus: Noli flere, ajebat, ſalvus perveniet filius noſter, & ſalvus revertetur ad nos. Quod veluti vates pronuntiavit. His vocibus acquieſcens mater lacrymas repreſſit.

In viâ nos omnes eſſe neſcire nou poſſumus, ſed neſcimus quo tempore, quàm com-

commodè ad metam perventuri ſimus. Angelus Tobiæ ſocius exemplo ſuo ſuaviter oſtendit, quâ ratione nos in noſtro geramus itinere. Nam uti ſacer hiſtoricus loquitur: Egreſſus Tobias invenit juvenem ſplendidum, ſtantem, præcinctum, & quaſi paratum ad ambulandum. Hæc tria nobis in noſtro ad cælum itinere ſint commendatiſſima. 1. Ut juvenes. 2. Ut Splendidi. 3. Ut Præcincti & ad ambulandum parati progrediamur. De hoc triplici in viam paratu jam diſſerendum.

§. I.

Primum, quod ad iter peragendum valdè facit, eſt juventus. Qui ſeriò contendit ad cælum, ſeipſum ſanctis deſideriis identidem renovet neceſſe eſt. Hoc viatori rex David commendans: Qui replet in bonis deſiderium ſuum, inquit, renovabitur ut aquilæ juventus tua. a Norat utique ſapientiſſimus rex, hominem jam annis ſenem non poſſe recoqui, ut Jaſonem, & juveneſcere, ſed mentis vires perditas quotidie reparandas, pia deſideria, animique decreta inſtauranda, & hanc eſſe juventutem illam, in quam homo ſapiens quotidie ſeſe induat. Sanctiſſimi quique homines hoc vitæ compoſitiſſimæ habuerunt compendium: Quotidie ab integro incipere. Diebus ſingulis ſibimet ipſi dicebant: Hactenus reverà nihil fecimus, nunc ergo, nunc incipiamus; hoc die, hac horâ; jam res procedet.

a *Pſal. 102. verſ. 5.*

Carolus Borromæus pater purpuratus, vir ſanctiſſimus, hoc ad amuſſim fecit, hoc omnis ſanctimoniæ compendium habuit. Nutritus delicatè, ad ævi & patriæ morem, modicis ſe rebus cœpit frangere; ita principiò faciliori pugnâ ſeipſum triumphavit. Ipſe ſibi quotidie dixit: Hoc ſanè nihil eſt ad illud, quod peragendum reſtat; Carole, nihil dum fecimus; paullò majora canamus. Nunc igitur ex integro incipio. Ita hebdomade primâ vino abſtinuit; alterâ carne, tertiâ piſce, ovis quarta. Hoc pede progreſſus eò pervenit, ut annis poſtremis in dies ſingulos nihil libarit eduliorum præter panem & aquam ad dimenſum, & parcè ſumpta. Feſtis solùm diebus aliquid calentis opſonii admiſit; carne tamen, & ovis atque vino ſemper excluſis. Jejunio verno pane etiam abſtinuit, fabis tantum & ficubus inediam toleravit; ſanctiore hebdomade ſolis lupinis, legumine amariſſimo victitavit. Somnum non admiſit in lecto jacens, ſed in ſellâ ſedens aut culcitrę ſtramentitię indormiens. Taceo aſperrimum illius cilicium & flagellum, creberrimo uſu attritum utrumque. Illud inſuper multò laudatiſſimum vir iſte ſanctus quotidianum habuit, nunquam otiari, ſed aut precari, aut laborare. Et quomodo, inquis, ad hanc vitæ ſanctimoniam pervenit? Quotidie de integro incepit. a

Non igitur miremur complurium abſtinentiam eò progreſſam, ut illi victus diurnus

a *Vide vitam illius l. 8. c. 21.*

nus fuerit nux unica, & unica ſomni horula. Admirandâ in omnibus patientiâ quotidie conati ſunt juveneſcere, & animum inſtaurare ad ſanctiora. Ita non pauci aliquot annorum ſpatio ingentes in virtutis ſtudio progreſſus fecerunt. Nimirum fabricando fabri fimus, vigilando vigilare, jejunando jejunare, continendo nos diſcimus continere. Hoc plurimis obſtaculo eſt; incipere nolunt, aut à cœptis mox reſiliunt. Hoc opus, hic labor. Ex integro incipiendum quotidie. Hi certè juvenes ſunt, qui aſſiduâ mentis innovatione juveneſcunt.

Memorat Paſchaſius duodecim Anachoretas in ſenatum coiſſe, principem quæſtionem fuiſſe hanc: Quodnam ſpiritalis vitæ fundamentum ſit? Primus ſententiam rogatus dixit: Meipſum crucifixi totum: Quis à tergo mihi pendeat, non video; quid Mundus fremat, non curo, à tergo mihi eſt; ego autem meipſum inſpicio, vix mihi oculorum ſatis eſt ad hoc ſpectaculi. Alter hoc ſententiæ dixit: Ex quo hoc vitæ genus amplexus ſum, mihi ipſe quotidie dico: Hodie renatus es, hodie primum cœpiſti ſervire Deo; ſic eſto quotidie peregrinus, craſtino forſan ad terminum perventurus. a Hic pedarius quidem Senator religioſiſſimè omnium dixit, & congruè prorſus paginis divinis. In confirmationem dictorum addo, quod Pelagius narrat: Pambo eâ ipsâ horâ quâ mortuus, dixit. Non memini me locutum, cujus pœniteat: quidquid comedi, his manibus

a *Paſchaſius c. 44.*

manibus & operâ paravi. Nunc ad Deum vado, ut qui nec initium quidem fecerim serviendi Deo. *a*

Sed eodem Pelagio teste, Abbas Moses Silvanum Abbatem interrogavit: Potéstne aliquis quotidie initium facere conversationis? Cui Silvanus: Si est, inquit, operarius, potest omni die & horâ inchoare conversationem. *b*

Hæc optima proficiendi ratio est: In nosmetipsos descendamus quotidie, solennioribus saltem diebus. Dicat quisque sibi: Quàm exiguum hactenus, quàm nullum in virtutibus progressum feci, in eâ præsertim, in quâ maximè debuissem: quàm in me friget Christianus aliorum amor, quàm debilis est patientia, quàm mansuetudo & animi submissio nulla! Eia igitur, eia cum Davide sanctissimè statuo alium induere hominem. Dixi, nunc cœpi. *c* Hac invocatione fui quotidie seipso robustior David ad Deum contendit grandi passu. Hæc illa est juventus, ad arduum iter, quod cœpimus, conficiendum necessaria. Hoc modo vegeti juvenes, optimi sunt viatores. Hoc ritu sub ipsum vitæ finem in extremis, ut Pambo fecit, juvenescendum.

a *Pelag. libell.* 1. *n.* 16. *mihi pag.* 563. *apud Rosvveid.* b *Idem libell.* 11. *n.* 29.
c *Psal.* 76. *v.* 11.

§. II.

Alterum, quod in juvene cælesti admodum erat spectabile, *stetit Splendidus*, vul-

ta

tu decorus, veste nitidus. Viator ad cælum, ante omnia intentionis sit rectæ, & conscientiæ bonæ. Alterum ex altero sequitur. Qui agenda optimo agit animo & fide summâ, *a* seu, quod diximus, Intentione rectâ, non potest non esse conscientiâ bonâ. De Intentione rectâ, quæ amussis est omnium humanarum actionum ante annos aliquam multos librum dedi; quem subinde, mi Lector, relegere non pigeat, & præceptionum meminisse. Omnia sunt sita in Intentione rectâ, Christi dicto: Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. *b* Si recta & sincera est intentio nostra, omnes actiones nostræ coram divinis oculis pretiosæ sunt: Sin autem prava est & maligna Intentio, actiones nostræ nullins pretii, & ut nuces cassæ sunt. Hæc certè Intentio semel minimùm in die instauranda, matutinis præsertim horis. Illud consultissimum & magni promeriti est, actiones singulas Deo consecrare hisce talibus formulis: Domine JESV, honori tuo, & tibi scribo, tibi lego, tibi canto; tibi comedo, bibo; tibi curro, ambulo, quiesco, dormio, tibi omnia facio. Porrò non tantùm veste nitidum, sed & vultu decorum se Tobiæ stitit juvenis cælestis. Priscorum placitis,

Augusta forma multum de cælo trahit,
Egregia forma diu latere non potest.

Vtrumque hoc verissimum de Intentione rectâ pronuntiatum. Intentio bona forma est

a Gantz auffrecht.
b *Luc. cap.* 11. *vers.* 34.

est augustissima, quæ cuncta de cælo trahit. Bonæ mentis, seu, rectæ Intentionis homo, vultum à Deo nunquam avertit: nam illius oculi in divino vultu habitant. Atque hinc talis Intentio diu non potest tegi. Quàm erectæ Intentionis uterque Tobias fuerit, è verbis & actionibus, è stipe liberalissimâ, è melioris vitæ spe certâ facilè sciri poterat: hæc optimi animi signa sunt non fallacia. At uxor Tobiæ, & cognati pravam Intentionem suam conviciis, irrisione, maledictis satis prodiderunt. Jurisconsultorum scito: A fine denominatur res; a si finis bonus, bona sunt omnia: atque ut Aristoteles loquitur: Cujus finis melior, & ipsum quoque melius est. b Summi momenti est bona sit an mala Intentio. Hic cardo est, in quo vertuntur omnia. Tanti profectò est Intentio, ut Augustinus dixerit: Quidquid vis, & non potes, factum Deus computat. c Si vis plurimum stipis dare, nec potes, jam dedisti, factum Deus computabit; si tolerare inediam velis, nec possis, jam tolerasti; Deus factum remunerabitur. Eodem sanè modo, si furari vis, aut mœchari, nec potes; jam furatus, jam mœchatus es; Deus computabit factum. Uti vestis & vultus corpori splendorem, sic confert animo bona intentio omnem virtutis ornatum.

§. III. Ter-

a *L. Si quis à multis. ff. de noxali. c. de judic. l. rem non novam. §. fin.* b *Arist. tom. 1. l. 3. Topicor. c. 1. mihi pag. 535.*
c *August. in psal. 57.*

§. III.

Tertium, quod in tabellione cælesti suspiciendum: Præcinctus stans, paratus ad ambulandum quavis horâ. Infame priscis esse discinctum. Nebulosus Satyricus canit:

Non pudet ad morem discincti vivere Nattæ. a

Ignominiosum erat militiæ, discingi. Hordeum pro tritico datum, & jussum ante castra fodere discinctum, magni dedecoris erat. Discinctus & mollis, atque iners homo, plerunque sunt affinia. Hinc jussa Christi Sint lumbi vestri præcincti. *b* Hinc Petri & Pauli hortamenta: State ergo succincti lumbos mentis vestræ; *c* in omnem horam ad omnem nutum parati. Maximi refert, hoc unum probè capere, peregrinos ac viatores nos esse, cælum viæ terminum, finem peregrinationis incertissimum, nec quidem momentum à morte tutum, iter brevî & forsan subitò finiendum. Idcirco Petrus ingenti sollicitudine: Charissimi, ait, obsecro vos, tanquam advenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis: atqui certò abstinebitis, si firmiter credatis, quòd advenæ & peregrini sitis.

O mi Deus, quantæ hoc levitatis & incogitantiæ est! Quotidie morientes cernimus, ad sepulchra mortuos deducimus; & tamen nos morituros suaviter obliviscimur, qui morti proximi sumus. Nemo hîc ma-

a *Persius Sat.* 3. b *Luc. c.* 12. *vers.* 35.
c *Ephes. c.* 6. *v.* 14. *&* 1. *Pet. c.* 1. *v.* 13.

manentem habet civitatem. Credimus hoc quidem, ſed languidiſſimè, & quod credimus, obliviſcimur. Moribundis oculos manu claudimus, viam ejus, qui moritur, finitam pronuntiamus, noſtram tamen finiendam perfunctoriè cogitamus. Epicedia, threnos, nænias, ferales campanas, ſolennes inferias quotidie audimus, notiſſimorum tumbas & tumulos tranſimus, & tamen nos eò brevî ducendos obliviſcimur. Qui Auguſtâ Antuerpiam tendit, in viâ frequentiſſimè loquitur de Antuerpiâ, Antuerpiam cogitat, Antuerpiam ſomniat. Nos ad cælum tendimus, quis noſtrûm, & quando loquitur de cælo? de pecuniâ ſermones longiſſimi & pænè perpetui texuntur; de rerum damnis juges ploratus, de lucro & quæſtu altercationes æternæ, quis de cælo litigat? vix ulla uſpiam unquam cæli mentio, tanquam ſi eò perventuros nunquam feriò vel cogitemus, vel ſperemus. Obſecro vos, viri pecunioſi, de pecuniâ loquimini, pecuniarias diſputationes veſtras non prohibeo, ſed paullulum muto, ſi poſſim. Hoc ſermone creberrimo pertractate, quàm tuto collybo *a* pecuniam in terram ſanctam, in cælum tranſmittatis. Egena pauperum manus ſecuriſſimus eſt collybus, quo theſauros omnes trāſmotu tutiſſimo licet mittere in orbem alterum. Mittite, quæſo, mittite, quidquid cupitis non perdere, brevî omnia fenore millies aucto recepturi.

Obſecro ergo vos, tanquam advenas & pere-

a Durch-ſicheren Wechſel.

peregrinos, aptate vos itineri, quod differri potest, nec interrumpi. Peregrinandûm est, & assiduè pergendum. Huic itineri rectè conficiendo plurimum facit, quot diebus juventutem animi restaurare. Quotidie vel in ipsâ mortis viciniâ ex integro incipiendum, tanquam si præterito tempore parum ad rem sit actum. Intentio recta non singulis tantùm diebus, sed & horis, & horæ momentis innovanda, ne unquam desit conscientia bona. Hîc vultûs & vestium splendor est. Denique præcincti stemus, & ut Tertullianus loquitur, expediti ab impedimentis laciniosæ & implicitæ vitæ. *a* Illas superflui cibi, superflui somni, curarum & sollicitudinum superfluarum lacinias auferamus. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. *b* Ambulemus dum dies est, sed ambulemus præcincti.

a *Tertull. l.* 4. *contra Marchionem c.* 29.
b 1. *Tim. cap.* 6. *vers.* 8.

CAPUT XIV.

Tobias junior docentis Angeli discipulus.

TObias Angelo comitante ad fluvium Tigrim pervenit, ubi pedes loturus merserat. Hîc prædo maritimus, immanis cetus ex undis emergens impetum in Tobiam videbatur facturus. Exterritus Tobias, comitis inclamans opem: Invadit me, inquit.

quit. Cui comes Branchiam illius, ait, apprehende, & ad te trahe. Fecit, ut jussus. Mox Angelus: Hunc piscem, inquit, exentera, & jecur illius cum corde ac felle tibi sepone, sunt enim ea medicamentis necessaria. Omne reliquum piscis partim assarunt, partim sale condierunt, & in viam sumpserunt quotidiano hoc victu contenti, dum in urbem Rages pervenerunt. Hîc Tobias discendi avidus interrogavit Angelum: Obsecro te, frater Azaria, dic mihi, quid ea, quæ servari voluisti, medicinæ conferent? Cui Angelus: Cordis, inquit, particula prunis imposita omne genus dæmonum fumo pellit: fel oculorum albuginem tollit. Hîc interrogatio Tobiæ ansam nobis præbet, ut ad quæstiunculas aliquot de cane, de medicamentis, de pisce respondeamus. E quibus facile erit colligere, quantum in rebus etiam minutis profuerit Tobiæ comitatus Angeli.

§. I.

Quæstiuncula. 1. Cur Canis à scriptore sacro describatur? Historicorum mos est subinde frivola, minuta, vilia, miscere narrationi, ut tanto plus auctoritatis accedat veritati, & lector ad dandam fidem tantò sit promptior. Beatus Marcus narrans Domino JESV vincula in oliveto injecta, rem modicam attexit de adolescente, qui solâ Sindone amictus, ut injectas manus falleret, rejecit Sindonem, & profugit nudus. a

Beatus

a *Marci cap. 14. vers. 51.*

Beatus Lucas Christo Domino in olivetum prodeunte duos gladios è cenaculo ad illud itineris sumptos memorat. *a* Beatus Joannes inconsutilem Christi tunicam, & duos ad monumentum excurrentes Apostolos summis mysteriis immiscet. Ita hîc divina providentia voluit mentionem fieri canis, qui sicut suum herum abeuntem est prosecutus, ita revertentem præcurrit, & præoccupavit evangelia. *b* Insuper fidelitas canum humanis moribus insignia præbet documenta. Omnium animantium canis à fide in Dominum maximè laudandus. Quemadmodum verò Salomon pigrum ad formicam mittens: Vade ad formicam, ô piger, inquit, & considera vias ejus, & disce sapientiam. *c* Haud aliter dixerim ego: Vade perfidiose ad canem, & disce fidelitatem. De docili ac fideli prorsus indole canum eruditè scripsit Justus Lipsius. *d* Non igitur hîc supervacaneum mentionem canis fieri. Nam, quod Chrysostomus, & Hieronymus observant, in scripturis divinis singula verba, syllabæ, apices, puncta plena sensibus & mysteriis; nihil hîc superfluum, nihil minutum. Hoc loco, uti Raphaël tutelarem Angelum, ita canis conscientiam designat, quæ certè fidelissimis latratibus suis usque & usque monere non desinit.

Quæstiuncula 2. Quis piscis iste fuerit

Tobiam

a *Luc. cap. 22 vers. 38.*

b Er hat das Bötenbrodt gewunnen.

c *Prov. cap. 6. vers. 6.*

d *Lipsius centuria 1. ad Belgas, epist. 44.*

Tobiam invasurus. Quæstio videtur sterilis. Viri docti hac de re sententia verbo expedienda. Franciscus Valesius Philippi II. Hispaniarum regis medicus censet carnivorum illum immanem cetum, appellari Callionymum, sive Uranoscopum; quòd insignem præferat fronte oculum, quo cetum spectet; fel autem hujus piscis in varios usus esse commodissimum. *a* Nam, Galeno teste, quorundam animalium bilis singulariter à medicis extollitur, tanquam aciem acuant, velut piscis, quem Callionymum vocant. *b* Assertio verosimillima. Morales hujus piscis significatus prudenti lectori defero eruendos. Hoc unum addo: Norunt Angeli omnium herbarum, arborum, plantarum, animalium, gemmarum vires & agendi vim. Hinc illis longè facillimum quosvis morbos personare. Nos miseri palpamus in ignorantiæ tenebris. Quàm exiguum, quàm nihil est, quod scimus ad Angelos. In beatorum sedibus hæc omnia cum Angelis sciemus. Amplissimam hanc scientiam Adamus protoplastus & Salomon rex sapientissimus habuit. Scivit enim dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, initium & consummationem, & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, mutationem omnium morum, anni cursus, & stellarum dispositiones, naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias

a *Valesf. in sacrâ philosophiâ, c.* 42. *mihi pag.* 332. b *Gal. l.* 10. *de simplic. medicâ c.* 12.

tias virgultorum, & virtutes radicum, & quæcunque sunt absconsa & improvisa didicit. Omnium enim artifex docuit illum sapientia. a Volumen medicum, à Salomone scriptum, combussit rex Ezechias, uti asserit Eusebius; quòd populus morborum ex eo medelas sumeret, & sanitatem à Deo postulare negligeret.

a *Sap. c. 7. v. 17. & seqq.*

§. II.

Quæstiuncula. 3. Cur Angelus Tobiam in re medicâ instruxerit? origo medicinæ à Deo petenda. Quod Siracides affirmans: A Deo est enim omnis medela, inquit: altissimus creavit de terrâ medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. a Sive jam medicamenta benè vel malè respondeant, magni aut nullius sint effectûs, ad sanitatem aut morbum proficiant, utrumque à Deo est. Medicinis utor, inquis, sed frustra. Medicamenta non comprehendunt, venis non concipiuntur, nihil auxilii valentis adferunt. Ne id, quæso te mirare, complures sunt caussæ medicamenti malè respondentis. 1. Ah quoties exterioris, & repurgantibus medicamentis curamus corpus? Animus egeret, quem turpiter negligimus; suam corpori vitam tuemur, & animus jacet mortuus. 2. Humana remedia sæpe priùs quærimus, quàm divina; nonnunquam admovemus ea primo, quæ ultimo loco aut nullo essent ponenda. 3. Auxiliis humanis

a *Eccli. c. 38. v. 2. & 4.*

nis & arte medicâ nimium plerumque nitimur. Quod Rex Asa cetera optimus fecit, qui magis in medicorum arte confisus est. *a* Ideò permittit Deus, ut vanissima spes eludatur à medicamentis nihil proficientibus.

Ne verò miremur ab Angelo Tobiam aliquid artis medicæ hausisse, Sanctissimi quique homines ægrorum maximam curam gesserunt. Isaias regi Ezechiæ non solatium tantùm adhibuit, sed etiam è ficubus malagma imposuit. *b* Obsequiis ægrotorum Angeli suam operam crebrò impenderunt, cur homines id officii detractent? Angelus tot morbidorum bono Solymæam aquam statis vicibus movit. *c* His igitur præceptis medicis amorem suum tam in parentem, quàm in filium Angelus monstravit.

Quæstiuncula 4. Cur omne piscis reliquum, quod non assarunt, sale condierint? In Oriente itinera tot cauponis & diversoriis non distinguebantur, uti apud nos. Eo ævo viatores suum commeatum secum portarunt, aut jumentis vexerunt. Cenæ aut prandii tempore ad rivulum diversati cenarunt symbolis allatis; noctem sub arbore patulâ, aut in viridi cespite sub puro Jove egerunt. Ita Jacob æquore aperto noctu dormiit, saxum capiti pro cervicali subjecit. *d* Ita Joseph fratres ad iter instruxit, datis suprà cibariis in viâ. *e* Ita hîc Tobias pa-
ratis

a 2. *Par.c.*16.*v.*12. b 4. *Reg* c.20.*v.* 7.
c *Ioan. cap.* 5. *vers.* 4.
d *Gen. cap.* 28. *vers.* 11.
e *Gen. cap.* 42. *vers.* 25.

ratis omnibus, quæ erant in viâ portanda, fecit vale patri suo, & matri suæ, & ambulaverunt ambo simul. *a* Ita Raguel uxori suæ dixit, ut præpararet omnia quæ in cibos erant iter agentibus necessaria. *b* Et quamvis via peregrinis vicos & pagos offerret, in iis tamen aliud non petebatur, quàm hospitium, & esse sub tecto, quod hodiéque in Poloniâ & Hispaniâ moris est. Ævo veteri cauponas & vinarias tabernas non admittebat eorum hominum partim frugalitas, partim etiam hospitalitas. Sumptibus hac in re multùm parcebatur. Necdum artes illæ in usu erant, doctis dolis attondere hospites, marsupia exenterare, æs emungere. Sunt quidem hîc sumptuariæ leges bonæ, sed malè servantur. Ita prisci ad amicorum aliquem, aut hominem notum diverterunt. Priscis enim Hospitalitas usitatissima. Quã Paulus admodum commendans sæpius: Necessitatibus sanctorum communicantes, inquit, hospitalitatem sectantes. *c* Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim placuerunt quidam Angelis hospitio receptis. *d* Hæc virtus inter Ceritum tabulas, & pænè ex omni virtutum syllabo erasa, jam propè nullius inter homines pretii est, cùm tamen non desint egeni, pauperes, peregrini quibus hospitalitas esset exhibenda. Sunt quidem diversoria & hospitia, sed pauperum crumenulis nullus hîc locus est. Ævo Chri-

H sti

a *Tob. c. 5. v. 22.* b *Tob. c. 8. v. 22.*
c *Rom. c. 12. v. 13.* d *Hebr. c. 13. v. 1.*

sti Domini jam pandochia, stabula, tabernæ cauponariæ fuerunt. Et constat quantum humanitatis ac reverentiæ in primo omnium diversorio Bethlehemi Christo fuerit exhibitum. Leges ab Apostolis sancitæ nulli Clericorum permittunt penetrare popinas, multò minus illic compotare, aut choreas ducere. *a*

a *Constitutiones Apostolicæ can.* 55. *c. Non oportet Clericos. & dist.* 44. *c. Nulli Clerico &c.*

§. III.

Tobias igitur, ejúsque comes priscæ frugalitatis tenaces, quidquid reliqui habuerunt è pisce, salierunt, & asportarunt. Hinc verosimilis quorundam conjectura est, Tobiam & comitem iter equites confecisse. Erat enim Tobias primarii viri, œconomi regis filius, hunc à patre peditem in viam tam longam amandatum parum credibile. Et vix fieri potuit tam multum salsi piscis usque Rages perferre tergo. Hîc autem singularissima Dei providentia toto animo cogitanda, quæ in rebus his gerendis planè admirandam se præbuit. Et en ejus specimen animal, quod vivum censebatur noxium & mortiferum, jam mortuum, itineris maximum est subsidium. Ex hoc fluviatili prædone Deus insigne suis viaticum providit. Poterant viatores isti cantare: salutem ex inimicis nostris. *a* Præclarissimè dixit Cyprianus: Habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse

a *Luc. c.* 1. *v.* 71.

ipſe non deſit. Ita Daniel cavo leonum merſus delicias meſſorum *a* à volante dapifero accepit: Judæis annona venit è cælo: Eliæ cōmeatum avium furaciſſimæ deportarunt. Nihil deerit habenti Deum. Sed quid opus erat his ſalſamentis? Chriſtus totis quadraginta diebus inediam toleravit, & poſteà demum eſuriit. *b* Moſes in Sinai jugo quadraginta dies & quadraginta noctes panem non comedit, & aquam non bibit. *c* Elias totidem diebus impranſus, & incenatus ad montē Horeb peregrinatus eſt. *d* Cur Deus Tobiæ famem, ſitimque non ſimili modo ſedavit, cur ſalſus piſcis per viam deportandus? Nimirum hoc agit Deus, ut providentiam ſuam mortalibus quàm perſpectiſſimam reddat, variis eam modis ſub oculos ponit, ut quantum poteſt maximâ in eum fiduciâ ferantur. Reverà providentiſſimus hic pater pro victu ac veſtitu filiorum longè vigilantiorem gerit curam, quàm gerere poſſint pro ſeipſis filii. Hinc & ægerrimè fert filios amantiſſimo patri tam parum fidere, ſibiipſis vaniſſimam & nihil profuturam ſollicitudinem ſtruere, fruſtra trepidare, & animo angi.

Hoc quidem non negamus: Deus ſuos in deliciis non habet; cibum eis ſubmittit, ſed minimè delicatum, panem hordeaceum, ſub cineribus coctum, piſces ſalſos, pulmentum & meſſorum prandium, cùm

H 2 tamen

a Schnittermueß.
b *Matth. c. 4. v. 2.* c *Exodi c. 34. v. 28.*
d 3. *Reg. c. 19. v. 8.*

tamen eodem ſumptu exquiſitiſſimas poſſet præbere epulas. Nam ille idem Angelus qui Abacuc è Judæâ in Babylonem agili vectu-râ tranſtulit, & Danieli pulmentum meſſo-ribus paratum obtulit, potuiſſet ex aulâ re-giâ unum aliquem dapiferorum, unà cum ferculis in leonum caveam avehere. Noluit Deus ita fieri, neque ſine cauſsâ noluit. Quis autem cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit? *a* Tertullianus aliquid cauſſæ aſſignans: Conſtitui oportebat exem-plum, inquit, in tempore preſſuræ Xero-phagiis eſſe vivendum. *b* Vult Deus ſuos, præſertim in afflictionibus, non lautè, nec delicatè vivere, neceſſitati enim non volu-ptati ſubvenit. Quòd Danieli Deus pulmen-tum tantùm, non etiam potum ſubmiſerit, in promptu cauſſa eſt, pulmenta & offæ, humidiores cibi ſuum ſecum potum adfe-runt. Quòd Chriſtus in ſolitudine tot mil-libus hominum ſine potu panes diſtribue-rit, ne miremur, utique ad rivulum vici-num conſederunt, ubi ſitim propitiare po-terant. Odit Deus ſuperflua. Addo: Cibi viliores & generis unius precationi & luctæ ſpiritali ſunt aptiores. Hinc Sethi nepotes & poſteri herbis tantùm & fructibus victi-tabant, carne & vino abſtinentes. Daniel tres ſibi ſumpſit hebdomades precibus & vitæ rigoribus exigendas: Panem, ait ipſe, deſiderabilem non comedi, & caro & vi-num non introjerunt in os meum. *c* Oracu-lum

a *Rom. c. 11. v. 34.* b *Tertull. l. contra Pſychicos c. 9.* c *Dan. c. 10. v. 3.*

lum Dominicum habemus: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.[a] Nimirum in eo situm est, cui Deus benedicat. Dei benedictio modicum & vilem cibum vel præstantissimo efficit alibiliorem. Habenti Deum nihil deerit.

Mittamus ergo curas superfluas, omnem sollicitudinem nostram, quod Petrus monet, projicientes in Deum, quoniam ipsi est cura de nobis.[b] Ita vigilātissimæ Dei providentiæ nihil penitus diffidamus. Hoc infantes stulti & homines modicæ fidei solent, qui plus suæ credunt sollicitudini, quàm sapientissimæ Numinis gubernationi. Clemens Alexandrinus eruditâ elegantiâ: Sunt, inquit, quæstiones, quæ sensu indigent; an nix candescat, an ignis urat? vide, tange: Aliquæ admonitione egent, aut increpatione; Utrum inimicis ignoscendum, jejunium servandum? ignosce, serua: quædam dignæ sunt, ut puniantur, ut est, quę ere, an sit prouidentia?[c] Deus pro omnibus & singulis curat, nec curat tantùm, sed omnibus & singulis, quod illis maximè profuturum, suppeditat. Fidamus Deo in omnibus. Habenti Deum nil deerit.

a *Matth. c. 4. v. 4.*
b *1. Petri cap. 5. v. 5.*
c *Clem. Alex. l. 5. Strom. c. 1.*

CAPUT XV.

Tobias junior ab Angelo contra dæmonem instructus.

PEtrus Maffejus Indiarum historiam prosecutus: Cùm, inquit, Emmanuel Lusitaniæ rex Anno Christiano millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo navigationem expediret, quæ Orienti Evangelium & Christiana sacra intulit, primæ prætoriæ navi nomen dedit Gabriel, qui primus è cęlo terris Evangelia deportavit: Alteram Raphaëli viatorum duci ac tutori inscripsetunt a Fidelissimi duces nostri sunt Angeli: summâ fide, amore incredibili, peritiâ maximâ nostris itineribus moderantur.

Nicephorus Callistus & Cæsar Baronius narrant, Theodosio Imperatori à secretis fuisse virum perfidum Joannem, qui nullam quietis partem capturus videbatur, dum æquè Imperator cum Theodosio salutaretur. Nec miles defuit ad eas molitiones: In hunc Theodosius supremum militiæ præfectum misit Ardaburium, cui omnis pugna felicissimè terrâ cessit, non item mari; hîc verterunt vices, nam ventus subitò coortus ducem Theodosii cum copiis tyranno tradidit capiendum. Nimirum caussa æquissima videbatur labare. Eventus tam infelix Theodosium supra modum habuit sollicitum,

a *Maffejus l. 1. hist. Ind. mihi pag.* 29.

tum, adduxitque in angustias. Putaverat certè tyrannus Theodosium jam sui fore arbitrii, si quidem Ducem cuperet liberatum. Sed Aspar Ardaburii filius parentem inter hostium ungues deserere nefas ratus, eo, quo potuit collecto milite tyrannum insequi decrevit. Nec pii Cæsaris preces defuerunt. Nam Angelus pastoris habitu præcessit Asparem & Ravennatem lacum trajiciendi modum monstravit, easque vias duxit, quas nullus hominum isse auditus. Ita Ravennam non adeò numerosus miles occupavit, & Joannem perfidum tyrannum cepit, qui Aquilejam ductus, dexteram unâ cum capite amisit. *a*

Auctores viæ multò peritissimi sunt Angeli, nec unico quidem vestigio fallunt. Peritiam hanc comitis sui fidelissimam expertus est Tobias, quem Angelus non solùm suavissimè duxit, sed etiam variè in rebus agendis erudiit. Nos dissertatione priori quatuor posuimus quæstiunculas super hoc itinere Tobiæ. Apponamus hîc tres alias, responsuri ad singulas.

a *Niceph. l.* 14 *hist. c.* 7, *Baron. tom.* 5. *An.* 425.

§. I.

Quæstiuncula I. Quâ ratione & an verè dixit Angelus: Ego sum Azarias Ananiæ filius? Erit nonnemo, qui hunc è cælo tabellionem arguat mendacii. *a* Nos vera dixisse

a *Witakerus l.* 1. *contra Edmundum Campianum pag.* 77.

afferimus. Nam Azariæ formam comes cæleftis induit. Atqui nos phrafi vulgatâ ita loquimur, cùm templi aram loquente manu monftramus atque dicimus: Hîc Chriftus eft à Magis adoratus, hîc Chriftus in oliveto fanguinem fudans, hîc Chriftus in crucem fuffixus, quia imago Chrifti adorati, fudantis, crucifixi eft. Ita olim fub orbis primordia locutus cum Jacob Angelus: Ego fum Deus Bethel, ubi unxifti lapidem & votum vovifti mihi.a Erat certè Angelus, qui Deum repræfentavit. Quod in lege veteri frequentiffimum fuit. Deinde, fi vim vocis fpectemus, Azarias auxilium Dei, Ananias donum Dei defignat. Quàm ergo congruè iftud fibi nominis vindicavit Angelus?

Quæftiuncula 2. Cur Angelus fervari jufferit cor, fel, & jecur pifcis? duplicem cauffam ipfemet affignavit; fugandis diabolis, & oculis perfanandis. Interpretatio certè, quam divinus Spiritus hîc fpectabat, nobis commodiffima. Tria potiffimùm funt, quæ interiorem hominem juvent, fanent, animent: Contritio cordis, tolerantia afflictionis, edomatio, vel ut loquuntur, mortificatio carnis. Primum corde, alterum felle, tertium jecore adumbratur.

1. Contritio, feu, cordis dolor ob admiffas noxas earum virium eft, ut animus dolore hoc concepto, etfi letalibus peccatis faucius, mox revivifcat è mortuo. Uti Mithridaticum Alexipharmacum omne pellit venenum,

a Genef. cap. 31, verf. 13.

venenum, ita cordis contritio, omne letiferum extinguit peccatum. Hinc multò saluberrimi consilii est, eâdem mox horâ, quâ commissa est noxa, animum letaliter vulneratum contritione persanandum. Hinc ille, quem vocant, contritionis actus tot libellis, tot chartulis ad creberrimum usum perscriptus. Nec enim differenda est medicina, quamprimum admissa capitalis aut gravior noxa. Contritio ad vitam momento revocat. Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. *a* Quamprimum David seriò dixit: *Peccavi.* Mox Nathan subjunxit: Dominus transtulit peccatum tuum. En, inquit Ambrosius, quantum tres syllabæ valeant. Cui subscribens Cyprianus: O pœnitentia, inquit, quid de te novi referam? omnia ligata solvis, omnia contrita sanas! Atque hoc cor est, quod servari jussit Angelus.

2. Fel, est afflictionis tolerantia, quæ & Contritionem juvat & Mortificationem. Fel istud ærumnarum amarore suo nitidos & acutos admodum reddit oculos. Nam, quod Isaias dixit: Vexatio dat intellectum: *b* Afflictio elleborum est, quo Deus noxiam & peccantem redundantiam à nobis depellit, & ad mentem sanam reducit. Nos sæpe deturbamur de mente, & ad insaniam redigimur ob pravas animi afflictiones, quæ in furorem & mẽtis alienationem nos agunt, ideo Deus elleboro suo consilium & sensus fugitivos revocat.

H 5 Indiæ

a *Psal.* 50, *v*, 19. b *Isa*, *c*. 6, *v*. 9.

Indiæ arbor est, quam arborem Tristem indigenæ appellant. De hac Garsias ab horto differens: Arbor Tristis in Indiâ, inquit, nũquam floret nisi post solis obitum, interdiu folliculos, seu, calyces clausos habet, noctu aperit, tanquam solem reformidans, sicut vespertiliones non volant nisi nox offundatur, & tenebræ incedant: *a* sic plurimi hominum nunquam ita compositi ac modesti, ita dociles, ac devoti sunt, quàm cùm ægroti, aut aliis ærumnis pressi sunt. Tunc precantur, tunc manus cælo attendunt, & omnem promittunt sanctimoniam. Tunc demum oculos aperiunt, & acutùm cernunt, cùm in oculis fel ærumnarum sentiunt. Vexatio dat intellectum.

3. Jecur prunis impositum, est edomatio carnis, seu, Mortificatio. Lex certa est, quam beatus Paulus divino Spiritu jubente dixit: Si secundùm carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. *b* Quantò magis viget, vivitque caro, tantò magis interit Spiritus. Prunis imponendum est jecur; fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, sive à viro, sive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. *c* De dæmonibus fugandis Christus: Hoc autem genus, inquit, non ejicitur nisi per orationem & jejunium. *d* Nemo unquam vicit diabolum, qui nequiit carnem vincere. Hîc ingenti opus est sui edoman-

a *Garsias l. 2. de plantis Indicis c. 1.*
b *Rom. c. 8. v. 13.* c *Tob. c. 6. v. 8.*
d *Matth. c. 17. v. 21.*

edomandi sollertiâ. Multa corporis commoda fastidienda, gravia contra & aspera in amore habenda, ut quibus solis adolescere virtus insuerit, quæ mollibus alioqui & jucundis præfocatur. Res certa: qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis. *a* At verò caro, ejúsque pravæ cupiditates nullis clavis aptiùs figuntur, quàm abstinentiâ & jejuniis. Hoc autem est, quod maximè horremus: ne inediam toleremus, excusationes mille adferimus. O bona pecora ad pastum nata! Saturitate diabolus non fugatur, qui veluti canis non recedit, dum patet macellum carnibus plenum. Hic Cerberus non abigitur copioso & lauto pastu; per orationem & jejunium ejicitur.

a *Galat. cap. 5. vers. 24.*

§. II.

Quæstiuncula 3. E Theologiæ scholis petita, quomodo res sensibilis agat in spiritalem, fumus jecoris in diabolos. Dixerat enim Angelus: Cordis ejus particulam, si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum. Quid virium habet fumus contra spiritus? Multa hîc Theologi. Et constat è fastis Regum, Saulem in furorem à diabolo actum, modis musicis restitutum ad se rediisse. Ideo David in citharœdum regium aulæ adscriptus. Plurimi ante Saulem intemperiis acti & à malo dæmone infessi symphoniâ convaluerunt ex malo. Josephus testis oculatus: Vidi enim, inquit,

ex popularibus meis quendam Eleazarum, in præsentiâ Vespasiani, & filiorum, & tribunorum, reliquorúmque militum, multos arreptitios percurantem. Modus verò curationis erat hic. Admoto naribus dæmoniaci annulo, sub cujus sigillo inclusa erat radicis species à Salomone indicatæ, ad ejus olfactum per nasum extrahebatur dæmonium, & collapso mox homine, adjurabat id, ne ampliùs rediret: Salomonis interim mentionem faciens, & incantationes ab illo inventas recitans. Volens dein Eleazarus his, qui aderant, ostendere suæ artis efficaciam, non longè inde ponebat poculum, aut pollubrum aquâ plenum: imperabátque dæmonio hominem exeunti, ut his subversis signum daret spectantibus, quòd reliquisset hominem. Quo facto nemini dubium erat, quanta fuisset Salomonis scientia, & sapientia. *a*

Ergo energumeni, si Josepho fides, odore singularis herbæ curati. Alii fanaticos virgis aut flagris cædunt in remedium, ita enim agitantes ab iis furias expelli ajunt. Sunt, qui infessos à malo dæmone, excrementis caprinis velut catapotiis curent.

Ad hæc omnia Theologorum scholæ, si cum iis loquendum, ita respondent: Corporalia in spiritum, aut spiritalia nequeunt directè agere, sed indirectè, naturaliter tamen dum corpus à malo genio infessum ita comparant, ut demum cedere cogatur dæ-

mon

a *Ioseph. l. 1. Antiquitat. c. 2, post initium, mihi pag. 257.*

mon. *a* Exempli gratia : In homine Iracundo, qui flavâ vel atrâ bile (choleram vocant & melancholiam) abundat, in eo certè cacodæmon longè suaviùs habitat, quàm in homine sedatæ indolis. Quòd si in altero illo fel minuatur, diaboli habitatio destruitur : mavult enim cedere, quàm incommodè habitare. Quòd si caprarum excrementa, vel ridiculum quid energumenis appensum fuget dæmonem, id eâ caussâ fieri dicendum, quòd summa dæmonis superbia ferendo non sit ejusmodi contemptum. Sed & illud ingenuè fateamur, in indagandis rerum naturis plurima latere, quæ ignoremus. In hoc etiam Orbe nostro innumera rerum naturalium arcana tegi, quæ nesciamus, nec unquam dum hîc vivimus, penetraturi simus. Plurima scholarum conclusiunculis affirmantur, aut negantur, quæ etiamnum incertissima sub judicis sceptro pendent. Hæc, inquit Augustinus, ridet Auctoritas divina. Certissima ea est sententia, scire quàm parum sciamus, & quàm in multis nihil cogniti, nihil experti habeamus. Non nimiùm æstimemus, obsecro, argutatiunculas nostras scholasticas, secreta naturæ plurima nunquam rimabimur; infinita Dei arcana nec quidem eminus hîc contuebimur. Rex David simile quid conatus: Existimabam, inquit, ut cognoscerem hoc; labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei. *b* Tanti regis sapientia hîc cæcutit,

a *Cessante conditione sine quâ non.*
b *Psal. 72. vers. 17.*

tit, quid tu tibi angustæ vernula capsæ polliceris? sapienter & ingenuè fecerimus, si nostram potiùs ignorantiam confiteamur, & cum Paulo succlamemus: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei *a*! Hæc tamen sciemus omnia, sed olim, sed in cælo, ubi scientem omnia contuebimur.

a *Rom.* c. 11. v. 33.

§. III.

Hîc in minimis sæpe allucinamur, aut ore hiante miramur, quæ non satis capimus. Quàm illa nobis nova & admiranda, Petri umbra, Pauli sudaria & semicinctia persanarunt ægros. Petri verba paucula Ananiam & Sapphiram ita fulminarunt, ut subitò expirarint. Et quod magis admirandum. Sensilis est corporeus avernalis ignis, diabolos tamen & damnatorum manes cruciat. *a* Ergo corporatum aliquid in spiritale agit. Quâ tandem ratione? nescimus. Occulta Dei vis rebus creatis juncta patrat hæc admiranda. *b* Deus hîc primarius actor, cetera illi ut instrumenta subserviunt. Complura sunt, quæ Ecclesiæ precibus sacra fiunt (Theologis sacramentalia dicuntur) in his numerantur aqua, oleum, cera, herba, vinum, edulia, suis quæque temporibus consecrari solita. In horum numero habentur Exorcismi, sacra Martyrum, aliorúmque divorum lipsana, signum crucis, sanctissimum nomen JESVS.

Hoc

a *Greg. l. 4. dialog. c. 29.* b *Assistenter, ajunt Theologi, & non inhæsivè.*

Hoc salutiferum ac venerabile nomen & pectore clausum, & ore promptum assiduè feramus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. *a* Hoc certè nomen longè potentius, quàm ulla piscium exta cacodæmonas fugat. Quod pollicitus Servator: Signa, eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia ejicient. *b* Querelam ad Christum deferens Joannes: Magister, inquit, vidimus quendam in nomine tuo ejicientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum. Cui Christus: Nolite prohibere eum, nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, & possit citò malè loqui de me. *c* Ita septuaginta duo discipuli à Christo, velut in messem novã emissi, non sine gratulatione ac gaudio reversi: Domine, ajebant, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo. *d*

Imò Patres prisci hoc unico pæne argumento sunt usi adversus idololatras, Christum verum esse Deum, quòd audito Christi nomine cacodæmones ex humanis corporibus cogantur cedere. Tertullianus certè compluribus testimoniis asserit à Christianis solo Christi nomine impuros Spiritus profligari. Cùm autem apologeticum suum, seu Christianæ disciplinæ defensionem Romam misisset, eóque scripto parum promovisset, & Chartaginiensis Præses Scapula

gravius

a *Actor. c. 4. v.* 12. b *Marci c.* 19. *v.* 17.
c *Marci c.* 9. *v.* 38. *&* 39.
d *Luc. cap.* 10. *vers.* 17.

graviùs in Christianos sævire cæpisset, ad hunc ipsum Scapulam librum conscribens: Dæmones, inquit, non tantùm respuimus, verùm & revincimus, & quotidie traducimus, & de hominibus expellimus, sicut pluribus notum est. Hoc autem Christiani fecerunt pronuntiato Christi nomine. Eam ob caussam jure meritissimo Paulus id unicè commendans: Omne, inquit, quodcunque facitis, in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri JESV Christi. *a* Hoc igitur divinum nomen penitissimo pectori insculpendum assiduéque magnâ reverentiâ & ingenti fiduciâ corde & ore versandum. In rebus prosperis pro gratiarum actione, in adversis pro scuto & defensione usurpandum. Præsertim cùm occasio, & periculum peccandi, cùm aspera perpessu toleranda, cùm ardua & difficilia factu aggredienda, ardente animo identidem ingeminandum: Domine JESV, fiat voluntas tua, fiat, fiat. Domine JESV-à peccatis protege me. Domine JESV, da patientiam & conforta me. Et utinam toties liceat sanctissimum hoc nomen ingeminare, quoties spiritum ducere. Illud ego mihi & omnibus Dominum JESVM amantibus toto animo voveo & opto, ut in ipsâ mortis viciniâ, & in extremis singultibus, dum vocis usus erit, geminas saltem has voculas (*Domine* JESV) assiduè pronuntiem, sintque hæc mea ultima verba, & meorum omnium verborum clausula, *Domine* JESV. Denique in hac sanctâ ad

a *Coloss. cap* 3. *vers.* 17.

ad Dominum JESVM aspiratione expirem. Hoc, inquam, mihi & omnibus Christum amantibus, animo precor. Ita fiat, Domine JESV.

CAPVT XVI.

Tobias junior ab Angelo matrimonii leges edoctus.

TAbellarius è cælo Raphaël Archangelus Tobiæ suo dixerat: Saram Raguelis filiam in conjugem sibi posceret, eam ipsi seruatam. Cui Tobias: Audio, inquit, quia tradita est septem viris, & mortui sunt: sed & hoc audivi, quia dæmonium occidit illos. Timeo ergo ne fortè & mihi hæc eveniant. *a* Ad quæ Angelus: Mi Tobia, inquit, me audi, planissimè tibi aperiam, quinam sint illi, in quos tantum licentiæ cacodæmon habeat. Nimirum illi, qui conjugium ita ineunt, ut Deum omnémque verecundiam ab animo proscribant, & suæ libidini indulgeant, perinde ut equus & mulus, ceteræque pecudes solent; nempe hi sunt, in quos imperium habet cacodæmon. Tu autem mi frater Tobia, rem longè aliter geres. Finito nuptiali die non statim à te omnem continentiam profligabis. Triduo simul eritis, sed sicut fratrem & sororem decet, assiduam comprecationem jungetis. Et primâ quidem nocte piscis jecur offe-

a *Tob. c. 6. v. 14. & 15.*

offerendum prunis, ad dæmonem fugandum. Nocte alterâ votis & precibus sanctos Patriarchas ad benevolentiam vobis & amicitiam conciliabitis; eorum verecundia & sanctitas menti vestræ obversabitur. Nocte tertiâ benedictionem conjugio largiendam impetrabitis. Hac nocte transactâ in torum convenietis pudicum, non impetu libidinis, sed spe & amore prolis, idque cum Dei timore. Has matrimonii leges Tobiæ dedit Angelus. Hîc tria potissimum veniunt quærenda. 1. Num diabolus in homines aliquid possit, absque singulari Numinis licentiâ. 2. Quænam ea sint peccata, ob quæ Deus juris aliquid in hominem diabolo permittat? 3. Cur diabolus non omnes libidinosos jugulet? Ad singula jam respondebimus.

§. I.

Primæ quæstionis est, Num humanæ gentis inimicus uti viribus possit in hominem sine Dei licentiâ? Asserimus, in hominem nil penitus potestatis esse cacodæmoni, Deo abnuente. Nec pilum quidem lædere, aut eripere potest ulli, si Deus nolit. Matthæus narrat dæmonas ex homine, quem insederant, pulsos non priùs in porcos abjisse, quàm ejus rei potestatem acceperint à Christo. a Jobum non priùs invadere ausi, quàm id Deus concessisset; nec graviùs eum torquere conati, quàm Deus præscripsisset, ad dimensum diabolo potestas hæc concessa: Ecce

a *Matth. c. 8. v. 32.*

Ecce in manu tuâ est, veruntamen animam illius serva. a Exerce ipsum & crucia prout vis, sed salvâ vitâ. Quod Augustinus expendens: Satanas, inquit, cùm habet semper nocendi cupiditatem, nocere cuique non potest, nisi ab omnipotente acceperit potestatem. b Quòd si diabolus non summam potestatem, nec infinitū habet imperium, c Multò minùs habebunt ejus mancipia. Hinc malevolorum hominum nullus alteri plus nocere potest, quàm velit Deus, aut permittat: potestas, quæ ei traditur, ad unguem limitata est. Ita Christus vinctus expressissimè Pilato: Non haberes, inquit, potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. d Ergo, mi Christiane, quidquid tibi, quidquid mihi, quidquid aliis infert injuriæ hic mendax, hic malevolus, hic obtrectator, hic invidus & nequam homo, id omne illi permissum à Deo: non haberet in te, in me, in alios potestatem ullam, nisi ei datum esset desuper. Certum hoc, certissimum. Ergo me, inquies, non defendam, nec obsistam adeò in me arietanti? Hoc non ajo: Jure tuo adversus injuriam utere, quantum licet, cetera omnia Deo committe. Illud tamen etiam scito: Non rarò consultissimum esse, injurias pati, & silere. Plurima silendo rectissimè refutamus. Loqueris & Camerinam moves? auctiorem

a *Iob, c. 2. v. 6.* b *Aug. l. 2. contra Adversarium legis cap. ult.*

c Er hat gar nit völligen Gewalt.

d *Ioan. c. 19. v. 11.*

auctiorem ſenties injuriam. Chriſtianum vindictæ genus eſt, aut nulla, aut mitiſſima reſponſa maledictis rependere. Hæc enim, inquit beatus Petrus, eſt gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias patiens injuſtè: quæ enim eſt gloria, ſi peccantes & colaphizati ſuffertis? ſed ſi bene facientes patienter ſuſtinetis; hæc eſt gratia apud Deum. *a* Non ergo reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; ſed è contrario benedicentes: quia in hoc vocati eſtis, ut benedictionem hæreditatis poſſideatis. *b*

Secundæ quæſtionis eſt: Ob quænam peccata Deus poteſtatem det diabolo, ut in hominem licentiùs graſſetur? Quandoque ob ea etiam, quæ videri poſſunt leviora. Gregorius narrat virginem ſacram appetentiâ gulæ ductam in horto contra religioſas leges aliquid lactúculæ carpſiſſe, & omiſſo crucis ſigno furtim comediſſe, mox à diabolo infeſſam humi corruiſſe. Cùm autem Equitius vir ſanctus vim adhiberet diabolo, clamavit hoſpes malignus: Ego quid feci, & unà hoſpitio ceſſit. *c* His affinia memorat Caſſianus. Vult Deus ut diabolum etiam pictum, etiam vitro clauſum, ipſam etiam diaboli umbram horreamus, & non graviores ſolùm ac capitales noxas, ſed leviores quoque ſtudioſè caveamus.

Sed ne ab inſtituto abeamus, peccata tetriora, ob quæ frequentiùs cacodæmon in huma-

a 1. *Petri c.* 2. *v.* 19. *&* 20. *b* 1 *Pet. c.* 3. *v.* 9.
c *Greg. l.* 1. *dialog c.* 4.

humanum corpus immittitur, hæc ferè numerari solent. 1. Infidelitas, adversùs quam pugnant in fonte sacro exorcismi. 2. Hæresis, affine crimen priori. 3 Sacramentorum contemptus, aut neglectus. Grave quid est in omni vitiorum turbâ contemptus. 4. Ingratus animus, Immundus spiritus, Christo teste, habitatâ sede pulsus socios septem se nequiores assumit, jámque ad insultus paratior: Revertar, inquit, in domum meam unde exivi: & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. *a* Ingratus animus malus dæmon, beneficia omnia pessundat, gratiam in odium vertit, facitque posteriora prioribus deteriora: diabolus pœnitentiâ expulsus, ab ingrato animo revocatur, 5. Superbia & invidia. Rex Hebræus Saul vitio utroque nobilis à spiritu maligno sæviter exagitatus est. *b* 6. Libido. Hinc septem Saræ mariti à diabolo necati. Symphoriani Præsidis Romani filius juvenis impurus, Ambrosio teste, à malo dæmone obsessus, quia libidinibus variè contaminatus. Cornelius Gallus, & Titus Ætherius homines lascivi, teste Valerio, ipsis flagitiis immortui sunt; diabolus eos Dei permissu interemit. Eodem fati genere ob eandem caussam Giachetus Salvianus homo contaminatus periit. Super eos habet dæmonium potestatem.

a *Matth. c.* 12. *v.* 43. *& seqq.*
b 1. *Reg. c.* 18. *v.* 10.

§. II. Ne-

§. I.

Neque verò tantùm, quod sedulò notandum, fœdiora luxuriæ scelera omni supplicio à Deo vindicantur, sed ipsæ etiam conjugii abusiones gravissimè puniuntur. Cameracensis Proëpiscopus Thomas Cantipratanus, horrenda, sed fide digna narrat, quæ ipse vel oculis hausit, vel auribus. Hoc è pluribus: Cameraci, ait, vir omnibus notus, non quidem jura fidémque tori, sed Christiani matrimonii pudicas leges violârat, inde haud aliter, quàm Arrius à Deo punitus viscera per alvum ejecit. Relatus in lectum, in manibus ignes horribiles persentiscens, hoc unum institit vociferari, manus abscinderent, doloribus mitigandis; ita sub tertiam pomeridianam mortuus. a Si ergo mariti cum uxore suâ inverecundius delictum animadversione tantâ punitum est, quid acturi sunt illi, qui omnes pudicitiæ & tori leges perrumpunt. Ceteri quos Cantipratanus memorat, homines libidinosi subitò sunt extincti. Nempe Deus permittit, ut ejusmpdi homines spurci diabolo, cui se ultro manciparunt, ex toto tradantur. Cavete, mortales, Deus puritatis auctor impuros arcet & odit. Mundi sunt oculi ejus, nec libidinum immunditiem diu sinunt impunitam. Gregorius Magnus in exemplum memorans: Matrona nobilis, inquit, ætate florens, gente Tuscanâ, in æde divi Sebastiani

a *Thomas Cantiprat. l. 2. mirac. c. 3. num. 20. 27. 38. 55.*

bastiani occupata à dæmone, & atrociter vexata est. Hospitem tam sævum non adduxit adulterium, sed matrimonium impudicè usurpatum. Parentes eam à magis voluerunt liberari; Liberata est. Sed in locum ab uno desertum legio diabolorum successit: dum denique Fortunatus episcopus prolixis orationibus impurissimum hospitem exegit. *a* Revera super hos tales dæmonium habet potestatem.

Gregorii dicta beatus Prosper confirmās: Nostris, inquit, temporibus res testatissima & omnibus civibus *b* nota contigit. Puella petulans ex Arabiâ in thermis obtutu parum verecundo Veneris effigiem conspicata credidit se formâ certare posse cum amorum Deâ. Mox diabolus, etsi non invitatus adfuit, & miseram invasit eâ immanitate, ut diebus septuaginta nec cibum, nec potum, imò nec miculam cibi, guttulámque potûs potuerit glutire. *c* Ah qualis hospes in humano corpore diabolus! ostium ei libido pandit, & introducit. Nicolaus Serrarius miserabile fatum commemorans: Non ita pridem, inquit, in cauponâ miles lascivam ad parietem tabellam vidit, & mox: Heus caupo, ajebat, quanti vendis hoc quidquid picturæ est, emptorem habes. Subridens caupo: Nihil abnuo, inquit, per

a *Greg. l. 1. dial. c. 9.* b *Quis illius patriæ civis ignorat? ait Prosper.*

c *Prosper l. de dimidio Temporis c. 6. initio, mihi pag. 65. Ubi etiam enarrat, quâ ratione à diabolo sit liberata.*

per me licet, tua sit hæc imago, non centum assium est. Et leve pretium exegit. Miles, dum tabulam molitur refigere, à diabolo corripitur, & pavimento affligitur. Hoc illisu miser animam ejecit. a Reverà super hos tales dæmonium habet potestatem.

a *Serar. Comment. in hunc librum mihi pag. 75.*

§. III.

Sed, ô cæcos mortales, qui tam tragicis exemplis toties moniti nihilominus in Christianam pudicitiam tam graviter delinquunt, libidinum cæno tam temerariè se mergunt.

Sed queri possit hîc tertio loco, cur diabolus nocendi cupidissimus tot equis & mulis, tot impudicis & ab omni castimoniâ alienis hominibus parcit? cur Deus non denuò sulphure, pice, ignibus pluit? Poëta vetus ab exilio responderit.

Si quoties peccant homines sua fulmina mittat
Iupiter, exiguo tempore inermis erit.

Hoc nemo Christianorum nec dixerit, sed nec somniari. Nam etsi totos dies & annos assiduè Deus igne pluat, fulmine feriat, sua tamen armamentaria hoc telorum genere non vacuabit: nunquam arma desunt justitiæ divinæ. Quòd ea verò homines libidinosos non illico cacodæmoni tradat jugulandos, aut flammis præcipitet, ejus rei complures sunt causæ. 1. Deus naturæ ordinem à se constitutum non facilè turbat, tametsi scelera quandoque insolitam exigant

gant vindictam. Hinc impuri vivere sinuntur, dum suâ morte decedant. Nimirum mitissimus Deus solem suum oriri facit super justos & injustos. *a* Ita tolerantur vel improbissimi, ut cives Mundi. 2. Non omnes libidinosi subito fato tolluntur, ut resipiscendi spatium sit. Interim Paulus ad resipiscendum excitans: An, inquit, divitias bonitatis ejus, & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? *b* 3. Deus quò connivet diutiùs, eò tandem punit graviùs. Divina Nemesis laneo inserpit pede; nonnunquam cunctabunda & lenta venit, sed tarditatem supplicii gravitate compensat. *c* Insigniter Plutarchus scripsit de his, qui serò à numine puniuntur. *d* Sed & beatus Paulus stimulat: An existimas, ô homo, quia tu effugies judicium Dei? secundùm duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram. *e* Ut ira Numinis in te demum exardescat, tu ipse quotidie appones ligna. Sara, quia castissima ideò etiam Deo charissima, marito alteri septem illis longè sanctiori fuerat servanda: nec enim illi eâ digni fuerunt. Quod ipsamet testata: Aut ego, inquit, indigna fui illis, aut illi forsitan mihi non fuerunt digni. *f* Tam

 spurci

a *Matth. cap. 5. v. 45.*
b *Rom. cap. 2. vers. 4.*
c Gott kombt langsam/ kombt aber wol.
d *Plut. tom. 2. moral. mihi pag.* 176.
e *Rom. c. 2. v. 3. & 5.*
f *Tob. cap. 3. vers. 19.*

ſpurci homines tam pudicâ conjuge prorſus indigni erant.

Singulariſſimam Deus providentiam ſuam monſtrare voluit, cùm Tobiæ oculorum uſum reddidit, cùm Saræ inviolatam caſtimoniam defendit, cùm triſte libidinoſis omnibus exemplum ſtatuit. Paucos punit, ut multi alieno exemplo ſibi caveant.

Duplex dæmonum poteſtas eſt. Prima quidem illa maxima, quantum apud inferos divinæ juſtitiæ rigor poſcit. Altera magna, ſed reſtricta, & ad dimenſum conceſſa, prout naturæ ordo, aut Dei permiſſio ſinit. Hîc occulta Dei judicia, quæ nobis non ſcrutanda, cur repentinis aliquos, dilatis alios ſuppliciis afficiat. Utrimque juſtiſſimus eſt Deus.

Abuſus igitur matrimonii cavendus, libido modis omnibus in omni hominum ſtatu fugienda. Quod beatus Fulgentius prudentiſſimè monens: Sic, inquit, quærendus eſt ex nuptiis fructus, ut cohibendus ſit lubricæ voluptatis exceſſus. *a* Et pſaltes clamat: Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. *b* Saræ ſeptem mariti à diabolo necati, non quia adulteri, vel Sodomæi, ſed quia libidinoſi, qui nuptias contraxerunt non decenti fine, ſed pronâ libidine ducti, ut ſuis offunderent offam nequitiis. Ideo dixit Angelus: Habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. Aſmodæus libidinum præſes libidinoſos ſibi venditos & mancipatos habet, quos etſi non ſtatim juguletur

a *Fulgent. epiſt.* 1. c. 3. b *Pſ.* 31. *v.* 9.

jugulet, eos tamen ſub unguibus ſuis facilè coërcet. Idcirco Paulus: Fornicatores, inquit, & adulteros judicabit Deus. Addit: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. *a* Quibus altiùs in animũ imprimendis Auguſtinus: Sit caſtus, inquit, cum conjuge torus, non ſit effrenata luxuries libidinum, quia membra eſtis Chriſti ambo. *b* Conjugium ſit honorabile in omnibus, ne verecundia, decorum, concordia violetur. In omni hominum ſtatu certæ ſunt pudicitiæ ac caſtimoniæ leges. Beati mundo corde.

a *Hebr. c.* 13. *v.* 4.

b *Aug. tom.* 8. *in pſal.* 146. *poſt init. mihi pag.* 694.

CAPVT XVII.

Tobias junior in ambiendâ conjuge, quæ ſeptem viros extulit, impavidus.

TObias unà cum regio, ac cæleſti, ſed ignoto tabellario divertit ad patruum ſuum Raguelem, qui adventores inſperatos gaudio magno excepit, & mirè hoſpitalem ſe monſtravit. Sermonis initium fecit Raguel. Nam Tobiam ſuaviter intuitus, & cõjugem compellãs: Quàm ſimilis eſt, inquit, ô Anna, hic juvenis conſobrino meo. Mox inſtitit quærere, unde adveniſſent, & an Tobiam noſſent virum integerrimum, tri-

bulem? Cui ambo: Novimus, dixerunt. Hîc multa Raguel in Tobiæ laudem instituit commemorare. Orationem prosecutus Angelus: Tobias, inquit, quem jure merito prolixè laudas, istius juvenis parens est. Hîc Raguel lacrymis è gaudio prorumpentibus, Tobiam complexus & osculatus: Mi fili, ait, quàm sancti parentis es filius! Non minus Anna uxor, & Sara filia lacrymatæ sunt, ad tam grati hospitis adventum. Mox Raguel culinæ dans dictata, convivium parari jussit. Cúmque epulis jam illatis ad accubitum invitaret, Tobias ingenuè professus est se nihil cibi potúsve libaturum, nisi prius, quod rogaturus esset, impetraret. Audacter ergo Saram Raguelis filiam in uxorem postulavit. Cohorruit ad has preces Raguel, qui sciret, quo fato septem mariti ordine fuissent extincti. Non ergo sine ratione veritus ne idem huic juveni eveniret, anceps animi hęrebat, quid diceret. Cúmque diutulè sileret. Angelus sequester optimus: Quęso te, inquit, omnem animo timorem pellas, & isti filiam tuam ne nega conjugem.

Multa hîc ampliore digna sunt, vel elogio, vel explicatu. 1. Raguelis hospitalitas. 2. Admirabilis similitudo ac dissimilitudo inter homines. 3. Lacrymæ è gaudio natæ. 4. Conjugii ambitus. 5. Raguelis metus. At nos ex omnibus hoc sumemus ultimum. Raguelis metum & unà impavidum Tobiæ animum explicaturi, quantum mali vanus, fatuus timor adferat, & quid in Orbe maximè timendum.

§. I. De

§. I.

De optimo timore dixit Psaltes: Initium sapientiæ timor Domini. a Verto & canto: Initium stultitiæ, timor Mundi; timor vanus & fatuus. Judæi certè in hac timidorum classe numerandi. Cùm enim exploratores eorum ex uberrimà Chanaitidis regione rediissent, terram quidem illam fertilissimam lacte & melle manantem plurimum commendabant, allatos fructus spectandos exhibebant. Sed cultores, ajebant, fortissimos habet, & urbes grandes nimis, atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi b Ad hos sermones ea plebem trepidatio incessit, ut reditum cogitaret in Ægyptum. En plebeculæ stultissimæ vanissimos timores. Non enim ista, quæ metuebant, ipsi viderunt, sed ex aliis tantùm audierunt Nec ignorare poterant famâ & rumoribus omnia in majus extolli. Dixerant quidem exploratores, urbes esse grandes nimis, sed si fidem habuissent prudentiæ humanæ, respondissent, tantò citiùs fame domandas & occupandas. Super hæc omnia expressissimum Dei promissum contempserunt, dum sibi nimias vires hostium, quibus nemo satis possit resistere, animo finxerunt. Hinc inconditi clamores illi: Utinam mortui essemus in Ægypto & non in hac vastâ solitudine! Utinam pereamus,& non inducat nos Dominus in terram istam, nec cadamus gladio,

a *Psal.* 110. *vers.* 10.
b *Num*, *c*. 13, *v*. 28. *&* 29.

gladio, & uxores ac liberi nostri ducantur captivi. Nónne melius est reverti in Ægyptum. Constituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum. *a* Stultitia luculentissima! O verè stultitiæ principium, timorem vanum! Nam reditus in Ægyptum nec quidē poterat somniari. Nam unde illis commeatus? Manna Deus non dedisset tam rebellibus. Objectum mare quomodo superassent? Quomodo eos Ægyptii salutassent? Tot millia suorum in mari submersa non fuissent ulti? Ergo cogitare illuc reditum stultitia imò insania merissima. Sed initium hujus stultitiæ timor vanus. Porrò Josue & Caleb ut seditiosum populum sedarent: Nolite, ajunt, rebelles esse contra Dominum, neque timeatis populum terræ hujus, quia sicut panem, ita eos possumus devorare. Recessit ab eis omne præsidium, Dominus nobiscum est; nolite metuere. Deus nobis terram Chanaan promisit: quis iste tam puerilis timor, ad pollicitationes divinas trepidare; iis diffidere; ab hostibus, quos divina vis obteret, metuere, & pavore marcere? Reverà Deus timores tam vanos insigniter punivit: nec enim pervenerunt, quia se perventuros diffidebant. Fiat ergo vobis secundùm fidem vestram, secundùm stultum timorem vestrum. Animus timidus & metu abjectus nil unquam egregii patrabit. Inanis metus omnium virtutum remora.

Perversi trepidant, & ad omnia fulgura pallet.

Sic ævo Christi Hebræi Pontifices, & Pharisæi,

a *Num. c.* 14. *v.* 3. *&* 4.

risæi, totúmque conciliabulum trepidabant. Hinc meticulosæ volabant voces illæ: Quid facimus? hic homo multa signa facit. a Si sinamus hunc virum concionari & opera miranda edere, omnem ad se populum trahet, omnes illi credent; nos cum Mose nostro spernemur. Neque hanc occasionem negligent Romani; mox aderunt, gentémque nostram suæ potestatis facient, nósque omnes in ordinem redigent unà cum terris nostris. Maturè igitur rebus consulendum, seditiosi excursus & conciones ad populum prohibendæ.

O boni Domini! Principium stultitiæ timor vanus. O ridiculi senatores, hominem innocentem occidere non veremini & ipsa hominis innocentia in metu vobis est. Fatua timiditas, horrere à præterfluente rivulo conspergi paullulum, & in eum interim totum prolabi. Quod psaltes regius dixit: Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor. b Pontifices & Pharisæi metuebant, ne terram perderent; cælum & terram simul perdere non curabant.

a *Ioan c.* 11. *v.* 47.
b *Psal.* 13. *&* 52. *v.* 5. *&* 6.

§. II.

Sedeciæ Regi malum metum injicientes regni proceres de Hieremiâ Prophetâ: Rogamus, ajunt, ut occidatur homo iste: de industriâ enim dissoluit manus virorum bellantium &c. Siquidem homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum.

Et dixit rex Sedecias : Ecce ipse in manibus vestris est : neque enim fas est regem vobis quidquam negare *a* Ita formosis rationibus & picto metu Hieremiam eorum potestati tradidit. Mox illi insontem in cænosam foveam dejecerunt. Initium stultitiæ timor vanus.

Idem prorsus evenit Danieli. Persarum satrapæ omnem lapidem moverunt, ut specioso nomine liceret Danielem damnare ad leones. Darius rex pro Daniele posuit cor, ut liberaret eum, & usque ad occasum solis laborabat, ut erueret illum. At primates regi incusso metu : Scito rex, inquiunt, quia lex Medorum, atque Persarum est, ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari. *b* Rex victus vanâ formidine, importunis accusatoribus cessit. Illic trepidavit timore, ubi non erat timor. Ita Daniel culpæ purus leonum dentibus est objectus : objecit timor vanus stultitiæ principium.

Servator noster Christus suos animans: Nolite, inquit, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timere eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. *c* Nimirum umbra gladii formidanda non est, sed gladius. Corporis interitus umbra gladii est, mors animi ipse gladius, qui adigitur in hominem, quem jugulaturus est æternùm. Socrates in Platonis Phædone : Tu verò, inquit,

a *Hierem. c.* 38. *v.* 4. *&* 5. b *Dan. c.* 6, *v.* 14. *& seqq.* c *Matth. c.* 10. *v.* 28.

quit, tuam metuis umbram. Sterilissimus hic metus est, quod & vetus verbum opprobrat, umbram suam metuere.

Nos homines meticulosi nostram ipsi umbram horremus in plurimis. Servus extimescit suum Dominum quandoque magis, quàm Deum suum; assentitur hero, quà non licet, quà non decet. Ita herum sibi conciliat, Deum à se alienat perversissimo metu. Romanus Præses Pilatus Tiberium Imperatorem suum metuit, Deos suos non metuit, insontem ausus in crucem suffigere. Pecuniæ jacturam in metu ponimus, Philippeos aliquot, imò pauculos sestertios amittere, damnum irreparabile censemus; quis jacturam cæli, dispendium æternitatis luget? Ignominiam, probra, contemptum horremus, futuram in judicio supremo coram omni humanâ gente infamiam non pertimescimus. Invaletudinem, morbos, dolores pavidi refugimus, & inferorum cruciatus, ignes æternos, flammas nunquam desituras non perhorrescimus: ad primæ mortis adventum tremimus, illam immortalem alteram non formidamus. Peccare non veremur, sed pœnitentiam agere; prędari inter metuenda non ponimus, sed restituere; venenum non aversamur, sed Alexipharmacum, veneni antidotum; sordes non cavemus, sed balneum; ad elisum è nube fulmen consternamur, at fulmen illud supremi judicis: Discedite à me maledicti in ignem æternum, heu quàm raro cogitamus, de futuris malis pessimè securi.

Naturæ panegyriſtes Plinius de vulnere canini rictûs memorans: Inſanabilis fuit ad hóſce annos, inquit, rabidi canis morſus, pavorem aquæ, potúſque omnis afferens odium. *a* Quem Cerberus commordens ſauciat, is plerumque aquam pœnitentię reformidat; ſeipſum accuſare, animi vulnera detegere, amarius medicamentum admittere, dura videtur neceſſitas. Sed, obſecro, pareamus religioni, & non mali remedium, ſed malum ipſum metuamus; peccatum fugiamus, non exomologeſin peccati, Cerberi morſus ſanare non abhorreamus.

a *Plin. Nat. hiſt. l.* 25. *c.* 2. *poſt med. mihi pag.* 560.

§. III.

Vir integerrimus ab exploratâ ſanctimoniâ notus interrogabatur, quid in Orbe rerum præcipuè timeret? Nihil ſanè, ajebat, nihil timeo. At illi certatim quęſtionibus urgebant virum: Non times lanienam cordis, angores conſcientiæ? Num mortem non times? Non penitus. Non times diabolum? Tam parum atque canem mortuum. Non times inferorum ſupplicium? Neutiquam. Non Mundum, non inſidias, non tyrannos, & tormenta times? Nil eorum timeo. Deum ſaltem timebis. Deum, inquit, amo non timeo. Dic tandem; quid ergo times? Nihil ſub ſole, nihil ſupra ſolem, nihil in Orbe hoc univerſo timeo; & dicti rationem cœpit reddere. Egeſtatem, inediam, nuditatem, famem ſitim, & hæc talia non timeo; quia

quia mala esse non possunt nisi malis. Nam & filius Dei pauper fuit, esuriit, sitiit, nudus in crucem ascendit. Morbos & dolores non timeo, hæc sobrium faciunt animum, & vel nolentem compellunt ire ad Deum; Dei filius in doloribus fuit. Infamiam, contumelias, maledicta, calumnias non timeo, hæc enim ad modestiam salubrem deprimunt: nec enim ego contemni magis, aut irrideri possum, quàm contemptus fuerit & irrisus Dei filius. Mortem non timeo, hæc enim fores cæli effringit. Somnum non timemus, quid verò aliud est noster obitus, nisi prolixior somnus? Dei mater, Dei filius est mortuus, amici Dei quotidie moriuntur. Diabolum non timeo; quò enim magis me dolis tentat & vexat, hoc ego Deum arctiùs complector & stringo, plus inde præmii spero. Gehennam, damnatorum carcerem non timeo, pro solis enim diabolis & Dei inimicis ædificatus est; Ego Deum amo, & Dei amicum esse me censeo, saltem esse laboro. Tyrannos, afflictores, carnifices, tortores non timeo; nam hi sunt Dei aurifices, qui aureas nobis & gemmatas fabricant coronas. Sed neque Deum timeo, quia in Orbe toto fideliorem amicum non habeo, amicorum omnium fidelissimum, optimum. Ita nec inferos, nec diabolos, nec humanas miserias, nec cruciatus ullos timeo. Nihilominus timore magno sum. Quid ergo, inquiunt, times? si nihil times, & interim plurimum times? Quibus ille demum apertissimè hunc in modum respondit:

ſpondit: Nihil, hoc eſt, peccatum ſupra omnem modum timeo. Nam, ut noſtis, peccatum eruditis eſt non ens, ſeu, nihil. Ita unicè timeo hoc ſolum Nihil, ſeu peccatum, quod à divinâ lege & rectâ ratione difformitas eſt.

Atque hæc illa eſt Larunda, *a* quæ filium ſuum diabolum in cælo quidem peperit, ſed non in cælo educavit. Hoc monſtrorum omnium prodigioſiſſimum monſtrum reverà ſolùm & ſummè timendum. Abjiciamus tot vanos & ſuperfluos timores. De fiduciâ in Deum multa dixi & ſcripſi, ſed nunquam hactenus ſatis eam commendare potui. Nil enim æquè Deo placet, quàm cùm ſummâ in eum fiduciâ nos illi totos integerrimè committimus. Tunc autem exercendæ hujus fiduciæ maxima eſt occaſio, cùm animus metu ſuſpenſus & fractus pleroſque omnes alios advertit pavidos, formidinis plenos; Tunc enim maximus votorum locus, cùm ſpei nullus. Non immeritò Navarchus ortâ tempeſtate prætrepidos illos & effeminatè pavidos objurgat, eiſque in os exprobrat: Apparet vos maris & navigationum planè inexpertos: Hi maris mores ſunt: mare fugiat, qui procellas adeò formidat. Hæc timidis & metu abjectis occinenda: Nunc animum exere, & oſtende, quòd fidas Deo. Tunc plurimum ſit animi, cùm plurimum eſt periculi. Et certè, quò magis humana deſunt auxilia, hoc magis nitendum eſt divinis. Corde vanum

a Teuffelsmutter.

num metum excute. Lorica nulli telo penetrabilis est, *Nil timere, nisi peccatum.* Nec enim ullum in Orbe malum est nisi solum peccatum, è quo mala omnia nascuntur. Tobias etsi sciret jam septem maritos Saræ subitâ morte oppressos, nihilominus velut omnis periculi securus hanc ipsam Raguelis filiam, quæ virorum septem interfectrix habebatur, in conjugem sibi animosissimè depopóscit. Comiti suo credidit ad istam sese petitionem animanti. Ita nec jugulantem diabolum, nec improvisum fatum, sed solum timuit peccatum. Animus Tobiæ in rebus ceteroqui formidolosissimis impavidus. Pellamus igitur vanum timorem, & quod vir ille sanctus maximo subsidio habuit, Nihil, hoc est, unum atque unicum peccatum timeamus. Sapientia clamat: Qui me audierit, absque terrore requiescet, & abundantiâ perfruetur, timore malōrum sublato. *a* Fugit impius nemine persequente, justus autem quasi leo, confidens absque terrore erit. *b* Quod Siracides confirmans: Qui timet Dominum, inquit, nihil trepidabit, & non pavebit, quoniam ipse est spes ejus. *c* Enimverò cur paveat? si Deus pro illo, quis contra illum? *d*

a *Proverb. cap.* 1. *vers.* 33.
b *Proverb. cap.* 28. *vers.* 1.
c *Eccli. cap.* 34. *v.* 16.
d *Rom. cap.* 8. *vers.* 31.

CAPUT

CAPVT XVIII.

Tobias ab bene agendi occaſionem attentiſſimus.

CVm Raguel ad Tobiæ petitionem de filiâ ipſi nuptum locandâ cunctaretur annuere, Angelus partes ſuas interponens, animum Raguelis erexit, ſuaſitque ne aſſenſum extraheret, ſed potiùs divinam laudaret providentiam, quæ ſibi generum ſubmiſiſſet tam bonum. Ergo matrimonium contrahitur, matrimoniales tabulæ ſcribuntur, dos filiæ deſpondetur, dantur ſponſalia, nuptiæ junguntur.

Quàm Deus res humanas mirandis temperat eventibus! Tobias à parente mittitur ut decem argenti talenta apud Gabelum depoſita repetat; ille non pecuniam tantùm, ſed & uxorem omni pecuniâ longè digniorem domum revexit, feminam oppidò prudentem & piam, virtutibus ornatam, gemmis omnibus præſtabiliorem. Hanc nactus eſt, quam non quæſivit, ſed ab occaſione oblatam accepit. Hinc Raguel divinam providentiam extollens: Non dubito, inquit, quòd Deus preces & lacrymas meas in conſpectu ſuo admiſerit. Et credo, quoniam ideo vos fecit venire ad me, ut iſta conjungeretur cognationi ſuæ. a Ita Deus bene agendi occaſionē ſuppeditat. Apprehendis? Facile ducis capillatam quò vis. Negligis?

a *Tob. c. 7. v. 13.*

gligis? Mox calva erit, in nullum trahenda commodum. Hîc igitur explicandum, quàm occasione oblatâ utendum sedulò.

§. I.

Hesiodus sapienter dixit: Opportunitas in omni re optima. Et Germanorum vetus verbum submonet: Para tibi tibias dum inter salicetum ambulas, in pratis extra non licebit. *a* Occasionis frons comata est, occiput calvum. In sacro Salomonis carmine narratur sponsus è cælo animæ dilectæ fores adiisse, pulsasse, aditum petiisse. At illa morabatur, & deliberabat, lentè moliebatur surgere; & tandem cubitu surrexit. Sed serò nimis; jam recesserat sponsus. Hinc illæ dolentis querulæ voces: Pessulum ostii mei aperui dilecto meo; at ille declinaverat, atque transierat. *b* O bona filia, dilectus homines promptos & celeres quærit, qui non diu deliberent & morentur. Si redierit, vide ut ipsius pulsare, sit tuum aperire; quamprimum adest, arripienda est occasio.

Nautæ, ut primum secundus & favens adspirat ventus, mox navim impellentes clamant. Agite nunc sultis, agite, pergamus dum ventus dat operam. Idem in virtutis studio, & in rebus actuosis omnibus observandum. Opportunitas in omni re optima.

Merca-

a Schneid Pfeiffen / weil du vnder den Felbern sitzest: Auff dürrer Haid thuts nimmer.

b *Cantic. cap. 5. vers. 6.*

Mercatores nec minimum lucelli tempus negligunt, nec enim ignorare possunt, multa modica in acervum denique ingentem excrescere. Rutha egestatis suæ non ignara tempus colligendis spicis opportunum studiosissimè observavit. Quâ quidem re opes magnas feliciter enisa est. Semiramis Assyriorum regina dum calceatur, dum vestitur, dum caput & capillos componitur nuntium non lætum audit, Babylonem defecisse. At illa, ut illico in rem præsentem veniret, passos, turbatósque crines ventis involitandos præbens, omnia moliri & satagere, nec prius decorem capillorum in ordinem, quàm tantam urbem in suam potestatem redegit. Ita demum factiosâ urbe compositâ & alteram crinium partem colligandam dedit. Quocirca statua ejus Babylone posita est illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit. *a*

Parva momenta sæpe maximas rerum attulerunt mutationes. Nocuit differre paratis. Jam tunde ferrum, tunde, tunde, dum candet. Prudenter dixit Romanus orator Tullius: Minimis momentis maximæ temporum inclinationes fiunt. *b* Philippus Bosquier è divi Francisci familiâ vir eruditus asserit, Ernestum Comitem Mansfeldium centum pænè annorum senem sæpius dicere solitum, quod ab ore dicentis exceperit: Qui tempus expectat, cùm tempus habeat, in

a *Valer Max. lib. 9. cap. 3. inter Externa mihi pag. 361.*

b *Cicero Philip. 5.*

in tempus incidet, quo eum moræ pœniteat. a Nimirum,

Fronte capillata est, sed post occasio calva.

Occasio actionum anima, & rerum omnium bene gerendarum mater est. In eam rem hortatur regius psaltes: Hodie, si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra. b Si hodie, si hac horâ sit occasio bene agendi, arripite occasionem. Si hodie, si hac horâ dilectus ad fores pulset, quàm primùm aperite, ne declinet & aliò transeat.

a *Bosq. in Ientac. mihi pag.* 393.

b *Psal.* 94. *v.* 8.

§. II.

M. Cato, quod Frontinus memorat, in Hispaniâ brevissimo tempore loca munitissima occupavit complura primis insultibus. Interrogatus, quâ tandem arte, quibus viribus id effecisset, id unum respondit: Usus occasione iter quatridui, biduo confeci. a Eâdem usus occasione, ad omnes civitates, quas Romanis subjicere cogitarat, misit litteras, sed ejusdem omnino argumenti, & eodem prorsus tempore tradendas, quibus imperavit, ut lectis litteris, quamprimum mœnia solo æquarent; ni parerent, eas vim experturas, & apud Romanos in offensâ futuras. Quælibet earum urbium sibi uni id imperatum credidit, ita omnes obtemperarunt, & fecerunt jussa. Quòd si spatium dedisset deliberandi, communicatis inter se litteris ac consiliis, factâ conspiratione nunquam

a *Frontin. l.* 3. *Strateg. c.* 2.

quam paruiſſent. Occaſionem capillatam Cato in rem ſuam traxit.

Sanctiſſimi quique homines, quàm ſollerter & induſtriè omnem bene merendi occaſionem veſtigarunt, inventâ quàm accuratè & gnaviter ſunt uſi! Beatus Paulus Athenis à Stoicis & Epicureis philoſophis cinctus rationem poſcebatur ejus, quam ſpargeret, doctrinæ de Reſurrectione & Chriſto. Dum autem in Areopagum duceretur, tranſeundo vidit aram cum hac inſcriptione, *Ignoto Deo*. Hinc ille occaſionem arripiens, & ex tempore ſtruens exordium: Viri Athenienſes, inquit, per omnia quaſi ſuperſtitioſos *a* vos video, præteriens enim, & videns ſimulachra veſtra, inveni & aram, in quâ ſcriptum erat: *Ignoto Deo*. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis: Deus, qui fecit Mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, hic cæli & terræ cùm ſit Dominus, non in manufactis templis habitat. *b* Occaſione uſus pulcherrimè veri Numinis cultum inſtillabat.

Ita Joannes Baptiſta diſcipulis eum ad Chriſti dignitatem evehentibus, cauſſam & occaſionem ſumpſit, mittendi ad Chriſtum duos è ſuis velut legatos, quibus dicendum illud commiſit: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Noverat eâ occaſione diſcipulos ſuos actuosâ Chriſti ſapientiâ ita imbuendos, ut deſituri ſint falſa opinari. Ita Chriſtus ipſe artificioſiſſimè uſus

a *Superſtitioſiores; alia exemplaria.*
b *Actor. c. 17. v. 18. & ſeqq.*

usus occasione, ad fontem Sichar ex itinere fessus substitit, quò venturam noverat Samaritidem adulteram. Ab eâ velut sitibundus viator primulùm fontanam petere, deinde sensim aliò sermonem trahere, de Dei donis & aquâ vivâ disserere, immortalis vitæ desiderium movere, denique ut accersat virum, jubere, & occulta quæque pandere. Ita mulier victa manus dedit Christo, religionem & mores mutavit. Haud aliter Christus occasione usus Hierosolymis, ad convivia & mensas se vocari passus, subinde etiam invocatus ultro venit ad prandium, quò scribas & pharisæos præsciverat venturos: Nempe omnem occasionem quæsiit hos homines alloquendi, erudiendi, ad se trahendi. Venator feras sequitur, non feræ venatorem. Oblata occasio, si non repudiatur, lucri maximi esse solet. Dum vivimus, horis singulis locus nobis datur exercendæ virtutis. Cuivis nostrûm dicitur: Tempus oblatum noli prætermittere.

§. III.

Quod Paulus omnium animis infixum cupiens: Ecce, ait, nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis. *a* Quanta occasio largiendæ stipis! Nam, verbo Christi, semper pauperes habemus nobiscum. *b* Hi petitores oblivioni nostræ medentur, rogant, monent, vellicant, urgent & instant: Christus sponsor appromittit, & cautionem

a 2. *Cor. c. 6. v. 2.*
b *Matth. c. 26. v. 11.*

tionem præſtat, eleemoſynas omnes cum ingenti fenore reſtituendas : nihilominus cũctamur, & occaſione non utimur. Quanta ubique precandi occaſio! tot templa, tot ædes ſacræ, tot ſacella, tot domi receſſus & loca ſola, tot exhortationes ad precandum, tot bene precantium exempla. Nihilominus occaſione non utimur, & tot horas garrulis nugis tranſmittimus, O aurea occaſio; ubi tranſieris, quàm eris plumbea! Et quanta occaſio jejunandi! monent ſtati dies, cineralium tempus, Eccleſiæ leges, Chriſti patientis memoria. Quanta porrò eſt occaſio patiendi pro Chriſto! Nullius rei vilior eſt annona quàm afflictionis & pœnarum. Nuſquam deeſſe poteſt, quod vexet, torqueat, cruciet. Horis pænè omnibus ſua hæret cruciabilitas. O gemmea nunc occaſio, quàm omne perdis pretium neglecta! Nihilominus tot pretioſiſſimas negligimus occaſiones. Ecce nunc, ecce tempus acceptabile, & dies ſalutis. Quâ in re duo potiſſimum expendenda ſummatim ſubjicio.

I. Occaſionis indoles hæc eſt, ut fugiat non illico arrepta. Occaſio enim eſt punctulum temporis ad ea, quæ conducunt vel peragenda, vel providenda opportunum. Qui punctum illud temporis non tangit, procul ab oſtio cæli per errorem abit. Idcircò Pittacus è ſeptem Græciæ ſapientibus prudenter monuit : γνῶθι καιρόν. Noſce tempus. A momento pendet æternitas, ſi ictus iſte temporis negligatur, ſi tantulum

offenſum, titubatúmque ſit, æternitatis beatitudo intercidit. Serum eſt in mediis malis cavendi tempus.

II. Hæc, & hæc, & illa, & iſta occaſio, quæ hac hebdomade, hoc die, hac horâ, hoc temporis articulo venit, ubi abierit, in omnem æternitatem non redibit. Alia forſan, atque alia ſuccedet, ſed ea ipſa brevî avolatura. Hanc igitur hebdomadem, hunc diem, hanc horam, hunc ipſum temporis articulum fac tuum, tibi applica, in lucrum tuum converte.

Apud inferos ſummi, ac immenſi erit doloris, deſperatiſſimæ pœnitentiæ tot optatiſſimos dies, tot optimas horas, tot imò menſes, tot annos, tot commodiſſimas occaſiones neglexiſſe. Seræ nimium ſunt voces illæ: O ſi vel horulam, ô ſi vel horulæ partem! Serum eſt in mediis flammis dolendi tempus.

Idcirco quiſque ſibi ipſe dicat: Nunc igitur orabo, nunc jejunabo, nunc ſtipem dabo, nunc adverſa quæque tolerabo, idque hac die, hac horâ. Quid die craſtinâ, quid hebdomade alterâ, quid ſequenti menſe, quid anno proximo facturus, quam occaſionem ſim habiturus, incertiſſimum. Sed habeam ſanè occaſionem, non erit iſta, ſi eam neglexero, ſed alia. Utar igitur præſente, occaſionem hodiernam inutiliter elabi non ſinam, quis novit, num ſecutura ſit craſtina, vel perendina. Hodie vocem Domini ſequar, an eam cras iterum ſim auditurus inter futura, ideò inter incerta numerandum,

dum. Ecce nunc tempus acceptabile, Dixi, nunc cœpi.

CAPVT XIX.

Tobias junior orationis crebræ studiosissimus.

INito matrimonio, datóque nuptiali epulo, conclave Raguel novis conjugibus habitandum assignavit. Tobias primitus in illud introductus, præceptionem sui comitis mente memori cœpit revolvere. Ergo jecoris è pisce sumpti partem imposuit prunis, ad arcendum cacodæmonem. Hîc variæ ponuntur quæstiones. 1. An per hepatis fumum expulsus sit dæmon? 2. An ulla naturalis huic fumo efficientia sit tribuenda. 3. Possintne alia sensilia, exemplo hujus jecoris adversus dæmones parari? 4. Quomodo & quare Asmodæus à Raphaële sit apprehensus & ligatus? 5. Quo loco, quâ de caussâ, quamdiu ligatus sit Asmodæus? Sunt, qui ad plura talia exactè respondeant. *a* Aliquam hujus rei jam suprà mentionem fecimus. *b* Jam nobis ad ista non vacat. Nec enim faciunt hæc bonos, sed doctos. Hîc autem vitæ discimus, non scholæ.

Tobias igitur Raguelis filiam, quam in conjugem jam duxerat, illustri pietatis argumento

a *Nicol. Serrarius in c. 8. Tobiæ, mihi pag.* 79. b *Suprà c.* 15.

gumento ad preces cohortatus: Exurge, inquit, & deprecemur Deum hodie, & cras, & secundùm cras. Et ejus rei geminas addit rationes. 1. Quia his tribus noctibus Deo jungimur. 2. Filii quippe sanctorum sumus, & non possumus ita conjungi sicut gentes, quæ ignorant Deum. Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul.a E tanto precandi studio rectè asserimus: Tobias crebræ orationis studiosissimus. Hîc explicandum, quâ ratione quotidie non semel dumtaxat, iterúmque, sed sæpius orandum.

a *Tob. c.* 8. *v.* 4. *& seqq.*

§. I.

Liceat hîc succinctâ catechesi quærere: Quoties, mi Christiane, de die oras? num manè ac vesperi, num quando discumbis, aut è mensâ recedis? Quòd si oras, quamdiu? an orationem ut ceremoniam capessis, an verò ut debitum obsequium perficis? Da veniam, quòd hæc interrogem: plerunque ad precandum non perinde atque ad epulandum prompti sumus. Sed aurem jam accommoda. Primum, quod ad crebriores preces impellat, est Tobiæ cohortatio: Exurge deprecemur Deum. *Exurge*, oremus, sed animo alacri, prompto, volenti & attento, quíque hoc unum, quod agit, agat seriò. Rex David Salomonem filium ad templi structuram animans: Ego, inquit, lignorum & lapidum, ferri, argenti, & auri impendia paravi. Surge igitur, & fac,

&

& erit Dominus tecum a Creberrimè opus foret hominem languidè precantem his talibus extimulare: Surge, torporem excute: cum Deo loquendum eſt: age, quod agis, & quidquid in te cogitationum, quidquid virium eſt, in hoc unum impende, ut attentè ores. Quia Deo jungimur, inquit Tobias. Ad intimam cum Deo conjunctionem nobiliſſimum eſt adjumentum oratio. Ubi ratò aut perfunctoriè oratur, mens Deo non conjungitur.

II Tempus ipſum tam matutinum, quàm veſpertinum, tam antemeridianum, quàm promeridianum orationis nos monet. An non æquiſſimum eſt, ut homo Chriſtianus tam manè, quàm veſperi duo hæc attentiſſimè commeditetur. 1. Peracta eſt & iſta nox. Bonus Deus ad hunc uſque diem me pervivere conceſſit. Quot hominũ millia hac ipsâ nocte præteritâ tranſierunt ad plures? Ego etiamnum vivo. Ergo Domino meo, & Deo meo gratias omni jure debitas meminero. 2. Jam diem auſpicor, quo, niſi me Deus tueatur ac dirigat, periculis & tentationibus plurimis expoſitus in exitium ruam. Quid enim mali vel dies unica invehere non poteſt? Perii, niſi dextera Numinis mihi opituletur. Toto igitur animo Deum precabor, ut me ducat, regat, cuſtodiat. Abſque divino præſidio nullus ſum. Quod manè nobis, hoc & veſperi præſtandum, agendæ gratiæ, deprecandæ culpæ per eum diem commiſſæ, trãquilla nox efflagitanda.

a 1. *Par. c.* 22. *v.* 17.

tanda. Hoc ſanè & nobis ipſis & Deo debemus. Pari modo menſa precibus initianda, & inter preces deſerenda. Non priùs accumbendum, nec ante ab accubitu recedendum, niſi & præmiſsâ & ſubjunctâ oratione. Tam prandii, quàm cenæ, omniſque refectionis exordium, & epilogus ſit oratio. Verùm eò prolapſi ſunt mores, ut multi Chriſtianorum erubeſcant ad menſam ſtare, ac precari. Nimirum id officii pueris & puellis relinquunt. Interim ipſi circumſpiciunt, fabulantur, garriunt. Pudet agere Chriſtianum. Hem verecundiam prorſus ſtolidam & impiam! Omnes, mendicabula ſumus; omnibus ad Magni Regis oſtium mendicanda eſt ſportula. *a* Hîc nemo Rex, nemo Imperator eximius; nemo non ſucclamare cogitur: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Quòd ſi neſcio quam opulentiam jactare placeat, ſi eleemoſynas petere, datis gratias agere, mendiculum ſe profiteri verecundiæ ſit & pudori, ad beſtias ablegabimur: Ite pecudes ad veſtra paſcua, ad præſepia veſtra, quæ nec præviâ precatione, nec poſterâ, ſacratis: Ite boves, & aſini, cibum ingerite ventri, nil opus gratias referre Deo largitori. Nos aliter erudiit Chriſtus præceptis & exemplo. Nam cibum ſumpturus, aut diviſurus: Intuens in cælum benedixit & fregit. *b* Nos frangimus; at verò intuitus in cælum, benedictio, gratiarum actio ubi eſt? Exurgite,

K

a Wir müſſen alle an d'Spend gehn.

b *Matth.c.14.Marci c.6.Luc.c.9 Ioan.c.6.*

te, deprecemur Deum, & cras, & omnibus vitæ diebus.

§. II.

III. Priscis philosophis, & ipsis idololatris hoc solenne fuit, statis per diem temporibus venerari Deum. Pythagoræ religiosa præceptio est: Salutate Auroram. Apollonius Thyanæus, teste Philostrato, suos docuit, ad Auroram cum Diis versandum: ita quidem, ut in lucis ortu cum Diis loquerentur, & Diis in progressu. a Alexander Severus Imperator, quod Lampridius de illo prodit, matutinis horis in larario rem divinam faciebat. Non litigem, vero an falso Numini id præstiterit obsequii: illum certè veneratus est Deum, quem putarat esse verum. Illius mater Mammæa minimè exosam habuit religionem Christianam, quæ illo ævo, maximè hymnos antelucanos Christo canere solebat. Nunquid deteriores esse idololatris placet? Et nec diluculo, nec crepusculo; nec ad Luciferum, nec ad Hesperum, Deum precibus venerari, sed neque auroram, neque vespernam cultui divino consecrare. Quot homines sunt languidæ, imò sepultæ pietatis, & pecudes potiùs, quàm homines, qui diem ordiuntur & finiunt sine omni Dei & divinorum memoriâ? Nullæ preces, nulla gratiarum actio, nulli ad cælum gemitus eunt. Manè calentem nidum ægrè ac serò deserunt. E lecto ad laborem. Nec isti tamen pessimi sunt. Alii è lecto

a *Philost. l. 1. c. 2.*

lecto ad fabulas rectà & ad nugas, alii ad jentaculum viâ proximâ, aut ad ipsum prandium. Vix semisomnes oculos extersêrunt, & jam cochlear aut cyathum manu tenent, aut jam ad abacum lusorium sedent, & fritillum movent, aut chartulas pictas miscent. Nimirum hæ illorum sublucanæ sunt ad Deum aspirationes. *a* Atque hi prout diem incipiunt, ita eundem finiunt. Nempe qualis prologus, talis & epilogus est. Neglectis precibus & surgunt, & cubitum eunt. Diceres fessos à triturâ boves in stramenta procumbere. Salutis nulla cogitatio, cura conscientiæ nulla. Vix vestem excutiunt, & raptim lectum insiliunt. Vix manè laciniam injiciunt, & ad sua vel negotia, vel otia indocta convolant profanissimi. Si deteriores illis esse non recusamus, tam manè, quàm vesperi ad Deum vigilemus, principium mensæ ac finem precibus frequentemus. Exurgamus & deprecemur Deum, quia sic jungimur Deo.

a Schöne Morgengebett.

§. III.

IV. Orationem tam matutinam, quàm vespertinam, eam etiam, quæ cibo præmitti & adjungi solet, plurimùm urgebant prisci Patres; nam istud unà cum Christianâ religione cœpit, & adolevit. Tertullianus disertissimè: Non priùs, inquit, discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur: Editur, quantum esurientes capiunt; bibitur, quantum pudicis est utile; ita saturantur,

ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse; ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem & lumina, ut quisque de scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere. Hinc probatur, quomodo biberit. Æquè oratio convivium dirimit: inde disceditur non in catervas cæsionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eandem curam modestiæ & pudicitiæ, ut qui non tam cenam cenaverint, quàm disciplinam. *a* In nostri ævi conviviis benedictio præmitti solita plerumque est brevissima, gratiarum actio nulla. Sed addens Septimius Florens: Plinius Secundus, inquit, cùm provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsâ tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans, prȩter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cætus antelucanos ad canendum Christo & Deo. *b* Ipsius Plinii Secundi verba sunt: Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpæ suæ vel erroris, quòd essent soliti stato die ante lucem convenire, carmênque Christo quasi Deo dicere secum invicem. *c*

Ergo Christianorum olim proprium erat summo mane, idque ante lucem convenire & Chri-

a *Tertull. in Apologetico c. 39. mihi pag. 82.*
b *Tertull. in eod. Apolog. c. 2. mihi pag. 27.*
c *Plin. Sec. l. 10. epist. epist. 101.*

& Christum Dominum sibi precibus in diem præsentem conciliare. Quod Chrysostomus frequenter non immeritò ac vehementer urgens: Hic sanè mihi, ait, & ad viros, & ad mulieres sermo est: flecte genua, ingemisce, ora Dominum, ut tibi misericors sit; imò inflectitur nocturnis precibus. *a* Et in exemplum monstrat David regem, qui mediis noctibus ad precandum surgere solebat. At dicis: Laboravi per diem multum, & non possum. Cavillum est, inquit Chrysostomus, & excusatio. Vide tot in castris excubitores milites in pluviarum & nivium fœdissimis tempestatibus malè vestitos, ob vile stipendium, quod plerumque non accipiunt, sub dio vigilantes. Vide tot in urbibus opifices, lignarios & ferrarios fabros, sutores, pistores, viatores, tótque alios, quorum opus horâ matutinâ quartâ jam fervet, quod adultâ nocte deseruerunt. Et quorsum tam operosæ vigiliæ? ad extundendam farinam, ad lucrandum panem. Si nihil aliud, ait Chrysostomus, erubescamus, quòd nocturni vigiles ac custodes propter hominum leges obambulant in frigore clamantes, & in vicis euntes sæpe compluuntur, rigéntque propter te ac tuam salutem, pecuniarúmque tuarum custodiam. Illi pro tuis pecuniis tantam habent curam, tu neque pro animâ tuâ. Quare ipse Christus pernoctavit in monte? nónne ut typus nobis fieret? *b* Non autem hoc

 agitur,

a *Chrysost. tom. 3. hom. 26, in Acta, mihi pag. 534.* b *Chrysost. loco cit.*

agitur, ut precando totas noctes pervigilemus, sed ut saltem ad principium & finem noctis preces repetamus. Hîc vigila, flecte genua, Dominum ora. Exurge & deprecare Deum, quia sic jungeris Deo.

§. IV.

V. Ad hoc ipsum orandi studium tot prophetarum vocibus excitamur. Rex David geminati regni curis intentus, negotii plenus, at verò nihilominus: Memor fui, ait, nocte nominis tui Domine. Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi. *a* Nocte, inquit, nocte tui memor. Nox & amor, vinúmque nihil moderabile suadent: *b* Vesper somniculosus, & venter epulis fartus orationis studium non promovent. Nihilominus: Nocte, ait, memor fui nominis tui. Imò, Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi: sopor & quies mihi minimè tam chara, quin surgerem & orarem. Sed dicas: Quid magni, surrexisse hunc regem noctibus? Manè dormire potuit, dum libuit. Falleris, ô bone, & imperitissimè vigilias regias interpretaris. Nam audi: Præveni, ait, in maturitate & clamavi: Prævenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. Mane summo diem antevertens rex David cum Deo loquebatur. Etsi iis non urgeretur exemplis, quibus nostra somnolentia quotdiebus excitatur. Hæc, obsecro una cogitatio animum nostrum altè penetret. Jam mediâ nocte, jam horâ tertiâ, vel quartâ matu-

a *Ps. 118. v. 55. & 62.* b *Ovid. l. 1. Amor.*

matutinâ vigilant complura millia hominum, qui aut itineribus, aut laboribus, aut ſtudiis, aut precibus intenti ſunt; ego non ſolus vigilo. Hac cogitatione Rex David ſeſe impellere non potuit, tamen ſurrexit & oravit. Ita Jobus exurgẽs diluculo offerebat holocauſta per ſingulos. *a* Et unà ſecum ad eandem vigilantiam alios cohortatus: Tu tamen, inquit, ſi diluculo conſurrexeris ad Deum & omnipotentem fueris deprecatus, ſtatim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum juſtitiæ tuæ. *b* Dies cum Deo & ordiendus & finiendus eſt. Sumendum à Deo principium; omnis in eo finis claudendus; omnia Dei beneficia paratis gratiis accipienda. Exurgite ergo, & deprecemur Deum, quia ſic jungimur Deo.

a *Iob c.* 1. *v.* 5. b *Iob c.* 8. *v.* 5. & 6.

§. V.

VI. Ad hoc ipſum precandi ſtudium Servator Orbis, Dominus JESVS torporem noſtrum ſuis tam præceptis, quàm exemplis excitauit. Et erat, quod Lucas aſſerit, pernoctans in oratione Dei. *a* Ambroſius hanc pervigilis orationis ideam nictantibus oculis opponens: Species tibi datur, Chriſtiane, inquit, forma præſcribitur, quam debeas æmulari. Quid enim te pro ſalute tuâ facere convenit, quando pro te Chriſtus in oratione pernoctat *b*? Illud Chriſtiani frigidiſſimi argumentum eſt; Non tantùm nec unicam quidem noctem, ſed nec duas treſ-

a *Luc cap.* 6. *v.* 12.
b *Ambroſ. l.* 5. *in Luc. c.* 6. *poſt initium.*

ve horulas vel ſemel quidem pro Chriſto pervigilare velle. In conventiculis nocturnis quàm facilè vigilatur? *a* Chryſoſtomus id ſuis exprobrans: Scitis etiam mulieres, inquit, ſi qua vos neceſſitas facit ire in agrum, vel ad vigilias progredi, quomodo per totam noctem vigilant. *b* Toto anno Chriſti Naſcentis nox pervigilari ſolet, ſed nec tota. Sunt, qui vel herilis officii, vel aliter coacti ſurgant, ſed eam noctem pæne omnem luſibus conſumant. Sunt & alii, qui ſurgant, ſed etiam inviti, hinc angulos quærunt & latebras, ubi ſomno intempeſtivo indulgeant. Hinc jure Chriſtus ſuum occinat: Siccine? Non poteſtis unâ horâ vigilare mecum? Vigilare & orare vel ſemel in anno his talibus nemo perſuaſerit. Pari modo plurimos nemo Tullius permoverit, ut vel unico Paraſceves die, *c* vel horam conſueto ſomno detrahant, & ad matutinam de Chriſti cruciatibus concionem maturi conveniant. Nec objurgationes, nec preces apud ejuſmodi pecudes quidquam proficiunt; ab aſſuetis vel latum unguem abduci ſe non ferunt. Chriſtiani ſanè frigidiſſimi, aut prorſus mortui hæc ſigna ſunt. Interim quotidianum eſt piſtoribus, *d* potatori-

a Im Haingarten.

b *Chryſ. t. 3. hom. 26. in Acta Ap. m. p. 534.*

c Am Charfreytag. d *Piſtor ſenex ſeptuagenarius mihi faſſus Anno 1633. ſe totâ quadrageſimâ pinſendis ſpirulis occupatum, duabus ſolùm noctibus quietis aliquid in ſuo lectulo admiſiſſe.*

tatoribus, luſoribus, amatoribus, ſaltatoribus, nonnumquam & ſartoribus, venatoribus, piſcatoribus, viatoribus, aurigis, vectoribus, curſoribus publicis, caſtrenſibus excubitoribus & urbicis noctes pervigilare totas. Illi ad pictas chartulas, ad calicem, ad choreas, ad fabulas & tibias amatorias, iſti ad veſtes pro nuptiis aut funeribus ſuendas, ad furnum inſtruendum, ad feras indagandas, ad onera tranſuehenda, ad litteras deferendas, noctibus totis ſunt vigilantiſſimi. Et vos, ô Chriſtiani torpidiſſimi, cum Chriſto horulâ vel unicâ non poteſtis, imò non vultis vigilare. Vel horulæ pars matutinis & veſpertinis precibus danda, prolixum vobis & nimium videtur, auſpicari menſam, & claudere precationibus puerile cenſetur. Eóne mali moris prolapſi ſumus, ut moleſtum ſit & grave, initium diei & exitum ritu Chriſtiano dare? eóne vitioſitatis degeneravimus, ut etiam erubeſcamus Deo preces adhibere? Exurgite, & deprecemur Deum, quia ſic Deo jungimur. Præoccupemus faciem ejus in confeſſione, quod David monet, & in Pſalmis jubilemus ei. *a* Priuſquam alii heſternam crapulam edormiant, & ſtratis conſurgant, divina nos obſequia paremus: Vigilemus ad Deum diluculo, nec veſperi ſine Deo vigilare deſinamus. Hoc nos Tobias, hoc Ratio, hoc ipſum Tempus, hoc ſapientum voces, hoc exempla optimorum, hoc priſci Patres; hoc Prophetæ & Apoſtoli,

a Pſal. 94. v. 2.

hoc ipſe Chriſtus nos docet. Nimium indocilis eſt diſcipuli, ſub tot magiſtris nil proficere. Oratio nervus animi, caput omnis boni; Oratio nos Deo jungit. Sine intermiſſione orate. a

a 1. *Theſſ. c.* 5. *v.* 16.

PARS SECVNDA.

CAPVT I.

Tobias junior ſanitatis à Deo impetrandæ cupidiſsimus.

TOBIAS & Sara matrimonio juncti tribus noctibus inſtanter orabant ambo ſimul, ut ſanitas daretur eis. Orationis hæc erat formula: Miſerere nobis, Domine, miſerere nobis, & conſeneſcamus ambo pariter ſani. a An non erant alia potiùs à Deo quàm ſanitas petenda? Petere valetudinem, ſapiens petitio, quæ plurimum complectitur boni. Et cōſeneſcamus, rogant, ambo pariter ſani. Quàm amabilis ſit theſaurus ſanitas, à plurimis tamen neglectui habeatur, diſſertatione hac exponendum.

a *Tob. cap.* 8. *verſ.* 6. & 10.

§. I.

Sanitas divinum maximè ſuaviſſimúmque vitæ condimentum ſemper habitum.

Qui

Qui sanus est, sat dives est, etsi se divitem esse nesciat. Metro veteri ferebatur:

Quid sanitate vita habet præstantius?
Rectè valere, res est jucundissima.
O sanitas, nobis bonum tu maximum es!
Monile nullum sanitate gratius. a

Latinis ad omnem epistolam solennissima coronis est, VALE. Hoc enim est dicere: Mi Domine, mi frater, mi amice inter corporis bona excellentius nullum est secundâ valetudine; hanc tibi opto, voveóque, VALE. Ardens Tobiæ votum fuit: Consenescamus ambo pariter sani. Tam sibi, quàm conjugi longævam sanitatem petit. Multum profectò petiit, tametsi rem corporis solùm petierit. Quærit Theologorum princeps: Utrum debeamus aliquid determinatè à Deo petere. *b* Socrates olim censuit, nihil à Diis petendum, quàm ut bona tribuerent; ipsi enim sciunt, ajebat, quid cuique sit utile. Tobias rogat valetudinem prosperam velut adjumentum maximum ad rectè ac laudabiliter Deo serviendum.

Reverà tale corporis bonum est valetudo, ut omnis ab eâ hilaritas vitæ ac voluptas pendeat. Omnia amica, grata omnia reddit sanitas: quid honores, aut quid opes absque sanitate magni conferunt? Mors est diuturna, quæ vivitur sine sanitate, vita. Valete regum deliciæ, si desit vobis contubernium sanitatis.

a *Veteres jambi.* Wer gsund / ist vnwissend reich. Gsunder Leib ist vber alle Reichthumb. *Germani.*

b *S. Thom. 2.2. quæst. 83. art. 5.*

ſanitatis. Ille verè vivit, qui valet. *a* Arabes dicere ſolebant: Sicut omnia, quæ ambitus cæli continet, à ſole, ſic voluptas omnis à valetudine dependet. Hominem ægrotum doloribus correptum in argenteâ lecticâ, quàm blandiſſimè componite, plumæ lectuli olorinæ ſint molliſſimæ, lecticam operiant phrygii operis cortinæ pretioſiſſimæ, apponantur exquiſitiſſimi cibi, cerebrum Jovis, præſtantiſſimum nectar, in ægri conclave Aulædi veniant peritiſſimi, & modulis ægrum mulceant ſuaviſſimis, hæc ægro ſunt amara omnia; nil horum afficit, Lectus etſi molliſſimus eum tamen urit, conopæum non delectat, cibus ac potus ſelectiſſimus non exhilarat, nobiliſſima muſica non recreat, faſtidit æger & nauſeat omnia, quia æger eſt.

Idcirco Pythagoras tria ſuaſit à Diis petenda, formam, opes, ſanitatem. Inter quæ optatiſſimum ſemper cenſebatur ſanitas, hoc quidem triplici gradu. Optimum & primum, Bene valere: alterum, formoſum eſſe; tertium, divitias habere nullâ fraude quæſitas. *b* Ita inter hæc bona ducit agmen valetudo.

Ser-

a Horatius:
Si ventri bene, ſi lateri eſt, pedibúſq; tuis, nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
l. 1. epiſt. ep. 12. ad Jvium.

b *Idem ſentit Plat. l. 1. de legibus. Primum, ait, locum obtinet bona valetudo; ſecundum, forma; tertium, robur; quartum, opes non cacæ, ſed acutùm cernentes ſcilicet juſtitiam.*

Servitia Deo præstanda magnam partem pendent à valetudine. Nam ſubinde res minutiſſima, dens unicus, ſed carioſus, aut corruptus, oculus læſus, digitus verminoſus, veſicæ calculus ita hominem ſibi rapiunt, ut nec legere, nec ſcribere, nec laborare, nec orare, ſed nec ſani quidquam aut ſerii cogitare libeat. Totum ſibi hominem vendicat dolor. Hinc Pyrrhus Epirotarum rex, poſt Alexandrum Macedonem, non auctiorem potentiam, nec amplius regnum, nec horum quidquam petiit, ſed unam, atque unicam ſanitatem. Omnia cetera bellè ſucceſſura ratus, ſi non deeſſet ſanitas. Satis ſibi viſus beatus, ſi ſatis eſſet ſanus. Cælius Rhodiginus Pyrrhi mentionem injiciens, verbum è verbo ita expreſſit: Pyrrhum, qui Epirotis imperitavit, quique poſt Alexandrum rei militaris prudentiſſimus eſt adjudicatus, ferunt ubi immolaturus templa inviſeret, non regni ampliorem modum, non de hoſte victoriam præſignem, neque item gloriam illuſtriorem, aut divitias & id genus alia, quibus mortalium plerique attoniti inhiant: ſed ſanitatem modò à Diis comprecari ſolitum, ſeu parte hac bene conſtitutâ, proſperiùs ceſſura viderentur omnia. Nam ſi toto ſinu ſeſe affundat Fortunæ afflatus, abſit autem valetudo recta, nullum illinc profluit emolumentum quod juvet. Propterea Antiochum cognomento Sotera, prælio cum Galatis congreſſurum legimus, in quiete arbitratum Alexandrum ſibi aſſiſtere, moneréque, ut prius quàm in

aciem

aciem milites produceret, non aliud proponeret illis signum, quàm ὑγιαίνειν, id est, bene valere. Quod cùm is non neglexisset, nobilem de hostibus victoriam assecutus. Scimus porrò mandatorum librum ab Imperatore dari solitum, in quo præceptum primum erat de sanitatis curâ. Pythagoras quoque in epistolis non aliâ est usus consolatione, quàm ut juberet ὑγιαίνειν. Id institutum & Pythagorici mox servarunt, veluti animæ, corporiꝗue nil amplius congrueret, hócque uno hominis bona universa comprehenderentur. Quin & symbolum, quo inter compares uterentur, dicebatur ὑγιὴα, id est, sanitas. *a*

Ejusdem animi priscus Satyrographus Junius canebat, & monebat:

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano b

Aristoteles Stagyræus libros de moribus ad Eudemum his omnino verbis orsus: Qui, ait, Numinis sententiam in Delo ediderit, vestibulo templi inscripsit: Non in eodem omnia convenire: Bonum, honestum & jucundum. Nam justitiæ quidem cultum, rem esse pulcherrimam, sanitatem prestantissimam, rei verò amatæ consecutionem suavissimam. *c* Ergo justitia res priscis venustissima; valere, precellentissima. Sed sanctioribus nos agimus testimoniis. Siracides summo

a *Cælius Rhodi. l. 7. lection. antiq. c. 24. initio.* b *Iuvenal. sat. 10. v. 356.*

c *Arist. tom. 3. l. 1. Moral. Eudemiorum c. 1. initio, mihi pag. 366.*

summo valetudinis encomio: Non est, inquit, census super censum salutis corporis. Melior est mors, quàm vita amara, & requies æterna, quàm languor perseverans. Melior est pauper sanus, & fortis viribus, quàm dives imbecillis, & flagellatus malitiâ. *a* Quidquid argenti, quidquid gemmarum & auri acerves, id omne sanitati neutiquam poterit æquiparari. Sanitas melior est omni auro & argento, addit Ecclesiasticus, & corpus validum melius, quàm census immensus. *b* Omnes Persicas gazas, montésque aureos antestat sanitas. Argæus mons Cappadociæ, Dardanus Apuliæ, Hæmus Thessaliæ, Caphareus Euboiæ, Alburnus Lusitaniæ, Pyrenæus Hispaniæ & Galliæ mōtium maximi, sint merum aurum, gemmæ meræ, census sanè immensus, sed melior illo est sanitas. Ergo verè dixerim: Quid sanitate vita habet præstantius? Rectè valere & sapere, duo vitæ bona maxima. *c*

Beatus Ignatius Loiola cùm Romæ in suburbano domum cœpisset struere, quæ suorum valetudini commodaret; fuerunt, qui dicerent, penuriam rei familiaris obstare, neque verò id esse temporis, quo de structuris, sed de pane cogitetur. At verò Ignatius, pluris sibi ajebat esse cujusvis sanitatē è suis, quàm omnes thesauros. Et illud porrò addebat: Cùm homo ægrotat, raro aliquid boni potest in aliorum utilitatem facere,

a *Eccli c.30. v.16. 17. & 14.* b *Ibid. v. 15.*
c *Aristoteles l. 2. Rhetor. Homini bene valere optimum est.*

re, quando verò sanus est, potest multa bona facere. *a*

Albertus Imperator rogatus, quid demum in rerum naturâ sibi carissimum haberet? Sanitatem respondit. Tam enim pretiosus est, inquit, sanitatis thesaurus, ut quidvis potiùs, quàm hunc patiamur nobis eripi.

a *Ribaden l.5.c.8.*

§. II.

Est qui dicat: Non opus hîc multis testibus; ista de præfacili credimus. Quid porrò? Certissimum igitur quod Siracides dixit; Non est census super censum salutis corporis. Jam ex te, mi Lector, paucula libet quærere.

I. Si summus, sanitas, thesaurus, cur illum non pluris æstimamus, cur Deo non frequentiùs de inæstimabili hoc beneficio gratias habemus? Verissimè Franciscus Petrarcha: Ingratissimi mortales, inquit, bona vestra vix aliter, quàm perdendo cognoscitis. *a* Si corporis sanitas argenti & auri censum omnem excedit, assiduas Deo gratias de incomparabili bono referamus.

II. Libet quærere: Si summus, sanitas, thesaurus, vel ex eo etiam capite, quòd in morbo nihil loci sit seriis laboribus, cur igitur pœnitentiam & emendationem vitæ, labores maximè serios ac difficillimos differimus in morbum? Quàm temeraria hæc insania est? scilicet laborem exantlabit ægrotus, quem vix potest sanus? Tandem inter

a *Petrarcha l.1.de utraque fort.c.4.*

inter angustias deprehensus cogitur fateri: Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. a Non possum, heu non possum. Cur noluisti, cùm potuisti.

III. Opportunè quæram: Si summus, sanitas, thesaurus, cur illum intemperantiâ tam frequenti, tam facilè dissipamus, imminuimus, projicimus? Apud plurimos nullus vitæ ordo est; omnia temerè, & prout fert impetus, agunt. Nunc vesperi horâ quintâ, nunc septimâ, nunc octavâ, vel etiam nonâ cenant. Si necessitas id imperet, ferendum, legem ea non habet. At illi tales in ceteris quoque ordinis negligentes, promiscuè ac perturbatè agunt consuetâ immoderatione vitæ. Nam modò maturè cubitum eunt, modò tardè, ac serò, jam summo mane de toro surgunt, nunc ipso pæne meridie adhuc stertunt, nunc velut sudaturi calefaciunt, nunc eorum fornacula nihil animæ habet; jam corpus exercent vehementissimè, jam omnis languet exercitatio. Eâdem inconstantiâ, & perturbatione in aliis etiam feruntur. Vix quidquam tempestivè agunt, aut ex ordine, nisi casu. Pleraque omnia indispositè, turbulenter, sine ordine, promiscuè, ac confusè tractant, hinc intemperantia varia, diæta nulla. Moderatio, munditics, ordo plurimum sanitati conferunt. Immoderatio vitæ morbis & vitiis patrocinatur. Saluberrima Pauli præceptio est: Omnia honestè, & secundùm ordinem fiant in vobis. b Si tantùm

a *Rom.c.7.v.18.* b 1.*Cor.c.14.v.40.*

tantum ergo valetudinis pretium est, cur illud non pluris æstimamus?

IV. Jure quæsiverim: Si summus sanitas thesaurus, cur illum adeò negligenter custodimus, & frequentissimè adeò petulanter perdimus, cibo, potúque nimio? Quot hominum millia intemperantiæ soli culpam & caussam sui morbi possunt impingere, quot millia vitam sibi adimunt potitando? seipsos jugulant vino. Non illos jam lectus, hos tumulus citaret, nisi cibo, vinoque prægraves expunctâ temperantiâ valetudinem vitiassent. Ideo illi ægrotant, quia stomachum onerarunt epulis, certâ valetudinis noxâ, quæ tantò gravior, quantò crebrior; ideo isti præmaturo cadunt fato, quia sanitatem perdiderunt comessando.

§. III.

Gorgias rogatus, teste Stobæo, quomodo tandem ad illud ætatis pervenisset? quem cibum potúmque adhibuisset? At ille; Ego, ajebat, nihil unquam voluptatis caussâ comedi, aut feci. *a* Sapientissimè factum, & Christiano dignum. Rogatus & Hippocrates quî tuenda esset valetudo? Elegans illud respondit: Σῖτα, ποτά, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια: Cibus, potus, somnus, venus, moderata sint hęc omnia.

Clarissimus medicinæ doctor Hippolytus Guarinonius abominanda humanæ gentis eruditè prosecutus, quatuordecim prolixis dissertationibus hoc unum solidis rationibus commonstrat, ad valetudinem corrum- pendam

a Stob. serm. 99.

pendam & extinguendam vitam non esse promptius, deteriusque malum impurâ Venere, incontinentiâ, libidine. Hoc omnium sapientum est effatum, corporis viribus & valetudini summè noxiam esse salacitatem ac lasciviam. *a* Hippocrates ergo rectissimè tam cibi ac potionis, quàm somni ac veneris moderationem *b* exigit ab iis quibus curæ sanitas est. Epulis se refercire, proximus ad morbum gradus est. Indignabundus olim Diogenes iis graviter succensebat, qui opimis sacrificiis bonam valetudinem postularent, & in ipso, quod facerent, epulis sese ingurgitarent, atque ita bonæ valetudinis facerent jacturam, dum ejus peterent gratiam. Democritus dicere solebat: Bellissimi homines sumus, quod ardentissimè optamus, id curamus negligentissimè. Valetudinem omnes expetunt, interim immoderatè vivendo suæ ipsi valetudinis proditores sunt. Sestertium vel unicum bis térve manu versamus, antequam in alienos loculos emittamus, valetudinem rem omnium pretiosissimam intemperantiâ tam frequenti abjicimus.

Plutarchus conservãdæ sanitatis præcepta tradens utilissima: Non refugere laborem, inquit, cibo non satiari, saluberrima sunt. *c* Idẽ Lęvinus Lemnius Medicus peritissimus

a *Quod Nic. meus l. 1. c. 10. uberiùs exponit.*

b Hîc Maronis illud usurpare liceat:
Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quàm Venerem & cæci stimulos avertere amoris. l. 3. Georgic. ante med.

c *Plutarchus in præcept. de sanit.*

præcipiens: Tria, inquit, faluberrima: Vefci citra faturitatem; Non refugere laborem; Naturæ femen confervare. *a* His oppofita totidem infaluberrima: Cibo aut potu diftendi; Ignaviâ torpefcere; Venere enervari. *b* Hinc prifci tres Deas, quæ vitam extenderent, Veneri adverfarias ftatuerunt: Minervam Temperantiæ ac Sapientiæ præfidem; Dianam exercitationis; Caftitatis Veftam. Synefius è pentapoli Africæ Chriftianus philofophus: Neceffarium, inquit, bonum eft cibi parfimonia, quam alius forfan irriferit; tibi nefas, cùm Hippocratem jactes, qui inediam dixit fanitatis matrem. *c* Cælius Rhodiginus: Ad fanitatem, ait, multò utiliffima eft in cibis temperantia. *d* At nos veterum præceptiones de tuendâ valetudine non ignoramus, interim noftris vivimus moribus. Potior nobis eft gula, quàm valetudo bona. Germani veteres verbo tam celebri, quam utili monebant: Os hominis aut carnifex eft, aut Medicus ftomachi. Os gulofum & intemperantiæ affuetum, tam ftomachum quàm alia corporis membra jugulat; os regi patiens, & temperantiæ amicum fuo domino pro centum medicis eft.

Hoc

a *Lævin. in exhortat. ad vitam optimè inftituendam, c.29.*

b *VVolfgangus Kilian. in fuis faftis menfe Martio Anno* 1637. *his verbis utitur:* Buhl nit zuvil/ so wirdst u alt.

c *Synefius epift.*115. d *Cælius l.*30.*lect. antiquar.c.*13.*mihi pag.*1158.

Hoc profectò certiſſimum, nec ullis argumentatiunculis convellendum: Quò cibus ac potus eſt parcior, hoc valetudo firmior, conſtantior, hoc vita vegetior, productior. Luculentiſſimum eſt illud Siracidæ oraculum: In multis eſcis erit infirmitas. Propter crapulam multi obierunt; qui autem abſtinens eſt, adjiciet vitam. a Si ergo non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis, tantò quiſque impenſiùs Deo gratias agat, quantò diutius hoc cenſu fruitur; doleat hunc cenſum ſæpius cibo, potúque turpiter imminuiſſe; ſtatuat ſummâ moderatione ac curâ, quod reliquum habet, tueri. Theſaurus ſummus ſanitas.

a *Eccli. c. 37. v. 33. & 34.*

CAPUT II.

Tobias junior divinæ gloriæ præco ampliſſimus.

SPeraverat quidem Tobiæ ſocer Raguel, ſuis precibus Deum annuiſſe, Aſmodæum cacodæmonem profligatum eſſe: nihilominus nuptiali gaudio jam finito ſollicitudinis & curarum plenus ſummo mane in imam domum cum famulis ſuis deſcendit, & in omnem eventum, arbitris remotis, clam effodit ſepulchrum, ita ſecum ratiocinatus: Ne fortè ſimili modo evenerit ei, quod & ceteris illis ſeptem viris, qui ſunt

ſunt ingreſſi ad eam. *a* Parato tumulo ad conjugem ſuam reverſus Raguel: Mitte, inquit, ancillarum unam, quæ videat, num conjuges novi etiamnum incolumes ſint & ſani. Sin minus, novo funeri, & noſtro honori ante lucem conſulemus. Ancilla brevi rediit, & ambos, quàm integerrimè valere nuntiavit. Raguel & Anna tam felici nuntio exhilarati, & continuò in divinas laudes effuſi: Benedicimus te, ajunt, Domine Deus Iſraël, quia non contigit, quemadmodum putabamus. Feciſti enim nobiſcum miſericordiam tuam, & excluſiſti à nobis inimicum perſequentem nos. Miſertus es autem duobus unicis. Fac eos Domine pleniùs benedicere te, & ſacrificium tibi laudis tuæ, & ſuæ ſanitatis offerre, ut cognoſcat univerſitas gẽtium, quia tu es Deus ſolus in univerſâ terrâ. *b* Mox Raguel paratam foveam repleri juſſit, priuſquam illuceſceret, ne quid terroris ea res moveret.

Pari modo Tobias in divinas laudes excurrens ampliſſimè: Domine Deus patrum noſtrorum, inquit, benedicant te cæli & terræ, maréque & fontes, & flumina, & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis ſunt. Tu feciſti Adam de limo terræ, dediſtique ei adjutorium Evam. Et nunc Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſsâ accipio ſororem meam conjugem, ſed ſolâ poſteritatis dilectione, in quâ benedicatur nomen tuum in ſæcula ſæculorum. *c* Hinc meritò Tobiam divinæ laudis præconem ampliſſimum appellamus.

a *Tob. c. 8. v. 12.*
b *Tob. c. 8. v. 17. & ſeqq.* c *Ibid. v. 7. & ſeqq.*

pellamus. Hîc geminũ vitæ sanctioris caput explicandum. 1 Sibi nihil adscribere. 2. Deo adscribere omnia. De utroque nunc plura.

§. I.

Primus Christianæ sanctimoniæ fons: Sibi nihil virtutis aut virium adscribere, suam vilitatem maximam agnoscere, se nihil hominis esse profiteri. Quâ in re regius vates David exercitatissimus: Tu es ipse rex meus, inquit, & Deus meus, qui mandas salutes Jacob. In te inimicos nostros ventilabimus cornu (*uti bubalus cornibus prehensum hominem in altum eventilat*) & in nomine tuo (*non nostro*) spernemus insurgentes in nobis. Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non salvabit me. *a* Nam etsi armamentaria mea omnia sint instructissima, etsi copiosi sub meis signis militẽt exercitus, etsi æraria meâ sint auro refertissima, vanæ sunt, nullæ sunt vires meæ, si tua desit dextera. Non egredieris Deus in virtutibus nostris. *b* Nõ acervata pecunia, belli nervus, nec miles veteranus & copiosus, nec expeditus & abundans cõmeatus bella reddunt felicia, & victorias donant, sed invicta Numinis dextra. Quandoque illas nobiscum ratiunculas conficimus, ut credamus non posse non felicissimos successus tam bene constitutis rebus respondere. Toto sæpissime cælo erramus. Ruunt omnia divinis præsidiis non fulta; vanissimum, nullum est

a *Ps. 43. v. 5. & seqq.* b *Ibid. v. 10. In hæc verba Ioannes Osorius tres orationes scripsit, quas tomus 4. exhibet legendas.*

eſt omne humanum firmamentum potentiâ Numinis deſtitutum.

Cùm Samſon Philiſtæorum mille ſtrage in unâ unum velut cumulum jugulaſſet, nullam erexit aram, nullum obtulit ſacrificium, non audita gratiarum actio ulla, ſed illud: In maxillâ aſini, in mandibulâ pulli aſinarum delevi eos, & percuſſi mille viros. Mox eâ correptus eſt ſiti ut diceret: En ſiti morior. O Samſon, hæc ſitis aliter te docebit loqui, & victoriam hanc obſtupeſcendam non tibi, ſed Deo adſcribere. Igitur extremè ſitiens, jam Deo ſupplicans: Tu, inquit, dediſti in manu ſervi tui ſalutem hanc maximam atque victoriam. *a* Hæc verba præ primis multò commendabiliora; hæ voces Deo reddunt, quæ Deo debentur. Ita loquendum cum pſalte regio: Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. *b* Jure ſuo Deus hac in re neutiquam cedit, hoc debitum exactiſſimè poſcit; gloriam ſuam alteri non dabit: noſtris promeritis nihil hîc ſperabile; homines nihili ſumus, & ſine Deo infirmiſſima, mera vanitas.

Hinc ſæpiſſimè Deus viliſſimis utitur inſtrumentis, & quæ ad opus producendum minimè ſint apta, ut tantò magis eluceſcat ſcientia opificis; ſulphurato ſcribit, *c* ut ſcribæ peritia innoteſcat; ab infecundis arboribus uberes fructus colligit, ut magnificè

a *Iudic.c.15.v.18.* b *Pſal.113.v.9.*

c Er ſchreibt gar ſchön mit einem Schwebelhöltzlin.

cè laudetur hortulanus; exiguo militum numero ingentes fundit exercitus, ut Domino exercituum adſcribatur victoria. Chananæus Dux Siſara ingens Hebræis terror feminę manu cecidit, Jahelis clavo confixus morti ſoporem ſociavit. *a* Unica vidua univerſum Aſſyriorum exercitum, Holoferne cæſo, profligavit. Ita Gedeon innumeram multitudinem Madianitarum, qui locuſtarum inſtar univerſa compleverant, cum trecentis militibus fudit & fugavit. *b* Deo ſoli debetur facti gloria: Domine, clamat Iſaias, exaltetur manus tua: omnia enim opera noſtra operatus es in nobis. *c* Rex David ne quid divinæ gloriæ decerperet: Benedictus es, inquit, Domine Deus Iſraël patris noſtri ab æterno in ęternum. Tua eſt, Domine, magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria, & tibi laus; cuncta enim quæ in cælo, & in terrâ, tua ſunt: tuum, Domine, regnum, & tu es ſuper omnes principes. Tuæ divitiæ, & tua eſt gloria; tu dominaris omnium: in manu tua virtus & potentia; in manu tuâ magnitudo & imperium omnium. *d* Hoc ipſum, ne quid nobis tribueremus, ſæpius commendans Paulus: Deus eſt, inquit, qui operatur in nobis, & velle & perficere, pro bonâ voluntate. *e* Non ſolùm Deus cuique rei perfectionem, & animam adſpirat, ſed & ipſum velle noſtrum

a *Iudic. c. 4. v. 21.*
b *Iudic. c. 7. v. 2.* c *Iſ. c. 26. v. 11. & 12.*
d *1. Paralip. c. 29. v. 11. & 12.*
e *Philip. c. 2. v. 13.*

ſtrum ab ipſo eſt. Hoc autem fatemur quidem verbis, nihilominus crebrò & verbis & factis negamus. Hinc illæ voces turgidæ: Abſque me fuiſſet, ſucceſſum ſanè nullum res habuiſſet; hoc meo conſilio confectum, ſine meis viribus negotium iſtud interciſſet; hoc meis patrociniis, hoc promeritis meis, hoc induſtriæ, hoc vigiliis meis tribuendum. Ita profectò videmur nobis aliquid eſſe, valere poſſe. O homo bulla, quæ demum tua eſt potentia? Vociferantem Paulum audi: Qui exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. a Incredibile dictu eſt, quanti referat, hoc pectori altè infigere, ne quis ſibi quidquam tribuat, omnia Deo.

Hominis eſt dicere: Inſtrumentum ego ſum, animatum quidem, ſed ineptum & vile, niſi divina me dextera moveat. In opificis mei manu ſum, quemadmodum malleus & lima in manu fabri, ſubula in ſutoris, rota in figuli, dolabra in arcularii, trulla in cæmentarii, aſcia in fabri lignarii, acus & filum in ſartoris, infurnibulum in piſtoris, penicillum in pictoris, calamus in ſcribæ manu eſt. Si tali opificis inſtrumento vox eſſet, ita loqueretur: Nihil unquam operis non tantùm non abſolveretur, ſed nec quidem inciperetur meâ ſolius operâ: meus omnis motus ab artificis dexterâ eſt, hac ceſſante omnis mea actio perit. Ego dies & annos otior inutilis truncus, ſi abſit meus artifex; hic unus & ſolus omnem mihi motum

a Gal. c. 6. v. 3.

tum omnémque vitam tribuit. Isaias asserit: Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in eâ, aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & elevetur baculus, qui utique lignum est. Propter hoc mittet Dominator Dominus exercituum, in pinguibus ejus tenuitatem, & subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis. *a*

a *Is. c.* 10. *v.* 15. & 16.

§. II.

Nos igitur opificis summi, divinæ manûs instrumenta, sed animata sumus, idcirco assiduè, pro se quisque roget, DIRIGE ME, ô mi opifex, meam ne sperne opellam tenuissimam; utere me, prout vis; habes me tibi subjectissimum, & ad omnem motionem paratissimum; in tuâ manu sum, ad omnes nutus tuos servire promptissimus; ecce me, quocunque volueris modo, me applica: tibi uni laus operis debetur. Ita de Deo, déque seipso sentire maximi momenti est. Nam hæc arcanæ subtilitatis sunt, & quæ Deus singularissimè observat, gloriam suam alteri non daturus. Hæc notitia nobis summè necessaria est, scire ac profiteri quãtum in rebus omnibus à Deo pendeamus. Instrumentum pondus inutile, ni artificis manu regatur. Hunc ergo malleum, hanc limam, hanc securim, hanc asciam, hunc calamum, hoc penicillum, hunc, inquam, hominem Deus artifex necesse est moveat,

alioqui conatus omnes vanissimi, nulli sunt. Deus est, qui operatur in nobis & velle & perficere. Nemo se aliquid posse somniet, nemo sibi quidquam virtutis aut virium adscribat. Hoc autem tum demum præstabimus, si divinam opem assiduè imploremus, non tantùm ut rectè perficere, sed etiam ut bene velle possimus. Primum igitur omnium est sibi nihil bonæ actionis adscribere.

Alterum à primo est, Deo adscribere omnia, ad majorem Dei honorem dirigere universa, nisi ea sit actio, quæ suopte genio honoribus divinis obstrepit. Exemplo rem monstramus. Est, qui animo fraudem, insidias, vafritiem, perfidiam, dolum malum coquat, ut alterum quoquo modo lædat. Hic etsi millies, iterúmque millies dicat, ad majorem Dei gloriam; hæc sua Deo non probabit. Ohe, religiose nequam, hoc quidem cum Deo ludere est. Tu si seriò divinos honores ampliare cupis, divinas leges ne sperne. Quod accuratè Chrysostomus monens: Homo colonus, inquit, cujus terram possidet, illius auxilio opus habet. Qui justitiam tenet, nullius patrocinio indiget, nisi Dei. Qui in diaboli iniquitatibus ambulat, diaboli adjutorium necessarium habet. Colonus enim Dei, diaboli auxilium non requirit; colonus autem diaboli, auxilium Dei etsi quærit, non invenit. Vidisti aliquando euntem ad furtum, Deum orare, ut bene prosperetur in furto? aut qui vadit ad fornicationem, numquid sibi signum crucis ponit

ponit in fronte, *a* ut non comprehendatur in crimine? Quod si fecerit non solùm non adjuvatur, sed adhuc ampliùs traditur, quia nescit justitia Dei patrocinari criminibus. *b* Si ergo actio ex se mala sit, eâ dicendi formulâ (ad majorem Dei gloriam) emendari non poterit. Pilatus parricidium in Christo designatum in lavatione manuum non eluit. Actio in se corrupta melleis verborum globulis non reddetur sancta. Non verbis Deus, sed factis colendus. Quòd si actio vel bona, vel certè sit adiaphora, *c* ea omnis planè in unius Numinis gloriam est reducenda. Ita divinus Paulus præcipit: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. *d* Paulinam hanc præceptionem eximiè Bernardus explicans: Quidquid hîc, inquit, favoris captas quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tibi enim unde gloria putide pulvis, tibi unde? De vitæ sanctitate? Sed spiritus est, qui sanctificat, spiritus dico, non tuus, sed Dei. Etsi prodigiis aut signis effulgeas, in manu tuâ fiunt, sed virtute Dei. An blanditur popularis favor, quòd verbum bonum, & bene forte deprompseris? sed Christus donavit os & sapientiam. Nam lingua tua, quid nisi calamus scribæ? Et hoc ipsum mutuo accepisti. Talentum creditum est,

a *Ita expressè Chrysost. de signo crucis.*

b *Chrysost. tom 2. in c. 22. Matth. hom. 22. post initium, mihi pag. 907.*

c *Nec bona in se nec mala.*

d 1. *Cor. c.* 10, *v.* 31.

repetendum cum usurâ. Si inventus fueris ad opus impiger, ad fructum referendum fidelis, pro labore tuo mercedem accipies. Si quo minus, tolletur à te talentum, & nihilominus exigetur lucrum, & vocaberis servus nequam & piger. Omnis igitur de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis referatur ad ipsum laus; laudabilium siquidem universorum auctorem, & largitorem. Idque non ficte, quemadmodum ab hypocritis, nec solâ consuetudine, sicut à sæcularibus; sed nec quadam necessitate, ut jumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos sinceritate fidâ, devotione sollicitâ, hilaritate gratâ, sed non dissolutâ. *a*

a *Bern. tom.* 1. *serm.* 13. *in Cant. post med. mihi pag.* 774.

§. III.

Itaque omnia in Dei gloriam facienda. Hoc unum semper & oculis & animo sit affixum. Nõn ita pridem illustris dux belli centum grandiores auri monetas *a* sacculo clausas assumpserat itineri, quod duobus famulis comitatus confecit. In hospitio non vanè sollicitus de tuendo auro. Quid faciam, ajebat ipse secum, ut servem aurum itineris comitem necessarium. Tradam cauponi? Quid si perfidus sit? depositum negabit. Custodiendum famulis committam? Quid si mercurium non pedibus tantùm, sed & manibus ferant? aufugient cum prædâ,

a Doploner bey 500. fl.

dâ. Includam arcâ? quid si effringatur? nemo damnum fatebitur & sarciet. Ergo pulvino subjiciam & custodem caput meum apponam. Suo ipsius consilio paruit, & cervicali supposuit. Mane altero accelerans iter hospitio abiit, sed aurum lecto sepultum ex oblivione reliquit. Aliquantum viæ progressus aurum deesse deprehendit: Mox equo subdens calcaria viam omnem relegit, & ad illam mollem auri sepulturam avidus properavit. Reperit etiamnum fido loco celatum, quod oblivio destituerat, nobile metallum. Hîc ille thesaurum inventum exosculatus, sanctioribus curis censuit asservandum. Ideo illum non sacciperio, ut minus fido immisit, sed intimæ vesti assui curavit, ut pæne citius perderet seipsum, quàm istum tam carum comitem suum. Quàm solliciti, ô bone Deus, quàm & seduli sumus in custodiendis numis, in auro servando, capiti supponimus, vesti assuimus, nonnunquam glutimus aurum, ne perdamus, imò ipsam sæpissime vitam amore auri perdimus. Hoc nimirum est cum ratione furere. Quin potiùs divinum illud pronuntiatum (ad majorem Dei gloriam) non tantùm assuimus vesti, sed incidimus fronti, aut manui, ne ullus oblivioni locus sit, ut oculis semper obverfetur: Sibi nihil, omnia Deo adscribenda.

Hoc Augustinus altè cujusvis animo defixurus, tam succinctè, quàm verè: Redditur meritis, inquit, quæ contulit gratia. a

a *Aug. l. de corrept. & gratiâ, c. 13.*

Si herus famulo debitori nonaginta novem florenos donet, dicátque: Florenos mihi centum debes: hoc age; his unicum appone, & contractum apud me nomen expunge; nunquid non hîc meritis redderetur, quæ gratia contulisset. Ita prorsus facilè ac commodum est alieno ære exire, si priùs dono accipias, quod postmodum ex debito redhibeas. Sed Augustinus priora luculentiùs edisserens: Omne meritum, inquit, in nobis non facit nisi gratia: & cùm coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat nisi munera sua. *a* Ergo jure meritissimo ad unius Numinis gloriam referenda sunt omnia. Hoc pii conjuges, Raguel & Anna, hoc Tobias & omnes virtutis amatores docent. Conjugum illorum voces sunt: Benedicimus te Domine Deus Israël, fecisti enim nobiscum misericordiam tuam. Tobias se unum & solum laudibus divinis imparem nimis indicans: Benedicant te, inquit, cæli & terræ, maréque & fontes, & flumina & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt. Sed quid tandem est Deum benedicere, omnia Deo adscribere, laudem & gloriam in omnibus & de omnibus impertiri?

Cyrillus Alexandrinus illa Malachiæ verba explicans: Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? *b* Quærenda, inquit, à nobis, quæ Deo sunt honorifica. Glorificabitur à nobis, si non, quod nobis jucundum & amicum est, agere studuerimus, sed illi potiùs

a *August. epist.* 105. *ad Sixtum.*
b *Malach. cap.* 1. *vers.* 6.

potiùs mentem nostram dedicaverimus, & in omnibus ad ejus nutum conformaverimus. Non singulis solùm hebdomadibus, sed & diebus plurima obveniunt, quæ mollior natura refugit, & horret. Hîc exurgat animus, & in Deum sese attollat, dicátque grandi spiritu: Mi Deus, hæc & hæc à cibo, potúque abstinentia mihi difficilis est, sed, *propter te*, abstinebo. Coërcere vagos sensus mihi molestum, sed *propter te*, coërcebo. His aut illis me submittere, nimis quàm arduum mihi videtur, sed *propter te*, submittam me. His aut istis ignoscere injuriæque gratiam facere, mihi multò difficillimum est, sed & hoc *propter te*, faciam, & promptam illis veniam dabo. Has aut illas preces extendere, has & illas eleemosynas erogare mihi grave, sed *propter te*, preces liberaliter extendam, eleemosynas largiter erogabo. Quæcunque mihi demum, vel factu ardua, vel perpessu nimis aspera videbuntur, ea omnia paratissimus sum facere & pati propter te. Quidquid autem vel sanctæ cogitationis, vel actionis bonæ à me fuerit susceptum, id uni & soli tibi referam acceptum. Tibi laus & gloria ab omnibus & de omnibus. Tuum munus est, quod meremur, ære tuo nostra dissolvimus debita, tuis te donis honoramus. E tuæ bonitatis mari bonum omne defluit, æquum est ut omne bonum à nobis in illud refluat. Omnia in Dei gloriam facienda.

CAPUT III.

Tobias junior mansuetæ comitatis plenissimus.

PEractis nuptiis, Tobias ad iter se accinxit, & ad parentes reditum paravit. Hîc Raguel omnia molitus, ut generum paullò diutius liceret retinere, adjuravit eum, ut duas hebdomades moraretur apud se. *a* Tobias precibus armatis soceri expugnatus, cum cælesti tabellario agens: Azaria frater, inquit, peto ut auscultes verba mea. Si meipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ. Tamen obsecro, ut assumas tibi animalia, sive servitia, & vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum, reddásque ei chirographum suum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum venire ad nuptias meas. Scis enim ipse, quoniam numerat pater meus dies: & si tardavero unâ die plus, contristatur anima ejus. Et certè vides quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum.

Cælestis nuntius Raphaël Archangelus, Tobiæ, quem ut herum suum coluit, seu preces, seu imperia diligentissimè prorsus ac fidelissimè executus est: Non servus Domino, non fratrum ullus fratri suo tam integrè

a *Tob. c. 8. v. 23.*
b *Tob. c. 9. v. 1. & seqq.*

tegrè promptéque obſequitur, atque aliger hic nuntius ſuo, cui ſerviit, hero. Id profectò Tobias facilè potuit obſervare, hinc illum humaniſſimè affatus: Azaria frater, inquit, peto, ut auſcultes verba mea. Tobias manſuetæ comitatis pleniſſimus. Hoc igitur loco explicandum, quanti referat erga homines humanum & comem eſſe, commodis omnes delinire dictis, leniſſimis & amantiſſimis verbis uti, ita omnia hoc verborum melle ac ſaccaro condire. Res maximi momenti. Rationes adferimus.

§. I.

I. Hîc nullis impendiis aut ſumptibus eſt opus; nil arcæ, nil crumenæ demitur; tam facile bona verba dicere quàm mala, incommoda, aſpera. Hoc tamen fatemur: homo duri oris, & calidæ mentis, ſeipſum neceſſe eſt vincat, dum ſuaviùs loqui addiſcat. His ſolis expenſis, ſui victoriâ, hoc omne negotium agitur. Sed hic labor nemini ſit difficilis, qui mille commodis penſatur. Salomon id pollicitus: Manſuetis, ait, dabit gratiam. a Hanc ſapientiſſimi regis promiſſionem Chryſoſtomus expendens: Mirabile, inquit, Salomonis promiſſum. Et an iis nihil dabit gratiæ, qui jejuniis, qui caſtimoniâ, qui eleemoſynis, qui virtutibus aliis ſuo ſe conditori commēdarint? Imò verò dabit. Sed mites erunt primi, qui optimam partem, qui totos principatus auferent in præmium. Quod Siracides apertiſſimè con-

a *Prov. cap. 3. verſ. 36.*

firmans: Sedes ducum superborum, inquit, destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. *a* Inhumanos illos, immites, asperos, insolentes, ferrei oris homines sede suâ excutit, in eâdem mites reponit & imperat: Mutate vices; tu surge, & sta; tu conside, & bona hujus occupa. Cùm igitur verborum suaviorum plaustra integra nil penitus crumenæ demant, cur hac in re parci sumus, parsimoniâ prorsus damnosissimâ?

II. Quærit doctissimus Aquinas: Utrum hæc, de quâ agimus, mitis humanitas sit virtus? Ad quæstionem dilucidissimè respondens his omnino verbis sententiam pronuntiat: Affabilitas, est quædam specialis virtus, secundùm quam inter se homines bene disponuntur, simul conviventes. Imò verò etiam hæc addit: Affabilitas, cùm sit ad alterum, secundùm aliquam debiti rationem, est pars justitiæ. *b* Perit omnis humana societas ejectâ è cœtu hominum hac virtute. Non homines, sed feræ sumus, quæ mutuis in se morsibus eunt, si virtutem hanc negligimus. Idem & priscorũ sapientum sensus. Naturali debito ac jure hominem obligari, *ut aliis delectabiliter cõvivat*. *c*

III. Hæc comitas, sive affabilitas, seu suavis humanitas maximum amicitiæ vinculum est. Quid autem magis cupimus & ambimus, quàm omnes habere benevolos, faventes,

a *Eccli. cap.* 10. *vers.* 17.

b *S. Thomas* 2. 2. *q.* 113. *art.* 1. *&* 2. *conclus. mihi pag.* 820.

c *Macrob. l.* 3. *Saturnal. ante med.*

faventes, amicos, omnium florere gratiâ, omnes nostri cupidos & studiosos esse, neminem inimicum, malevolum, infensum, neminẽ de nobis malè loqui. Atqui reverà potentius philtrum non est ad omnium voluntates & animos nobis conciliandos, quàm humanitas, comitas, affabilitas: mel verborum, gulam etiam hostium delinit & propitiat; homo suaviter humanus, & dulcis eloquij, non difficulter omnium sibi benevolentiam & favorem parat. Hoc Siracides testatissimis verbis affirmans: Verbum dulce, ait, multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis (seu, gratiosa) in bono homine abundat. a Asperrimus homo est, & è mordacissimo aceto subactus, cui hæc Siracidæ cohortatio mel verborum in os ingerere non possit. Tria dixit Siracides. 1. Gratiosa lingua multiplicat amicos. Qui plurium amicitiam ambit, facundi mellis copiam paret, bona verba in promptu habeat, norit omnibus benedicere. Vetus & notum illud: Verbum, mentis vehiculum; dulce verbum, dulcis animi signum. 2. Gratiosa lingua mitigat inimicos: sermonis enim suavitas mirè penetrat mentem; nam uti falernum, aut Creticum per guttur, dulces Musicorum moduli per aures blandissimè illabuntur, ita affabilitas animum audientis subit, eúmque sibi devincit. 3. Lingua gratiosa & eucharis in bono homine abundat. Deus mare dulcedinis est: In hoc saccari, mellisque mari lingua hominis boni

a *Eccli. cap. 6. vers. 5.*

boni quotidie natat & lavat. Hoc ajo: Dei omnes patientissimam suavitatem, summámque benignitatem quotidie commeditatur homo cælestium gnarus. Hinc illi verborum suavitas. Ergo lingua gratiosa, eucharis, cælesti melle imbuta non tantùm amicos multiplicat, sed & inimicos mitigat, & in homine bonæ mentis abundat. Beata Mechtildis miti suaviloquentiâ ita rapiebat omnes, ut loquentem Angelum audire sibi viderentur. Hanc illa suavitatem sermonis, ex illo, quod diximus, mari hauserat.

Tullius olim de virtute hac disserens: Difficile dictu est, inquit, quantopere conciliet animos hominum comitas, affabilitásque sermonis. *a* Hinc priscis Hercules Gallicus visus est, non rosas tantùm, sed & torques aureos loqui, adeò sermonis dulcedine trahebat & vinciebat auditorem. Hinc Persæ, Plutarcho teste, *b* humanissimos se præbituri poculum mellis & lactis plenum propinarunt, tanquam si maximos favores & ipsam propinarent concordiam, quàm certè sermonis mel sive affabilitas maximè conservat. Quod Salomon affirmans: Favus mellis, ait, composita verba. *c* Abigail femina sanè prudentissima quantum incendium hoc oris melle restinxit? Ibat David Nabalis domum eversurus cædibus; in viâ occurrit Abigail, eáque orationis suadâ, támque mellitis

a *Cic. l. 2. de officiis.*
b *Plutarch. in Artaxerxe.*
c *Proverb. c. 16. v. 24.*

mellitis precibus placavit militarem animum, ut in vaginam redierit gladius cæde nullâ cruentatus.

§. II.

IV. Ad mansuetudinem Christianam, seu comitatem exercendam maximorum præceptis & exemplis impellimur. Tarsensis Paulus neophytos Romanos erudiens: Obsecro vos fratres, inquit, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem. *a* Rogat, cùm potuisset imperare ejuscemodi jussu. Hoc faciendum, aut adversarium me vestrum sentietis. Non ita Paulus, sed precibus agit, quod Dei spiritus amat facere. Nimirum medicus, uti Chrysologus loquitur, cùm austerior est medicina, non imperio agit, sed precibus. Idcirco idem Paulus à falsis Apostolis tanquam vir vilis & sui commodi sectator pessimè traductus, non excanduit, neminem fulminavit, sed mitissimè: Obsecro vos, inquit, per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis. *b* Pari modo Ephesios cohortatus: Obsecro, ait, ego vos vinctus in Domino, ut dignè ambuletis vocatione, quâ vocati estis. *c* Vide, inquit Chrysostomus, quàm nihil imperiosum, nihil authenticum, sed contractum ac submissum scribat! Non illud obtrusit: Ego,

a *Rom. cap.* 12. *vers.* 1.
b 2. *Cor. cap.* 10. *vers.* 1.
c *Ephes. cap.* 4. *vers.* 1.

Ego, qui verba ineffabilia audivi, ſed, Ego vinctus in Domino, meis vos precibus convenio, & obſecro. Ita plurima ſuaviſſimè juberi poſſunt precando.

V. Chriſtus ipſe hanc affabilitatis, ſeu comitatis pulcherrimam virtutem, & verbis docuit & exemplis diviniſſimis monſtravit. Nam velut ludimagiſter ludum aperiens: Diſcite à me, inquit, quia mitis ſum, & invenietis requiem animabus veſtris: *a* alioqui vitam omnem inter litigia & turbas acturi. Cùm apud ſuperbum Phariſæum Simonem Chriſtus ageret, hoſpiti ſuo civiliter deferens, & priùs dicendi facultatem poſtulans: Simon, ait, habeo tibi aliquid dicere. Diſcamus hæc cuivis facilè imitanda. Siracidæ frequens hac de re præceptum eſt: Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam diligêris. *b* Subinde ſtimulos iræ ſenties, bilis efferueſcet, manus prurient in verbera, vocis fulmen eruptionem molietur: ſed tu, ſi ſapis, frange hos æſtus, effervеſcentia verba contine, lenitatem adhibe, & omnium in te amorem trahes. Reverà hæc unà res ſummi momenti eſt. Quantæ ubique lites ac diſcordiæ caverentur, ſi ſuavis verborum lenitas & manſuetudo in promptu foret. Auſtera & aſpera verba tam provocant rixas, quàm inflammant & alunt. In omnibus pæne domibus litigia perſtrepunt, quia nemo ferè diſcit benedicere, ac comiter loqui. Tumultuamur

a *Matth. c.* 11. *v.* 29.
b *Eccli.* 6. 3. *v.* 19.

multuamur passim ac vociferamur, cultros & gladios loquimur, acerbis asperisque dictis nosmet mutuò proscindimus, nil mellis ore gerimus. Hinc jurgiorum ac bellorum ubique plurimum, ob penuriam tam pretiosi mellis.

Quo tandem modo Moses ultra sedecim centena millia hominum; rebellem, refractarium, durissimæ cervicis populum gubernare potuisset, nisi hoc oris melle uti voluisset? Moses vir erat mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terrâ. *a* Hac unâ re ita omnes in sui amorem rapuit, ita omnes sibi devinxit. Ut plus eum, inquit Ambrosius, pro mansuetudine diligerent, quàm pro factis admirarentur. Quamvis enim cum Deo constanter loqueretur, homines tamen humili & gratâ appellatione affari solebat. Ita Moses monstra placavit verbis; *b* leones & tigrides humanâ disciplinâ imbuit, hoc est, efferos ac pervicaces populi sui mores suo melliloquio cicuravit. Nam bonitas, eodem Ambrosio teste, si mansuetudine morum adjuvetur, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. *c* Rex David cum Mose certans mansuetudine morum Deum armatis pæne precibus invadit: Memento, Domine, David, & omnis

a *Num. cap. 12. vers. 3.*

b *Eccli. cap. 45. vers. 2.*

c *Ambros. tom. 5. l. 2. de officiis c. 7. mihi pag. 477.*

omnis manſuetudinis ejus. *a* Idcirco & Ambroſius regium hoc affabilitatis exemplum ingerens: Rex David, ait, quàm mitis & blandus, humilis ſpiritu, ſedulus corde, facilis affatu? fortis in prælio, manſuetus in imperio, patiens in convivio, ferre magis promptus, quàm referre injurias, ideo tam charus erat omnibus, ut juvenis ad regnum etiam invitus peteretur, & reſiſtens cogeretur; ſenex, ne prælio intereſſet, à ſuis rogaretur, quòd mallent omnes pro ipſo periclitari, quàm illum pro omnibus. Itaque parentes eum filiis, filii parentibus præferebant. *b* Tantarum virium eſt affabilis manſuetudo ad conciliandos animos. Jus ea ſibi vendicat in omnes, & in omnia, ſed modo ſuavi prorſus & amabili. Homo manſuetus, ſuavis eſt Orpheus, qui lapides movit canendo. *c*

VI. Promiſſum Chriſti eſt: Beati Mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. *d* Promiſſum prorſus admirabile, ſi eo terra, quam calcamus, deſignetur. Nam in hoc Orbe noſtro ubique ferè locorum mites ac cedere faciles ſuis ſedibus expelluntur & exagitantur. Quomodo igitur terram poſſident? Ne deſimus quęſtioni, reſponſione breviſſi-

a *Pſal. 131. verſ. 1.*

b *Ambroſ. loco proximè cit. De his vide etiam Bernardum ſerm. 12. in Cant. ante med. mihi pag. 767. Vide & Philonem libro: Quis rerum divinarum ſit hæreſ. mihi pag. 376.*

c *Horatius l. 3. Carm. Odâ 11. initio.*

d *Matth. cap. 5. verſ. 4.*

brevissimâ exponimus promissum. 1. Sunt, qui mansuetis ac melliloquis hominibus productiorem vitam promitti afferant. 2. Nemo dignior mansueto possidere terram. 3. Mansueti tantis & solatiis & gaudiis perfunduntur, satietate tam jucundâ vivunt, ac si nescio quot prædiis, ac latifundiis abundarent. 4. Hic sanè agrum, civitatem, ditionem possidet, qui annuos inde census, qui vectigalia, indictiones, tributa, collationes recipit. Terra malis hominibus plena est, mansuetudo verò ab iis omnibus suum vectigal & tributum percipit. Non enim ullum est malum, quod homo mitis non in suum derivet commodum. Ita certè is terram possidet, cui omnia terræ mala tributaria suas deferunt pensiones, sua pensitant vectigalia. Reverà mitis colligit de spinis uvas, & de tribulis ficus. a 5. Adamus, etiámnum incola paradisi, terrarum dominus fuit; terra utique jam serpentes, viperas, noxias herbas, spinásque aluit, sed non in damnum aut noxam Adami. At ubi jam furti reus agebatur, denuntiatum illi: Spinas & tribulos germinabit Tibi. b Homini miti velut Adamo alteri, nil nocet dum mitis est. Conviciis appetitur, calumniis configitur, injuriis afficitur, variè contemnitur; at ille his spinis ac tribulis non pungitur, non uritur: Terram possidet, cujus est Dominus. Promissum Christi certissimum. Prædixit hoc psaltes: Mansueti

a *Matth. cap. 7. v. 16.*
b *Gen. cap. 3. vers. 18.*

Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. *a*

a *Psal.* 36. *vers.* 11.

§. III.

Sed objicias: Quis semper mella loquatur, & quis semper adeò ad amussim mitis sit? Multi sunt, qui turbant; & subinde aliis mersi cogitationibus paullulum asperiùs loquimur. Quis hæc ita in numerato habet, quis ista usquequaque semper ad perpendiculum faciat? *a* Hoc, ô bone, artis est: ideò, huic arti gnaviter studendum est. Ab exemplo rem disce. Agendum mihi est cum homine inhumano, agresti, tetrico, difficili, acerbo, immiti, aspero, à quo vix quisquam suavius, mitiúsque verbulum impetret. Ergo nec ego ab eo rosas & mella expectabo, nempe audiam, quod alii, sed audiam paratus & ad omnem mansuetudinem compositus, dictis illius asperrimis ego mollissima rependam; non proritabit nec inflammabit me, non asperiorem me faciet, quantumvis ore sæviat. Mordacissimum fel ipsius melle meo vincam: ita me Deus juvet. Si paribus certare velim, & asperis improbisque dictis, improba, asperáque ejusdem styli reddere, victus, occisus sum.

Hoc, mi Christiane, artis est, nolle vinci à malo, sed vincere in bono malum: *b* pro aceto mulsum, murinam, nectar, lene ac dulce vinum reddere: non reddentes malum

a Wer kans allezeit also am Schnürl haben.

b *Rom.* c. 12. v. 21.

lum pro malo. *a* Hoc discamus, aut mansuetudinis magistro Christo tanquam indociles discipuli minerval repetamus. E scholâ Christi proscribitur, quisquis mansuetudinem & christianam comitatem discere recusat. Iratus & furens elephas, ut ajunt, ad aspectum agni mitescit. Aspice & audi Dominum JESUM, mansuetudinis præceptorem mitissimum; & non poteris non mitescere.

Sed objicias iterum: Asperum esse, ac irasci nonnunquam necessarium. Sit ita: Irascimini; sed nolite peccare. *b* Objurgatio duriuscula melle sit temperata. Ita beatus Paulus præcipiens: Hunc notate, inquit, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem. *c* Servum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, cùm modestiâ corripientem. *d* Ergo acetum, si opus instilla, sed cum melle. Ita, quod veteris est proverbii; Melle merces tuas contege.

Interrogatus Democritus, quâ ratione sanus quis ac valens in annos plurimos producat vitam? Hoc dedit responsi: Intus melle, foris oleo. Si valetudo sit conservanda, exercitationem sive oleum corpus, hilaritatem sive mel animus sibi deposcit. Nos idem asserimus: *Intus melle*, sed sensu paullulum mutato. Istud mel oris de quo loquimur,

a 1. *Pet. c.* 3. *v.* 9. b *Ps.* 4. *v.* 4.
c 2. *Thessal. c.* 3. *v.* 14. & 15.
d 2. *Tim. c.* 2. *v.* 25.

loquimur, à cordis ſinceritate promendum. Quod Ambroſius ſingulariſſimè requirens: Hanc affabilitatem, inquit, volumus eſſe ſinceram, ac ſobriam ſine ullâ adulatione. Quales haberi volumus, tales ſimus. *a* Si impoliti, horridi, inſuaves, ruſtici, immites, barbari, oris ferrei haberi nolumus, ergo nec ſimus Emanuelem divinum infantem prædicat Iſaias quòd butyrum & mel comeſturus. *b* Sponſam laudans cæleſtis ſponſus: Mel & lac, inquit, ſub linguâ tuâ. *c* Ita olim infantulis recèns luſtratis melli lac mixtum in os inſerebatur. Locupletiſſimus teſtis Tertullianus: Inde ſuſcepti, ait, mellis, & lactis concordiam prægustamus. *d* Qui ritus commonebat, ad virtutem comitatis & manſuetudinis infantes è cunis erudiendos, ut à teneris unguiculis maturè diſcerent non acetum & fel, ſed rorem lacteum & mel linguâ tegere. Ajunt ſub canum linguâ vermiculum, *e* quem Lyttam vocant, abſcondi, catulis eximendum maturiùs, ne rodere aſſueſcant. Quàm multi hominum ſub linguâ caninum vermem hunc ferunt, mordent, rodunt, lacerant, perrodunt omnia. Mores prorſus canini. O homines! non obrodentes vermes, non aſperos ſermones, ſed promulſidem lacteam, ſed manſuetudinem,

a *Ambroſ. l. 2. de officiis c. 7.*

b *Iſ. c. 7 v. 15.* c *Cantic. c. 4. v. 11.*

d *Tertull. l. de coronâ militis, initio mihi pag. 341*

e *Venula eſt. Hinc dicitur,* dem Hund den Wurmb nemen.

dinem, & ſuaviloquentiam. *a* geſtate linguâ, dicta omnia ſaccaro, ſeſamóque *b* ſpargite. D. Aquinas ita erudiens. Affabilitas, inquit, ſpecialis virtus eſt, ad cujus munus officiúmque pertinet, dicta omnia alios attingentia ad decori regulam prudenter moderari. *c*

VII. Quâ in re Tobias etiam noſter, affabilis, ſuavidicus, manſuetæ comitatis plenus exemplo luculento famulum conductitium compellans ut fratrem: Azaria frater, inquit, peto ut auſcultes verba mea. Obſecro te, ut aſſumas tibi animalia, ſive ſervitia & vadas ad Gabelum. Ita ſervi cum dominis, non verò domini cum ſervis aut rarò ſic loqui aſſolent. Nihilominus ſuaviloquens Tobias ſuo ſe ſervo, quem certè neſciebat eſſe Angelum, tam affabilem ſe præbuit. Ita Jobus: Servum meum vocavi, ait, & non reſpondit mihi, ore proprio deprecabar illum *d* Ita Turonum epiſcopus Briccium ſacerdotem de ſe peſſimè loquentem mitiſſimè toleravit, nec adduci unquam potuit, ut eum officio moveret. Ejus rei geminam aſſignans rationem. 1. Meam ego ipſe injuriam, inquit, neutiquam ulciſci debeo: eſt, qui judicet & vindicet; illi vindicta omnis eſt tranſcribenda. 2. Chriſtus Judam ferre potuit proditorem ſuum, cur ego non feram Briccium? Manſueti hæreditabunt

a Sanffte hüpſche Reden.
b *Placenta olim è melle ſeſamóque conficiebantur.* c *S. Thom. 2. 2. quæſt. 113. init.*
d *Iob c. 19. v. 16.*

tabunt terram. Sui victor, Orbis possessor est mansuetus.

Eam ob caussam Paulus hoc Tito summâ curâ commendans: Admone illos, inquit, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. *a* Omne genus comitatis, mansuetudinis, affabilitatis vult exhiberi, & quidem omnibus tam servis, quàm dominis, tam egenis, quàm opulentis, doctis, indoctis, juvenibus, adultis, sapientibus, & rudibus. Quod & Siracides monet: Congregationi pauperum affabilem te facito; *b* nempe suaviter & comiter loquendo. *c* Suaviloquus homo, nemini non gratus. Vultuosus, asper, austerus, sermonis acidi, oris ferrei homo, nemini non exosus.

Telecrus, quod Plutarchus memorat, fratri suo conquestus: Quî fit, ajebat, mi frater, quod nemo civium mei studiosus bene mihi cupiat. Tibi volunt, ad te voluntatum inclinatio incumbit; quî fit? Cui frater: Pace tuâ dixerim, ait, Tu homo extra omnem comitatem positus injuriam ferre nescis; ego autem scio. Hinc mei favore imbuti, mihi favent, studéntque; utor ego populo sanè meo. Tetricam morositatem tuam nemo non odit, & horret, & fugit.

Nimirum suaviloquentia mater est benevolentiæ. Alios tibi cupis benevolos? Sis tu illis suaviloquus, mel oris liberalissimè sparge,

a *Tit. c.* 3. *v.* 1. *&* 2.
b *Eccli. cap.* 4. *vers.* 7.
c *Ait Nicolaus Liranus.*

ſparge, cum omnibus affabilis & humanus, oportet enim manſuetum eſſe ad omnes. Qui pacem & cōcordiam in cœnobio, in domo, in conjugio cupit alere, hoc agat, ut & ipſe & omnes alii inter ſe verbis utantur bonis; comiter, placidè, ſuaviter loquantur. Sumptus hîc nulli, fructus maximi. Videbit mitis, quod Jobus vaticinatur, torrentes mellis & butyri. *a*

Prolixior fuit hæc diſſertatio, ſed eo fine, ut linguæ omnium diſcant non acetum, non fel, non acerbitates oris, & inſuaves acrimonias, ſed lac & mel, ſed chriſtianam ac decentem ſuaviloquentiam omnibus propinare, omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines. Ita Deus jubet, ita Chriſtus docet, ita exigit juſtitia. Res eſt maximi momenti. Ita domus, civitates, regna, Orbis univerſus longè rectiùs gubernari, ita innumeræ lites, & diſcordiæ aut penitus caveri aut multò citiùs ac faciliùs poterunt ſedari. Oris mel, Orbis tranquillitas. Oportet manſuetum eſſe ad omnes.

a *Iob cap.* 20. *verſ.* 17.

CAPVT IV.

Tobias pudicæ ſobrietatis amantiſſimus.

TObiæ tabellarius è cælo Raphaël pecuniam à Gabelo non ſolùm recepit, ſed & Gabelum ipſum adduxit ſummo

totius domûs gaudio, quod & lacrymas insoliti gaudii testes excivit. Lacrymis effusa in divinas laudes oratio jungebatur. A divinis laudibus itum ad mensam, epulúmque sobrium. Nam cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant. a

Hoc loco prorsus necessarium, si ævi nostri mores considerem, de vulgatissimo Ebrietatis vitio differere. Ego hîc more meo non colligam, sed seligam; rem summam paucis complectar, omniáque conferam ad compendium. Ab annis jam triginta vinolentiam deterrimum flagitium nec scriptis publicis, nec dictis insecutus sum. Aliqua caussarum erat: Ajebant fœdum compotandi morem per Germaniam passim aboleri. Nimirum tunc famuli sobrii sunt & frugi, cùm testes adsunt dominorum oculi: his amotis quidlibet audendi animus est. Jámque eò vitiositas invalescit, ut apud quosdam inter minora piacula censeatur vino sepeliri; apud alios virtutis etiam sit, plurimum vini capere & inter plures ultimum fieri ebrium. Hîc, mi Lector, rumpendum est silentium; faciet indignatio versum. Sed, ut dixi, agam quàm brevissimè potero, atque Ebrietatis damna & noxas, unáque caussas, cur ea modis omnibus fugienda, summatim edisseram.

a *Tob. c. 9. v. 12.*

§. I.

1. Ebrietatem Deus severissimè prohibuit sub pœnâ capitis. Supplicium æternum Temulentiæ decretum. Hoc Paulus promulgans:

gans: Ebriosi, ait, regnum Dei non possidebunt. *a* Hoc edictum, hæc unica capitalis sanctio instar mille concionum sit. Ebrietas jacturâ cæli punitur, ad æternos ignes ablegantur ebriosi. Idcirco Christus tam sollicitè monens: Attendite vobis, inquit, ne fortè graventur corda vestra in crapulâ & ebrietate. *b* Perinde, si dixisset: Pater meus sobrietatis legem capite sanxit. Attendite; transgressionem legis brevissimam supplicium excipit æternum: Ebriosi regnum Dei non possidebunt.

Quærit Ambrosius, cur Deus Israëlis populo, non vinum scaturire jusserit è petrâ, quæ facilitate ac sumptibus iisdem præstātissimum fudisset nectar, si Deus annuisset. Sed providentissimus Deus non ebrium, sed sobrium sibi populum conservare voluit. Oblato vino ingurgitassent sese, saltitassent, in omne genus nequitiarum degenerassent. In officio contineri non poterant, dum aquam bibebant; vini flamma in omnia eos scelera egisset. Quod Basilius egregiè testatus: Ebrietas, inquit, malitiæ mater, virtutis inimica, justitiam ignorat, prudentiam extinguit. *c*

II. Ebrietas, optimum quod habet homo, rationem adimit, facitque hominem belluam, & belluâ teriorem. Nullæ pecudes ultra sitim bibunt, cùm sitim extinxerunt, à nemine ad bibendum se cogi ferunt. At homo jam satur & ebrius bibit, & seipsum,

M 2

a 1. *Cor. c. 6 v.* 10. *b Luc. c.* 21. *v.* 34. *c Basil. hom. in Ebrietat.*

ſeipſum, ut bibat, ſtultiſſimè cogit. Hîc quæſtio ſit, quandònam in bibendo noxæ letalis fiat initium? Ajunt Theologi: Cùm notat quis vino ſe gravari, & eſſe periculum, ne largiùs bibendo inebrietur, & tamen bibit, mortifero ſe crimini exponit. Hoc peccati principium etiamſi poſt unam alterámve horam, ebrietatis ſequatur complementum. Oſeas clamat: Fornicatio & vinum, & ebrietas auferunt cor. *a*

Nox & amor, vinúmque nihil moderabilè ſuadent. b

Tiberius Cæſar Attilio Butæ viro prætorio cùm is ad inopiam per luxum & temulentiam eſſet redactus, falsè objiciens: Serò, inquit, experrectus es. Excordes vivunt imò non vivunt, ſed vitiosè dormiunt, aut mortui ſunt, qui vino ſe mergere conſuerunt. Ideo vociferatur Joël: Expergiſcimini ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine; *c* quoniam periit ab ore veſtro. *d* Bernardus hîc paucis multa complexus: Ebrietas, inquit, ita alienat mentem, ut homo neſciat ſeipſum. Ebrietas mortale crimen eſt. Ebrietas ejicit hominem è paradiſo, è regno Dei. Ebrietas demergit hominem in infernum. Multi per ebrietatem à dæmonibus capti ſunt, nec eſt aliud Ebrietas, quã manifeſtiſſimus dæmon. *e* Vinum & ebrietas auferũt cor, rationem ſepeliunt.

III. Ebrieta-

a *Oſeæ c. 4. v. 4.* b *Ovid. l. 1. de Arte.*
c *In dulcedine, non in neceſſitate, ſed in delectatione.* d *Ioël c. 1. v. 5.*
e *Bern. l. de modo bene viv. c. 25. m. p. 1656.*

§. II.

III. Ebrietatem ſemper angue pejus & cane oderunt omnes Numinis amici, omnes imò amantes recti ac honeſti. Anna Samuelis mater vinum nunquam bibit, Magdalena & Martha poſt Chriſti in cælos reditum vino, ut fertur, omni abſtinuerunt. Hoc virorum plurimi, quos alibi a laudamus, abſtinentiâ laudabili præſtiterunt. De ſeipſo Salomon: Cogitavi in corde meo, inquit, abſtrahere à vino carnem meam. b Quod ille cogitavit facere, hoc tot centeni alii fecerunt, non neceſſitate, ſed virtute omnis vini abſtemii. Noverant ii blandimenta noxia & vim hujus potûs. Sed non agitur, ut omne poculum vinarium manibus excutiatur, ſed ut intemperantia caveatur, quæ licitum vini uſum turpiſſimè corrumpit. Lacedæmonii ſervos obruerunt vino, & flagellis admoverunt ſub oculis filiorum. His indecoros geſtus ab ebriis editos monſtrarunt, ut eos tantò facilius ab omni ebrietate abſterrerent. Laudatiſſimus Aragonum rex Alphonſus interrogatus, cur adeò ebrietatem & ebrios odiſſet: Quia ſcio, ajebat, Furorem & Libidinem Ebrietatis eſſe filias. Romanus Sapiens Annæus: Quàm turpe, inquit, plus ſibi ingerere, quàm capiat, & ſtomachi ſui non noſſe menſuram! quàm multa ebrii faciunt, de quibus ſobrii erubeſcunt. Nihil aliud eſt ebrietas, quàm voluntaria inſania. Extende in

a *In Pharmaco Pharmacorum. l. 1. c. 3. §. 1. & 2* b *Eccleſ. c. 3. v. 3.*

in plures dies illum ebrii habitum, numquid de furore dubitabis? Nunc quoque non est minor, sed brevior. Alexander Macedo Clitum carissimum sibi ac fidelissimum inter epulas transfodit: & intellecto facinore, mori voluit, certè meruit. *a*

IV. Crumenæ, Valetudini, Famæ nocumentum infert maximum Ebrietas. *Crumenæ.* Locupletissimus testis Salomon: Qui diligit epulas, inquit, in egestate erit; qui amat vinum & pinguia, non ditabitur. *b* Homo bibulus pecunias suas perforato sacculo commendat. Quod Aggæus vates dixit: Qui merces congregavit, misit eas in sacculum pertusum. *c* Quàm multi uxore ac liberis esurientibus, ipsi in tabernis potitant, & lucellum omne gulâ profundâ obliguriunt. Hoc prorsus est nummos in sacculum pertusum mittere. At ego, inquis, gratis bibo; aliis me adjungo. *d* Sed illi alii, num & ipsi gratis bibunt? Non rarò dominis suis furantur, aut suis familiis, ut dixi, subtrahũt. Cùm morbus, aut senectus adest, nummarium omne præsidium deest. Miseri, ter miseri, nisi ope alienâ subleventur. Crumenas exhaurit Ebrietas. Sed & *Valetudinem* hoc idem vitium rapit. Res certissima Siracidæ oraculo: Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adjiciet vitam. *e* Quot millia singulis hebdomadibus hoc

a *Seneca epist.* 83. *mihi pag.* 548.
b *Prov* c. 21. v. 17. c *Aggæus* c. 1. v. 6.
d Ich schlag mich zu.
e *Eccli.* c. 37. v. 34.

hoc fati genere cadunt & tumulo merguntur, ante toties mersi vino? Plinius secundus ebrietati, & ebriis jure merito infensissimus: Solem orientem, inquit, non vident, ac minùs diu vivunt. Hinc pallor & genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, effundentes plena vasa, & (quæ sit pœna præsens) furiales somni, & inquies nocturna, præmiúmque summum ebrietatis libido portentosa, ac jucundum nefas. Posterâ die ex ore halitus fædi, ac ferè rerum omnium oblivio mórsque memoriæ. Rapere se ita vitam prædicant, cùm priorem diem semper perdant, imò verò & venientem. Quod addit verissimum: Nullâ in parte mundi cessat ebrietas. Nam & hæc necessitas vitium comitatur, ut bibendi consuetudo augeat aviditatem. Quantò plus biberint, tantò plus sitiunt. a Ebrietatem non minùs Seneca detestatus: Adjice, inquit, illam ignorationem sui, dubia & parum explanata verba, incertos oculos, gradum errantem, vertiginē, capitis, tecta ipsa mobilia, velut aliquo turbine circumagente totam domum; stomachi tormenta cùm efferuescit merum, ac viscera ipsa distendit. Quid cùm somno vitiatur, & quæ ebrietas fuit, cruditas facta est. Inde pallor & nervorum vino madentium tremor, & miserabilior ex cruditatibus, quàm ex fame macies: inde incerti labantium pedes, & semper qualis in ipsâ ebrietate titubatio: inde in totam cutem humor admissus, distentúsque venter,

 dum

a *Plin. l. 14. Nat. hist. c. 22.*

dum malè assuescit plus capere, quàm poterat: inde suffusio luridæ bilis, & decolor vultus, tabésque in se putrescentium, & retorti digiti articulis obrigescentibus, nervorum sine sensu jacentium torpor, aut palpitatio sine intermissione vibrantium. Quid capitis vertigines dicam? quid oculorum, auriúmque tormenta, & cerebri æstuantis verminationes, & omnia, per quæ exoneramur, internis ulceribus affecta? Innumerabilia præterea febrium genera, aliarum impetu sævientium, aliarum tenui peste repentium, aliarum cum horrore, & multâ membrorum quassatione venientium? Quid alios referam innumerabiles morbos, supplicia luxuriæ? *a* Alexandrum Macedonem tot itinera, tot prælia, tot hiemes, per quas, victâ temporum, locorúmque difficultate, transierat, tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiserunt, intemperantia bibendi, & ille Herculaneus ac fatalis sciphus *b* condidit. *c* Hunc Athenæo teste, bis exhausit, & concidit; aliquot dies decubuit, & obiit. *d* Augustinus in ebrietatem & ebrios sæpius excandescens: ô ebrietas, ait, nunquid non cuncta membra debilitas, nunquid non mortem acceleras? *e* Et valetudinem

a *Senec. epist. 95. mihi. pag. 599. post med.*

b Der Willkumb hat ihn in Grub bracht. *Bicongius erat*, hält 6. Maß.

c *Sen. epist. 83 & epist. 95.*

d *Athen. l. 1. Dypnosophn. & 12.*

e *August. tom. 10. serm. 31, ad fratres in eremo, mihi pag. 731.*

tudinem & vitam rapit ebrietas. Nec *Fama* parcit, quam inficit & extinguit. Grande-mirum, nemo se contemni patitur, & tamen homine potulento contemptibilior nemo est. Quoties sermones isti obambulant? Bonus homo, vir bonus, bonus dominus, sed cùm ebrius est, stultus, insanus; amator sordidus, obscœnus, prodigus, tyrannus, turpissimus homo est, in quem Plautinum illud ex asse conveniat: Neque perjurior, neque pejor alter usquam est gentium, neque tam luteus, neque tam cœno pollutus, quàm herus meus est. Ita laus omnis periit, quisquis sit. Si de belli duce cetera cordato, & qui sese præclarè gesserit, sit sermo, si ejus encomiis addatur, *Bibit*, jam omnia conciderunt encomia. Si de famulo aulico fiat mentio, dicatúrque sedulus, comis, urbanus, intelligens, doctus: si tamen adjiciatur, *Bibit*, jam elogium omne evanuit; à nemine magni fit, nec à suis dominis, tanquam homo minimè frugi, amatur. Profectò notam nimis luculentam gerit inustam, hac maculâ quisquis affectus est. Lauda, quantum velis, si addis: At bibulus est, jam laudem omnem corrupisti. Homo potulentus & calicum traho, pluribus necessariò vitiis obnoxius. Ebrietas nusquam incedit sola; catervam secum trahit scelesti agminis, quod jam dicemus.

§. III.

V. Vitiorum omnium mater, & caussa Ebrietas. Effatum hoc Augustinus testimo-

 niis

niis clarissimis firmans: Ebrietas, inquit, malorum mater, omnis luxuriæ soror. a Sed non opus hîc testibus; res ipsa loquitur. Annæus, quem dixi, philosophus verissimè pronuntiavit. Omne vitium ebrietas incendit, & detegit. Obstantem malis conatibus verecundiam removet. Plures enim pudore peccandi, quàm bonâ voluntate prohibitis abstinent. Ubi possedit animam nimia vis vini, quidquid mali latebat, emergit. Tunc libidinosus cupiditatibus suis, quantum petierint, sine dilatione permittit, tunc impudicus morbum profitetur ac publicat, tunc petulans non linguam, non manum continet. Crescit insolenti superbia, crudelitas sævo, malignitas livido: omne vitium detegitur & prodit. Cogita quas clades ediderit publica ebrietas. Hæc acerrimas gentes, bellicosásque hostibus tradidit; hæc multorum annorum pertinaci bello defensa mœnia patefecit; hæc invictos acie, mero domuit. Non est animus in suâ potestate, ebrietate devinctus. Quemadmodum musto dolia ipsa rumpuntur, & omne, quod in imo jacet, in summam partem vis caloris ejectat: sic vino exæstuante, quidquid in imo jacet abditum, effertur & prodit in medium. Onerati mero, quemadmodum non continent cibum, vino redundante, ita ne secretum quidem, quod suum aliénumque est, pariter effundunt. Quæ autem gloria est (ô Christiani) multum vini capere?

a *Aug. tom.* 10. *serm.* 33. *ad fratres in eremo, mihi pag.* 731.

re? Cùm penes te palma fuerit, & propinationes tuas ſtrati ſomno ac vomitantes recuſaverint, cùm ſuperſtes toti convivio fueris, cùm omnes viceris virtute magnificâ, & nemo meri tam capax fuerit; vincêris à dolio. M. Antonium, magnum virum, & ingenii nobilis, quæ alia res perdidit, & in exteros mores ac vitia trajecit, quàm ebrietas? Hæc illum res hoſtem reipublicæ, hæc hoſtibus ſuis imparem reddidit, hæc crudelem fecit. Ferè vinolentiam ſequitur crudelitas, violatur enim, exaſperatúrque ſanitas mentis. *a* Ebrietas omnium vitiorum fecunda parens. Hoc ipſum Plinius deplorans: Tanto labore, inquit, & impendio conſtat, quod hominis mentem mutet, ac furorem gignat, millibus ſcelerum huic deditis tantâ dulcedine, ut magna pars non aliud vitæ præmium intelligat. Jam verò quæ vaſa adulteriis celata? tanquam per ſe parum doceat libidines temulentia. Ita vitia ex libidine hauriuntur, atque etiam præmio invitatur ebrietas. Tunc avidi matronam oculi licentur, tunc animi ſecreta proferuntur; alii mortifera loquuntur, rediturâſque per jugulum voces non continent, quàm multis ita interemptis. Sed etſi ſileant hi teſtes, unus Bernardus loco mille teſtium: Ebrietas, inquit, corpus debilitat, animam illaqueat. Ebrietas generat perturbationem mentis, ebrietas auget furorem cordis, ebrietas nutrit flammam fornicationis. Ebrietas inter homicidia, &

a Seneca epiſt. 83.

& adulteria, & fornicationes reputatur, *a*
Interrogârat Christus à malo dæmone infessum: Quod tibi nomen est? Cui promptè dæmon: Legio, inquit, mihi nomen est, quia multi sumus. *b* Idem de se dixerit Ebrietas: Mihi nomen est Legio, innumeros mecum traho comites; omne vitiorum agmen me unam comitatur. Hominem cetera non malum dæmon importunissimis, ut solet, illecebris obtundens: Aut vicini conjugem, ajebat, in tuos amores pertrahe, aut ipsum occide, aut meliuscule bibe, ac vino te ad jucundam ebrietatem merge; nec enim à me quietem impetrabis ullam, dum aliquid horum audeas. Diutissimè restitit illecebroso serpenti religiosus homo. Tandem ebrietati, malo dulci succumbens, & feminam corrupit, & feminæ maritum sustulit, scelerato prorsus compendio. Sed isto magis tragicum è cathedrâ singulari oratione percensuit Augustinus. Atque ut omnes id probè caperent, universum urbis Hipponis populum in concionem ad hoc unum audiendum cogi voluit. Hæc præsul sanctissimus pro suggestu dixit: Ecce Cyrillus civis vester filiũ habebat, ut nostis, unicum, quem perditè diligebat, & idcirco à vitiis minimè coërcebat. Filius hac patris indulgentiâ pessimè usus, ruebat in omne genus scelerum. Jam nota vobis recito. Sed non refert, recentissimè facta publicè narrare non erubesco, ut sit in omnem vitam, quod

a *Bern. l. de modo bene vivendi, ser. 25. mihi pag. 1655.* b *Marci c. 5. v. 9.*

quod vos à vitiis, ab ebrietate absterreat. Ille ipse Cyrilli filius hac ipsâ die de vino ebrius matrem gravidam nequiter oppressit, patrem occidit, unam sororum vitiare voluit, duas mortiferè vulneravit. *a* Hæc ebrietatis pulchra sunt stratagemata. O Ebrietas verè omnium malorum mater!

Hîc quadrigis albis diabolus invehitur, & triumphat, ubi hominem ad crebriorem Ebrietatem tot scelerum epitomen adegerit. Quod Ambrosius sapienter advertens: Diversa, inquit, singulis peccatoribus mala eveniunt, temulentis omnia. *b* Hoc certum: Qui sacrificat Baccho, sacrificat & Veneri: Et quæso, éstne in Orbe, aut fuitne aliquis obnoxius temulentiæ, qui obnoxius non esset luxuriæ? Vinolentia & luxuria pari plerunque passu incedunt, sorores sibi conjunctissimæ. Apertissimè Salomon: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens. *c* Plato epistolâ, quam ad Dionis propinquos dedit: In vitâ parum sobriâ, inquit, nemo unquam sápiens, multò minus moderatus: addo, multò minus castus efficitur. Castus & Ebriosus, niger cygnus, corvus candidus. Idcirco Paulus monitor fidelissimus: Nolite, inquit, inebriari vino, in quo est luxuria. *d* Crapula impudicitiam, sordes, omnis generis spurcitiam secum vehit.

a *Aug. tom.* 10. *serm.* 33. *ad fratres in eremo, mihi pag.* 731.
b *Ambros. l.* 1. *de Isaac & animâ, c.* 5.
c *Prov. c.* 20. *v.* 1. d *Ephes. c.* 5. *v.* 18.

vehit. Quod Hieronymus candidè, ac nervosè adstruens: Ubicunque, ait, saturitas & ebrietas, ibi libido dominatur. Nunquam ego ebrium putabo castum, qui etsi vino consopitus dormiverit, tamen potuit peccare per vinum. Venter mero æstuans despumat in libidinem. Dicat quisque, quod volet, ego loquor conscientiam meam: Scio mihi abstinentiam & nocuisse intermissam, & profuisse repetitam. *a* Heu Lothum, non vicit Sodoma, sed vicerunt vina. Omnia vitia Ebrietas incendit, omnium primò luxuriam; deinde rixas, altercationes, discordias, pugnas, cædes. Hinc Bromio rectè appinguntur cornua. Alciati metrum est:

Tympana non manibus, capiti non cornua desunt.

Quod Salomon luculenter exprimens: Cui væ, inquit, cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine caussâ vulnera? cui suffusio oculorum? Nónne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum, quando flavescit, cùm splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet. *a* Hoc ipsum Augustinus contentissimè crebriùs inculcans: Majora, inquit, pocula providentur, certâ bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. Inde lites & rixæ nascuntur, inde diversis & horrendis

a *Hieron in c. 1. ad Titum v. 7. & epist. 83. ad Oceanum.*

b *Prov. c. 23. v. 39. & seqq.*

rendis saltationibus membra torquentur: inde adulteria & nonnunquam homicidia perpetrantur. Et quoties nimium potum accipiunt, tanquam in paralysin resoluti, suis pedibus ambulare non possunt. Hinc oculorum caligo, vertigo, fatigatio & dolor capitis, suffusio vultûs, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis stupor. In talibus impletur, quod scriptum est: Cui væ, cui iræ, cui rixæ? &c. Nónne his, qui morantur in vino, & eis, qui investigant, ubi potus fiunt, *a* & student calicibus epotandis. *b*

a *Augustini verba.*

b *Aug. tom.* 10. *serm.* 231. *mihi pag.* 176.

§. IV.

VI. Ebrietas vitium est inter omnia omnino vitia periculosissimum. Atque hoc huic uni vitio proprium est, in periculum certum ac inevitabile mortis æternæ conjicere. In aliorum vitiorum usu, cùm mors adest, ingemiscimus, & de noxis dolemus: homo ebrius nec pœnitentiæ, nec sacramentorum capax, nihil ad Deum suspirii mittit, nihil doloris de peccatis concipit. Truncus est, saxum est, rationis jam expers veluti brutum animal est. Quàm autem ista sunt frequentia? Gravedines & distillationes subitę, apoplexia, & nervorum sideratio, lapsus ex equo, aut curru, præcipitium per scalas, repentina vulnera, ænearum fistularum glandes, mors præpropera, subitanea.

Quid

Quid hîc faciat ebrius? Ad Deum se vertat, de noxis doleat, veniam poscat? sui & mentis impos est. Hîc nulli penitus bonæ, seriæque cogitationi locus. Ita ebrietas letale crimen, licet absint alia omnia, hunc hominem tradit morti, mors cacodæmoni æternis ignibus torquendum. Hæc vitæ ratio est. Idcirco Christus toties, tam contentè monet: Videte, vigilate: & orate; nescitis enim, quando tempus sit. Vigilate ergo, nescitis enim, quando Dominus domûs veniat, serò an mediâ nocte, an galli cantu, an manè, ne cùm venerit repentè, inveniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. *a* Quis autem minùs vigilat, quis magis dormit, quis magis veterno impio sepultus quàm ebrius? Periit, & quidem æternùm periit, si repentè veniat Dominus, & inveniat non tantùm dormiẽtem, sed ita mortiferè dormientem, ut excitari non possit ad ullam pœnitentiæ vigiliam. Vitiorum omnium longè periculosissimum Ebrietas. Eam ob caussam excitat & hortatur Petrus: Sobrii estote, & vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens, quem devoret. *b* Ad eandem vigilantiam Paulus severissimis minis excitans: Manifesta sunt, inquit, opera carnis &c. homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. *c*

VII. Deus

a *Marci c. 13. v. 33. & seqq.*

b 1. *Pet. c. 5. v. 8.* c *Galat. c. 5. v. 21.*

VII. Deus etiam in hoc Orbe gravibus suppliciis ebrietatem affecit. Jam olim minatus Isaias: Væ, inquit, qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem; tanquam ad perdenda vina geniti, & tanquam illa effundi non possint, nisi per humanum corpus. Atque utinam, ait Augustinus, potum tantummodo perderent, & non etiam ipsi perirent. Lothus Dei amicissimus ab illecebris Sodomæ invictus, ad incestum geminum ab ebrietate impulsus est. Noëmus post tot centurias annorum ebrius à suómet filio irrisus est. Samson mero gravis, à Dalilâ hostibus est objectus. Temulentus Holofernes non victoriam tantùm & exercitum, sed & caput suum perdidit. Liberi Iob dum poculis, & conviviis vacant, ruinâ domûs sepeliuntur. Herodes vino madens Joanni Baptistæ caput auferri jubet. Purpuratus helluo quotidianis epulis saginatus apud inferos sepultus à Lazaro nec guttulam aquæ impetrat. Ultimus Babyloniorum rex Balthasar, dum convivatur, & mero se onerat, ad parietem manum scribentem cernit, proximâ nocte & regnum & vitam amittit. Ebrius, jam sui compos factus, hæc tria solùm verbula sæpius expendat, *Mane*, dies vitæ tuæ numerati, & decurtati sunt. *Thecel*, appensus es in staterâ, inventus es sobrietatis minus habens. *Phares*, dividetur regnum tuum; corpus toties vino repletum, vermibus; animus in prædam cedet dæmonibus. Ergo, attendite vobis, ne graventur corda

corda veſtra crapulâ & ebrietate. Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt: Sed quid hîc remedii? In verba conferam pauciſſima.

§. V.

1. Fel & acetum in theatro crucis Chriſto propinatum ſæpius expendendum, iis maximè, qui vino ſolent madere. 2. Et quanta innumerabilium hominum, quorum aliquos etiam ipſi novimus, fuit abſtinentia, qui vino ſe nunquam obruerunt. Idem de plurimis aliis affirmare licet: nec iſte, neque hic, nec ille, mero ſe unquam onerat; & ego ſolus homo ſpurcus, vini bibulus, & potator ſim? 3. Quanti ſunt, quibus nec aridus panis in prandium aut cenam eſt? Tu ergo, qui victu uteris tam commodo, datorem agnoſce tuum, & beneficium vertas in injuriam datoris & probrũ. 4. Attende igitur, & vigila, ne per eandem portam diabolus ſub vino irrepat, per quam ingreditur Chriſtus ſub ſacramento. 5. Hæc edendi & bibendi voluptas quantilli ſpatii, ſeu loci & temporis eſt. Locus vix duorum digitorum: Tempus breviſſimum, dum cibus ſcilicet ac potus hæret in faucibus. Hinc iſta qualis qualis voluptas velut ſomnium evaneſcit, & tamen ſui avidos ad Orcum dejicit. Voluptas bonum pecoris, inquit Annæus, cui indulgere, initium omnium malorum eſt. a Chryſoſtomus hominem hujus voluptatis avidum hoc modo interro-

a *Seneca epiſt* 92. *& epiſt.* 110.

interrogat: Nunquid voluptatem quæris amice? hanc à frugalitate parabis. Num sanitatem? etiam hanc inde: num securitatem, & sollicitudinis immunitatem? etiam hanc: num animæ sobrietatem? num alacritatem? ita omnia hîc. In crapulâ autem contraria insuavitas, mala valetudo, infirmitas, illiberalitas, sumptus. Unde igitur ad illam currimus omnes? inquit. Ab infirmitate. Dic enim mihi, quare nocivum ægrotans inquirit, nónne & istuc ipsum signum est ægritudinis? Quare claudus non rectè incedit? istuc ipsum autem nónne ab ignaviâ, & quòd non vult accedere ad medicum? Rerum enim aliæ temporariam voluptatem habent, & perpetuum supplicium: aliæ contra temporarium laborem, & perpetuam fruitioné. Qui igitur sic dissolutus & ignavus, ita ut præsentes delicias præ futuris non contemnat, statim capitur. a Voluptas ergo maxima, voluptatis victoria. 6. Vinolentus inediam, famémque Lazari, sed & sinum Abrahami sæpe cogitet; unà etiam opulenti epulonis hîc lautā mensam, & illic apud inferos æternam abstinentiam cū animo suo expendat. Quid post omnes delicias & voluptates remanet nisi vacua crumena, effætum ac morbidū corpus, imminuta & deturpata fama læsa & desperata conscientia. Hoc autem unum tibi manet, quod tibi subtraxeris. Gulam & ebrietatem vicisse, solatium suavissimū. 7. Sed, inquis, hujus Domini aut fautoris

a *Chrys. tom. 3. in c. 13. Actuum Apostol. hom. 27. mihi pag. 533.*

fautoris magni, aut principis tanti gratiam amitto, nisi bibo, & ultra necessitatem bibo. Solent ebriosi, ait Augustinus; ita se excusare, ut dicant, Persona potens me coëgit, ut ampliùs bibam, & in convivio regis non potui aliud facere. Ad excusandas excusationes ista in peccatis prætendimus. Quid autem hac in re faciendum? continuò subjungens Augustinus. Etiamsi, ait, ad hoc veniretur, ut tibi diceretur, Aut bibas, aut morieris: Melius erat, ut caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur. *a* Imò illa plerunque objiciuntur falsò. Nam illi tales domini, quia prudentes & Christiani, ubi vident virili ac constanti animo potum nimium & ebrietatem repudiari, etiamsi indignationis aliquid ostendant, posteà tamen tacitè admirantur & laudant, & secumipsis non sine profectu reputãt: quantis cum illo egimus, quot illum minis ac terroribus fatigavimus, & tamen à sobrietate abducere nequivimus. Subjungens Augustinus: Nam & Deus, inquit, qui te videt per ejus amorem inebriari non velle, ipse tibi gratiam etiam illorum dabit, qui te, ut amplius biberes, videbantur hortari & cogere. *b*

Hæc à se dicta conceptissimis verbis Augustinus confirmans: Tolerabilius est, inquit, in carne mori, quàm per ebrietatem in animâ interfici. Non sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus, & suus

a *Aug. tom.* 10. *serm.* 232. *de Tempore, mihi pag.* 377. b *Idem loco cit.*

ſuus eſt inimicus. Si & te & alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum. Et ideò ſapienter conſidera, ſi juſtum ſit, ut te à Deo ſepares, dum te ebrioſo conjungis. O infelicitas generis humani, quàm multi inveniuntur, qui ebrioſos & luxurioſos amplius, quàm oportet cogunt bibere, & ante oſtium pauperibus petentibus vel unum calicem diſſimulant dare; nec attendunt, quia illud, quod luxurioſis videntur ingerere, Chriſtus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: Quod feciſtis uni ex minimis meis, mihi feciſtis. Ideò autem tantâ infelicitate ſe inebriant homines, quia putant ebrietatem, aut parvum, aut nullum peccatum eſſe. Sed pro iſtâ ignorantiâ maximè Sacerdotes in die judicii redditùri ſunt rationem, ſi commiſſis ſibi populis, quæ, vel quanta mala de ebrietate naſcuntur, aſſiduè noluerint prædicare. Qui ergo credit ebrietatem eſſe parvum peccatum, ſi ſe non emendaverit, & pro ipsâ ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris & homicidis (*hæc, quæſo, non effluant*) æterna ſine remedio illum pœna cruciabit, ſecundùm illud: Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt. Et ideo definiat ac deliberet unuſquiſque apud ſe, ebrietatem grave eſſe peccatum, & tunc aut nunquam aut difficilè eum ebrietas poterit ſuperare. Et ideo rogo, & per tremendum diem judicii adjuro, ut quantum poteſtis, ebrietatis malum, auxiliante Deo, fugiatis, quia etiamſi reliqua peccata Chriſtiani non

admittant,

admittant, sola eos, si frequens fuerit ebrietas, & emendatio ac pœnitentia non subvenerit, in inferni profunda præcipitat. Luxuriosa res vinum. *a* Chrysostomus dicta omnia velut compendio complexus Ubi ebrietas, inquit, ibi diabolus. *b* Ebrietas malorum omnium mater. Ebriosi regnum Dei non possidebunt.

a *Idem loco cit. & priori serm.* 231.
b *Chrys. hom.* 57. *ad pop.*

CAPUT V.

Tobias senior ob moram filii reducis vehementer anxius.

CUm Tobias junior ob conjugium recèns initum, atque celebratas nuptias, & ob Raguelis preces validissimas aliquantulum moraretur, hinc serius susciperet iter, eámq; ob caussam stato tempore domi non esset, parentes mœsti ac solliciti absentiam filii luctu non levi deplorarunt. Mœrorem Pater non dissimulās. Quare, inquit, moratur filius meus, aut quare detentus est ibi? Putásne Gabelus mortuus est, & nemo reddet illi pecuniam? Cœpit autem contristari nimis, & Anna uxor ejus cum eo; & cœperunt ambo simul flere, eò quòd die statuto minimè reverteretur filius eorum ad eos. *a* Hîc anxia in adversis sollicitudo nonnihil erudienda, mala trepidatio in

a *Tob, c.* 9. *v.* 1. *& seqq.*

in improſperis corrigenda, erigendus animus ad providentiam divinam in omni eventu conſiderandam.

§. I.

Si res ad vivum revocanda, & origo noſtrarum pæne omnium miſeriarum ſcrutanda ſit, eam eſſe comperiemus, quòd divinam providentiam reverà non ſatis capiamus. Hinc vanæ ſollicitudines, vani metus, inanis luctus, & plurima perturbatio. Adverſa graviùs ſentire, nil ex ſe mali. Hoc humanum eſt, quod à nobis alienum non putemus; ſed turbari fluctuare, angi, animi diſcruciari, id verò laudem non habet, hoc denique vitioſum eſt. Iſtius mali origo, divinæ providentiæ eſt ignoratio. Huc igitur & oculos & mentem advertite Chriſtiani, ad divinam providentiam digitum intendo.

Divinæ providentiæ ita omnia ſunt ſubjecta, ut nihil penitus nec minimum quidem ulli hominum evenire poſſit, quod providentia divina non præviderit, aut noluerit, aut malè permiſerit. Invitâ vel neſciente Dei providentiâ neminem vel catellus allatrat, nec muſca tangit, nec culex mordet. Quòd ſi hæc etiam minutiſſima divinæ providentiæ decreto fiant, utique graviora illa, nempe ab homine objurgari, lædi, vulnerari (infinita talia conglomerentur) abſque decreto ejuſdem providentiæ non fient. Nil rerũ uſpiam fit, quòd non ab omni æternitate Deus futurum præviderit, & ita

prout

prout fit, fieri voluerit, unicum si demam peccatum, quod permittit fieri; ipsa permissio in nostrum tendit emolumentum. Melius enim judicavit Deus, Augustino teste, de malis benefacere, quàm mala nulla esse permittere, bene utens bonus malis, & faciens bona de malis, ad faciendos bonos ex malis. *a* Exempli gratiâ: Est, qui me invadat, vituperet, carpat, objurget, laceret verbis mordacissimis. Quid ego hîc faciam? Primum omnium sit, cogitare: Deus, divina providentia hunc hominem in me immisit, hanc plagam Deus, hunc ictum, hoc vulnus tergo meo, & quidem ab æterno, destinavit, *b* voluitque ut me hic homo his modis exagitaret. Atqui, dices, hic homo peccat, dum tale quid patrat. Esto: peccatum Deus non vult, sed permittit, idque in bonum nostrum, atque ita voluntate malâ, voluntate pessimâ velut instrumento utitur ad suos exercendos, ad improbos puniendos & corrigendos. Quâ de re clarissimè Augustinus: Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, inquit, ut miro & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem: quia non fieret, si non sineret; nec utique nolens sinit sed volens, Nec sineret bono fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene. *c*
Hæc

a *Aug. tom. 9. tract. 112. in Ioan c. 18. mihi pag. 217.*

b Den Straich hat er auff mich gemessen.

c *Aug. tom. 3. Enchirid. ad Laurent. c. 100. mihi pag. 82.*

Hæc centies, hæc millies occentanda, quia etiamnum plurimi ea non cupiunt, atque hinc mœrores, perturbationes, angores vani & mali. Nec enim illud Siracidæ perpendunt: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. *a* Ea prorsus mala omnia, quæ nos appellamus mala à Deo sunt, & quidem à volente Deo. Subinde malis alienis moti dicimus: Grande malum hanc domum occupavit: Vir mortuus, inops vidua octo liberos habet, è quibus tres ægrotant, nec totâ domo vel buccea panis reperienda est. Sed & tempus urget mercedes annuas habitationum solvere, *b* nec obolus in arcâ est. Non soluit? in plateas ejicitur omnis supellex. Immites consanguinei juvare nolunt, quia cognatæ paupertatem erubescunt. Hinc istæ lacrymæ. Atqui hæc mala à Deo sunt omnia. Et plerunque hæ tales ærumnæ malè initi matrimonii sunt supplicia. Nam sæpe spreto Deo nubitur; conveniunt ut pecudes, junguntur nuptiis ante nuptias. Non claudo pede sequitur pœna divinæ legis contemptores. Subinde tamen etiam ejusmodi mala experimentum sunt pauperis ac probi hominis, cujus promerita mirificè augent. Quod de malis illis affirmavi, de malis omnibus, quæ in Orbe sunt, affirmo. A Deo mala omnia *c* proveniunt, solum demo peccatum. Ita

a *Eccli. c. 11. v. 14*

b Der Haußzins ist vor der Thür.

c *Pœnæ scilicet, quod in Heliotropio fusiùs explicatur.*

Deus vult, ut iste sit opulentus, hic egenus; iste sanus, ille ægrotus; hic honoratus, iste abjectus; ita in omnibus sentiendum. Hæc Dei providentia ante oculos assiduè obversetur.

Ad rem instruens Paulus: Nihil sollicitì sitis, ait, sed in omni oratione, & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Atqui, ut dictum, hæc ab æterno Deus novit, Nihilominus *innotescant*. Hîc diversa quatuor edocemur. 1. Oratio, est animi ad Deum eleuatio, quo quidem modo ad Deum accedimus. 2. Petitio est, quâ victum, valetudinem, sapientiam, alias à Deo virtutes poscimus. 3. Gratiarum actio est, quâ nos Deo memores & gratos sistimus ob accepta ab eo beneficia, quæ una res nostras preces plurimùm commendat. 4. Obsecratio est, quâ precibus nostris vim & pondus ad impetrandum addimus, quod ipsa Dei bonitas est. & promeritorum filii thesaurus infinitus. Hinc preces ita concipimus: Domine JESU, per nativitatem tuam, per baptismum & sanctum jejunium tuum, per crucem & passionem tuam libera nos. Sed quomodo hæc Deo jam omnia scienti *innotescant*? Vult Paulus. 1. Ut Angeli etiam, quid petamus, sciant. 2. Assiduitatem & vigilantiam orationis extimulat. 3. Ut caussas physicas ad æternam veritatem referamus. Hoc explicans Augustinus: Dicuntur Angeli, ait orationes, & vota nostra offerre Deo, non quia Deum doceant, qui omnia, antequam

antequam fiunt, ſicut & poſteà facta ſunt, novit: ſed quia ejus voluntatem ſuper his conſulant, & quod jubente Deo completum eſſe cognoverint, hoc nobis evidenter, vel latenter reportent. Unde Angelus hominibus ait: Cùm oraſtis, orationē veſtram obtuli Deo. Similiter & nos cū oramus non Deum docemus, quaſi neſciat, quid velimus & quo indigeamus, ſed neceſſe habet rationalis creatura temporales cauſſas ad æternam veritatem referre, ſive petendo, quid erga ſe fiat, ſive conſulendo, quid fiat. a Hoc pectori altiſſimè infigendum: *Neceſſe habet rationalis creatura temporales cauſſas ad æternam veritatem referre.* Hoc igitur age, mi homo, & Auguſtini monitu. Temporales cauſſas ad æternam veritatem refer. Deo te ſiſte, & dic: Scio Domine, ſcio paupertatem, injurias, morbos, & quidquid eſt horum malorum, à tuâ Providentiâ & Voluntate provenire. Scio & agnoſco, ſed in his, ſi fieri poteſt, levamen peto. Hoc reverà eſt cauſſas temporales ad æternam veritatem referre. Ita innoteſcunt apud Deum petitiones noſtræ. Subſidii hujus ignorātia humanas omnes miſerias incredibiliter exaſperat. Rem exemplo monſtramus.

a *Aug. tom. 9. l. de diligendo Deo, c. 3. mihi pag. 367. Illa tamen ab Auguſtini ſtylo diſcrepant.*

§. II.

Alaricus Gothorum rex Anno Chriſtiano quadringenteſimo nono, cum exercitu

Romam movit expilaturus Urbem & everſurus, quod Socrates & Sozemenus me docent. *a* Vir ſanctus magni animi, profeſſione monachus regem adiit & rogavit, parceret urbi & humano ſanguini, mala inde ingentia oritura. Cui Alaricus rex, ſe pænè invitum expeditionem hanc ſuſcepiſſe. Sed eſſe monitorem latentem, qui animum cunctantem urgeat, ac ſi quotidie hæc auribus ingerat: Iter capeſſito, Romam vaſtato. Tantæ urbis everſio, malum ingens, malum maximum, ſed hoc Deus voluit, quia voluit his bellorum flammis punire ſontes ac purgare. Nihilominus è tantis malis plurimum eliquavit boni, velut pharmacopola è floribus pretioſum liquorem. Inter bona everſæ urbis numero Auguſtini duos libros de Civitate Dei, grande opus, multóque nobiliſſimum, quod pro ſuo agnoſcit ſanctiſſimus ſcriptor & fatetur ſcribendi cauſſam fuiſſe everſionem Romæ ſub Alarico. Atqui hoc unicum eſt è multis bonis tam miſerandæ vaſtationis. Quòd ſi nihil aliud boni everſam Romam ſit ſecutum, nihilominus quæſtio planè ſit, an Reipublicæ Chriſtianæ non magis expediat, hoc Auguſtini divino ſcripto jam poſſe frui, quàm urbem eo tempore non expilari.

Superiores annos in memoriam revocemus. Ab anno milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo ſecundo ad trigeſimum quintum, Deus bone, quale triennium fuit, quo Germania

a *Socrates l. 7. hiſt. Eccleſ. c. 10. Sozomenus l. 9. c. 6.*

mania pæne omnis in cadaver & miserabile bustum extabuit. Sentimus etiamnum flammas, & ustulationes bellicas, sed utique ex his incendiis Deus plurimum boni collegit, quod supremo die cominus & luculentè spectaturi sumus. Quemadmodum verò Deus, cum urbe totâ, cum provinciâ, cum regno, ita prorsus cum quovis homine agit, & sicut mala urbis, provinciæ, regni, universi Orbis, ita mala cujusvis hominis universa à Deo, à divinâ Providentiâ, & Voluntate proveniunt, quæ illa ipsa mala ad unguiculum, ad drachmæ partem minimam, ad granum *a* dimensa, in hunc ipsum hominem, bono ejus, destinatissimè & ex decreto æterno immittit. Idcirco Paulus: Nihil, ait, solliciti sitis: hęc vos non turbent, supra vos curat providentissimus Deus, & vestra vobis mala in vestrum usum attemperat. Vos caussas physicas ad æternam veritatem referte.

Atque hæc, quæ audimus, quæ legimus, quæ Christiana religio docet, non nictante oculo consideranda, sed eo mentis ardore, ac si præsentem cerneremus Christum Dominum, qui suâ nobis manu amariorem calicem propinet, ac dicat: Sume fili, sume filia, & honori meo, propter me hos amarores exhauri; erunt saluti. At nos homunciones queruli & in perniciem nostram stolidè cati nostras hîc consideratiunculas opponimus & vociferamur: Quomodo homo

 ille

a Beym Quintlin / beym Pfefferkörnlin / wie in der Apoteck / außgemessen.

ille fanctulus hoc in me audet; non fibi religioni ducit, tam iniquè mecum agere? mea mihi tam dolosâ vi eripere? tantis me incommodis afficere? fas omne temerario infultu proterere? Num hoc æquum & juftum? quid à me unquam mali paffus eft? Quid, obfecro, argutamur miferi? æquum an iniquum, juftum an injuftum fit, priores læferimus, an lædamur primi. Ad rem non faciunt hæ quæftiunculæ. Hoc quęramus, quid pati nos velit Deus. Si mutare, aut mitigare non poffimus, quo premimur, malum, divinam Providentiam & Voluntatem venerabundi agnofcamus; feramus, quod ferre nos vult Deus; exhauriamus, quem propinavit pater, amarum calicem; mala, quæ nos urgent, toleremus fine hæfitatione, fine murmure, fine querimoniis, fine perturbatione, in unam Dei voluntatem animo intentiffimi. Ita cauffas temporales phyficas ad æternam voluntatem referamus.

§. III.

E Chryfoftomo quærebant auditores Conftantinopoli: Cur permififfet Deus, ab homicidâ fceleftiffimo Herode tot millia infantum jugulari. Etfi enim, ajebant, ille egit injuftè, cur tamen Deus ifta permifit? Ad ea Chryfoftomus: Quid igitur, inquit, ad hujufmodi objecta refpondeam? Illud profectò, quod femper, & in ecclefiâ, & in domo, & in publico, & omnino ubique inculcare non defino, quódque à vobis

summâ cum diligentiâ cupio servari. Stat enim certa illa, fixaque regula, & una contra omnes hujuscemodi aptissima ac validissima quæstiones. Quænam igitur hæc regula est, quæve ratio? *Quòd videlicet, qui lædere velint, multi sint; qui verò ab alio lædatur, omnino nullus.* Et ne in longum vos sententiæ hujus conturbet ambiguum, rem absolvam. Quidquid illud à quolibet hominum passi fuerimus injustè: aut remissione peccatorum Deus, aut amplioris mercedis retributione compensat. a Exemplis dicta consignemus. Servorum aliquis suo Domino septingentos florenos debet, quos tamen reddere non potest, variè impeditus: nam quędam illi erepta sunt furto, quædam malis artibus & fallaciis adempta; deinde multam satis pecuniam à suis debitoribus habet exigendam, sed nullus ei vel obolum reddit. Hinc servus ille ad suum sese Dominum vertens: Here, ait, paratissimus sum, omne æs alienum, quo apud te laboro, exactissimè vel ad teruncium dissolvere, & illos septingentos florenos vel hac ipsâ luce reddere. Sed ab aliis ita mecum agitur; mei debitores multa satis apud me nomina contraxerunt, nulla expediunt, isti & isti, & illi, quod meum est, vi etiam eripiunt. Here adjuva. Herus debitores sui famuli & raptores facillimè coërcere, & ad nomina expungenda posset adigere. Verùm hoc agamus, inquit, versuram faciamus, &

 æquemus

a *Chrys. tom. 8. hom. 9. in c. 2. Matth. mihi pag. 70.*

æquemus rationes; *a* ego tibi florenos septingentos, tu creditas minores pecunias tuis debitoribus condona. Quid obsecro, & à quibus huic servo nocitum est? Pari modo viri pauperis tugurium ab hoste incenditur. Tota hęc moles ducentis, ad summum trecentis sterit florenis. Vir iste pauper inflammatâ ædiculâ profugus mendicat, & florenos colligit quingentos reparandæ domui largam prorsus collationem. Quis hostium huic viro nocuit? Profuit ad lucrum.

Ita igitur ratiocinemur, quidquid denique injuriarum ab aliis patiamur. Aut nostra nobis in Deum delicta condonantur; aut si ea non sint tanta (quod longè rarissimum) copiosior in cælo merces ob illatas & patienter toleratas injurias reddetur. Hoc nobile compendium non ignorans David: Respice, inquit, inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me: Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte universa delicta mea. *b* Mi Domine, par sit calculorum ratio: Tu mihi, ego meis hostibus dabo veniam.

Ergo erigamus oculos ad divinam Providentiam, quæ omne malum, omnémque peccati pœnam & supplicium destinatione certissimâ

a Wir wöllen Schulden mit Schulden bezahlen. Alles / was du mir schuldig / laß ich abgehn / wann du von deinen Glaubigern nichts mehr fordern wilt.

b *Ps.* 24. *v.* 18. *&* 19.

certiſſimâ in nos immittit, ſed ideò, ut vel contractas à nobis noxas condonet, vel injurias æquanimiter toleratas, aliáve mala patienter accepta in ſublimi regno remuneret. Reverà quiſquis hoc probè capit, in adverſis omnibus, in ærumnis maximis eſt erectiſſimus. Obfirmat animum, quem cum Deo jungit. Ruat jam cælum, collabatur Orbis, ſtabit erectus, qui divinam ſibi Providentiam poſuerit firmamentum.

CAPVT VI.

Tobias junior Raguelis ſoceri facultatibus & obſequiis ditatus.

VOluiſſet quidem Raguel generum ſuum diutius in ſuis ædibus retinere, viri præſentiâ mirificè delectatus. Impetrandæ huic moræ pollicebatur certum ad parentes nuntium ablegare, qui cunctationis cauſſas exponeret. At verò Tobias ſuaviter obluctatus: Ego novi, ait, quia pater meus & mater mea modò dies computant, & cruciatur ſpiritus eorum in ipſis; Cúmq; verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille eum nullâ ratione vellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partem omnis ſubſtantiæ ſuæ, in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in vaccis, & in pecuniâ multâ & ſalvum atque gaudentem dimiſit eum à ſe, dicens: Angelus Domini ſanctus ſit in itinere veſtro, perducátque vos inco-

lumes, & inveniatis omnia rectè circa parẽtes vestros, & videant oculi mei filios vestros, priusquã moriar. a Vir fuerit sanè honestus, & animi liberalis ac sinceri Raguel, qui cum genero suo tam non parcâ manu, sed prælargè ac munificè & quidẽ ex æquo sua diviserit. Beneficus & liberalis animus divinæ bonitatis nobilissimũ simulacrum. Hîc explicandum, quàm obligati simus ut alter alteri adjutorem se præbeat, præsidium ferat, opem porrigat consiliis, manu, obsequiis, pecuniis, patrociniis, quibuscunque demum poterit modis. Alter in alterius bonum nati sumus. Hoc exponemus.

a *Tob. c. 10. v. 9. & seqq.*

§. I.

I. Homo facilè obsequiosus & in alios benignus pulcherrima Numinis est effigies; Deo assimilatur. Eleganti dictionis nervo Gregorius Nazianzenus: Nihil, inquit, tam divinum habet homo, quàm de aliis bene mereri. Et scimus neminem sibi nasci, neque nos nobis tantùm vivere. Idcirco Christus toties Patrem divinum monstrans: Estote ergo vos, inquit, perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. a Liberalissima patris vestri natura vobis est æmulanda; omnibus benefacit, ipsis etiam hostibus. Suum solem astrorum regem nemini negat; summè misericors & liberalissimus in omnes. Eam etiam ob caussam Paulus:

a *Matth. c. 5. v. 48.*

lus: Nemo, inquit, quod suum est, quærat, sed quod alterius. *a* Cùm verò istud minimè quotidiani usûs esse comperisset: Omnes, inquit, quæ sua sunt, quærunt. *b* Suum quisque commodum, suam crumenam, suum attendit quæstum, quisque suis adest rebus, nemo alienis. Atqui hoc patrissare non est; Hoc à patris virtute turpiter est deflectere; ita degeneres filii à parentis ingenio fœdùm declinant. Verus Dei filius imago patris cupit omnibus benefacere. Indoles Boni est se diffundere, ac communicare. *c*

II. Angeli hac in re nobis exemplo sunt, qui licet longè nobilioris sint prosapiæ, quàm nos, nihilominus obsequiis omnium nostrum apparent; serviunt & ministrant nobis. Nónne enim omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi? *d* Non illis vile nimis est, sensili luto sua officia consecrare; non dedignantur nostris crepundiis pervigiles interesse, cùm tamen inde nec minimum quid commodi, vel voluptatis hauriant. Una atque unica Dei Voluntas eos ad ista ducit servitia. Quia sic visum Deo, ideò res nostras vigilantissimè curant. Hæc ipsa, quam explicamus, historia omni admiratione dignissima. Raphaël Angelus, unus ex septem, qui adstant ante Dominum, *e* è primis cæli princeps, sex heb-

a 1. *Cor. c.* 10. *v.* 24.
b *Philip. c.* 2. *v.* 21.
c *Bonum sui communicativum, parœmia notissima.* d *Hebr. c.* 1. *v.* 14.
e *Tob. c.* 1. *v.* 15.

hebdomadibus bajulum & mercenarium agit, iter facit, jumentorũ curam gerit, inter servos & mercenarias operas se numerari non refugit, humano ritu comedit, bibit, huc illuc Tobiâ etiam absente, mitti se sinit, Tobiam suum Dominum agnoscit, ad nutum obedit. Verbo; exactissimè servit, Angeli profectò non quærunt, quæ sua sunt, nostris commodis non suis inserviunt. Siracides divinæ bonitatis æmulator: Respicite, inquit, quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam *a* Eadem de se genii cælestes dixerint: Non tantùm non solis nobis, sed nec nobis quidem laboramus, universus labor noster saluti, & bono hominum subservit. O homines non placet imitari exempla tam illustria, tam vicina, tam vobis fructuosa?

III. Raguel vir fidus, liberalis, obsequiosus, æqui amantissimus fuerit necesse est, qui Tobiæ tradidit dimidiam partem omnis substantiæ suæ; nam præter mancipia & jumenta, grandem pecuniæ acervum in manus consignavit. Id pæne inauditum est, socerum universas opes suas in partes geminas ad æquam bilancem dividere, sibi unam, genero assignare alteram. Quàm non suo solùm quęstui vigilavit Raguel? quàm istud pacifici nihil habuit iniqui? Admiranda hîc liberalitas, & ingens benefaciendi studium. Tradidit ei dimidiam partem omnis substantiæ suæ, idque sine dilatione, statim, monetam præsentem, ceteráque omnia in manus

a *Eccli c.* 33. *v.* 18.

manus consignando. Quod verbis iteratis sacer historicus exprimens: De omnibus, inquit, quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit hanc scripturam, ut pars dimidia, quæ supererat, post obitum eorum, Tobiæ dominio devenirent. *a* Non quæsivit Raguel, quod suum erat, non sibi soli laboravit. Ut alter alteri prosimus, nati sumus. Quod Annæus præclarissimè confirmans: Quantulum est, inquit, ei non nocere, cui debeas prodesse? Magna scilicet laus est, si homo mansuetus homini est. Præcipiemus ut naufrago manum porrigat, erranti viam monstret, cum esuriente panem suum dividat? Quando omnia, quæ præstanda sunt, ac vitanda, dicam, cùm possim breviter hanc formulam humani officii tradere? Omne hoc, quod vides, quo divina, atque humana conclusa sunt, unum est; membra sumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit, cùm ex iisdem, & in eadem gigneret. Hæc nobis amorem indidit mutuum, & sociabiles fecit: illa æquum justúmque composuit: ex illius constitutione miserius est nocere, quàm lædi, & illius imperio paratæ sunt ad juvandum manus. Iste versus, & in pectore & in ore sit.

Homo sum, humani nihil à me alienum puto.

Habeamus in commune, quod nati sumus. Societas nostra lapidum fornicationi simillima est: quæ casura, nisi invicem obstarent, hoc ipso sustinetur. *b*

IV. Hæc

a *Tob. c. 8. v. 24.*
b *Seneca epist. 95. mihi pag. 598.*

IV. Hæc Dei per Orbem conſtitutio, hoc decretum eſt, ut alter alteri ſuccurrat, & adjumentum ferat: eam etiam ob cauſſam uni non conceſſit omnia, nec enim omnes omnia poſſumus, ut alter alterius indigeat, uti provinciæ ac regna ſubſidiis ſervantur mutuis, prout diverſa cælo dona defluunt. Huic Deus provinciæ ſingulariter præ cæteris frumentum, vinum illi, pecus iſti, lanam & pannos alteri, huic fructus arborum, ilii theſauros montium metalla, iſti divitias hortorum aromata conceſſit, ut altera provinciæ alteri opem tendat, ab alterâ petat, quod ſibi deeſt. Eâdem hac lege ſocietatem humanam optimus pater voluit coaleſcere. Hinc uni robur corporis & vires, alteri potentiam & imperium, illi ſapientiam & ingenium, iſti facultates & aurum, alii ſcientias & artes contulit. Diviſiones gratiarum ſunt: diviſiones miniſtrationum ſunt: diviſiones operationum ſunt. *a* His utendum non arbitrio & libitu noſtro, ſed Eccleſiæ ac Reipublicæ bono. Nemo ſibi naſcitur. Hinc ille vecors & nihili homo non objurgatus tantùm graviſſimè, ſed & multatus eſt, qui acceptum à ſuo Domino talentum argenti defodit humi. Cúmque pecunia commiſſa, unà cum ejus lucro repeteretur, pigerrimus nebulo ore promptior, quàm manu: Scio, ajebat, quia homo durus es, metis ubi non ſeminaſti, & congregas, ubi non ſparſiſti, timens abii, & abſcondi talentum tuum in terrâ: ecce habes,

a I. *Cor. c.* 12. *v.* 4. *& ſeqq.*

habes, quod tuum eſt. Cui dominus: Nimirum hæc ſciebas, inquit, ſerve male & piger, meámque parſimoniam metuebas, quomodo igitur tam temerarius & nequam eſſe poteras, ut pecuniam meam otioſam, numos ſepelires vacuos, unde jam ad me nec minimum lucelli, nec aſſis quadrans redit. Nec mihi, nec tibi, ſed nec ulli alteri quidquam profuiſti. Ergo, heus famuli, tollite ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta. Et inutilem ſervum ejicite in tenebras exteriores. a Cuique ſua ſunt talenta; Argentum & aurum mutuum omnes ab illo divite domino accepimus, modò illud occupemus, exerceamus, fenori locemus. Poſſemus mutuam dare operam, & commodare manum, ſi vellemus, plurimis occaſiones quotidianæ non deſunt, officiis & ſervitiis, præſidiis & auxiliis alios juvandi. Sed plerunque nemo domi eſt, cùm auxilium ſubminiſtrandum eſt. Nos nobiſ-ipſis naſcimur. Socordia, tædium, ſomnolentia, ſubinde & avaritia vincunt, & omne mutuæ opis officium tollunt. Hoc aliud non eſt, quàm divinam ordinationem omnem eliminare, ſuis ſibi vivere legibus, ſuo ſolùm marſupio, ſuis commodis ſtudere, ſibi uni & ſoli prodeſſe velle. De his ſeveriſſima exigetur ratio: ſervus inutilis, qui pecuniam commiſſam non occuparit, in exteriores tenebras ejicietur.

V. Proborum hominum exemplis ad alternas operas & obſequia mutua provocamur,

a *Matth. c. 25. v. 26. & seqq.*

camur. Quantas Moſes, quod Ambroſius dilaudat, à populo illatas abſorbebat contumelias, & cùm Dominus inſolentes vindicare vellet, ſe tamen pro populo offerebat frequenter, ut indignationi divinæ plebem ſubduceret. Quàm miti ſermone poſt injurias appellabat populum, conſolabatur in laboribus, delinibat oraculis, fovebat operibus. *a* Vir mitiſſimus, omnium obſequiis erat intentus. Eandem laudem Moſi tribuens Chryſoſtomus: Moſes, inquit, multa & magna operatus eſt miracula, ſed nullum tam magnum eum fecit, ut beata illa vox, quam ad Deum habuit, cùm inquit, Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo. *b*

Rex David ante regnum, eodem Ambroſio teſte, ſe pro omnibus offerebat, ſuam cum omnibus æquabat militiam, partiebatur laborem. Non ſuam, ſed Dei gloriam affectabat, non tam præeſſe, quàm prodeſſe cupiebat. Paſcebat oves, non ut ſuas, ſed ut ſui domini, non ut herus, ſed ut ſervus à domino, in omnium obſequia conſtitutus. Zabulon & Nephtali ſummis præconiis efferuntur, quòd, cùm indiceretur bellum per prophetidem Deboram contra ducem Siſaram, illi relictis oppidis, in quibus quietos agebant annos, relictis domo & liberis, poſtpoſitis vitæ commodis ad ſubſidium Reipublicæ ultro ſe morti obtulerint.

a *Ambroſ. tom. 5 l. 2. offic. c. 7. m. pag. 476.*
b *Chryſ. tom. 4. hom. 25. in 1. Cor. c. 11. mihi pag. 452.*

rint. a Eandem ardui obsequii laudem sibi vindicans Paulus: Græcis ac barbaris, inquit, sapientibus & insipientibus debitor sum. b Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem. Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer: Iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem: iis, qui sine lege erant, tanquam sine lege esse, ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem, omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. c Hęc autem Paulus, non mentiendo, sed compatiendo, non simulantis astu, sed commiserantis affectu dixit. Hæc, inquit Augustinus, dicuntur compassione misericordiæ, non simulatione fallaciæ. Fit enim tanquam ægrotus, qui ministrat ægroto, non cùm febres habere mentitur, sed cùm animo condolentis cogitat, quemadmodum sibi ministrari vellet, si ipse ægrotaret. c Ergo Paulus omnium servus, omnium ultro debitor, officii erga omnes & obsequii plenissimus.

VI. Atque hoc summi est promeriti, sua in omnes, quantum quidem fieri potest, obsequia dispensare, omnibus velle bene ac cupere, auxilium omnibus, quà licuerit, subministrare. Hoc indolis est divinæ, hoc Deum est ęmulari. Hoc actiones omnes alias

a *Iud. c. 5. v. 18.* b *Rom. c. 1. v. 14.*
c *1. Cor. c. 9. v. 19. & seqq.*
d *Aug. tom. 2. epist. 2. mihi pag. 16.*

alias cum pietate susceptas multùm superat. Quod Chrysostomus luculentè docens: Hæc, inquit, perfectæ Christianæ religionis regula est, hic certissimus terminus, hoc supremum cacumen, quæ communem omnium comprehēdant utilitatem. Nihil enim adeò potest nos Christi imitatores efficere, ut erga proximum cura (observemus, obsecro, has oris aurei voces). Pergit Chrysostomus: Licet jejunando, ait, & humi dormiendo corpus maceraveris, nullam autem proximi curam habueris, nihil egregium feceris, sed adhuc longè ab hujusmodi abfueris imitatione. Tu igitur, mi frater, quamvis fame conficiaris, quamvis humi jaceas, quamvis cinerem comedas, quamvis semper lacrymis madeas, sed nihil cuiquam proficias, nihil magnum facis. *a* Ita locupletissimo teste Chrysostomo precatiunculis, atque peregrinatiunculis, & nescio quibus devotiunculis aliis omnibus longè anteponenda proximi cura. Nihil agis, si hoc non agis, & tam aliorum studes commodis quàm tuis. Asperrima cilicia, rigidissima lectisternia, triduana jejunia, jugiter fluentes lacrymas, prolixas & frequentes vigilias tanti Deus non æstimat, quanti obsequia, quæ alteri ab altero mente sincerâ deferuntur. Hinc illa toties à Paulo inculcata: Omnia vestra in charitate fiant. *b* Super omnia autem, charitatem habete. *c* Finis

a *Chrysost. tom.* 4. *hom.* 25. *in* 1. *Cor.* 11. *mihi pag.* 451. b 1. *Cor. c.* 16. *v.* 14.
c *Coloss. c.* 13. *v.* 14.

nis præcepti est charitas. a Sed eam commendat charitatem Paulus, quæ proficiscitur de corde puro, & conscientiâ bonâ, & fide non fictâ. b.

Est quædam aulæ charitatis minimè laudanda: Quotidianum est, ut subsidium aliquis & patrocinium petat à Domino è palatinâ familiâ. At verò aulicus, qui rógatur, effugii urbani jam gnarus suavissimè illum à se ablegans: Hoc, inquit, age amicorum optime, & Dominum illum, quem monstro, accede; certa tibi ab illo salus est. Accedit. At iste alter iisdem artibus hunc supplicem à se dimittens: Si quid impetratum cupis, ait, istum, quem dico, Dominum adi; in ipsius manu est te tui voti compotem fieri. Paret, & tertium adit, eadémque rogat. Sed tertius easdem strophas callens hominem oratione melleâ priùs delibutum humanissimè amandans: Ego, inquit, non leviter te juvero, si monstrem cujus genua oporteat incerare. Illum è palatinis officiis virum nosti? Novi, ait supplex. Ergo hunc ipsum conveni, & tuam illi caussam expone. Consilii te mei non pœnitebit; quod cupis, impetratum auferes. Ita itur ad quartum. Hic ejusdem farinæ ac simulationis, jam eminus odoratur hominem ductari verbis; igitur ore, quàm maximè composito: Quin tu meo pares consilio, inquit, & itionem non differes. Si tua tibi caussa cordi est, dominum illum in illísce ædibus habi-

a 1. *Timoth. cap.* 1. *vers.* 5.
b *Ibidem.*

habitantem saluta, & succinctè, quid velis, explica; patronum senties quem optas. Ita infelix irrito, inani, casso itu *a* mittitur ad quintum. Ita quintus ad sextum, alii ad alios verbis à se blandissimis amittunt. Omnes rogantur; nemo juvat. Cujusvis aulicum artificium est, negotio illi civiliter se subducere, & à se in alios atque alios, quod ingratum, vafrè, sed humaniter amoliri. *b* O viri, hæc charitas non est de corde puro, nec de conscientiâ bonâ, sed de fide fictâ. Ita Pilatus Christum vinctum misit ad Herodem Herodes denuò ad Pilatum. Hîc cujusvis est cogitare: Tibi derelictus est pauper (Tibi, Tibi, non aliis) orphano tu eris adjutor. *c*

VII. Hortatur & jubet Salomon: Deriventur fontes tui foràs, & in plateis aquas tuas divide. *d* Non te unum, sed & alios attende; non tuos solùm loculos, sed & aliorum dignos cense, qui augmentum capiant. Ne, quæso, tibi tam benignus, aliis tam iniquus; ne in alios tam illiberalis, tam largus, in teipsum sis; ne, obsecro, tuis omnia commodis metiaris. Foràs deriva fontes tuos, foràs, ut & alii ex illis hauriant. Quot tibi vis fieri ab aliis; hoc tu aliis facito. Vis alios in te benignos, faciles, promptos, obsequibiles,

a Man schickt jhn vmb die Holtzscheer/ vnd inAprilen; mueß etlich Narrengäng thuen.
b Fein hüpschlich den Kopff auß der Schlingen ziehen.
c *Ps.* 9, *v.* 34. d *Prov. c.* 5. *v.* 16.

ſequibiles, parati eſſe auxilii? & tu talis in alios eſto. Reverà hac unâ in re ſæpius graviſſimè delinquimus, cùm adeò reſtricti, difficiles, cunctabundi, inofficioſi, adjumenti tam parci, & lenti ſumus. Jure meritiſſimo permittit Deus, ut tandem & ipſi hæreamus in luto, & nemo ſit, qui manum porrigat, qui extrahere velit, qui ſuppetias ferat. Hîc illud rectè occinitur: Recordare fili, quod idem aliis feceris. Subinde charitas, ſubinde ipſa etiam juſtitia nos obligat ſubſidio venire; non rarò neutrum curamus. Talentis à Deo conceſſis non caremus, intelligentiâ, auctoritate, ſcientiâ, opibus pollemus, & non juvamus cùm poſtulat opportunitas. Solent nonnunquam ruſticorum avariſſimi cùm multi peregrinorum tranſeunt, fontes occludere, & publici usûs elementum negare, qui cupit aquam, porrigat pecuniam; nemo bibit, qui potum non emit; digniſſimi prorſus hi barbari, qui ſiti moriantur. Ita nos quandoque agimus inter nos, opellas mutuas, vel leviter moleſtas abnuimus: qui poſcit, obſequium emat; qui gratis gratificetur gratiam, nemo eſt. Tinnulæ rationes plurimum habent virium ad perſuadendum. *a* Non eſt indolis divinæ nemini precariò auxiliari velle. Idem Dominus omnium, dives in omnes. *b* Dives tantum? Liberaliſſimus in omnes. Hoc patris divini mores ſapit, operam,

a Die Wort Lappenthaler klappen/ Ducaten seynd die kräfftigiste Redner.
b *Rom. c. 10. v. 12.*

operam, manúmque omnibus, quibuſcunque demum licuerit, commodare. Hoc priſci, hoc & veri noſtri Salomonis præceptio eſt: Deriva fontes tuos foras. Benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa, & eritis filii altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. *a* Eſtote ergo invicem benigni. *b*

a *Luc. c. 6. v. 35.*

b *Epheſ. c. 4. v. 32.*

CAPVT VII.

Tobias ſenior mœroris nimii præclarus medicus.

TObias pater principiò quidem, ob filii moras in itinere, non leviter ſollicitus & mœſtus; ſed ubi rem perquiſitiùs examinavit, recepit in mœrore animos, & uxorem etiam ſolatus eſt. Venia ſeni optimo danda, ut patri filium valde amanti. Res eſt ſolliciti plena timoris amor. *a* Quod in Tobiæ matre clariſſimum. Flebat illa irremediabilibus lacrymis atque dicebat: Heu, heu me, fili mi, ut quid te miſimus peregrinari, lumen oculorum noſtrorum, baculum ſenectutis noſtræ, ſolatium vitæ noſtræ? ſpem poſteritatis noſtræ? Omnia ſimul in te uno habentes, te non debuimus dimittere ire à nobis. Cui dicebat Tobias: Tace, & noli turbari; ſanus eſt filius noſter;

a *Ovid. in epiſt. Penelopeſ.*

noster; satis fidelis est vir ille, cum quo misimus eum. Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circumspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem. Quantò majus desiderium præsentem cernere, tantò gravior erat luctus absentem non redire. Hinc mœror impatiens solatii. Hunc pæne nimium animi dolorem verbis suaviter castigans Tobias: Tace, ait, & noli turbari. Salubertimũ & duplex doloris remedium; *Tacere*, & *non Turbari*. Hîc duo nobis explicanda. Primum, in omni perturbatione, irâ, & tetriore affectu, maximè cùm quis ab alio læditur, optimum esse atque utilissimum, silere. Alterum, quàm eximiæ ac conducibilis sit artis necessitatem vertere in rationem. *a* Gemina hęc præceptio capite hoc expendenda.

a Auß der Noth ein Tugendt machen.

§. I.

Prima præceptio. In omni turbamento, ægritudine, ac commotione animi, præsertim cùm vulneris aliquid ab ore maledico inflictum est, homo conturbatus aut lęsus digitum imponat ori, & ipsi sibi dicat: Sile, sile, impetum contine, alioquin à teipso gravissimè læderis. Exemplum regis Davidis æmulare, qui de seipso: Turbatus sum, inquit, & non sum locutus. *a* Lex sapienti certa sit: Turbor, ergo non loquar. Si verbis ha-

a *Psal. 76. v. 5.*

habenas laxem præſentiſſima eſt noxa. Tacere ſumma aliquando eſt ſapientia. Aut, quod Ennodio placet, aliquando pro facundiâ ſilentium eſt. *a* Silentio peccata linguæ excluſeris. Si vinum caupo cellæ mandet hodie cras ſtatim publico vendat, rem utique inſulſam fecerit, & artis cauponariæ imperitiſſimus habebitur. Vinum adhuc turbidum terret bibentem. Ergo aliquot dies concedat vino, dum ſubſidat, & ſuum recipiat colorem: ita cùm vehementior affectus, ſive iracundiæ, ſeu impatientiæ occupavit animum, ori ſilentium imperandum, cohibenda lingua, ne voces ejiciat plurimum nocituras. Nam ſi mentis ſaniſſimæ homo locuturus bis térve conſideret, priuſquam loquatur; Bernardi ſuaſu: Antequam verba proferas, bis ad limam, quàm ad linguam veniant; Multò magis id faciat homo iratus aut aliter turbatus, qui ſalubria toto animo cogitare non poteſt, eo námque tempore nec ſuus eſt, nec domi ſuæ eſt; immoderatior eum affectus hac illac rapit. Igitur, quod proximum, & ſecuriſſimum eſt, taceat. Semper tacere præſtat, quàm loqui indecentia. Loqueris tali affectu concitatus. Spumam rabidi canis, pus merum, abominandam peſtem evomes.

Ea ebrioſorum hominum peſſima eſt indoles; aliis ſe ultrò ingerunt, cùm latebras deberent quærere, ac ſeſe abdere; loqui volunt, cùm maximè tacendum. Nam teſte Plinio, ſecreta proferunt, & mortifera loquuntur,

a Mit Schweigen verredt man sich nit.

quuntur, rediturásque per jugulum voces non continent: a retractanda eis sunt dicta & resorbenda, aut etiam subinde capite luenda. Ita iracundi nil magis quærunt, quàm vociferari & clamare. Hîc illud Tobiæ opportunissimè ingerendum, Tace, & noli turbari. Turbatam animadvertit conjugem senex optimus, ideò silentium statim imperavit. Silentium tali tempore præstantissimum medicamentum.

Medicorum sententiis cibum capere, dum ira fervet, dum mœror insidet, aut dum animus cogitationibus severis mergitur, valdè noxium & pæne venenum est. Nam qui tali affectu, aut cogitationum æstu abreptus prandet aut cenat, plerumque properat, tuburcinatur, malè mansa raptim ingerit, quod nocentissimum rectè tradunt: Si cibum corpori velimus accedere, depuratus sit affectus necesse est, sedata sit ira, exclusa tristitia, luctus mitigatus, tumultus cogitationum compositus, alioqui venenum potius est cibus, quàm alimentum: ita prorsus sicut in irâ, similíve gravi affectu pasci, ita & loqui damnosum; extruduntur verba in omnem vitam pœnitenda.

Artis summæ, virtutis est maximæ, Turbari & non loqui. Amici Job istud lubricum linguæ confessi: Si cœperimus loqui tibi, aiunt, forsitan moleste accipies, sed conceptum sermonem tenere quis poterit? b Prurit sermo & exitum quærit in iracun-

a *Plin. l. 14. Nat. hist. c. 22.* b *Job c. 4. v. 2.*

do: qui ſapit, cohibet molientem erumpere cum noxâ. Verbum vetus eſt: Tangi & ſilere, lædi & non mordere, ſummæ eſt fortitudinis. Hoc canes neſciunt, hoc ignorant ſtulti, hoc nondum compotes ſui, & ſeipſos vincere neſcii non poſſunt. Hoc autem docet ratio, hoc frequentiſſima ingerunt exempla, hoc quotidiana perſuadet experientia. Turbatus ſum, & non ſum locutus. Quod Bernardus altè infixurus animo: Turbatio tua, inquit, ibi moriatur, ubi oritur, nec permittatur exire, quæ mortem portat. *a* Vis loqui? Tecum ipſe loquere, teipſum objurga, & dic: Adeóne ſtultus es, ut poſtquam toties incurſitaſti & offendiſti, iterum & iterum, iterúmque redeas, inque eandem oris effrenem ſtultitiam impingas? Nec quidem piſcator ictus ſapis? Veriſſimè dixit Seneca: Nihil æquè proderit, quàm quieſcere, & minimùm cum aliis loqui, plurimum ſecum. *b* Turbari & non loqui, hoc artis ſummæ, virtutis eſt maximæ.

a *Bern. ſerm. 29. in Cantica.*

b *Senec. epiſt. 105.*

§. II.

Altera præceptio artis eſt majoris; neceſſitatem vertere in rationem, ſeu, prout Livius loquitur, oblata caſu flectere ad conſilium. Tobias pater cœpit quidem contriſtari nimis, & cœperunt ambo ſimul flere. *a* Mox tamen idem Tobias, veluti jam alius homo: Tace, inquit, & noli turbari; ſanus

a *Tob. c. 9. v. 3.*

ſanus eſt filius noſter, ſatis fidelis eſt vir ille, cum quo miſimus eum. Hæc longè alia eſt cantilena. Solatium priùs omne reſpuebat, nunc abundans ſolatiis ipſam etiam conſolatur uxorem. Quàm citò mutatus in meliorem! Nimirum priùs oſtenderat, quid animi pars inferior ſenſilis vellet, quàm ea ſeſe intorqueret in adverſis, quàm trepidaret, ac paveret rebus afflictis. Iam verò monſtrat, quàm potenter appetitiones & motus animales, atque ſenſificos gubernet, & quomodo neceſſitas in rationem ſit vertenda.

Heli ſacerdos hac unâ re inſignis, dextrè profectò neceſſitatem vertit in rationem. Eum à Numine accepit nuntium, qui exanimare potuiſſet, & neci dare. Nam Deus eum alloquio non dignatus, Samuelem adoleſcentem acceſſens: Ecce ego, ait, facio verbum in Iſraël, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures ejus. In die illâ ſuſcitabo adverſus Heli, omnia quæ locutus ſum ſuper domum ejus; incipiam & complebo. Prędixi enim ei, quòd judicaturus eſſem domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eò quòd noverat indignè agere filios ſuos, & non corripuerit eos. Idcirco juravi domui Heli, quòd expietur iniquitas domûs ejus victimis & muneribus in æternum. Hæc omnia Samuel juſſu Dei ad ſacerdotē ſuum candidiſſimè referens: Indicavit ei univerſos ſermones, & non abſcondit ab eo. Sed enim Heli non expoſtulavit: Cur ego noxas liberorum meorum luam?

ætatem habent; ad iſta ipſi reſpondeant, Num ego in alienum arbitrium dominus ſum? Cur Deus non ipſe mihi hæc ſignificat? Ego filios meos profectò de his monui. Si parere nolunt & ſequi, quid ego poſſum? Nil horum Heli objecit, ſed neceſſitate in rationem versâ: Dominus eſt, inquit, quod bonum eſt in oculis ſuis faciat. *a* Reverà Heli oblata caſu in conſilium flexit, & neceſſitatem in rationem vertit. Hinc pronuntiatum de eo: Meruit Heli remiſſionem peccatorum ſuorum, & pro eis temporaliter eſt punitus, non æternaliter damnatus. *b*

Hieronymus in litteris ad Paulam: Rem, inquit, dicturus ſum incredibilem, ſed, teſte Chriſto, non falſam. Melaniæ inter Romanas feminas nobiliſſimæ, mortuus eſt maritus. Nondum tepere funus deſierat, cùm duos inſuper filios unà perdidit. Matres aliæ tam acerbis caſibus proſtratæ planxiſſent pectus, crines vulſiſſent, mente totâ excidiſſent. Melania ſtetit immobilis, & tanquam ad Chriſti præſentis pedes advolveretur, ſuo ſe conditori quàm integerrimè permittens: Nunc, inquit, expeditiùs tibi ſervitura ſum, Domine, quia tanto me onere liberaſti. Factum illuſtriſſimum. Hoc prorſus eſt arte quæſtuoſiſſimâ neceſſitatem vertere in rationem.

a 1. *Reg. c.* 3. *v.* 11. *& ſeqq.*

b *Dionyſius Carthuſ. in hunc locum.*

§. III. Ta-

§. III.

Tabellio fuit, qui aliquot annis solitum iter emensus est equo vehens. Videri poterat hic homo religiosus, & qui plurimum odisset pecuniam, vix enim unquam cubitum ibat, quin priùs æs omne hilariter expendisset. Ita homo potulentus facultates suas omnes obliguriit comessando. Cúmque jam nummus fundo suspiraret in imo, non tantùm non equum, sed seipsum alere vix potuit. Ex equo igitur dejectus in pedes, renidenti ore: Gratiæ, inquit, sint superis summæ, qui mihi pedum usum tamdiu amissum restituerunt. *a* Profectò & iste vir oblata casu acerbo in hilare flexit consilium, & necessitatem vel coactus ancillari jussit rationi.

Sanctiùs illo Remensis Præsul Remigius, qui cùm tristem nuntium accepisset omni ejus frumento ignes subjectos, ille extemplò equum conscendit, & advolavit pernix ad triste incendium. At ubi vidit flammis grassantibus nil moræ posse injici, ex equo desiliens, & vultu ad hilaritatem composito ignes propiùs accedens: Seni, ait, bonus est focus quovis tempore. *b* Ita ingens damnum ore hilari, mente placidâ concoxit. Sapienter planè necessitatem in rationem vertit, & tristi casu objecta in hilare

a Hat mir GOtt widerumb auff die Füß geholffen.

b *Vide Heliotropium meum l.4. c. 3. §. 4. Vbi hæc fusiùs narrantur.*

lare flexit consilium. Hoc ipsum Sapiens Romanus monito longè utilissimo instillans. Unum est, inquit, levamentum malorum ingentium, Pati, & suis necessitatibus obsequi *a*

Vel ab ipsis canibus hoc discamus. Bruxellæ canis fuit ex illis grandioribus, Britanni generis, quibus cerdones Belgæ uti solent ad currum coriis onustum in forum & è foro trahendum. Ille, prętet hanc operam, doctus fuit ad macellum ire pecuniam ferre, carnem referre. Id ita fiebat. Corbem vimineum collo appendebant, pecuniâ in tot libras carnis impositâ. Ille rectâ & nusquam insistens ferebat, in macello apud notum lanium se sistebat; carne acceptâ redibat. Sed eveniebat interim, ut in viâ canes alii odore moti adspirarent, & accederent erepturi. Tum ille corbem deponere, in orbem propugnare, fugare. Cùm copiâ & robore vinceretur, unà irruere, & partem de prædâ capere *a*. En ut gladiator iste in arenâ ceperit consilium, & suis necessitatibus sit obsecutus. Carnes defendit quamdiu potuit. Hostium multitudine victus necessitati cessit, & prandium jam commune unà sumpsit. Non minus, obsecro, sapiamus bestiis, & quæ mutare non possumus, tolerare non recusemus, necessitatibus nostris tranquillâ mente obsequamur.

Israëli vates Isaias ingentia mala vaticinatus,

a *Seneca l.3.de Irâ, c.16.*

b *I. Lipsius Centur. I. epist. ad Belgas, epist. 44. mihi pag. 45.*

natus, Hierosolymam urbem vastandam, cives captivos in Babyloniam abducendos, eam servitutem annis septuaginta duraturam; addidit nihilominus: Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester. *a* Perinde si dixisset vates: Agite, stat Numinis sententia, decretum immutabile, migrare illud non licet; in Babylonem transferemini. At vos duriorem hanc necessitatem vertite in rationem, parete Numini, & destinatum vobis supplicium parato animo subite. Ita & vos ô Christiani, licet ærumnis oneremini, calamitatibus affligamini, nihilominus Consolamini, consolamini; Deo, divinæque Providentiæ ac Voluntati plenissimè, in solidum vos tradite, necessitates vestras omnes in rationem vertite. Ita necessitas ipsa minùs erit dura, malum omne multò erit mitigatius. Nempe omnium malorum levamentum est opportunissimum, pati, & suis necessitatibus obsequi.

Ad œconomum appositissimè, dixit Tullius: Sed quanti, quanti: bene emitur, quod necesse est. Subinde longissimam teximus malorum seriem narrando. Est, qui dicat: Ego tot & tantis difficultatibus circumventus, tot & tantas patior ærumnas. Alius: Tanta, inquit, & tanta, atque tanta perfero. Iste sibi miser & infortunatus: Maximam, ait, calamitatem capio. Ille afflictus & jacens: In summas, inquit, miserias projectus sum. Hic suâ opinione miserè perditus:

a *Is. c. 39. & c. 40. v. 1.*

ditus: Gravissimis, inquit, incommodis conflictor. Alius, ut sibi videtur, coopertus miseriis: Talia & tam acerba tolero, ait, in infinita mala præcipitatus sum, omnibus undequaque urgeor. Sed, ô mei homines, sed quanti, quanti: *a* bene emitur cælorum regnum, quod emere necesse est. Ad hoc emendum conditi sumus; ad hoc nascimur, ad hoc vivimus, ad hoc emendum morimur. Periimus æternùm, nisi hoc emimus. Hîc omnium necessitatum summa nos urget. Bene ac vili emimus, quanti quanti emamus, quia necesse est emere. Hæc una necessitas nullas admittit leges, nullas horret difficultates, nullos metuit dolores, nullas sentit calamitates, nullos refugit cruciatus, nulla formidat supplicia, tormenta summa, innumera non recusat tolerare mala. Quanti, quanti, minimo emitur, quod emere necesse est.

a Es kost gleich was es immer wöll.

CAPUT VIII.

Tobias junior parentum suorum thesaurus optatissimus.

TObiæ mater, cùm filius peregrè moras traheret, nec stato die se sisteret parentibus, in querelas amarissimas effusa: Heu, heu me, fili mi, aiebat, ut quid te misimus peregrinari? omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere

ire

ire à nobis. *a* Tu ocellus noſter, tu noſtrum delicium, tu ſpes una nepotum, tu theſaurus noſter, tu nobis omne pretium. Ergo parum prudenter egimus, qui te à nobis peregrinatum miſimus, cùm in te uno omnia habeamus. Homo, Dei amans, has voces identidem uſurpat: Deus meus, theſaurus meus, & omnia; quidquid velle, aut optare poſſum, in Deo invenio, Deus mihi omnia, & pluſquam omnia. Ita prorſus animo penitiſſimo ſentiendum. Hîc igitur exponendum, quàm fatuum ſit hujus rei perfunctoriam cogitationem ſuſcipere, facile obſequiis divinis obnuntiare, levi de cauſsâ Deum deſerere, & velut venalem exponere, cùm verè in Deo habeamus omnia. Hæc hujus capitis ſumma.

a *Tob. c. 10. v. 4. & 5.*

§. I.

Rex Perſarum Xerxes non ab unâ fatuitate notiſſimus inſigniora quinque deliria commiſit. 1. Montem Athon ad mille quinquaginta paſſuum longitudinem perfodit, eâ amplitudine ut maximarum navium duæ juxta ſe in occurſu commodè tranſierint. Atque hoc, Herodoto teſte, potentiæ monſtrandæ, & memoriæ propagandæ fecit. *a* 2. Oceanum *b* frenavit ponte, & Abydum Seſto conjunxit, ut Græciæ pavorem injiceret. 3. Cùm ipſius claſſem diſſi-

 paſſet

a *Herod. l. 7. hiſt. Iuſt. l. 2. Plutarchus in Themiſtocle.*

b *Helleſpontum.*

passet maris tempestas, mari colaphos, & trecenta verbera infligi, stigmata inuri, compedes non sine gravi convicio in illum dejici jussit. *a* Iuvenalis non sine risu hanc dementiam sugillat.

In Corum atque Eurum solitus sævire flagellis
Barbarus, Æolio unquam hoc in carcere passus
Ipsum compedibus, qui vinxerat Ennosigæum. b

4. Cùm iter faceret per Lydiã, ad Platanum proceram, & diffusis largè brachiis umbrosam est delatus. Hic diem integrum, non sine damno exercitûs placuit morari. Hanc insuper adeò venustè comatam arborem armillis & torquibus ad eam suspensis veneratus est. 5. Sed & virum è suis reliquit, qui ligneæ hujus Amasiæ custodem, nutricium, procuratorem ageret. Illustrissima fatuitas. Quam & Ælianus risu excipiens: Ridendus profectò, inquit, Xerxes ille est, quòd cùm mari terrisque Jovis operibus posthabitis, nova itinera & insolitam navigationem sibi parasset, servivit platano, & arborem coluit, *c* quam ventus dejicere, securis

a *Convicium quod ingestum est mari, hoc fuit: O amara aqua, Rex, compedes has injicit, quod illum injustè læseris, abs quo nihil malum passum fuisti. Etenim Rex Xerxes, velis nolis, transmittet, meritóque tibi nemo amplius sacrificabit, ut amaro dolosóque fluvio.*

b *Iuvenal. sat.* 10. *v.* 180.

c *Ælian. l.* 2. *Var. hist. c.* 14. *initio.*

ſecuris exſcindere, ignis comburere potuit, quæ non ſolùm ratione, ſed & ſenſu caruit.

Verùm, ô Christiani, hæc videmus, & ſimilia facinus, nonnunquam & ſtultiora. Vide hominem, qui cæli, qui ſuiipſius, qui Dei oblitus oblectatiunculas ſteriliſſimas quærit ſub opacâ platano; huic tempus pretioſiſſimum, huic cogitationes & curas, huic ſuas pecunias, huic imò valetudinem ſuam impendit, nam aut gloriam vanam, aut mulierculæ formam, aut aliam voluptatem putidam adeò inſanè deperit, ut non diſſimulanter fateatur: Hi amores mei, hoc meum delicium, hoc gaudium, hoc melliculum meum, hoc mihi volupe eſt. Miſer & cœcus, pro conditore rem è conditis viliſſimam amat, & ut Laurentius Juſtinianus loquitur, a peregrinationem, atque exilium diligit pro patriâ; creatus à Deo ad obtinendam beatitudinem, ad intuendum Deum, at ille crepundiis, nugis, ſomniis, deliriis, vitam cõſumit. Hunc talem Bernardus acriter, prout par eſt, extimulans, & ad meliora erudiens: Verum, inquit, qualibus iſta tu tibi impedias rebus, utinam ſine diſſimulatione attendas: Væ, væ, vapor eſt ad modicum parens, quod æternæ felicitatis aditum intercludit, quod perennis luminis incircumſcriptam claritatẽ abſcondit, quod univerſitatis ſcientiâ fraudat, quod ſummæ privat dignitatis honore. Quouſque tu tantæ gloriæ præfers fænum, quod hodie eſt, &

a *Laur. de ligno vitæ tit. Fides, c. 5.*

& cras in clîbanum mittitur, carnem dico & ejus gloriam? Siquidem omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tanquam flos fœni. Si ſapis, ſi habes cor, ſi tecum eſt lumen oculorum tuorum, deſine jam ea ſequi, quæ & aſſequi miſerum eſt. Beatus, qui poſt illa non abiit, quæ poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa cruciant. An non ea ſatiùs cum honore ſpernis, quàm cum dolore perdis? An non ea prudentiùs Chriſti cedis amori, quàm morti? Eſt in inſidiis prædo, cujus manibus nec te, nec tua potes ſubducere. Non poterit prævideri, quia tanquam fur in nocte ita veniet. Nihil intuliſti in hunc mundum, haud dubium, quia nec quicquam auferes. Dormies ſomnum tuum, & nihil invenies in manibus tuis. *a* Eadem paucis Innocentius inſtillans: Quid proſunt, inquit, divitiæ, quid epulæ, quid deliciæ? non liberabunt à morte, non defendent à verme, non eripient à fœtore. Fluxa illa omnia, in quæ tantopere ardemus; Platani umbra, frondes ſunt & folia, ſub initium hiemis caſura. Inter eam voluptatem, quam quis è re caducâ, & quam à Deo haurit, immenſa, nimia eſt differentia. Sit, qui omnibus mundi deliciis ac voluptatibus, omnibus exteriorum ſenſuum oblectationibus abundet ac diffluat magis, quàm Hebræus rex Salomon; creſcant acervatæ voluptates diebus ſingulis, idque annis plurimis, eò tamen nunquam excreſcent, ut cælitum voluptatibus æquari poſſint:

a *Bern. tom. 2. epiſt. 103. mihi pag. 141.*

ſint: mel illud cæleſte ex alveario longè alio hauritur, hinc illius ſuavitas omnem aliam ſuavitatem infinitè ſuperat. Hinc guttam unicam cum Oceano toto rectiùs comparavero, quàm omne mundi gaudium cum gaudio cæli minimo. Res liquet: guttula maris & mare totum ſolo differunt quanto: nam maris guttulæ ita multiplicari queunt, ut mare fiant: At verò mundi gaudia quomodocunque multiplicentur, gaudium cæleſte nunquam æquabunt. Omne mundi gaudium quantumcumque grande ac cumulatum, ſemper tamen ſordidum, turpitudinis & luti, pavoris, ſollicitudinis, mœroris & cæni plurimum habet.

§. II.

Experientia hoc quotidiana teſtatur. Eò deliciarum Salomon eſt progreſſus, quò mortalium, putem, nullus. Tandem poſt omnem omnium voluptatum affluentiam, hanc demum cantilenam cecinit, hoc unicum ei remanſit: Vanitas vanitatum, & omnia Vanitas. Hęc omnia inane magnum, afflictio ſpiritûs, merum faſtidium, grande nihilum. Experientiſſimo regi, obſecro, credamus. Sapienter credidit Auguſtinus. Hinc illius voces illæ: Quidquid mihi præter Deum eſt, dulce non eſt: quidquid mihi vult Dominus meus dare, auferat totum, & ſe mihi det. *a*

Tobiæ mater ſibiipſi & marito querimoniam triſtem occinens: Heu, heu me, fili mi, ait,

a *Aug. in pſ. 26. Enarr.* 2.

ait, omnia ſimul in te uno habentes te non debuimus dimittere. Deliri ſenes fuimus, rem ſanè ſtultam fecimus, cùm filium in regionem exteram amandavimus. Debita omnia infra hunc filium erant collocanda. In eo ſimul habuimus omnia.

Sed quomodo, ô bona mater, omnia in uno filio habuiſtis? *Appretiativè* aiunt, in ſcholis, nam filium ſupra omne cimelium æſtimârunt, hinc eis univerſa filio viliora.

Si fatuum, dimittere filium adeò charum, quantò magis fatuum deſerere Deum, ſuper omnia ſummè amandum, ſectari gaudium in rebus vanis caducum, cùm in uno & ſolo Deo, non *appretiativè*, ſed reipsâ verè omnia omnino habeamus bona. Roganti Moſi: Oſtende mihi gloriam tuam: Humaniſſimè Dominus gloriæ reſpondit: Ego oſtendam tibi omne bonum. *a* Seipſum erat oſtenſurus, in vitâ certè meliori.

Præceptum Chriſti Domini eſt. Verumtamen quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis. Quærite Deum, & ſimul omnia in Deo poſſidebitis. Hoc optimè, putem margaritarum & unionum piſcatu explicauero. De illo eruditè Plinius naturæ præco: Origo, inquit, atque genitura conchæ, haud multum oſtreatum eſt differens. His ubi genitalis anni ſtimulaverit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione, impleri roſcido conceptu tradunt, gravidas poſteà eniti, partúmque concharum

eſſe

a *Exod. c. 33. v. 19.*

esse margaritas pro qualitate roris accepti: si purus influxerit, candorem conspici; si verò turbidus, & fœtum sordescere; eundem pallere, cælo minante conceptum. Ceterùm in aquâ mollis unio, exemptus protinus unio. Concha ipsa cùm manum videt, comprimit sese, operitque opes suas, gnara propter illas se peti; manúmque si præveniat, acie suâ abscindit, nullâ justiore pœnâ, & aliis munita suppliciis, quippe inter scopulos major pars invenitur. Dos unionum omnis in candore, magnitudine, orbe, levore, pondere, haud promptis rebus, in tantum, ut nulli duo reperiantur indiscreti: unde nomen unionum Romanæ scilicet imposuêre deliciæ. Nam id apud Græcos non est, nec apud barbaros quidem inventores ejus aliud, quàm margaritæ. Et in candore ipso magna differentia. Quidam tradunt sicut apibus, ita concharum examinibus singulas, magnitudine, & vetustate præcipuas, esse veluti duces, miræ ad cavendum solertiæ; has urinantium curâ peti: illis captis facilè ceteras palantes retibus includi, *a* Hîc duo quædam singulariùs observanda.

a *Plin. l. 9. Nat. hist. c. 35.*

§. III.

I. Piscator unionum subinde temeritatis suæ præmium asportat, quod nollet, nam manum aut perdit, aut lædit: Nullâ, inquit Plinius, justiore pœnâ. Nam concha mater insidiatricem manum cernens

contra-

contrahit ſeſe, & arma parat ſuam aciem, quâ nonnunquam piſcatoris dexteram, ſi poſſit prævenire, abſcindit. Ita prorſus & nobis extra Deum delicias quærentibus ſæpiſſime contingit. In pœnam peccati malè mulctamur, pro gaudio luctum auferimus, & veluti felis aut canis in furto deprehenſi, os probè contuſum referimus; *a* cor inde amarum, inquietum, perturbatum, ſaucium, terrore, ſtimulis, angore, morſibus, ſcelerum commiſſorum cruciatu miſerè vexatum. Hæc animi vulnera, hæc conſcientiæ laniena, juſtiſſima peccati pœna. Hîc ultro cogimur fateri: Vanitas vanitatum & omnia vanitas; & agnovi, quòd in his quoque eſſet labor, & afflictio ſpiritûs. *b* Iſta ſatis agnoſcimus, ſed iſta non perinde ſatis cavemus. Cupediarum nimis amantes catillamus & ligurimus non ſine damno, quod tamen non cavemus. Jacturam facultatum, famæ, valetudinis, conſcientiæ, corporis, animique facimus, & tamen non cavemus. Monemur, rogamur, dictis & exemplis ad ſaniora excitamur, & tamen nociva non cavemus. Deprehendimur quandoque in ipsâ flagranti noxâ & punimur, ſed nihilominus non cavemus; Mel ipſum nobis amareſcit, ut muribus jam melle ſaturatis, & tamen peſtiferum mel iſtud lingere non deſinimus. Morbos inde contrahimus, crumenam vacuamus, ignominiam

incurri-

a Man ſtoſſt uns das Maul drauff.

b *Heu omnis multo corrupta dolore voluptas. Horat. l. 1. ſat. 2.*

incurrimus, & tamen oblectationes vanas, vetitas, gaudia lasciva, noxia usque & usque & usque sectari pergimus. Filii hominum usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem? Hic nostrum quemvis inclamat Hieremias vates: Scito & vide, quia malum & amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, a in quo uno habebas omnia.

II. Piscator unionum, si ducem seu regem concharum capiat, levi negotio ceteras omnes includit retibus: Qui Deum habet, omnia habet, thesauros, gaudia, voluptates omnes possidet, ut verissimè possit dicere: Deus meus & omnia. Mens proba & juncta Deo non vel centies, vel millies die uno dicat: Mi Deus, omnia simul in te uno habens, non debeo te dimittere, Deus meus & omnia. Ita divus Augustinus cum Deo suavissimè loqui solitus: Domine Deus meus, inquit, da cordi meo te desiderare, desiderando quærere, quærendo invenire, inveniendo amare, amando mala mea redimere, redempta non iterare. Da mihi Deus meus te, redde mihi te, en amo te; atque si parum est, amem validiùs. Non possum metiri, ut sciam, quantum mihi desit amoris tui ad id, quod satis est, ut currat vita mea in amplexus tuos, nec avertatur, donec abscondatur in abscondito vultûs tui. Hoc tamen scio, quia malè mihi est præter te

a *Hier. c. 2. v. 19.*
b *Aug. de diligendo Deo c. 1. & c. 18. initio, & medio.*

te Domine, non solùm extra me, sed in meipso. Omnis enim copia, quæ Deus meus non est, egestas mihi est.

O ergo Deus meus, & omnia. Extra te omnia vanitas, amaritudo, tædium, sollicitudo, deformitas, sorditudo, mera umbra, mors merissima. Qui te unum deserit bona simul omnia à se projicit. Bonum namque, quod neque in deterius commutari potest, tu solus es; qui simpliciter solus es, cui non est aliud vivere, & aliud beatè vivere, quia tua beatitudo tu es. Nos verò, quibus est aliud vivere, & aliud beatè vivere, omne quod vivimus, & beatè vivimus, tibi debemus. Deum deseruisse, est bonis omnibus excidisse. Hîc denuò Hieremias vates vociferatur: Duo mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ; & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. *a* Heu quàm insana fatuitas! In proximo salit fons saluberrimus, & stolidi ad volutabrum properant immundissimum, ut inde hauriant.

O tandem icti piscatores sapite! Quid conchas venamini labore tam vano, tam noxio? Deus est gemmarum, unionum, margaritarum, bonorum omnium mare immensissimum. Vestrum est hoc mare totum, si vultis esse vestrum.

CA-

a *Hierem.c.2.v.13.*

CAPVT IX.

Tobias senior, cœcus, piscis felle curatus.

IAm patriam repetebat Tobias cum comite suo Raphaële Angelo. Vbi verò ad urbem Charan, quod itineris dimidium erat, devenerunt, comes cælestis: Tobia frater, inquit, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum. Si placet itaque tibi, præcedamus & lento gradu insequantur iter nostrum familiæ simul cum conjuge tuâ, & cum animalibus. Placuit consilium comitis & ad eum omnino modum iter est institutum. Mox iterum comes: Tolle tecum, inquit, ex felle piscis, erit enim necessarium. Nam ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum, & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, & osculare eum, statimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum. Scias enim, quoniam mox aperientur oculi ejus, & videbit pater tuus lumen cæli, & in aspectu tuo gaudebit *a*. Omnia ex ordine fecit Tobias; oculos parētis felle inunxit. Nec parens hoc collyrium recusavit, sed horâ fermè dimidiâ illud sustinens suâ ipse manu gramias *b* ab oculis abstersit, & ita visum felicissimè recepit. Tantarum virium fel fuit. Hoc loco differendum, mordaci felle rerum

a *Tob. c. 11. v. 2.*
b *Pelliculam.*

rerum adversarum intelligentiam mirè collustrari, ideóque quidquid ejusmodi fellis allinitur, patienter & æquo animo tolerandum esse. Humanæ miseriæ fel illuminat, & visum hebetatum vel perditum restituit. Ita de utilissimo hoc collyrio jam plura.

§. I.

In domibus, quibus nihil tapetiorum est, & tamen mundities cordi est, omnia lignea, sellæ, scamna, mensæ, lacunar, parietum crustæ juniperino gummi *a* præliniuntur. In hoc Orbe, in hac lacrymarum valle omnia obliniuntur felle humanæ miseriæ. Quocunque vertas oculos, mœroris, sollicitudinis, doloris, amaritudinis & afflictionis plurimum ubique videas; omnia felle lita. Quod testatus Hieremias vates: Dominus Deus noster, inquit, silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam fellis, peccavimus enim Domino. *b* In luctu sumus, & fel bibimus. Ita minatus olim Deus: Ecce ego, inquit, cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis. *c* Idem Hieremię Threni loquuntur: Circumdedit me felle & labore. *d* Vbique mœror, ægrimonia, dolor, & plurima mortis imago. Nulla domus tam felix, ubi fel istud in cibum ac potum non apponatur.

Non

a Furneiß.
b *Hierem c.8.v.14.*
c *Ibid. c.9. v:15.*
d *Thren.c.3.v.5.*

Non domus & fundus, non æris acervus & auri
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. —— a

Sed quisquis es, mi Christiane, tolle, ex fel istud non invitâ manu, est enim necessarium ad reparandam oculorum aciem. Reverà si quidquam est, quod oculos mentis vegetet, acuat, novo donet lumine, fel istud est. Quæ nocent, docent. Adversa intelligentiam mirificè collustrant. Afflictio Christianę prudētię mater. Multa cernimus errando. Fellea calamitatis amaritudo certum ac nobile pharmacum ad visum marcentem ac hebetem corrigendum, ad cæcam oculorum caliginem abstergendam non est potentius nec salubrius collyrium, quàm afflictio. Homo afflictus in seipsum descendit; præterita deplorat, futura sperat, æternitatem cogitat, tam Deum, quàm seipsum rectiùs nosse orditur. Vexatio dat intellectum. *b* Siracidâ teste: Flagella & doctrina in omni tempore sapientia. *c* Hinc & ejusdem votum est: Quis superponet in cogitatu meo flagella. *d* Glaucoma demit oculis fel istud afflictionis. *e* Hîc in exemplum Triumviros singulares Numinis amicos, Hieremiam, Petrum, Tobiam, sub aspectum dare proderit.

Hiere-

a *Horat. l. 1. epist. epist. 2. ad Lollium.*
b *Is. c. 28. v. 19.* c *Eccli. c. 22. v. 6.*
d *Idem c. 23. v. 2.*
e *Vide. obsecro, Gymnasium patientiæ parte 2. c. 4. §. 1. 2. 3.*

Hieremias multis lacrymis infusus: Ego, inquit, vir videns paupertatem meam in virgâ indignationis ejus. *a* Non pauperem tantummodò se fatetur, nam Israëlitarum nemo non pauper illo ævo; captivi omnes erant: Sed insuper suam à se paupertatem videri ait, perinde si dicat: Ego, meique cives ac tribules oculis jam cernimus, quod Isaias, Sophonias, aliique vates prædixerunt. Vera sunt, verissima eorùm oracula. Pauperes facti sumus nimis. Nunc demum capimus, quam serium habeamus patrem Deum, qui connivere aliquantulũ videtur & indulgere filiis petulantibus, correptis demum virgis & baculo ferit nocentes. Nunc oculi nostri ad hæc omnia aperti. Castigasti me, & eruditus sum, quasi juvenculus indomitus. Converte me, & convertar; quia tu Dominus Deus meus. *b*

a *Thren.c.3.v.1.* b *Hier.c.31.v.18.*

§. II.

Petrus charissimus quidem Christo discipulus, sed à magistro crebriùs mordaci hoc felle aspersus. Monuerat Christus de futuris cruciatibus suis & morte. Et assumens ei Petrus, cœpit increpare illum, dicens: Absit à te Domine, non erit tibi hoc. O Petre, quàm parum considerate ista? Hæc pia cæcitas felle curanda est: Vade post me Satana, ait Christus, scandalum es mihi, quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum. *a* Ita etiam cùm ad olivarium clivum

a *Matth.c.16.v.22.& 23.*

clivum præfervidus Petrus gladium stringeret, & vim pararet, audiit à magistro: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. *a* Quàm parum oculata fuit hæc audacia, se unum tot armatis opponere? Sed dixerit Petrus: Hoc potentiæ divinæ non difficile. Sanè non est. At si modò defensione foret opus, An non illa Numinis potentia, plus quàm duodecim legiones Angelorum exhibere potuisset? Petre, scripturarum rudis es. Quomodo enim implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri? *b* Mordere poterat fel istud, sed oculos Petro reddidit, ut gladium conderet vaginâ. His annumerandum & illud. In Herodis carcere servabatur Petrus quatuor quaternionibus militum traditus, geminis catenis vinctus, ad capitale supplicium die altero producendus. Eâ ipsâ nocte Angelus carcerem ingressus adstitit, & lumen refulsit in habitaculo, percussóq; latere Petri excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus. Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi. Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me. *c*

Quanti, ô Deus, jacent captivi vario scelere contaminati, quos vitiorum consuetudo inolita, societas prava, & mali affectus custodiunt, ne carceres effringant. Catenæ geminæ, *Dulcedo peccati*, & *Horror pœniten-*

a *Matth. c.26. v.52.*
b *Matth. c.26. v.54.*
c *Actor. c.12. v.5. & seqq.*

pœnitentiæ. His ligantur, ne ad veram animi libertatem evolent. Inter tot ac tanta corporis animique pericula sæpe cogitatio nulla de Deo, de inferis, de cælo nulla. Heu miseri & cæci! Luce craſtinâ ducentur; jam hiant inferi & expectant; animi ſalus agitur æterna; Æternitas viciniſſima eſt. Si malus eſt obitus, immortalis ſequitur interitus. Et quomodo tandem nil horum metuunt? Quia dormiunt. Monet Angelus, Eccleſiaſtes urget, conſcientia vellicat, homines probi erudiunt, & cavere jubent; Non cavent, quia dormiunt: Exempla ſub oculos ponuntur ſanctiora, ingeruntur libri, memoria mortis inculcatur. Sed fruſtra: Oculi ſunt clauſi; dormiunt. Tandem adeſt excitator Deus, & gravi morbo, aut grãdi pecuniæ damno, aut acerbo caſu alio dormientis pigrum latus tundit, fel inſpergit, acerba redditur vita, evaneſcit voluptas, tædet vivere. Hîc jam panduntur oculi, jam vigilant, jam cernitur adſtare Angelus. Quòd ſi nec percuſſi quidem evigilent, non jam inter dormientes, ſed inter mortuos numerandi. Quibus fel iſtud nil adfert medelæ, jam depoſiti, jam conclamati ſunt: moriantur, abeant, quò adeò feſtinant. Evigilabunt demum, ſed nimis ſerò. Epulo purpuratus, elevans oculos ſuos, vidit Abraham, ſed vidit à longè, ſed vidit, cùm jam eſſet in tormentis. Vera quidem, ſed ſera nimis vigilia. Sed hoc ipſum Petri dormientis ſpeculum vertamus; alia & meliora cernemus.

Petrus inter milites duos ſibi proximos jacet,

jacet, duplici catenâ vinctus, jam capitis damnatus, die alterâ supplicio afficiendus, ille tamen tranquillâ conſcientiâ, excluſis curis, omni metu poſito ſecurus dormit, ac ſi molliſſimo cubaret lectulo, in hominis amiciſſimi cubiculo: Ita prorſus placidiſſimè conquieſcit & reſpirat, qui divinam providentiam erectâ mente conſiderat, & illud alto pectori gerit infixum. Ita Deo viſum eſt, ita ſupremo Numini placet,ut hoc, & hoc, & illud atque iſtud patiar. Lubens volens. Hic certè dormit ſuaviter, licet ærumnarum medius agat;nam velut tutiſſimâ navi recubat, quâ vel dormiens provehitur ſemper tam magnis itineribus, quàm tutis. Navarchum habet Deum, cui ſe ſuáque omnia plenè commiſit. Ita Iacob indormit ſaxo, & amœniſſimo paſcitur ſpectaculo. *a* Ita idem fatali lectulo jam compoſitus ad mortem placidiſſimè ſupremam horulam exſpectavit. Quod divinæ paginæ dicunt: Adoravit Iſraël Dominum, converſus ad lectuli caput. Quod ſeptuaginta Interpretes ita efferunt: Adoravit Iſraël ſummitatem virgæ ejus. *b* Providentia divina lectulus eſt ſuaviſſimus conſideranti eam. Hîc ſine metu ſecurus conquieſcit, quiſquis divinæ ſe providentiæ integrè committit. Supplicia & pœnæ omnes, quibus hîc afficimur, patris amantiſſimi virgæ ſunt, quibus ad cæleſtem ſapientiam erudimur. Idcirco Hebræorum regum optimus: Virga tua, inquit, & baculus tuus ipſa me conſo-

a *Gen.c.28.v.11.* b *Gen.c.47.v.31.*

lata sunt. *a* Hæc alios terrent & dejiciunt, me consolantur & erigunt, aliis molestiam & fastidium, jucunditatem mihi pariunt & gaudium, me docent & illuminant.

Tolle igitur tecum ex isto felle, est enim necessarium. Mordet quidem, & urit, sed oculos aperit, visum restituit. In Tobiâ Triumvirorum hîc tertio id cernere licebit. Tobias pater, cùm ejus oculos hoc felle piscis linivisset filius, sustinuit quasi dimidiam ferè horam, & cœpit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi egredi. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit. Extemplò senex optimus in divinas laudes effusus: Benedico te Domine Deus Israël, inquit, quia tu castigasti me, & tu salvasti me. *b* Cæcitatis meæ caussam non fortunæ malæ, non hirundinibus, non eventui fortuito impingo: Tu castigasti me, perinde ac si hirundinum sordes in oculos meos tuâ manu conjecisses. Quidquid hoc mali fuit, à te fuit. Tu hoc fecisti, tu visum, quem dederas, jure ademisti in meam castigationem justissimam. Tu meæ cæcitatis auctor, tu meus, & omnium hominum castigator es æquissimus. Tibi ad inferendam mihi cæcitatem hirundines pro instrumento sunt famulatæ. Sicut igitur mihi à te uno cæcitas est immissa, ita etiam à te solo sanitas est restituta, & visus redditus, illitum fel palpebris instrumenti vicem habuit. Tu castigasti sicut

a *Psal.* 22. *v.* 4.
b *Tob. c.* 15. *v.* 14. *& seqq.*

ſicut filium amantiſſimus pater. Scio, Quem diligit Dominus, corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi. a Tu quoque ſalvaſti me. Tibi uni ut medico longe peritiſſimo ſoſtrum debeo. Eadem manus tua, & vulnerat & ſanat.

Atque hæc talis cogitatio totum hominem mirificè illuminat. Ita cogitemus, ita loquamur: Hæc amaritudo, Domine, hæc afflictio, hæc ærumna, hæc calamitas & ægrimonia, à te uno & ſolo eſt; te auctore, te volente ac jubente hoc mihi contingit. Ita fieri meliùs tibi viſum, quàm non fieri. Scio, ab omni æternitate voluiſti, ut ego hoc, & hoc, atque hoc quoque paterer. Patiar libenter, quia tu voluiſti me iſtud pati; quia tibi ſic placet. Tu caſtigas me, tu ſalvas me.

Tobias viſu jam reſtituto, actiſque Deo gratiis: Et ecce, inquit, ego video, Tobiam filium meum. An non ſuam quoque conjugem, filii ductorem, ſuam familiam vidit? vidit utique & iſta. Sed oculis ſingulariter in filium defixis: video, inquit, hominem mihi chariſſimum, & alterum me, proximum mihi. Ita homo cujus oculis fel illitum afflictionis: Nunc demum, ait, Deum meum video, & meipſum: Nunc agnoſco, quàm paterno animo me corripias. Urit quidem fel tuum, ſed oculorum tenebras extergit: ita ſuam quilibet paupertatem, ſuas ita miſerias cernit, & oculos identidem ad te Deus reflectit. Benedi-

a *Prov*, c. 3. v. 12.

ctus Deus Dominus Israël, quia tu castigas & tu castigando salvas.

Non tantum acetum felle mixtum Christus præbibit, sed & nobis eundem fellis calicem propinavit; respondendum est propinanti. Hîc illud legis est certissimæ: Aut bibe, aut abi,:Lex ista, teste Tullio, a in Græcorum conviviis obtinebat. Istius moris Diogenes Laërtius mentionem injiciens: At nostri Mnamones, inquit, has quoque leges præscribunt. Aut bibe, inquiunt, aut, hunc cantharum, quantus est, in caput impingam tuum. In cenâ tam profanâ poculum oblatum non respuimus, & Christo ad suum calicem bibendum exhortanti obluctabimur? Hunc morti jam vicinus nobis omnibus destinavit. Ita enim inter oliveta Patrem rogavit: Transeat à me calix iste; ad meos à me transeat; & ipsi felleum hunc potum hauriant meo honori, suæ saluti.

Hîc ego Christianos omnes Angeli verbis altùm inclamo: Tollite vobiscum ex isto felle, est enim necessarium. Nemo abnuat, nemo tergiverſetur, aut gravatè id faciat. Frustra recusamus. Bibendum & respondendum est. Aut ergo bibite, aut abite, cum Christo partem nullam habituri. Fel istud afflictionis oculos claros, acres, vegetos reddit; tam Dei, quàm suiipsius notitiam ingerit. Initium veræ sapientiæ, desiderare Deum, & seipsum nosse.

CAPVT

a *Cicero l. 5. Tusculanar. quæstion.*

CAPVT X.

Tobias uterque divinis beneficiis mirè gratus.

TAbellarius è cælo herum ſuum Tobiam in viâ inſtruens : Vbi introieris, inquit, domum tuam, ſtatim adora Dominum Deum tuum, gratias agens ei. Perinde ſi dixiſſet : Mi Tobia hoc agamus ante omnia, divinorum beneficiorum memores ſimus. At nunquam erimus grati, niſi ſtatim ſimus. Qui gratè beneficium accepit, primam ejus penſionem ſolvit. Quamprimum igitur paternæ domui pedem intuleris, mox Domino Deo tuo gratias memineris. Magnis & compluribus à Deo beneficiis aucti ſumus. Iter ſani confecimus, pecuniam mutuò elocatam referimus, uxorem cenſu & virtutibus dotatam adducimus, unà cum grandi familiâ, parenti collyrium reportamus. Omnia nobis è voluntate Dei proſperè ſucceſſerunt. Simus grati. Optima monenti paruit integerrimè Tobias. Quod ſacer hiſtoricus affirmans : Cúmque, ait, adoraſſent Deum, & gratias egiſſent, conſederunt. *a* Itaque in rebus omnibus, & ante omnia, déque omnibus beneficiis jugiter Deo gratiæ ſunt agendæ, quod capite iſto explanabimus.

a *Tob.c.11.v.12.*

§. I.

I. Deus ſub ipſa conditi Orbis principia Creationis beneficium ſeptimo quovis die venerationi eſſe voluit, ſingulari, gratáque ejus diei memoriâ. Quod Moſes aſſerens: Complevitque Deus, inquit, die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat, & requievit die ſeptimo ab univerſo opere, quod patrarat. *a* Hoc ſui laboris præmium ſemper exegit Deus, gratum animum. Ita Gubernationis divinæ ac Conſervationis beneficium menſibus ſingulis reſtaurari juſſit. Huic rei dies feſtus Neomenias decretus. *b* Ita beneficium libertatis poſt ſervitutem Ægyptiam conceſſæ, quot annis celebrando Phaſe recoli præcepit. *c* Datæ legis memoriam Pentecoſte reducebat. Ob ſubminiſtratam annis quadraginta alimoniam è cælo feſti dies tabernaculorum inſtituti, qui habitatæ ſolitudinis monebant. Primitiæ, decimæ, ſtata certis ceremoniis ſacrificia hoc uno fine imperata ſunt, ut beneficiorum memoria identidem refricaretur, ne unquam gratus animus & gratiarum actio deeſſet.

II. Gratiarum actio utilis, ſancta, neceſſaria. Vtilis prorſus eſt, nam prima gratiarum actio, quid aliud eſt, niſi alterius & ſecundi beneficii ſuavis petitio atque impetratio. Beneficiorum mater gratitudo. Verbo veteri jactatur: Ferrum ferro acuitur, ſimile ſimili delectatur, donum dono honoratur, obſequium obſequio paratur, beneficium

a *Gen.c.2.v.2.* b *Num c.28.v.11.& 18.*
c *Exodic.12.v.14.*

neficium beneficii memoriâ elicitur. *a* Ista mutuis crescunt adminiculis. Gratus animus novis identidem beneficiis ornatur.

Sancta est gratiarum actio. Rex Ezechias, ut primum è letali morbo revaluit, amplissimam gratiarum actionem non verbis solùm, sed & scriptis consignavit. Quod Isaias vates testatus: Scriptura, inquit, Ezechiæ regis Iuda, cùm ægrotasset, & convaluisset de Infirmitate suâ. *b* Nam statim rex optimus hoc restitutæ valetudinis beneficium publicis monumentis mandari jussit, ut ad posteros etiam ejus memoria propagaretur. Quoties Rex David gratissimo in Deum affectu recentissimâ veterum beneficiorum memoriâ exclamans: Quid retribuam Domino, inquit, pro omnibus, quæ retribuit mihi. *c* Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus. *d* Quod amplius, Christus ipse absolutissimum virtutis specimen gratias agendo velut voce præivit: In desertis locis quinque millia virorum pisce & pane refecturus: Accepit panes, & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus. *e* Lazarum à morte reducturus ad vitam: Pater, ait, gratias ago tibi, quoniam audisti me. *f* Suum corpus & sanguinem in cibum ac potum

a Lohn umb Lohn; gleichs umb gleichs; Eisen wetzt Eisen; Dienst wirdt umb Dienst zu Hauß geladen/Danck und Gutthat ains bringt das ander auff. b *Is.c.38.v.9.* c *Psal.115.v.3.* d *Ps.135.psalmo toto, vicies septies hoc repetit.* e *Ioan.c.6.v.11.* f *Ioan.c.11.v.41.*

tum daturus: Accepto pane gratias egit. a Pari modo, Et accepto calice gratias agens dedit eis. b *Sancta* est gratiarum actio, quod suo nos exemplo Christus docuit.

Sed & *Necessaria est* gratiarum actio tam frequenter in nova & veteri lege, nostro bono imperata. Hoc unicum habemus, quod tantis totque Dei beneficiis rependamus, gratias agere. Deus infinitè bonus, & qui bonorum nostrorum non eget, hoc tamen pretium nostræ gratiarum actioni posuit, ut eo pretio beneficia quodammodo exæquemus, & æquale aliquantulâ proportione reddamus æquali. Idcirco Augustinus ad assiduam gratiarum actionem impulsurus: Cultus Dei, ait, in hoc maximè constitutus est, ut anima ei non sit ingrata. Vnde in ipso verissimo & singulari sacrificio, Domino Deo nostro gratias agere admonemur. c

III. Gratiæ beneficia non secutæ beneficiorum fontem penitus exhauriunt. Nos, hac in re promptissimi solemus dicere: Ohe, non agit gratias, me benefactorem non habebit unquam ampliùs. Ego meos panes, meum butyrum, vinum meum in ingratos non effundam: Vale, vale mortalium ingratissime, impoSterum à me nec obolum extundes. Hæc nostra in ingratos non iniqua est sententia. Ita & Deus jure multò potiori beneficam manum subducens: Tu ingrate, dixerit, nec istud quidem mercedu-

læ

a *Luc. c* 22. *v* 19.
b *Marci c* 14. *v*. 23.
c *Aug. l. de spiritu, & litterâ, c*. 11.

læ tuo benefactori reddis, ut gratias agas. Auferam ergo quæ in te contuli beneficia, dotibus, quibus te ornaveram, ſpoliabo, deinceps mea dona in alios diviſurus, te excluſo. Quod Bernardus altè affixurus animo: Peremptoria res, inquit, eſt ingratitudo, hoſtis gratiæ, inimica ſalutis. Dico ego vobis, quoniam pro meo ſapêre, nihil ita diſplicet Deo, præſertim in filiis gratiæ, in hominibus converſionis, quemadmodum ingratitudo. Vias enim obſtruit gratiæ, & ubi fuerit illa, jam gratia acceſſum non invenit, locum non habet. *a* Felix qui ad ſingula dona gratiæ redit ad eum, in quo eſt plenitudo omnium gratiarum: cui dum nos pro acceptis non ingratos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, ut majora adhuc accipere mereamur. Omnino enim ſola nos à profectu converſationis impedit ingratitudo noſtra, dum quodammodo amiſſum reputans dator, quod ingratus accepit, cavet ſibi de cetero, ne tantò plura amitteret, quantò plura conferret ingrato. Felix proinde, qui etiam pro quibuſque minimis beneficiis, non minimas refert gratias. *b*

Animus ingratus eſt urens ventus, qui omnem divinæ pietatis fontem exſiccat. A rebus creatis aliis licebit hoc diſcere. Si arbor hortulano ſuo non reſpondeat, ſi terram infecunda occupet, ſi fructus nullos reddat, ſucciditur: ſi ager coloni ſui vota

 non

a Bern. ſer. 2. de ſeptem miſericordiis, p. 298. *b* Idem l. de diligendo Deo ſerm. contra peſſimum vitium ingrat. mihi pag. 528.

non expleat, si non multa gratiarum millia rependat, ut effætum ac defatigatum solum deseritur. Ager reverà gratus tricies, sexagies, centies pro granulo vel unico gratias agit. Ita beatus Lucas: Et ortum, inquit, fecit fructum centuplum. *a* Ita flores & herbæ cùm eliquantur igni, mox succos & liquores medicos per vitreum siphonem in subjectum vas exsudant. Ita nos peræquè statim accepto beneficio meritam benefactori gratiam persolvamus. Vbi differri grates & procrastinari incipiunt, ibi languet gratus animus: *Deo gratias* tardum, est pænè nullum. Hanc ob caussam Angelus Tobiæ singulari monito instillans: Statim, inquit, adora Dominum Deum tuum, gratias agens. Gratiarum actio si est vera, est celerrima. Qui gratus futurus est, statim dū accipit, de reddendo cogitat. Morâ & dilatione nimiùm intepescunt grates, velut ferculum bonum, sed jam frigidum.

Verùm desidia humana, ne dicam, malitia, hac in re sæpe maxima. Nullum vitium frequentius, quàm ingrati animi. Mille in nos iterúmque mille congeruntur beneficia, vix gratias de uno referimus. At dixeris: Dies toti agendis gratiis forent destinandi. Ita sanè, mi homo, dies toti inter gratiarum actiones expendendi. Non dico totis diebus submittenda humi genua, attollendas cælo manus, laudes divinas voce decantandas. Hoc aio, crebriùs de die iteratis vicibus, & quàm potest sæpissime gratias

a *Luc. c. 8. v. 8.*

tias Deo tribuendas his talibus voculis: Gratias tibi ago, mi Deus, gratias ago. Cùm autem singulare beneficium, quamvis id videri possit minimum, accipitur, mox suo se conditori sistat animus, & quibusdam velut saltibus attollens dicat: Ago tibi, mi Deus, ago mille gratias, ago decem millia, ago centies millia, ago decies centena millia, ago gratias immensas, infinitas. Hoc nimirum est, ut sacræ paginæ loquuntur exultare. Quod toties in psalmis David factitans: Exultabo, inquit, & lætabor in misericordiâ tuâ. *a* Idem & aliàs quàm creberrime repetit. Ita & Sophonias: Lætare, ait, & exulta in omni corde. *b* Ita & Lucas de Christo: In ipsâ, inquit, horâ exultavit in spiritu, & dixit: Confiteor tibi Pater. *c* Idem de Christianorum primis: Sumebant cibum, ait, cum exultatione. *d* Maxima laus hominis defuncti, si ei funebris oratio hoc tribuat elogii: De beneficiis omnibus, minimis, maximis, de rebus lætis, tristibus; de suavibus, acerbis; de prosperis, adversis jugiter Deo gratias egit. *e*

a *Psal. 30. v. 8* b *Sophon. c. 3 v. 14.*
c *Luc. c. 10. v. 21.* d *Actor c. 2. v. 46.*
e *Dictum de Serenis. Mechtilde Serenis. Alberti principis &c. defuncta coniuge, quæ Anno 1634. Cal. Iunij sanctè obiit.*

§. II.

Videte vel barbaras gentes, quàm gratum animum idolis suis, Diis falsissimis exhi-

buerint. Qui è præliis, è naufragiis, è morbis, è gravibus periculis evaserunt incolumes, ut sese gratos sisterent, impleruntemplatabulis votivis. Quod affirmans Tullius: Tu, inquit, qui Deos putas humana negligere, non animadvertis ex tot tabulis pictis, quàm multi vim tempestatis effugerint, in portúmque salvi advenerint.*a* Strabo memorat Epidauri tēplum Æsculapio sacrum ægrotantium multitudine confertissimum, suffixis passim tabellis, quæ redditam sospitatem magnâ grati animi significatione testarentur.*b* Aristoteles Gratiarum templum medio urbium collocari solitum ait, ut omnes opportuniùs discerent dari beneficia, & reddere. Stagiræi philosophi verba sunt ista: Vnde etiam Gratiarum templum obviam statuunt, ut retributio efficiatur. Quippe cùm id proprium gratiarum sit, ut & ei, qui nobis gratificatus est, vicissim inserviamus, & ipse rursum gratificando nos provocet. *c.*

Ad eandem dandi & reddendi beneficii memoriam conservandam priscis celebrior nomine quàm pretio fuit *Batti annulus*. Battus in Africâ Cyrenem urbem condidit. Cives ne ingrati essent urbis Conditori Silphium,*a*

a *Cic.l.2 de nat.Deor.*

b *Strabo l.8. Tibullus eleg. 1.ad Isidem.*
Nunc Dea, nunc succurre mihi, nam posse mederi
Picta docet templis multa tabella tuis.

c *Aristot. parte 3. l. 5. Moral. Nicomachiorum c. 5. ante med. mihi pag. 120.*

phium, *a* unáque annulum, in quo ea herba erat insculpta, obtulerunt. Munus non magnum, sed magni affectûs testimonium. Quidquid nos Deo gratiarum referimus, heu quàm modicum, quàm nullum est munus, nisi & annulum addamus, æternitatis memoriam, & eo, quo possumus modo, infinitas gratias agamus. Sed & ejus rei nos Batti annulus monet, ut, qui gratum animum in seipso cupit fovere, ea oculis opponat, quæ identidem ad beneficiorum memoriam inducant, & gratiarum moneant. Hîc quivis res sibi opportunas circumspiciat, quas ante oculos ponat. Sunt qui strophii aut cinguli nodum, chartulam humi abjectam, memorialem annulum, alii alia sub aspectum collocant, ne quid eorum, quæ sibi facienda sciunt, oblivione obruant.

Nec ullum beneficium velut exiguum spernendum. Ita scriptor religiosissimus docet: Esto gratus pro minimo, & eris dignus majora accipere. Si dignitas datoris inspicitur, nullum datum parvum, aut nimis vile videbitur. A viro principe vel flosculum accepisse, magni æstimamus; è tali manu pretiosum venit munus, quodcumque venit. Qui gratiam Dei retinere desiderat, sit gratus pro gratiâ datâ, patiens pro ablatâ. *c*

Beatus Paulus in agendis gratiis summè affi-

a *Pharmacopolæ laserpitium Gallicum & Benzuim vocant. Angelicâ nobis dicitur, & Sphondylium, Rutinalis, Panaces Herculeum, Radix sancti spiritûs.* b *Thom. de Kemp. de Imit. Christi, l. 2. c. 10. n. 5.* c *Ibid fine.*

assiduus fuit. Hinc de beneficiis tam in se, quàm in alios collatis millies agens gratias: Gratias ago, inquit, Deo meo per IESVM Christum pro omnibus vobis. *a* Hoc ipsum ingeminans: Gratias Deo, inquit, quòd servi fuistis peccati, obedistis autem ex corde. *b* Idem aliàs repetit: Gratias ago Deo meo semper. Nec cessat eadem epistolis inserere: Gratias ago Deo meo, cui servio. *c* Ita non Romanis solùm & Corinthiis, sed etiam Philippensibus, Ephesiis, Colossensibus, Thessalonicensibus, assiduè hoc ipsum commendans: In omnibus, inquit, gratias agite, hæc est enim voluntas Dei, in Christo IESV in omnibus vobis. *d* Nec ferè aliud quidquam est, quod adeò frequenter & contentè ingerat, quàm istud ipsum: *Grati estote:* Quod Colossensibus unicè commendans: Pax Christi, ait, exultet in cordibus vestris, in quâ & vocati estis, in uno corpore. Et grati estote. *e* Hîc ego Christianos omnes voce magnâ vel millies, atq; millies iterúmq; millies inclamo: *Estote grati.* Verendum sanè ne hac in re nimis modici simus. Neq; enim placet Deo, ut ei ad pecuniam numeratam, seu nummo, *f* ut Jurisconsulti loquuntur, semel pro totâ hebdomade, vel mense, sed partibus, pro singulis quibuscumq; beneficiis gratias agamus. Ita ipse sanctorum hominum quosdam erudiit, ut ad singulas quantum fieri possit, buccellas, quas ori ingererent, gratias agerent.

a *Rom.c.1.v.8,* b *Rom.c.6.v.17.*
c *1.Thessal.c.5.v.17.* d *2.Tim.c.1.v.3.*
e *Coloss.c.3 v.15.* f Vberhaupt.

agerent. Ita divæ Mechtildi dictum: *Etiam dormiturus quisque desideret, ut singulas respirationes, quas nocte illâ faciet, tanquam eximiam mei laudem suscipiam*, a Ergo, quod Paulus imperat, in omnibus gratias agite, hæc est enim voluntas Dei. Id nos profectò docent optimorum exempla, id ratio jubet & conscientia. Nec enim aliud habemus hostimenti, quod divinis beneficiis reddamus, quàm istud unicum: *Deo gratias*. Aut nimiùm avarus, aut certè desidiosus nimiùm est, qui gratias meminisse benefactori, cùm possit, nolit.

a *Ludov. Blosius in Monili spirit. c. 9 m. p. 93. Vid. Amussim meam l. 1, c. 5. §. 4 & l. 2, c. 8. §. 7.*

CAPUT XI.

Tobias uterque orationi, jejunio, eleemosynæ deditissimus.

TObias uterque tam pater, quàm filius seriò deliberarunt inter se, quid præmii viro illi fidelissimo darent. Tandem tot ejus beneficiis enumeratis, in eam sententiam conspirant, eorum omnium, quæ allata sunt, partem dimidiam offerre. Neque verò nimiam fore liberalitatem istam, quæ optimè merito, cùm deberet totum, assignaret partem. Vocant igitur auctorem viæ, unáque ambo plurimùm rogant, dignaretur dimidiam partem omnium, quæ attulerant, acceptam habere. a Quibus ille suavi humanitate: Benedicite Deum cæli, ait, & coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit

a *Tob. c. 12. v. 5.*

cit vobiscum misericordiam suam. Etenim sacramentum regis abscondere, bonum est: opera autem Dei relevare, & confiteri honorificum est. Mox subjungens: Bona est, inquit, oratio, cum jejunio, & eleemosynâ, magis quàm thesauros auri recondere. Quoniam eleemosynâ à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam, & vitam æternam. *a*

Hîc mihi, mi Lector, mens neutiquam est de oratione, jejunio & eleemosynâ disserere. Id libris singularibus jam factum. *b* Animus est hoc loco solùm de mixturâ, conjunctione, ac concordiâ orationis, jejunii, & eleemosynæ compendio disserere. Aures obsecro vacivas dissertationi præbe. Ab ore Angeli hæc doctrina fluxit, pectori penitissimo inscribendâ.

a *Tob.c.*12.*v.*6. *& seqq.* b *Vide è meis Rhetoricam cælestem; Gazophylacium Christi, & Pharmacum Pharmacorum omnium singulares libros.*

§. I.

Bonam esse orationem cum jejunio & eleemosynâ sapientissimi quique ac sanctissimi viri ac fæminæ omni ævo censuerunt. Ita Moses, Elias, David, Ezechias, Daniel, Judith, Esther, tótque alii priscæ legis optimates judicarunt. Christus ipse hoc sermonibus & exemplis docuit. Moses, ut audiētiam suo ad Deum accessui impetraret, in monte non tantùm precationibus submississimis egit, sed quadragintadiale jejunium præmisit instituendis cum Deo colloquiis. Illiberalem

aut

aut immitem in pauperes fuiſſe Moſen nemo cogitet. Erat enim Moſes, quod ſacra pagina teſtatur, vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terrâ. *a* Cùm Imperator Joſue conflictu acerrimo in Amalecitas pugnaret, in rupe Moſes paſſis ac ſublatis brachiis oravit. Tamdiu verò Iſraëlis populus vincebat, quamdiu Moſes hoc precantis habitu perſiſtebat. Sin autem paullulum remiſiſſet brachia, vincebant Amalecitæ. *b* Quid hoc quæſo ſuperſtitionis eſt? Num oratio non ſatis ex ſe nervoſa, niſi eam diductæ ac cælo elatæ manus commendent? Num bonitas divina his ceremoniarum legibus adſtricta à Moſis brachiis pendebat? En imaginem & ideam planè luculentam: Qui orat, & non jejunat, nec eleemoſynas erogat, contractis manibus Deum invocat. Audit has preces Deus, ſed audire diſſimulat, cadit Iſraël, vincit Amalec & triumphat. Qui orat, & ſimul jejunat, nec non & eleemoſynas dat, hîc verè Deum expugnat. Quando igitur fatigatæ Moſis manus defluebant, Aaron & Hur ſuſtentabant eas ex utrâque parte. *c* Aſpice Archetypon. Bona eſt oratio, & victoriæ potens conciliatrix, ſi tamen manus utraque ſit extenſa, ſi orationi jejunium jungatur & eleemoſyna. Hac trigâ evehimur cælo.

Rex Hebræus David hac ipsâ trigâ uſus habitabat cælum dum diverſaretur etiamnum in terrâ. Quoties quámque calidè vel uno

a *Num. c. 12. v. 3.* b *Exod. c. 17. v. 11.* c *Exod. c. 17. v. 12.*

uno die precari solitus est? Tot arduis, regiisque negotiis districtus, nihilominus septies in die precari, mediâ nocte divinas laudes iterare, summo mane somnum abrumpere, preces repetere consuescebat. In promptu testimonia: Septies in die laudem dixi tibi super judicia justitiæ tuæ. *a* Memor fui nocte nominis tui Domine. *b* Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ. *c* Anticipaverunt vigilias oculi mei. *d* Præveni in maturitate & clamavi: Prævenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. *e* His tam crebris aut pæne assiduis precibus eleemosynas jungebat largissimas, qui pauperum egenorum caussam disertissimus orator toties commendans: Beatus vir, inquit, qui intelligit super egenum & pauperem; in die malâ liberabit eum Dominus. *f* Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloriâ. *g* Porrò David in ad Arcã honorificentiùs destinato loco collocandam triginta millia hominum (quod Regum fasti memorant) electos ex Israël congregavit. Quàm autem largificâ stipe, quàm gratis sportulis omnem Israëlis multitudinem, tot millia hominum refecit? Nam partitus est universæ multitudini Israël, tam viro, quàm mulieri singulis collyridam *h* panis unam, & as-

a *Ps.* 118. *v.* 164. b *Ibid. v.* 55. c *Ibid. v.* 62. d *Psal.* 76 *v.* 5. e *Psal.* 118. *v.* 147. *&* 148. f *Psal.* 40. *v.* 1. g *Psal.* 111. *v.* 9. h *Tortam panis,* 1. *Par. c.* 16. *v.* 3.

& assaturam bubalæ carnis unam, & similam frixam oleo. a Ita verò hic idem Rex jejunavit, ut vires inediâ prostratas persentiscens dixerit : Genua mea infirmata sunt à jejunio. b Pro infantuli morituri valetudine, jejunavit David jejunio, & ingressus seorsum jacuit super terram. c In hanc concordiam David orationem, eleemosynam, & jejunium redegit ; ita primarias virtutum actiones sibi attemperavit, ut neutra neutri deesset. Haud aliter Regum optimus Ezechias. Ita rex Josaphatus, cùm mœstissimi ad eum nuntii pervolarent, dicerentque ; Venit contra te multitudo magna de his locis, quæ trans mare sunt, & de Syriâ. d At ille totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit jejunium universo Juda. En promptissimam orationis & jejunii mixturam. Eleemosynas ab Ezechiâ in plebem sparsas satis indicat illud : Totum se contulit ad rogandum Dominum : omnem placandi Numinis rationem iniit. Neque verò pientissimus rex ignorare potuit, bonam esse orationem, sed cum jejunio, quod prædicavit, sed cum eleemosynâ, quam utique liberalitate regiâ erogavit. Neque verò ullus tam piorum principum unquam dixit : Parcamus ærario, parcamus & corpori; satis est, si oremus. Bona est oratio, sed tunc demum bona est,

a 2. *Reg. c* 6. *v.* 19.
b *Psal.* 108. *v.* 24.
c 2. *Reg. c.* 12. *v.* 16.
d 2. *Paralip. c.* 20. *v.* 2.

est, si geminis comitibus, jejunio & eleemosynis stipata est.

§. II.

Hoc orationis, abstinentiæ, ac eleemosynæ temperamento assiduè usa est Juditha sanctissimi nominis vidua. Eo seipsam & totam urbem Bethuliam ab hoste potentissimo servavit illæsam. Juditha suo conjuge defuncto (quod sacra pagina testatur) fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, habens super lumbos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbatha & neomenias, & festa domus Israël. *a* Cùm autem Holofernes Bethuliam arctissimâ obsidione cingeret, ingressa Judith oratorium suum, & induens se cilicio posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino clamabat ad Dominum: cúmque jam in castris Holofernis ageret, & cibus è mensâ Imperatoris ad eam deferretur, illa jejunii tenacissima & lautitias suaviter recusans: Nunc, ait, non potero manducare ex his, quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio: ex his autem, quæ mihi detuli manducabo. Ita vili, aridâ, & tenui prorsus annonâ, quam saccipero attulerat, victitavit. Imò cùm jã ipsam Imperatoris mensã accumberet, exquisitissimis epulis intactis, non aliud in cibum & potũ admisit, quàm suas aliquot esuriales buccea sab ancillâ ministratas: Manducavit & bibit coram ipso ea, quæ paraverat ancilla ejus. *a*

a *Iudith c.8.v.6.*

ejus. *a* Decusso jam Holofernis capite, obtentâque victoriâ collectisque spoliis Juditha sese non orationis tantùm & jejunii, sed & piæ liberalitatis amantissimam ostendit: nam universa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopæum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis. *b* Ita hæc herois divina per istam precum, abstinentiæ, eleemosynæ temperantiam, & sibiipsi, & omnibus civibus suis salutem atque incolumitatem omnibus sæculis obtupescendam attulit.

Hac ipsâ ratione jejunio, precibus, eleemosynis Regina Esther omnem Israëlis populum ab interitu vindicavit. Vrgebat modis omnibus Mardochæus, ut Assuerum Esther accederet, pro populo suo deprecatura. At illa sapienter cauta persuaderi non poterat, ut regi supplicem libellum porrigeret non vocata. Sed Mardochæo impensiùs instante, demum illa: Vade, inquit, & congrega omnes Judæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. En oratio pars vitæ impetrandæ prima. Addit: Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus. En jejunium pars altera. Ne verò videretur Regina sibimet indulgere, & omnem jejunii austeritatem aliis injungere, subjunxit: Et ego cum ancillis meis similiter jejunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens non vocata tradensque me morti & periculo. *c* Credibi-

a *Iudith c.12.v.19.* b *Iudith c.16.v.23.*
c *Esther c.4.v.16.& seqq.*

Credibile prorſus omnem cibum & potum reginæ ac ejus pediſequis apponendum in aulâ, in pauperum domos eo triduo fuiſſe deportatum. En eleemoſyna, tam ardui negotii pars tertia. Ita demum Eſther Regina hoc triplici præſidio, precibus, jejuniis, piâ liberalitate firmata, eam animo audaciam concepit, ut ultro regem adire non dubitarit. Res omnis ex voto longè feliciſſimè ſucceſſit. Servati Hebræi, Aman auctor exequendæ cædis pependit ſolus. Videte neceſſariam orationis, abſtinentiæ ac eleemoſynæ temperaturam. Hæc una tot hominum millia à deſtinatiſſimo interitu ſervavit. Hæc triga cælum expugnat, hæc Dei ſolium terræ propitiat, hæc quidquid impetrabile non difficulter impetrat. Quod Petrus Chryſologus facundiâ eruditâ explicatiſſimè tradens: Tria ſunt, inquit, tria fratres, per quæ ſtat fides, conſtat devotio, manet virtus: Oratio, Jejunium, Miſericordia. Quod oratio pulſat, impetrat jejunium, miſericordia accipit. Oratio, Miſericordia, Jejunium, ſunt hæc tria unum, dant hæc ſibi invicem vitam. Eſt namque orationis anima jejunium: jejunii vita miſericordia eſt. Hæc nemo reſcindat: neſciunt ſeparari. Horum qui unum habet, & iſta ſimul non habet, nihil habet. Ergo, qui orat, jejunet: qui jejunat, miſereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit ſibi, qui ſuum ſupplicanti non claudit auditum. Jejunium jejunator intelligat, eſurientem

ſentiat,

ſentiat, qui vult Deum ſentire, quòd eſurit: miſereatur, qui miſericordiam ſperat: pietatem, qui quærit, faciat: qui præſtari ſibi vult, præſtet. Improbus petitor eſt, qui, quod aliis negat, ſibi poſtulat. Homo eſto tibi miſericordiæ forma, ſic quomodo vis, quantum vis, quàm citò vis, miſericordiam tibi fieri, tam citò alii, tantum, taliter ipſe miſerere. Ergo oratio, miſericordia, jejunium, ſint unum patrocinium pro nobis ad Deum, pro nobis hæc advocatio ſint una, una hæc pro nobis oratio ſit triformis. Hæc ſunt fratres, hæc ſunt, quæ tenent cæli arcem, quæ ſecretum Dei judicis pulſant, quæ ante tribunal Chriſti cauſſas humani generis exequuntur, quæ injuſtorum petunt indulgentiam, reorum veniam promerentur. Hæc cui in cæleſtibus non aſſiſtunt, ipſe non ſubſiſtit in terris; hæc cùm teneant in cæleſtibus principatum, in terris rerum ſummam moderantur, hæc regunt proſpera, hæc adverſa propellunt, vitia extinguunt iſta, virtutes iſta ſuccendunt, hæc reddunt caſta corpora, corda pura, hæc pacem membris, mentibus dant quietem, humanos iſta ſenſus, ſcholam faciunt diſciplinæ: per hæc in templum Dei pectora humana conſurgunt, hæc hominem præſtant Angelum, homini deitatis deferunt hæc honorem. Et nos fratres, ſi volumus Moyſi gloriæ, Eliæ vitæ, Joannis virtutibus, omnium Sanctorum meritis applicari, inſiſtamus orationi, vacemus jejunio, miſericordiæ ſerviamus: qui in his

vixerit,

vixerit, qui per iſta fuerit communitus, jacula peccati, diaboli tela, mundi machinas, vitiorum cuneos, mala carnis, voluptatum laqueos, arma mortis, Chriſtianus armiger, bellator dominicus non timebit. *a* Bona igitur oratio, ſed bona cum jejunio, & eleemoſynâ.

Daniel Nabuchodonoſori regi ſomnium explicaturus, ad id muneris cum Hebræis tribus Satrapis precando & jejunando ſe diſpoſuit. Idem rogaturus è ſervitute Babylonicâ libertatem, tres hebdomades inter orationem, jejunia, conſuetam in egenos liberalitatem exegit. In diebus illis, ait, ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum. *b*

a *Chryſol. ſerm. 43. mihi pag. 115.*
b *Dan. c. 10. v. 2. & 3.*

§. III.

Eadem in lege novâ orationis, & miſericordiæ fuit obſervata conjunctio. Anna vidua octoginta quatuor annorum, turtur caſtiſſima, non diſcedebat de templo jejuniis & obſecrationibus ſerviens die ac nocte. *a* Dux belli Cornelius Chriſtianis ſacris nec initiatus, ſed ſolo naturæ melioris inſtinctu, *Vir religioſus ac timens Deum cum omni domo ſuâ faciens eleemoſynas multas plebi.* b Primum largitionis elogium. *Et depre-* *cans*

a *Luc. c. 2. v. 37.*
b *Actor. c. 10. v. 2.*

cans Deum semper. a Assiduæ orationis alterum. Sequitur jejunii tertium. A nudiusquartâ die, usque ad hanc horam, orans eram horâ nonâ in domo meâ, & ecce vir stetit ante me in veste candidâ, & ait: Corneli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei. *b* Perinde si dicat: A diebus quatuor, ab horâ nonâ vespertinâ, *c* quando mihi apparuit Angelus, mansi orans & jejunus. *d* Ita Cornelius preces & inediam quatriduo continuavit. Videte, amore Domini IESV, videte, quid miles disciplinâ Christi nondum imbutus rationis ductu fecerit, quantâ pietate jejunium & eleemosynas orationi junxerit. Quid hîc ampliùs egemus testibus? Quid porrò nos Christiani? Quid agimus his exemplis dignum? si præire non lubet, cur sequi dedignamur? Sunt qui orent, sed hoc tantùm: abstinere cibis, erogare nummos non placet. Sunt qui eleemosynas spargant: sed hoc tantùm; oratio eorum frigida & rara, jejunium nullum. Sunt etiam, qui subinde inediæ aliquid ferant, sed hoc tantùm, cetera deparci, ac sordidi nec assem partiuntur in stipem. Vbi hoc necessarium orationis, jejunii, & eleemosynæ temperamentum? Servatoris dictum hîc usurpem: Hæc autem oportuit fa-

Q cere,

a *Actor. c. 10. v. 2.*
b *Ibid. v. 31.*
c *Horâ tertiâ nostrate promeridianâ.*
d *Glossa ordinaria: Iejunium, oratio & eleemosyna digna opera sunt visione Angeli.*

cere, & illa non omittere. a

Servator ipſe, Dominus JESVS, hanc doctrinam non ſolùm verbis, ſed ipſe ſuis exemplis tradidit. Noctes totas orando pervigilavit, Lucâ teſte: Et erat pernoctans in oratione DEI. b Teſte Matthæo, Quadraginta diebus, & quadraginta noctibus jejunavit. c Et quamvis eleemoſynarum ſubſidio vixerit, nihilominus & ipſe quoque dedit eleemoſynas ſui œconomi Iſcariotæ manu. Res liquet. In ſupremâ cenâ Chriſtus proditori Judę dixerat: Quod facis, fac citiùs. Exceptâ voce hac, Quidam putabant, inquit Joannes, quòd dixiſſet JESVS, Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum, aut egenis ut aliquid daret. d Ergo ſolebat Chriſtus è ſuo ſuorúmque diſcipulorum ærariolo in egentes ſtipem conferre. Idcirco Cyprianus orationem jejunio & eleemoſynâ deſtitutam rectè appellat ſterilem & infecundam: Inefficax, inquit, eſt petitio cùm precatur Deum ſterilis oratio.

Sed eſt, qui dicat: Cùm Hebræus Daniel Nabuchodonoſori Regi modum ſuggereret expiandorum ſcelerum, ſolius eleemoſynæ mentionem faciens: Peccata tua, inquit, eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum: forſitan ignoſcet delictis tuis. e Reſpondemus: Quid enimverò Idololatræ ſtudium orationis ſuaſerit?

a *Luc.c.11.v.42.* b *Ibid.v.12.*
c *Matth.c.4.v.2.*
d *Ioan.c.13.v.27.*
e *Dan. c.4.v.24.*

ſuaſerit? Piacularem inediam inculcare regi, dura nimis concio. Ergo ſolas eleemoſynas ſuaſit, ſed & addidit: Forſitan ignoſcet: Non uſquequaque certum. Inefficax petitio cùm precatur Deum ſterilis oratio.

Primitias olim Deus decimáſque omnium frugũ ab omnibus accuratione ſummâ exigens: Decimas tuas, inquit, & primitias tuas non tardabis reddere. *a* Tolle de cunctis frugibus tuis primitias. *b* Boni triplicis uſumfructum conceſſit nobis Deus; Animi, Corporis, Facultatum, ſeu fortunarum. Par eſt omnino, ut è ſingulis bonis illis nos uſufructuarii primitias & decimas demus, niſi uſumfructum amittere velimus. Det igitur orationem Animus, abſtinentiam Corpus, Arca facultates. Oratio bona eſt, bonum jejunium, eleemoſyna bona, ſed hæc invicem jungenda, Domino, ut Eſdras loquitur, in holocauſtum omnia. *c* Hoc autem cenſendum eſt verum holocauſtum, cui de ſuo totus homo impendit, quod offerri poſſit: cùm ab animo preces, à Corpore Abſtinentia, à crumenâ facultates in hujus holocauſti pretium conferuntur. Hic omnium priſcorum Patrum ſenſus fuit.

a *Exodi c. 22. v. 29.*
b *Deuter. c. 26. v. 2.*
c *1. Eſdr. c. 8. v. 35.*

§. IV.

Cyprianus, quem dixi, hac de re diſertiſſimus: Orantes, inquit, non infructuoſis nec nudis precibus ad Deum veniant: in-

efficax petitio eſt, cùm precatur Deum ſterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum excidatur & in ignem mittatur, utique & ſermo non habens fructum, promereri Deum non poteſt, qui nullâ eſt operatione fecundus. Et ideò ſcriptura divina inſtruit, dicens: Bona eſt oratio cum jejunio, & eleemoſynâ. Nam qui in die judicii præmium redditurus eſt, hodie quoque orationem cum operatione adferentis benignus auditor eſt. Nam & Raphaël Angelus oſtendit orationes noſtras, & jejunia minus poſſe, niſi eleemoſynis adjuventur. Revelat Angelus, & manifeſtat, & firmat eleemoſynis petitiones noſtras efficaces fieri, eleemoſynis vitam de periculis redimi, eleemoſynis animas à morte liberari. *a* Tam eximiè, quàm ſuccinctè dixit Auguſtinus: Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, jejunium & eleemoſynam. *b* Beatus Leo ejuſdem animi ac ſententiæ: Hæc, ait, triplex obſervantia omnium virtutum comprehendit effectus. In oratione permanet fides recta, in jejunio innocens vita, in eleemoſynâ mens benigna. *c* Bernardus de triplici petitione differens: In his ergo tribus, inquit, ut cordis petitiones ſint, tria nobis ſunt obſervanda. Nam & in primâ quidem ſuperfluitas, & in ſecundâ impuritas, & elatio interdum ſurrepere ſolet in

a *Cypr. l. de oratione Dominicâ. & l. de opere & eleemoſynâ.*

b *Aug. Enarr. in pſ. 42. fine.*

c *S. Leo ſerm. de ieiun. ſept. menſis.*

in tertiâ. Nonnunquam enim temporalia quæri solent ad voluptatem, virtutes ad ostentationem; sed & vitam æternam fortassis aliqui non in humilitate quærunt, sed tanquam in fiduciâ suorum meritorum. *a* Ergo animi bona impetraveris? Da orationem, & cave impuritatem, ne cor tuum curis sæculi gravetur. Corporis bona postulas? Da jejunium & abstinentiam, & cave superfluitatem, ne corpus delicias, otium, libidines, saliares mensas sectetur. Æternitatis præmium ambis & bona cælestia? Da eleemosynas & cave injustiam, è bonis tibi commodatis cælum eme. Inefficax petitio, cùm precatur Deum sterilis oratio.

Paulus Apostolum cœpit agere ab oratione & jejunio, quod toto triduo continuavit. Erat enim tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit. *b* Loco omnium illi oratio fuit. Ecce enim orat, ait Dominus Ananiæ. Eleemosynas & pecunias collatitias Paulus epistolis sæpius commendat, & monet, ut eæ ordine animóque benevolo fiant.

Sapuit profectò Rex Ninives, qui civibus universis ita jussit edici: Homines & jumenta, boves & pecora non gustent quidquam, nec pascantur & aquam non bibant. En jejunium. Et clament ad Dominum in fortitudine. En orationem. Et convertatur vir à viâ suâ malâ, & ab iniquitate, quæ est

a *Bern. serm. 5. in Quadr. de triplici modo orationis, mihi pag. 150.*

b *Actor, c. 9. v. 9.*

in manibus eorum. *a* En Eleemosynas, quæ manuum iniquitates, avaritiam, & in pauperes duritiam emendant.

In cœnobio Divi Theodosii (quod explicatiùs alibi narramus *b*) nec orationis, nec jejuniorum usus, sed eleemosynarum largitas desiderata est. Solebat quot annis die cenæ Dominicæ triticum & vinum in egenos liberaliùs distribui. Eo autem anno, quo agri malignius respondebant, stulta providentia eleemosynas illas censuit subtrahendas specioso hoc nomine, ne annona monasterio deesset. Paullò pòst quidquid in horreis condebatur tritici in frondem effusum est. *c* Ea jactura quinque mille modiis æstimata. Hic Abbas suis tam stolidè cautis in os objectans: Nimirum, ait, hoc lucri jam habemus. Eleemosynæ pro more dandæ modios quingētos tritici haud excessissent: nunc iis negatis modiorum quinque millia perdidimus. Perbene factum. Has segetes metit fatua diffidentia. *d*

Ergo quod sedulò Paulus hortatur: Sobriè, & justè, & piè vivamus in hoc seculo. *e* Sobrietas abstinentiâ & jejuniis, justitia eleemosynis, pietas orandi studio nutritur. Quod Franciscus Georgius Venetus pulchrè prosecutus: Cur oratio, inquit, cum eleemo-

a *Ionæ c. 3. v. 7. & 8.*

b *Vide Gazophylacium Christi.*

c Ist außgewachsen.

d *Sophronius in Prato spiritali, c. 85. mihi pag. 398.*

e *Tit. c. 2. v. 12.*

eleemosynâ, & jejunio (Raphaële teste) Deo gratissima est? An quia, cùm oratio sit (ut Damascenus inquit) elevatio mentis in Deum, tantò magis mens ipsa elevatur, quantò orans à graviminibus expeditior existit? Duo enim sunt gravamina, quæ mortales valdè deprimunt: oblectamentum carnis videlicet, & terrenorum affectus. Illud autem gravanti corpori animam subjicit, & hic fæcibus terræ ipsam animam suffocat. Hinc ab utroque expeditus homo faciliùs ad Deum mente conscendit. An quia, si oratio eleemosynæ associetur, operi charitatis Deo gratissimo conjungitur; & si jejunium addatur, quantò magis animalis homo per ipsum debilitatur, tantò magis spiritualis roboratur. His igitur, tanquam duabus alis, evolat oratio.

Ergo bona est oratio cum jejunio & eleemosynâ. Et, ut nemo nesciat quàm hoc bonum sit, Angelus subjungit, magis quàm thesauros auri recondere. E cælo descendit hoc scitum. Non hoc Pythagoras aut Plato, non Augustinus, aut Chrysostomus, sed Angelus dixit: Suas Deo decimas demus, & non tardemus. Si non orare solùm, sed & impetrare cupimus, quod oramus; geminas orationi alas affigamus, Jejunium & Eleemosynam. Orator sobrius, justus & pius; orator optimus, potentissimus, victoriæ certus.

CAPVT XII.

Tobias uterque ad remunerandum liberali voluntate paratißimus.

IN eâ deliberatione, quam Tobias parens unà cum filio instituit, ut filii animum exploraret, sententiam illius exquirens: Quid possumus, inquit, dare viro isti sancto? Cui filius: Pater, ait, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse ejus beneficiis? Me duxit & reduxit sanum, pecuniam à Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, & dæmonium ab eâ ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, meipsum à devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen cæli, & bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare? Et vocantes eum, pater scilicet & filius, tulerunt eum in partem, & rogare cœperunt, ut dignaretur dimidiam partem omnium, acceptam habere.a

Si ævi nostri sordidos quorundam & illiberales mores considerem, fuissent, qui dixissent: Heus bone vir, eam tibi mercedem soluo, quâ tuam mihi operam conduxi. En illam ipsam. Ampliorem, puto, non postulabis. Vtrimque pactis conventis stabimus. Qui lautissimus haberi voluisset, gracile auctarium adjiciens dixisset: En honorariam

a *Tob, c. 12, v. 1. & seqq.*

ſtam ſtipem, philippeorum aſſem. *a* Omne reliquũ ſibi retinuiſſet. Ad has ſordes libe-ralitas Tobiæ neutiquam deſcendit. Paratiſſimi erant, tam pater, quàm filius, non dimidiam tantùm partem, ſed dare omnia, modò verecundiam accipientis non haberent repugnantem. Arbitrabantur, quidquid dediſſent, minus quàm promerita poſtularent, eſſe daturos. Quid dignum poterit eſſe beneficiis ejus? Eximia remunerandi voluntas, inſignis in bene merentem liberalitas. Hæc ſemper dives & abundans eſt; hæc dat etiam cùm non dat. Hîc explicandum quantæ divitiæ in unâ lateant voluntate, quid probitatis, ac ſanctitatis deſiderium, quanta ſit opulentia ſeriò velle probum eſſe.

a Dutzet Thaler Trinckgelt.

§. I.

Ad virtutem & omnigenam probitatem aſſequendam, princeps ſubſidium eſt ſeriò velle ac cupere probum fieri, virtutem adipiſci. Ad honeſtiſſimum hoc deſiderium variis agimur impulſibus.

Hebræis olim Deus per Iſaiam: Si quæritis, ait, quærite: convertimini, venite. *a* Si urbem ab hoſte defenſam vultis, hoc agite, ut ſeriò velitis, conſilium pacatum, auxilium opportunum non reſpuatis. Ita & Moſes: Cúmque, ait, quæſieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum; ſi tamen toto corde quæſieris, & totâ tribulatione

 animæ

a *Iſ.c.21.v.12.*

animæ tuæ. *a* Nimirum invenitur Deus à feriò quærentibus & cupientibus invenire. Virtutis acquirendæ pars prima, & sanè præcipua, velle virtutem acquirere. Lucilium equitem Romanum Annæus Seneca hortabatur, & ad optima quæque formabat. Eò & illa spectat Annæi epistola: Quid aliud, inquis, adhuc? Volo. *b* In hoc plurimum est. Nam sic quomodo principia totius operis dimidium occupare dicuntur, ita res animo constat: pars magna bonitatis est velle fieri bonum. *c* Vatis Venusini Sapiens monitum est:

Dimidium facti, qui cœpit, habet. Sapere aude:
Incipe Vivendi qui rectè prorogat horam,
Rusticus expectat, dum defluat amnis --. d

Ergo velis & tanta sapere: dimidium rei erit. Ergo fieri sanctior velis, & optimum sanctimoniæ fundamentum posuisti. Nec enim totum est positum; neque sola voluntas sufficit: sed videndum, ut recta ea sit, & firma. Actio enim recta non erit, nisi voluntas sit recta, siquidem ab hac est actio. Rursus voluntas non erit recta, nisi habitus animi rectus sit, ab hoc enim est voluntas. Habitus porrò animi non erit sine scientiâ. Quemadmodum verò, ait Seneca, primum militiæ

a *Deut. c.4. v.29.*

b *Hæc Lucilii sunt verba: Quid ultrà hortaris, mi Seneca? Iam volo, cui Seneca, multum hoc quidem est, non tamen omnia.*

c *Seneca epist. 34. fine.*

d *Horat. l. 1. epist. ep. 2. ad Lollium.*

militiæ vinculum est religio, & signorum amor, & deferendi nefas; tunc deinde facilè cetera exiguntur, mandanturque jusiurandum adactis: ita in his, quot velis ad beatam vitam perducere, prima fundamenta jacienda sunt, & insinuanda virtus; hanc ament, cum hac vivere velint, sine hac nolint. *a* Sed hæc in divinis libris longè affirmatiùs traduntur, altiùs inseruntur discenti. Liber Sapientiæ, amorem virtutis, desiderium sanctitatis efficacissimè commendat his verbis: Initium sapientiæ, verissima est disciplinæ concupiscentia; & invenitur ab his, qui quærunt illam. *b*

a *Seneca epist* 95. *mihi pag.* 602.
b *Sap.c.*6. *v.*14. & 18.

§. II.

Sed hîc in antecessum probè capiamus, Quid sit seriò velle, quantumque distet ab eo, quod in scholis *Volitionem* aut *Velleitatem* vocant. Torpidum velle. De leviter volente Salomon pronuntians: Vult, inquit, & non vult piger. *a* Desidiosis solennissimum est fortunas amplas, prosperos successus, felicitates maximas desiderare: sed admoliri manum & ad illa adipiscenda seriam navare operam horrēt & refugiunt. Ita & volunt, quod desiderant, & nolunt, non enim quidquam ultra inania vota procedunt. Vult piger, quia impensissimè optat; & non vult, quia nullam industriam optatis applicat. Desidiosi votum est: Vellem esse

a *Prov.c.*13.*v.*4.

esse doctus, dives, probus. Finem cupit, sed viam refugit, quâ pertingitur ad finem. Est, qui vellet ire Venetias, sed via homini pigro longa nimis videtur & operosa. Est, qui vellet nummos jam partos arcâ claudere, scientiam jam acquisitam ingenio complecti, sanctimoniam obtentam animo possidere. Mi bone, sed piger Christiane, vis opes? Ergo aut venum expone merces:

Impiger extremos curras mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes. a

Aut Galeni scholas frequenta, dat Galenus opes; aut certè principum servitiis para salarium. Hàc ad opes itur. Via, inquis, laboriosa, fatigari nolo. Ergo vis & non vis. Eruditionem ambis & honorem? Ludus litterarius est subeundus, excipienda ferula, voluendi libri, discendæ litteræ, idque septem aut octo annis, dum ex inferioribus paullulum emergas. Vbi ferulæ manum subduxeris, in Lycea & Academias proficiscendum, ubi etiam anni complures exigendi, dum philosophiam haurias, dum aut Jurisprudentiæ, aut Medicinæ, aut Theologiæ exactiorem scientiam adjungas. Hos labores refugis? hos sumptus metuis? Ergo eruditus esse cupis, sed modum, quo comparanda est eruditio, rejicis: finem quæris, sed ea, quæ ducunt ad finem, spernis. Ergo vis & non vis. Sed scias eruditionem minoris non vendi. Aut eme tanti, aut illiteratus asinus abi. Sine labore nihil felix, à Sopho-

cle

a *Horat. l. 1. epist. ep. 1. ad Mecænatem.*

ele sapienter dictum.

Pari modo vis esse sanctus & probus, virtutis cultor? Finis optimus: ea igitur, quæ ad finem hunc ducunt, sectare. Virtutis studiosus sustinere, & abstinere, ante omnia os & linguam frenare, gulam substringere, sibimet, suisque cupiditatibus imperare, animum frangere discat; crebriùs precari, inediam tolerare, egentibus benignè facere. His gradibus ad virtutem ascenditur. Tu autem iter arduum fortassis horres, nec sudare, nec algere sustines? Hoc prorsus est velle, & non velle, finem quærere, veram ad finem viam declinare. Ergo apage ignavum pecus, Romam non pervenies, si Romam proficisci nolis, Pegasorum alis eò non deportaberis. Eò ire licet aut equo, aut rhedâ, aut pedibus; volare non licet. In editam virtutis rupem licet evadere, sed per ardua eluctandum est. Hic ascensus emitur sudore. Sudare non vis? ergo ascendere non vis. Hic reverà vulgatissimus est error; à nobisipsis persuademur nos velle, cùm nolle totis viribus obsistat. Sed hoc ipsum explicatiùs tradamus.

§. III.

Plurimi sunt ejusmodi Volones frigidissimi. Est, qui secum ipse dicat: Quàm meæ valetudini conduceret, si poculis valedicerem, si ebrietatem omnem caverem. Sobrietatem iste cupit, sed sobrietatis imperium spernit, ubi ubi sympofiolum, popinationem, conviviolum vultur iste olfacit, mox

mox advolat, & glutit; placet, quod sapit. Sobrietatem iste vult & non vult. Est, qui ipse sibi dicat: Quàm decorum esset, & verò etiam necessarium castiores mores induere, pudicitiam sanctiùs habere, leges divinas non violare? Occasiones interim nullas fugit, oculos non continet, genium re nullâ fraudat, cupiditatibus nihil imperat. Hîc certè castitatem seriò non amat. Vult esse castus & non vult. Haud aliter iracundus mansuetudinem laudat, & eâ præditus esse desiderat, sed mansuetudinis leges observare recusat, sibiipse in omnibus assentitur, habenas bili laxat, adversus tam improbum affectum vi nullâ utitur. Vult esse mansuetus & non vult. Hi tales non sunt absimiles ei, qui sub fecundâ ceraso ore stat hianti, quàm vellet cerasis vesci! sed cerasum ascendere, aut brachia paullò laboriosiùs in altum mittere non vult. Maturos fructus cuperet in os defluere. Ita illi omnes pigerrimi Volones nucleum volunt, nucem nolunt frangere. Hoc sanè non est seriò velle. Hæc Voluntas, seu Velleitas adeò non seria, non robusta, inferos non claudit, cælum non referat. Hinc verus & verum verbum: Cælum bonis operibus, gehēna bonis desideriis est plena. Quod asseverans Salomon: Desideria, inquit, occidunt pigrum, noluerunt enim quidquam manus ejus operari.a

Ore Salustii perorans Cato. Non votis, inquit, neque suppliciis muliebribus auxilia

a Prov. c. 21. v. 25.

lia Deorum parantur: vigilando, agendo bene consulendo prosperè omnia cedunt. Ubi socordiæ te, atque ignaviæ tradideris, ne quidquam Deos implores; irati infestique sunt. Tam ignavas preces & vota somni plena sic irridet Maro:

——— alitur vitium, vivitque tegendo
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, & meliora Deos sedet omina poscens. a

Hoc *Velle* tam lentum ac frigidum parum facit ad virtutis studium. Idcirco suam quisque conscientiam interroget: Num serius & animo cupis virtutem, & mores repræsentare emendatiores? Hoc verè totóq; animo Velle ad Virtutem assequendam plurimùm conducit. Huc spectant consolatoria dicta psalmographi: Animam esurientem satiavit bonis: *b* Et beati Lucæ. Esurientes implevit bonis. *c* Et ipsius Christi: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. *d* Jam satur aut ebrius si potum poscat, non sitire judicatur, nec facilè, quod poscit, impetrat, ita desideriis languentibus non obtinetur Virtus.

Verè ac seriò Velle est acquirere. Quod Lactantius Firmianus adstruens: Quid est, inquit, virtutem colere, nisi eam animo comprehendere? quod unusquisque simul ac cœpit velle, assequitur. *e* Thomam Aquinatem soror germana interrogans: Quâ

a *Virg. l. 3. Georgi. post med.* b *Ps. 106. v. 9.*
c *Luc. c. 1. v. 53.* d *Ioan. c. 7. v. 37.*
e *Lactant. l. 5. divin. Instit. c. 20.*

Quâ ratione, mi Pater, inquiebat, salvari possum? Continuò vir sanctus respondit: Si volueris, salvaberis. *a* In eo res vertitur; hic caussæ cardo est. *b* Si volueris, mî homo, proficies; si volueris esse sobrius, castus mansuetus; eris. Si volueritis, ait Isaias, bona terræ comedetis. *c* Si desit facultas, remuneratur voluntas. Augustini pronuntiatum est: Non attendit Deus facultatem, sed voluntatem, sed cupiditatem. Coronat Deus intus voluntatem, si non invenit facultatem. *d* In rebus omnibus, ut philosophi docent, præsertim moralibus amor, ac desiderium finis, est causa prima, quæ alias omnes ad agendum movet, ita quidem ut quò majus est desiderium finis, major etiam sit industria illius obtinendi. Hinc languente desiderio cadit virtutis assequendæ conatus.

Quàm promptus, paratus fuit Rex David templum ædificare Domino! Hæc voluntas jam fuit robusta, simul & opulenta, ac si reverà templum ædificasset. Nec dilatum est præmium. Mox enim Nathan divinæ liberalitatis interpres: Domum, inquit, ædificabo tibi, regnum tuum usque in æternum ante faciem tuam, & thronus tuus erit firmus jugiter. *e*

§. IV. Se-

a *Historia Prædicator. parte* 1. *l.* 3. *c.* 17.
b Da hafftẞ/da ligt der gantze Handl.
c *Is. c.* 1. *v.* 19.
d *Aug. tom.* 8. *in ps.* 131. *fine, mihi pag.* 629.
e 2. *Reg. c.* 7. *v.* 16. & 27.

§. IV.

Seriò velle sanctiorem fieri, res maximi est promeriti. Nam quemadmodum Christus cupiditatem pravam, velut ipsam actionem flagitiosam puniturus pronuntiat: Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo: *a* Ita sancta proficiendi desideria, velut ipsa virtutis opera remuneraturus laudat: Ego sitienti dabo de fonte aquæ vivæ gratis. *b* Ita & Paulus: Qui volunt, inquit, divites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli. *c* Hîc Augustinus: Cupiditates, ait, non facultates accusat. *d* Ita prorsus, qui plurimum stipis erogare, plurima pro Christo tolerare, multos ad Christi disciplinam, aut ad meliorem vitam adducere ardenter desiderat, nec potest, facti præmium recipiet: ita, qui modestiæ, submissionis, patientiæ, temperantiæ virtutem seriis conatibus sectatur, jam assecutus censebitur. Abrahamus filium Isaacum non jugulavit in victimam, sed jugulare voluit. Hîc etiam voluisse sat fuit. Coronavit Deus voluntatem, ubi jussio abstulit facultatem.

Petierat à Deo Daniel Hebræi populi libertatem è servitiis Babylonicis. Mox Gabriel Archangelus responsum deferens: Exaudita sunt, inquit, verba tua. Ratione hac

a *Matth. c.5.v.29.* b *Apoc.c.21.v.6.*
c *1 Tim. c.6.v.9.*
d *Aug.l.50.homil. hom.13.*

hac adjunctâ: Quia vir desideriorum es. Hoc Danieli è cælo sæpius nuntiatum: Noli timere, vir desideriorum, Pax tibi.a Nimirum toto pectore sincerisque studiis adniti & cupere Deo placere, servire, Dei voluntatem exequi, res summi meriti est. Pari modo ex animo velle alios juvare, stipem plurimam erogare, sibimet acriter imperare, cupiditates pravas frangere, inediâ corpus macerare, inquilinum, familiare vitium superare, quàm creberrimè orare, virtutibúsque ceteris graviter studere; licet non sint adeò in expedito posita, nihilominus coronabit Deus voluntatem, ubi conjunctam non invenerit facultatem.

Tobias obsequia sui comitis, si conventa pacta spectamus sex florenis exsolvere potuisset, nec amplius quidquam debuisset: at ille liberalissimâ voluntate, ultra sex millia florenorum, quod infrà demonstrabimus, obtulit. Hanc pronissimam largiendi voluntatem pro facultate Deus coronavit. Dimidiam allatorum partem expendere Tobias paratissimus fuit, sed nec assem expendit, adeò hæc tam dives & liberalis voluntas Deo placuit.

Gertrudi sanctæ virgini fertur dixisse Christus: Latus meum semper est apertum donis ac gratiis plenum, quicunque vult haurire, potest, modò aureum applicet siphunculum, bonam voluntatem. Hac fistulâ è divino pectore diversa dona trahimus, hac sugimus salutem. Quisquis hoc probè

a *Dan*, c. 8. v. 23. & c. 10. v. 11 & 19.

probè capit, sæpius de die hunc syphonem suum admovet, spiritum Christi attrahit, & erudita jam siti gratias bibit. Quàm juvat hîc castis sanctisque desideriis, ardenti Deo serviendi voluntate, ac cupiditate inexplebili totos Mundos, mille Orbes implere, ad meliora semper tendere, jugiter velle proficere. Quisquis es, si volueris, salvaberis: si volueris, & hoc vitium expugnare, & virtutem hanc adipisci, & hosti tuo ignoscere, & quod vetitum vitare poteris. Quin igitur pro se quisque dixerit vel uno die centies, vel millies. Volo, Domine, volo: Fac velis, & eris, quod esse volueris.

CAPUT XIII.

Tobias uterque cum Deo familiarißimus.

Non satis fuerat Tobiæ patri familiarissimè cum Deo agere, à Deo totum pendere, sed hos insuper affectus optimos, in suos posteros, in nepotes, & pronepotes studuit propagare. Hinc cohortationes illę pietatis plenissimæ: Audite filii mei patrem vestrum: servite Domino in veritate, & inquirite, ut faciatis, quæ placita sunt illi: & filiis vestris mandate, ut faciant justitias & eleemosynas, ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore, in veritate, & in totâ virtute suâ. Hæc Tobias senex filio & septē adolescentibus suis nepoti-

nepotibus unicè commendarat. Hinc discere licet, quibus Tobias affectibus, quàm calidis Deum complexus, quàm arcanâ cum Deo familiaritate sit usus. Tobiam assiduè memorem suprà sub aspectum dedimus. Ex istâ porrò assiduâ Dei memoriâ, familiaritas cum Deo suavissima enascitur. Hanc ipsam cum Deo intimam familiaritatem hoc capite pertractabimus.

§. I.

Quæstio sit, an esse possit jugis & assidua Dei memoria, in hac turbatiore vitâ. Sunt enim, qui dicant: Occupationibus variis implicamur, negotiorum pleni sumus; hac illac trahimur, cogitationes sparsas huc illuc volvimus, inquietum animum per omnia versamus, vel cibi ac mensæ oblivisceremur, nisi fames moneret. Quâ igitur ratione jugiter Dei meminisse possimus? Possumus, mi Christiane, possumus, modò velimus. Nec enim Deus id à nobis exigeret, si humanam facultatem excederet. Hoc Abrahamo scimus imperatum: Ambula coram me & esto perfectus.[a] Hoc age, tuos in me oculos defige; nunquam non præsens sim tuis obtutibus. Par est, ut famulus fidelis hoc suo Domino præstet obsequii. Servientis oculi sint in manu operantis, & ad omnem nutum attendant. Hoc jussus est facere Abrahamus. Atqui hoc omnino est Dei assiduè meminisse. Rex David hoc unicè summis religionibus observans: Providebam,

a Gen. c. 17. v. 2.

videbam, inquit, Dominum in conſpectu meo ſemper. a Non exigit à nobis Deus, quod fieri non poſſit. Hoc quidem non die uno, nec hebdomade aut menſe, forſan nec anno uno ad uſum facilem perduci poteſt; Aſſuetudo conſtans hæc talia leni progreſſu docet. Volenti hoc facillimum, quia ſolatii refertiſſimum. Sapientiâ teſte. Non habet amaritudinem converſatio illius, nec tædium convictus illius, ſed lætitiam & gaudium. b Inter amiciſſimos aliàs litigii aut faſtidii aliquid facillimè obrepit. Aſſiduè Dei meminiſſe, omnia cum Deo peragere, merum mel ab omni amarore defecatum. Atque per hanc Dei memoriam aſſiduam, & orationem quàm frequentiſſimam aditus patet ad conflandam cum Deo familiaritatem arctiſſimam.

Nobiliſſima hujus rei idea Moſes, quem Deus faventiſſimo teſtimonio commendans: At non talis, inquit, ſervus meus Moſes, qui in omni domo meâ fideliſſimus eſt; ore enim ad os loquor ei. Quare ergo non timuiſtis detrahere ſervo meo Moſi? c Sciveratis illum tantâ apud me gratiâ pollere, nihilominus dentes in eum ſtringere non eſtis reveriti: Ego hunc virum mihi chariſſimum amicitiæ jure tueor. Hoc Moſes obtinuit manſuetudine incredibili, & oratione jugi, toties locutus cum Deo. Hic modus eſt; ita nos in familiaritatem Dei inſinuamus.

Sa-

a *Pſal.* 15. *v.* 8. b *Sap. c.* 8. *v.* 16.
c *Num. c.* 12. *v.* 7.

Samuel etiamnum adolescens ad Dei tamen familiaritatem admissus est. Heli Sacerdotem omittens & inhonoratum transiens Deus, Samuelem ter unâ nocte accersiit, familiarissimè cum Deo locuturus. a Neque verò Samuel ad familiaritatem istam segniter sese applicans: Loquere Domine, ait, quia audit servus tuus. Hîc imperia Deus prolixiora dictans, ad Heli omnia suo nomine fideliter perferri jussit. Pertulit Samuel fideli obsequio.

Tobias cum Deo familiarissimus fuerit necesse est, quando talem à Deo accepit è cælo tabellarium, qui non sermonis tantùm sed & itineris iniit commercium; qui humano ritu comedere, bibere, dormire, ambulare, equitare, carpento vehi, navigare; qui pecuniæ, matrimonii, medicinæ, omnis generis negotia tractare visus est per complures hebdomades. Nil simile nec vetus, nec nova lex in annales misit. Tobias utique, perinde ut Moses, in omni domo Dei fidelissimus fuit. Quàm autem illa Tobiæ senioris ad virtutem valida cohortatio: Servite Domino in veritate, & inquirite, ut faciatis, quæ ei placita sunt semper. Sincero animo serviri vult Deo, & summâ curâ indagari, ne quid fiat, quod Deo displiceat, cùm vitæ nostræ lex unica sit, Deo in omnibus placere cupere. Addit: Filiis vestris mandate, ut faciant justitias & eleemosynas; ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore, & in veritate, & in totâ

a 1. *Reg. c. 3. v. 4. & seqq.*

totâ virtute suâ. Ad auream justitiæ libellam cum omnibus vult agi. Neque hoc tantùm, sed & egénis debitum, quod justitiæ pars est, jubet persolvi. Neque solùm continuam Dei memoriam, sed & Dei orationes ac Dei laudes exigens continuas: Benedicant eum, inquit, in omni tempore. Neque hoc oscitanter, aut perfunctoriè, sed in veritate, & in totâ virtute suâ: summo studio, nervis omnibus, ac facultatibus, omnibus opibus, viribúsque, totâ mente, omni cogitatione & curâ, contentione maximâ. Hic Tobiæ sensus fuit de obsequiis Deo præstandis, quæ, si ardens adsit constantia, è servo non difficulter faciunt amicum.

Rex David quàm familiari ac dulci confidentiâ dixit: Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus. *a* Fruar, obsecro mansuetis moribus tibi amicissimo, ni fallor, probatis. Subitò in angustiis deprehensus exclamat, & suppetias ab amicorum familiarissimo flagitat: Apprehende arma & scutum, & exurge in adjutorium mihi. Effunde frameam, & conclude adversus eos, qui persequuntur me: dic animæ meæ: Salus tua ego sum. *b* Hæc amicorum sunt mutuas inter se operas communicantium.

Ananias Pauli Magister Christo familiarissimus fuisse credendus est. Cùm enim Christus legationem ei demandaret ad Saulum Tarsensem, Ananias grādi prorsus,

&

a *Ps.* 34. *v.* 1.
b *Psal.* 34. *v.* 1. & 2.

& perquàm familiari fiduciâ: Domine, ait, audivi à multis de viro hoc, quanta mala fecerit Sanctis tuis in Hierusalem. Et hic habet potestatem à principibus Sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum. Tergiversatur suaviter legationem hanc obire, & amicam adfert excusationem. Sed non minus amicè Christus: Vade, inquit, vas electionis est mihi iste. a

a *Actor.c.9.v.13.& seqq.*

§. II.

Atque hæc cum Deo familiaritas summi est momenti, fructúsque nobilissimus, quem parit assidua Dei recordatio. Nihil beatius in hoc Orbe tali amicitiâ, cùm duo inter se adeò peramanter, candidè, sincerè, fideliter loquuntur, velut unus aliquis secum ipse: Judicio Siracidæ: Fideli amico nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. a Deus verissimè talis est amicus. Inter homines id rarissimum, vix ullis exemplis commonstrandum. Sed dictis addit Siracides: Amicus fidelis, protectio fortis, qui invenit illum, invenit thesaurum. Amicus fidelis medicamentum vitæ & immortalitatis. Nimirum illud Euripidis decantatissimum:

Amicus in malis amico est gratior
Quàm navigantibus serenitas maris.

Omnibus thesauris pretiosior thesaurus, benevolus & prudens amicus. Quod Darius Rex

a *Eccli.c.6.v.15.*

Rex Perſarum ad Hiſtiæum ſcripſit. Hinc Socrates rectè ſolebat dicere: Vero & bono amico pretioſiorem nullam eſſe poſſeſſionem, nec aliunde plus fructûs & voluptatis capi. itaque præpoſterè illos facere, qui gravius ferant diſpendium pecuniæ, quàm jacturam amicitiæ, quique beneficium clament perditum, quo ſibi conciliarint amicum quovis lucro potiorem. Quem autem, mi Chriſtiane, amicum tibi eliges, qui ſapientior, qui magis benevolus, qui fidelior ſit Deo, aut Domino JESV Dei filio? Amor à Romanis pingebatur juvenis, nunquam enim ſeneſcit amor: veſte lacerâ, cùm enim omnia largiatur aliis, ipſe pauper efficitur: in veſtis limbo ſcriptum erat *Vita & Mors*: in fronte. *Hieme & Æſtate*: Apertum & nudum præferebat latus: in ipſo hæc legebantur verba, *Et longè, & propè*. Hæc Chriſto ex aſſe conveniunt. Immortalis Chriſti vita ſenii eſt expers. Adeò autem liberaliter Chriſtus omnia largiebatur aliis, ut ipſæ veſtes illius ſub cruce ſint diviſæ. In manu Chriſti vita & mors. Amicorum integerrimus, fideliſſimus eſt Chriſtus, hieme, æſtate, omni tempore. Pectus gerit patulum in cruce lanceâ reſeratum. Et longè, & propè Chriſtus eſt, Longè deſerentibus ſe, propè diligentibus ſe. Uti, quod Ambroſius dixit, dormit tepidis, vigilat perfectis.[a] Ergo apparuit benignitas & humanitas Salvatoris noſtri Dei.[b] Phraſi Græcâ: Apparuit amor

R homi-

a *Ambroſ. l. 4. in c. 5. Lucæ propè finem.*
b *Tit. c 3. v. 4.*

hominum. Verissimè Christus non tantùm homines amans, sed amor hominum, qui amicitiâ humana plurimum delectatur.

Hîc quærat nonnemo: Quid est arcana hæc cum Christo, cum Deo familiaritas? Est amor benevolentissimus utrimque cognitus. Explico. Est qui corde sincero ac perfecto quàm potest fidelissimè Deo serviat, & cui servit, quàm integerrimè in omnibus fidat. Hunc talem hominem Dei Potentia, Bonitas, Misericordia, Providentia, Justitia, Sapientia mirificè delectant. Huic ex æquo summè placent omnia Dei decreta, leges, præcepta, constituta; illi omnis Dei tam nutus, quàm permissus gaudio est. Hic animum gerit Deo tam devotum, ut mille orbes, mille capita, millies vitam & fortunas omnes pro Deo relinquere paratissimus sit. Hinc illud medullitus & ex animo sæpius pronuntiat: Deus meus, & omnia. Hunc certè amorem sui Deus novit, qui novit omnia. Ergo amor ille, quem dixi, benevolentissimus jam unâ parte notus est. Sed & parte alterâ sic innotescit. Ille ipse homo beneficiorum divinorum non immemor: Ea, inquit, beneficia in me congessit Deus, tam potenter & suaviter suâ me hactenus providentiâ duxit, ut signorum satis & argumentorum habeam me denique cælo recipiendum, Dei aspectu, summâ beatitudine donandum. Hinc illæ prorumpunt voces: O amantissime Deus, tibi nihil, quod à me petas, negare possum. Dic nutu, & impetrasti. Paratum cor meum, Deus,

Deus, paratum, paratissimum, Domine, quid me vis facere? Hinc in homine illo novum & mirabile lumen oritur. Cui augendo psaltes invitans: Accedite, inquit, ad eum, & illuminamini. *a* Ita prorsus, ita ille quem dixi, inter Deum & hominem amor benevolentissimus utrimque fit cognitus. Hinc arcana, & contra mel omne suavis illa cum Deo familiaritas contrahitur. Cogitari hoc rectiùs, quàm dici potest. Nec contemptorem habet ullum, nisi talia non expertum. Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. *b* In hujus multò suavissimæ familiaritatis notitiam sola ducit experientia.

Sed plebeium illud hîc objeceris: Familiaritas parit contemptum. Hîc neutiquam. Absit metus. Quò quis meliùs Deum, hoc meliùs novit & seipsum. Hinc excitatior in Deum amor, reverentia submissior: hinc major sui despicientia, virtutum omnium caput. Deinde famulus licet hero commendatissimus, non ei tamen ad lubitum, quavis horâ, ad colloquium cum hero ineundum, in conclave licet erumpere. Humani mores hoc non ferunt: At verò cum Deo cujusvis horulæ parte decies ac sæpius, momentis omnibus, & quotiescunque demum lubet, licet colloqui. Vt amici, ac familiares, ut domestici benevolentissimè admittimur. In hanc fiduciã Paulus nos animans: Jam, inquit, non estis hospites & advenæ, sed estis cives Sanctorum, &

a Ps. 33. v. 6.
b Ps. 33. v. 9.

& domestici Dei. *a* Oculi Domini super omnes quidem mortales, sed quod psaltes regius dixit, Oculi Domini super justos. In familiares & amicos singulariter tendunt hi oculi amoris & benevolentiæ pleni. Vultus autem Domini super facientes mala: *b* Vultus terribilis & minarum plenus.

a *Ephes.c.2.v.19.* b *Ps.33 v.16.*

§. III.

Sed quæras, quibus modis, quo aditu hæc cum Deo familiaritas possit contrahi? Aio, triplici: Orationis assiduitate, Voluntatis concordiâ, Rerum omnium communicatione. Primum Oratio. Ea autem *Orationis assiduitas* hîc requiritur, ut de die quàm sæpissimè oremus, imò nunquam à Deo amoveamus oculos, qui sub ipsis negotiis identidem meliore aliquo affectu sunt erigendi. Quâ in re plurimum juverit, vel duas solùm voculas (Domine JESU) continuis, piisque motibus ore aut corde voluere. Exemplum hujus nobilissimum Tobias, qui memor fuit Domini in toto corde suo. *a* Hæc assidua DEI memoria, oratione quàm creberrimâ sed brevi, facilè conservatur, ut follibus prunas iterum, ac iterum, iterúmque animamus ad vitam igneam, ita Deum sæpius cogitando, frequentiùs invocando animum restauramus ad jugem Dei memoriam. Huc ea potissimùm

a *Tob.c.1. v.13.*

mùm ſpectant Apoſtolorum & Chriſti monita: Quoniam oportet ſemper orare, & non deficere. *a* Sine intermiſſione orate. *b* Multum valet deprecatio juſti aſſidua. *c* Hinc tot ac tanti è Dei familiaribus totas horas, totas dies, totas noctes pervigilarunt orando; totam alii vitam inter preces & colloquia cum Deo exegerunt. Fuerunt, qui ſepties interdiu orationem repeterent; alii de die centies; fuerunt, qui centies vel ipsâ nocte precationem reſtaurarent; alii etiam trecenties in preces effuſi Deum venerabantur. Maria Oegniacenſis *d* die uno centies ſupplicare Numini, trecentis plagis corpus lacerare, pane atro famem vexare potiùs, quàm extinguere ſolebat. *e* Orationis aſſiduitas vel geminis ſolùm voculis *f* continuata jucundiſſimam cum Deo familiaritatem conflant.

Alterum, *Voluntatis Concordia*. Idem velle ac nolle amicorum eſt proprium. Mirificè ſolatur & roborat hæc una atque unica cogitatio. Errare non poſſum, ſi ſemper velim, ſempérque nolim, quòd vult & non vult Deus. Et quamvis id neſciam, modò hoc intendam: Volo, quod vult Deus; quod Deus non vult, æquè nolo. Hæc humanæ cum divinâ voluntate concordia, nullis er-

a *Luc. c.* 18 *v.* 1.
b 1. *Theſſ. c.* 5. *v.* 17.
c *Iacobi c.* 5. *v.* 16.
d *Aliis Doignies, vel Ognies.*
e *De hac Surius, alii die* 23. *Iunii.*
f *Domine* JESV.

roribus est obnoxia, aut ipsos errores, si qui interveniant, reddit fructuosos. Christi Domini Mater, Virgo beatissima suam divinæ Voluntati ita subiunxerat, ut si nullus uspiam mortalium commodare operam voluisset filio in crucem agendo, suas ipsa manus, Deo ita volente, admovisset, & suum mater ipsa filium fixisset cruci. Adeò suam attemperaverat divinæ Voluntati. Eruditè dixit Aristoteles: Concordia simile quid esse videtur amicitiæ.a Vbi ergo hæc, quam diximus, animorum ac voluntatum concordia, illic & amicitia.

Tertium, Rerum omnium communicatio: hæc docet de agendis & omittendis cum Deo sermonem priùs conferre, & cum Deo transigere omnia, suas illi necessitates omnes, non ut ignaro, sed ut amicorum fidelissimo detegere, & opem poscere. Ita vicissim Deus non rarò cum suis familiaribus agens: Num celare, ait, potero Abraham, quæ gesturus sum: Perinde si dixisset: Ea mihi cum Abrahamo amicitia est, tantâ inter nos consuetudine conjuncti sumus, ut non possim, quin illi aperiam consilium meum de Sodomâ & Gomorrhâ delendis. Ita quilibet, qui Deo familiaris esse cupit, secum ipse statuat. Deum de re nullâ, nec de intimis quidem & arcanissimis cogitationibus, aut cogitationum umbris celare possum. Quid facturus, imò quid cogitaturus sim per omnem vitam, ab omni æterni-
tate

a *Aristot. parte 3. l. 8. moral. Nicomach. c. 1.*
b *Gen. c. 18. v. 17.*

tate novit; sed ea sibi vult exponi, ut inter nos sit non sermonis tantùm, sed rerum omnium familiarissima communicatio. De his Dei familiaribus Sapientia: Participes facti sunt, ait, amicitiæ Dei. Et in amicitiâ illius delectatio bona. *a* Qui autem, ait Paulus, adhæret Domino, unus spiritus est. *b* Vt igitur in divinam familiaritatem sese insinuet homo, triplex ei accessus patet: Orationis assiduitas, Voluntatis concordia, Rerum omnium communicatio. Amici Numinis, si esse volumus, sumus. Ab Augustini calamo hoc scitum est: Amicus Dei, si voluero, ecce nunc fio. *c*

a *Sap. c. 7 v. 14. & c. 8 v. 18.*
b *1. Cor. c. 6 v. 17.*
c *Aug. l. 8. Confess. c. 6. n. 6. post med.*

CAPVT XIV.

Tobias uterque hostis peccati maximus.

QVàm verè canit psaltes regius: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. *a* Idem Angelus in ædibus Tobiæ pronuntiat: Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ. *b* Qui meditatur & secum agitat, ut peccet; qui modos excogitat, quibus malignè cogitata mandet operi, hoc agit, pugionem acuit,

a *Ps. 10. v. 5.*
b *Tob. c. 12. v. 10.*

acuit, quo animum suum perimat. Qui hominem verberat, vulnerat, occidit, id judice magistratu vel ære luit, vel pelle; qui verò animum suum ita lædit, ut æternum curari non possit; qui eum ita occidit, ut inter mortuos reviviscere, nil ei profuturum sit ad vitam; qui animum gravissimè saucium ad inferos præcipitat, & in flammis sepelit, hostis est animæ suæ capitalissimus. Nullus hominum, sed nec diabolorum ullus ei animæ ita nocere potest, atque is ipse, cujus est anima.

Ideo Tobias pater id filio documenti dedit: Cave, ne aliquando peccato consentias. a Non tantùm nullum committas, sed nec committere in animum inducas. Qui faciunt peccatum, hostes sunt, carnifices, latrones sunt animæ suæ. Duo maximè spectat latro, ut spoliet, ut jugulet. Hoc quivis facit, qui graviùs delinquit; Animam suam & spoliat & jugulat. Quod isthoc capite differendum.

a *Tob. c 4. v. 6.*

§. I.

Qui peccat, animam suam spoliat. Anima divinæ gratiæ non expers velut Attalicâ veste a induta, & gemmis ornata nitet. Hanc vestem, hæc ornamenta diripit, qui mortiferè delinquit, animam omni gratiâ divinâ exuit, omnia prioris temporis promerita perdit. Nam etsi annis priùs quinquaginta

a Guldins Stuck.

quaginta solo pane, modico & fonte tolerasset vitam, inediâ quotidianâ emaciatus, etsi nudos lumbos ferreo strinxisset cingulo, etsi bis quotidie corpus flagris cecidisset, etsi omnes facultates suas in pauperum alimoniam erogasset, etsi diebus singulis, flexis genibus orando septem horas consumpsisset, adeóque ad omnem sese virtutem exercuisset, & promeritorum collegisset plurimum, jam id omne tot annis collectum, unico peccato perditum, omnis gratia Dei, amor omnis extinctus: Dei professus hostis est. O utinam ergo saperent, & intelligerent, *a* quid mali sit gratiâ divinâ spoliari, Dei hostem esse. Quòd si homo divinâ gratiâ spoliatus annos sibi quinquaginta alios sumat, & eadem illa jejunia, rigorésque ceteros vitæ repetat, nil grati obsequii exhibebit Deo, nihil cælestis gaudii emerebitur, dum animæ suæ latro, dum Dei hostis est. Dein commisso peccato vel unico plerunque impetus & furor peccandi non sistitur, ad alia atque alia & graviora proceditur: qui semel ausus est libidinosis cogitationibus assentiri, sæpius audebit; ebrietas semel admissa sæpius admittetur; furtum primum gradus est ad alterum; adulterium semel patratum ad plura provocabit. Felis gustatâ semel aruinâ crebriùs redibit. Ita Rex David adulterii scelere suscepto, mox in homicidii flagitium incidit. Hoc nimirum est peccata nectere peccatis, & catenam texere; unum alteri viam pandit.

 Quem

a Deut, c, 32, v, 29.

Quem diabolus ſemel ſui juris & mancupi fecit, ex uno in aliud crimen facillimè propellit. Hinc non miremur tam fœdas à bonis moribus, ab avitâ pietate ac priſcâ religione defectiones, tam crebra è religioſis familiis transfugia, tam execrabiles à Chriſto ad Satanam tranſitiones. Quiſquis venenatam vitiorum dulcedinem ſemel guſtaverit, ad eandem frequentiùs lingendam revertetur, qui animam in miſerabilem hunc caſum vel ſemel dedit, ſæpius dabit; audacia ſucceſſu primo roboratur. Amicis Chriſti gratulatus pſaltes: Ibunt, inquit, de virtute in virtutem. Sic animæ ſuæ latrones & Dei hoſtes de vitio eunt in vitium: Neque id quiſquam miretur: In letale crimen prolapſus fit infirmiſſimus, & proniſſimus ad lapſum alterum; jam ſcilicet omni gratiâ Dei exutus. Hîc ſumma ad peccandum proclivitas eſt. Et qui per ſe cecidit, per ſe nequit reſurgere, niſi Deus ſingulari excitante, ut vocant, ac præveniente gratiâ dextram porrigat dejecto. Peccatum omni bono ſpoliat.

§. II.

Hic talis homo, quem diximus, Dei gratiâ ſpoliatus longè miſerrimus eſt: nec enim rerum creatarum ulla, nec ullum animal eſſe poteſt tam deteſtabile: infra canem, porcum, felem, ſerpentem eſt. Nam animantes illæ unam naturæ mortem debent, huic geminata mors decreta eſt; prima brevis, immortalis altera; nec infelix ullum

ab

ab hac morte securum habet momentum; singulis horæ partibus ad inferorum fauces obambulat, & ignorat quo puncto temporis eò abripiendus sit. Quis enim novit, an somno, an conflictu, an subito lapsu, an temulentiâ, an defluxione repentinâ obrutus ad judicem, à judice ad supplicium trahatur sempiternum. Æternùm periit, qui è vitâ sic discedit. Sed esto, vigilantem & intelligentem in letali tamen noxâ hærentem mors impetat, nihilominus æternùm periit, ni Deus illi efficacem, quam nominant, resipiscendi gratiam nemini debitam, ultro largiatur. Hæc verè nemo cogitat, nemo; illi omnium minimè, qui maximè deberent.

Hic homo letali noxâ, vel unicâ inquinatus, planè surdus, cæcus, mutus, à malo dæmone obsessus est, haud aliter quàm ille, quem Matthæus, Marcus, Lucas, memorant Christo adductum. a *Surdus* est: quidquid ei spiritalium rerum occinas, quidquid de cæli gaudiis, de tartari tormentis memores; surdo fabulam; non capit à sensibus tam remota. Narra facetias, symposia, choreas, convivia, voluptates, mox utramque aurem porriget; rebus divinis surdus. Nemo miretur dominicis ac festis diebus omnibus omnia templa personare cohortationibus, pæne rumpi pulpita concionatorum clamoribus, acerrimè perstringi vitia, virtutum officia centies, ac sexcen-

R 6 ties

a *Matth.c.12. v.22. Marci c.7. v.32. Luc.c.11. v.14.*

ties inculcari, & interim mutationes morum vix ullas sequi, stare vitia, virtutes eliminari: hoc, inquam, nemo miretur: auditorum plurimi divinâ gratiâ sunt vacui, hinc audientes ista non audiunt, & intelligentes non intelligunt, a surdi sunt, ridentes è concione abeunt.

Ita concionatores cantant quidem, si autem nemo sit, qui saltet, abeunt illi, & rem Deo committunt, illud olim exprobraturi: Cecinimus vobis, & non saltastis; lamentavimus, & non planxistis. b Surdus est, qui gratiâ divinâ vacuus est. Nec surdus tantùm, sed & *Cæcus*; æternitas ei monstratur digito, non expavescit, non tremit, quia nihil videt; monstrantur ei corporis & animi pericula proxima, summa, non horret, quia nihil videt. Judex ei proponitur cernendus sententiam decretoriam brevî pronuntiaturus, æternus ignis depingitur Cæco colores. Nec illum, nec istum metuit, mentis oculos peccando perdidit; Cæcus est. Nec tantùm surdus & cæcus, sed & *Mutus* est: nihil orat, nec orare potest, dum letali noxâ obstrictus est. Nam etsi precatorios orbiculos centies quot mensibus decurrat, libellos precatorios mille evoluat, precationes istæ Deo non sunt acceptæ; peccator ingratus animæ suæ latro, Dei hostis est. Quemadmodum in templo Pharisæus, quia superbus, multum quidem locutus, sed nihil precatus est. Quid rogaverit Deum, ait Augu-

a *Matth. c. 13. v. 13. & 14. Luc. c. 8. v. 10.*
b *Matth. c. 11. v. 17.*

Augustinus, quære in verbis ejus, & nihil invenies. Ascendit orare; noluit Deum rogare, sed se laudare. a Ita homo ille mortifero crimine impeditus nil orat, nisi de peccatis doleat, & resipiscere statuat. Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur. Justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum. b Verùm non *surdus* tantùm, & *cæcus* & *mutus*, sed & à cacodæmone insessus est, qui letali noxâ vinctus, qui Dei gratiâ spoliatus est. Res aperta. Seipsum vendidit & mancipavit diabolo, spectat ad diabolum, qui rem mancipi possidens gloriari potest ac dicere: propriè meus est, à Deo desertus nunc inter meum pecus numeratur: Et certè si vel nutu Deus (sic loquimur) hunc hominem juberet tolli, perditissimus foret, & occisissimus in omnes æternitates. Talis revera est anima, Dei gratiâ spoliata. Spoliat eam mortiferum quodlibet peccatum. Idcirco clamat Oseas: Væ eis, quoniam recesserunt à me vastabuntur. c Sicut urbem hostis vi occupatam incendiis, cædibus, rapinis, deprædationibus, latrociniis miscet: ita diabolus animam suam dolis expugnatam modis miserrimis vastat. Væ eis, cùm recessero ab eis. d Hoc primum peccati nocumentum, *spoliat*.

§. III. Al-

a *Aug. serm. 36. de verbis Dom. circa med.*
b *Ezech. c. 18. v. 20.*
c *Os. c. 7. v. 13.*
d *Os. c. 9. v. 12.*

§. III.

Alterum, *Iugulat*. Qui facit peccatum hostis est animæ suæ, perinde ac si eam gladio confodiat, ita enim unico invidiæ, vel libidinis, vel vindictæ latentissimo etiam crimine occidit. Oraculum istud non fallit: Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur: Omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur: in prævaricatione, quâ prævaricatus est & in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur. Et dixistis: Non est æqua via Domini: Audite ergo domus Israël: Nunquid via mea non est æqua? (æquissima) Viæ vestræ pravæ sunt. Cùm enim averterit se justus à justitiâ suâ, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in injustitiâ, quam operatus est, morietur. *a* Certissimũ: Sicut enim corporis vita, est anima, sic animæ vita est Dei gratia. Hac sublatâ extincta est omnis vita. Quid igitur est peccatum? Animæ mors æterna. E beato Paulo liquet: Stipendia peccati mors. *b* Nil certius, Stipendium peccati, æterna mors animæ. Quandoque etiam corporis prima, æternitatis famula In Babylonio Monarcha id clarum. Balthasari regi dixit Daniel: Appensus es in staterâ, & inventus es minus habens. Eadem nocte interfectus est Balthasar Rex Chaldæus. *c* Idem tot aliis evenit, qui scele-ribus

a *Ezech.c.*18.*v.*20.24.26.
b *Rom.c.*6.*v.*23.
c *Dan.c.*5.*v.*27. & 30.

ribus suis vitam rapuerunt corpori suo, & incurrerunt mortē animæ suæ. Carolus Sigonius illustris scriptor de Occidētis regno memorat, Anastasium Imperatorem non uno flagitio infamem præcipiti morte sublatum. De imminente tamen fato præmonitus est hoc modo. Imperatori secundùm quietem vir terribilis spectandum sese objiciens, & librum manu præferens: *Ecce*, ait,, *ob perversitatem tuam quatuordecim annos vitæ tuæ deleo.* Imperator nonnihil territus, quid sibi hoc somnii vellet studiosissimè indagavit, non tamen mutavit mores. Denique velut ab oraculo responsum, igne pereundum Anastasio. Ille, ut hoc fati genus evaderet, cisternam in palatio meatibus aquarum plurimis fecundam aperuit. Huic inditum nomen, Frigida. Sed frustra humanę sunt molitiones adversus consilia divina. Cum Deo pugnare nimis difficile. Non est, ait Tobias noster, qui effugiat manum tuam. *a* Adfuit demum fatalis hora Cæsari. Fulgoribus & tonitru multiplici cœpit irasci cælum. Anastasius jam à suâmet fulminatus conscientiâ locum ex loco mutavit, & aliam atque aliam lecticam subiens in latebras huc illuc correpsit. Frustra sunt diverticula. Fulmine percussus in regio cubiculo impius imperator occubuit. *b* Stipendium peccati mors animi, & quidem æterna, quam sæpe præit præcipitata mors corporis. Anima quę peccaverit, ipsa morietur,

a *Tob. c. 13. v. 2.*
b *Sigonius de Occidentis imperio, l. 7.*

tur. Quod Chrysostomus expendens: Peccatum, inquit, ita se habet, ut mox atque patratum fuerit, sententiam ferat judex. *a*

Hinc conclusiones istæ: Peccatum morte, & quavis pœnâ, & ipsâ gehennâ gravius multò ac deterius. Vnicum orbis malum, peccatum, malorum omnium & æternæ mortis seminarium. Præstat millies mori, quàm vel semel peccare; suaviùs rogum insilias, quàm peccatum committas. Anselmi dictum est: Si hîc peccati pudorem, & illic cernerem inferni horrorem, me potiùs inferno mergerem, quàm peccato. *b* Ita Ludovicum nonum Galliarum regem etiamnum adolescentem Blancha mater assiduis monitis docebat, mori potiùs, quàm letali culpâ inquinari. Ita Ludovicus Philippo filio inter præceptiones septemdecim hanc dabat secundam: Cave unquam peccatum admittas mortiferum: Omne potiùs feras tormentum quàm tali culpâ offendas Deũ. Ita idea pudicitiæ Susanna: Melius est mihi, ait, absque opere incidere in manus vestras, quàm peccare in conspectu Domini. *c* Ita omnes veri numinis amici sentiebant. Accensam priùs pyram insilire, ipsam potiùs gehennam subire, quàm letali se noxâ obstringere.

Nam eo Deus in peccatum odio fertur, ut Ludovicus Granatensis scriptor religiosissimus

a *Peccantem sequitur excommunicatio latæ sententiæ, ipso facto incurrenda.*

b *Anselm. de similitudinib. cap. penult.*

c *Dan. c. 23. v. 23.*

ſiſſimus litteris hoc conſignarit. Si omnium & Angelorum & hominum intellectus in unum, ſi & lingua omnium in unam conflaretur linguam, nec ille ſatis capere, nec iſta ſatis exprimere poſſet odium, quo Deus proſequitur peccatum. Hinc nemo miretur peccati ſupplicium, mortem æternam. Nemo etiam ſeipſum fallat, & dicat: Quid iſtud adeò magni ſit flagitii, num ideo animæ latro, Dei hoſtis ero? Humana ſunt iſta & parvula.

Ne ſpernamus modica. Luculenta nimiùm exempla in oculis ſunt. Vnicum Luciferi & aſſeclarum ſuperbum Nolo, cùm homini Chriſto nollent ſe ſubmittere, æternis eos flammis addidit. Pomum unicum, quia vetitum, protoplaſtos cum poſteris omnibus in extremas calamitates præcipitavit. Punit Deus omnem à ſe averſionem, quomodocunque demum ea, vel quantulacunque ex cauſsâ fiat, imò quò minus eſt illicii, eò plus eſt delicti & gravior à Deo averſio: Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hoſtes ſunt animæ ſuæ, ſeipſos ſpoliant, jugulant.

Hæc equidem ſcimus, ah ſcimus probiſſimè! hæc nobis centies iterúmque centies occinuntur, cuilibet letali noxæ decretam mortem æternam. Scimus, quod quotidiana nos docent funera, quàm noſtra omnis vita ſit incerta, ſingulis horæ partibus ad interitum fatiſcens, quàm nullum à morte tutum ſit vel momentum. Hæc, inquam, ſcimus, at nihilominus inolitas conſue-

tudines

tudines pravas non emendamus; tam audacter peccamus, perinde si peccatum nullâ lege vetitum sit; tam impudenter & præfractè delinquimus, perinde si Deus non audiat, non cernat delinquentes, nec animi penetralia scrutetur. Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum. *a* Siracides unumquemque nostrûm inclamat: Miserere animæ tuæ placens Deo, & contine, & congrega cor tuum. *b Contine*, quantâ vi potes, à noxiis te abstrahe. *Congrega*, ad salubria teipsum urge ac impelle, thesauriza tibi fundamentum bonum in futurum: apprehende vitam æternam. *c*

a *Ps.* 49 *v.* 22.
b *Eccli. c.* 30. *v.* 24.
c 1. *Tim. c.* 6. *v.* 12. & 19.

CAPUT XV.

Tobias uterque admodum longævus.

DE annis, quos vixit Tobias Senior, divinæ paginæ ita pronuntiant. Postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, & vidit filios nepotum suorum. Completis itaque annis centum duobus, *a* sepultus est honorificè in Ninive. *b* De juniore Tobiâ filio divinus codex asserit: Et completis annis nona-

a *Græca pagina ait vixisse illum annis* 158.
b *Tob. c.* 14. *v.* 2.

nonaginta novem in timore Domini cum gaudio ſepelierunt eum. *a*

Dixerat Tobias parens oculorum uſu jam privatus: Non delectaris in perditionibus noſtris, quia poſt tempeſtatem tranquillum facis, & poſt lacrymationem & fletum, exultationem infundis. Sit nomen tuum, Deus Iſraël, benedictum in ſæcula. *b* O mi amantiſſime Deus, poſt tempeſtatum furias, poſt ventos, grandines, pluvias, poſt fulgores & tonitrua, ſerenum aperis cælum. Ita Deus cum Jobo egit, ita cū amicis ſuis omnibus ſolet agere, non quòd vivendi ſpatium in geminas partes dividat (hic error noſter eſt) ſed poſt tempeſtates & fletum breviſſimæ hujus vitæ, tranquillitatem & gaudia vitæ melioris jubet ſuccedere. Hoc in Tobiâ & paucis aliis velut in ideâ monſtravit, quantum amicis omnibus præmii eſſet largiturus in patriâ, & in ipſo voluptatum loco, qui aliquibus ſuorum tam multum ſolatii & gaudii dediſſet in exilio. De Tobiâ patre dicitur: Reliquum vitæ ſuæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace. *c* Tobias ſanè uterque admodum fuit longævus. Quis eſt homo, qui non vult vitam, qui non diligit dies videre bonos? *d* Anno Chriſtiano 1628. Claudius Deodatus Baſilienſis Pontificis medicus trigeminum volumen edidit Brun-

a *Tob. c. eodem v.* 16.
b *Tob. c.* 3. *v.* 22. *&* 23.
c *Tob. c.* 14. *v.* 4.
d *Pſ.* 33. *v.* 13.

Bruntruti, quo fusè ac eruditè docet, quâ demum ratione vita humana ad annos centum viginti quatuor sit producenda Nobis non licet esse tam disertis. Contractiùs hîc agendum. Geminas ego radices porrigam, quibus vivendi spatium si non ad centesimum vigesimum quartum, in multos certè annos prorogari possit.

§. I.

Illæ, quas dixit, radices vitæ producendæ perutiles non ex Indiâ, nec ex Arabiâ, non à Sinarum regno, nec à Thule ultimâ, sed nec ex Hispaniâ, Cantapi, *a* aut Italiâ inter peregrinas merces adferenda; In cujusvis horto succrescit, imò ante fenestras in testâ fictili exsurgit, uti rusticis sua medicina sebum minus *b* provenit in stramineis tectis. Radici primæ nomen est *Sobrietas*, *Pietas* alteri.

Prima radix utilissima extendendæ vitæ Sobrietas. Res longè certissima, neque hîc congerendis testimoniis opus. *c* Hoc oracula & paginæ divinæ satis abundè pluribus assertionibus dilucidè tradunt. Ad rem Siracides: Propter crapulam, inquit, multi obierunt; qui autem abstinens est, adjiciet vitam *d* Si scias esce aliquid demere, mensæ non necessaria subtrahere, scies, etiam

a *Calecut.*
b Haußwurtz.
c *Vide hîc supra c.* 1. & 4.
d *Eccli.c.* 37. *v.* 24.

etiam annos addere vitæ; parca menſa, longa vita. Quot hominum millia jejuniis, & vigiliis quotidianis ad octogeſimum, ad nonageſimum, & centeſimum, ad plures imò annos pervixerunt. Videte Paulum Thebæum inter Anachoretas primum, cui eadem palma & victum & veſtitum dedit, latex è vicino rivulo ſitim ſedavit. Vir iſte ad annum centeſimum decimum tertium pervenit abſtinendo. A Paulo longiſſimam licebit ſeriem hominum eorum texere, qui unâ & unicâ vitæ ſobrietate admirandam ævi longitudinem ſunt aſſecuti. Hos inter numerandi veniunt, politici, ſacri, docti, indocti, pauperes, opulenti, rureſtres, civici; ſummi, imi, principes, reges, imperatores, Præſules, Pontifices, qui ſobrietate, radice hac ſcienter uſi, inter longævos meruerunt cenſeri. *a* Certiſſimum: vita ſobria, vita diuturna. *b*

Hoc omnium eruditorum placitis firmatur. Ante annos pauculos. *c* Medicorum celeberrimus venuſtè ac eruditè ſuadens: Domine, inquit, ſi teipſum curare velis abſtinentiâ, crede mihi non opus erit ſocculatâ *d* Medicorum Phœbus, Hippocrates, quid ad vitam producendam magis requirit, quàm exercitationem & Abſtinentiam?

a *Horum plurimos nominamus in Pharmaco Pharmacorum de Abſtinentiâ ſingulari libro.*

b *Cæteris paribus.* c *Anno 1623.*

d *Bolus eſt, ut vocant, novum medicinæ genus.*

tiam? Ipſa Hippocratis verba ex ejus aphoriſmis quàm integerrimè adnumerabo. Ita igitur Hippocrates de hac re ſentiens: Non pura corpora, inquit, quantò plus nutries, tantò plus lædes. Ubi cibus præter naturam plus ingeſtus eſt, hic morbum facit.a Platonem in Timæo aſſerentem veneror: Diætâ conveniente initia morborum curare oportet. Eadem mens Celſi eſt: Multi & magni morbi abſtinentiâ & quiete arcentur. Eadem & Chryſoſtomi ſententia eſt: Quod neceſſitatem in edendo excedit, id non alimentum, ſed peſtis & venenum eſt.

Quotidiana hoc docet experientia, quod quivis in ſeipſo facillimè obſervarit, niſi plus æquo ſibi credulus indulgere ſoleat, appetentiæ plerumque avidiùs in noxia ruenti. Quamvis & hic ipſe non ægrè deprehendet, quantæ ſint ſobrietatis vires ad obtinendum longævæ ſenectutis votum.

Nicolaus Serarius è ſcriptis notus ex fide narrat, quod ipſe ſuis & oculis & auribus hauſit memoratu dignum, quodque ad inſtitutum mirè faciat; Ante annos quinque, ait, cùm Vogeſum montem, qui Alſatiam intermedius & Lotharingiam dividit, tranſirem, in Senonenſi cœnobio diverſatus ſum. Cœnobii Abbas ex ejus montis pago longiuſculè diſſito grandem natu ruſticum, qui jam annis pluribus centeſimum exceſſerat, accerſiri & ad menſam dominicam vocari juſſit. Promptè adfuit vocatus, non equo, non ciſio, aut vectabulo uſus; pedes venit

a *Hippo. ſect. 2. aphor. 10. & 17.*

venit incanus viator. Jámque menſa vocabat lotas manus ad epulum. Inter hoſpites ceteros ad prandium aſſedit etiam ille ipſe decrepitus ſenex, abbate ita jubente. Dum prandetur, lautè ac hilariter, dum alia, atque alia fercula inferuntur menſæ, grandævus ille ruſticus limis ea oculis intueri, eſcariam ſeriem illam mirari, ſecum neſcio quid muſſitare, ac muſinari; viſum eſt aliquid deeſſe ſilicernio. Hîc abbas: Mi Pater, ait, (id reverentiæ dedit ſenio) quid dicis? num aliquid deeſt? Effare, juvabimus Cui ſenex: Iſtud enimverò eſt, inquit, quod mecum ipſe loquor: ſi menſam tam offertam ſemper habuiſſem, tamdiu profectò non vixiſſem. Ab omnibus arriſum ſuaviter. Nec unus omnium fuit, qui dicta vellet refellere: Oraculum ex tripode cenſuerunt. Hic ipſe longævus agricola jam abiturus, ſcipionem ſuum Serario monſtrans: Adhuc hodie inquit, hic meus equus ligneus domi me ſiſtet. *a* Rectiſſimè addit Serarius: Nulla hominum viribus peſtis capitalior, nulla longiori vitæ infeſtior ſecuris quàm intemperantia, quam, qui ſectantur, fiunt imbecilles, pallidi, cadaveroſi, tremuli, enerves, antequam ſenes. *b*

a *Serarius in c.14. Joſue, mihi pag. 348.*
b *Ibid. Serar.*

§. II.

De M. Porcio Catone temperantiſſimo ſene Livius: Invicti, ait, cupiditatibus animi

animi erat, & rigidæ innocentiæ: contemptor gratiæ, divitiarum. In parsimoniâ, in patientiâ laboris, periculique, ferrei propè corporis, animique: quem ne senectus quidem, quæ soluit omnia, fregerit: qui sextum & octogesimum annum agens caussam dixerit, ipse pro se oraverit, scripseritque: nonagesimo anno Sergium Galbam ad populi adduxerit judicium.

Ausonii pater escariis deliciis aut intemperanti potu minimè fractus de seipso potuit gloriari.

Nonaginta annos, baculo sine, corpore toto
Exegi, cunctis integer officiis.

Guilielmus Postellus Barensonius de quadam Æthiopum gente: Multi, ait, centum octoginta annos nati etiam operas ditioribus locant *a* Neque desunt in Germaniâ nostrâ longævi, qui vitam ultra centesimum annum produxerunt unâ radice illâ sobrietate. Homo Dilinganus *b* non ita pridem de avi sui senectute ad annum centesimum vigesimum, de proavi ad annum cētesimum quadragesimum propagatâ sanctè testatus est. In Poloniâ Felix a Schrensco Palatinus & Plocensis Præfectus avo suo paterno epitaphium scripsit, quo publicè testatur eum annos centum quadraginta vixisse. *c* Hebræus explorator Caleb ætatis suæ robur, & annos apud Josue ducem expo-

a *Postellus in suâ Cosmographiâ.*
b *Dilinga urbs Sueviæ, Academ. celebris.*
c *Eminentissimus Cardinalis Hosius de ceremoniis c. 91.*

exponens : Quadraginta annorum eram, inquit, quando misit me Moses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram, nuntiavique ei, quod verum videbatur. Hodie octoginta quinque annorum sum, sic valens, ut eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum : illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandum, quàm ad gradiendum. *a* Hîc ingentem possim eorum catalogum conscribere, qui temperantiâ & sobrietate ad ætatem spectatissimam, senectutem summam pervenerunt. *b* Ipsa, inquit Tullius, defectio virium adolescentiæ vitiis efficitur sæpius, quàm senectutis. Libidinosa & intemperans adolescentia effætum corpus tradit senectuti. Arbitror te audire, Scipio, hospes tuus avitus Masinissa, quæ fecit hodie nonaginta annos natus; cùm ingressus iter pedibus sit, in equum omnino non ascendere : nullo imbre, nullo frigore adduci, ut capite operto sit : summam in eo esse corporis siccitatem : itáque exequi omnia regis officia & munera. Potest igitur exercitatio & temperantia etiam in senectute conservare aliquid pristini roboris. *c* Rex Masinissa comessabundus & potator adeò non erat, ut prandere tantùm solitus, quod Frontinus asserit, nam meridie stans vel inambulans ante tabernaculum

S suum

a *Iosue c.14.v.7.& seqq.*

b *Plures nominat Ioan. Rudolphus Camerarius Sylloge seu Centuriâ 2.c.68.*

c *Cic.l.de Senect.*

ſuum in caſtris jentaculum, & prandium, & merendam & cenam & pocemium *a* ſimul ſumpſerit frugali ſanè compendio grandi ſobrietatis encomio. De Spurinnâ exercitationis & temperantiæ obſervantiſſimo ſene Plinius Junior: Apponitur, ait, cena non minùs nitida, quàm frugi. Inde illi poſt ſeptimum & ſeptuageſimum annum, aurium, oculorúmque vigor integer, inde agile & vividum corpus, ſoláque ex ſenectute prudentia. *b*

Galeno medicorum principi ſeptuaginta vitæ annos Suidas, liberaliùs longè Cælius Rhodiginus centum quadraginta tribuit. Eò ætatis venit Galenus, quia crudi nihil guſtavit, arboreis fructibus abſtinuit, ad ſatietatem nec comedit unquam, nec bibit.

Quo minus tam illuſtria ſobrietatis exempla nos æmulari conemur, duo ſunt, quæ retrahant: Incredulitas & aſſuetudo. Non credimus ſobrietate vires firmari, vitam extendi. Ita corpus epulis & potionibus in noſtram perniciem farcimus, vires perdimus, vitam non extendimus. Aut certè ſi credamus ſobrietate valetudinem & vitam conſervari, aſſuetudine contrariâ à victu ſobrio avocamur. Nimirum aliter aſſuevimus; quotidie bis ad præſepe plenum ſtare à puero aſſuefacti ſumus: hæc imò in cunis didicimus, eſcâ ſtabilire ventrem, & famem ut grande malum horrere. Ita malam

a Schlafftrunck.
b *Plinius Iunior l. 3. epiſt. 1, mihi pag. 73.*

lam assuetudinem in quotidianum morem perducimus: Inde sobrietatis leges aut contemnimus ac ridemus, aut certè victi assuetudine, in leges, quas non nescimus esse saluberrimas, assiduè peccamus. Si audes, mi Christiane, cum sapientissimis sapere, si tibi valetudo prospera, si longæva vita cordi est, resiste consuetudini, & imperium sobrietatis tam jucundum senties, quàm fructuosum. Qui abstinens est, adjiciet vitam.

§. III.

Pietas, radix altera prolongandæ vitæ multò aptissima. Affirmatissime dixit Salomon: Timor Domiui apponet dies, & anni impiorum breviabuntur. a Leges divinæ jubent & pollicentur: Honora patrem tuum, & matrem tuam ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. b Virtutis præmium prolixior vita. Hanc ob causam tam sedulo Hebræus sapiens hortatur: Fili mi, ne obliviscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat. Longitudinem enim dierum & annos vitæ, & pacem apponent tibi. c Divinæ paginæ sub oculos constituunt ingentem numerum eorum, qui ob pietatis defectum, quos potuissent, annos minimè attigerunt. Obliti sunt legis divinæ, ideò longitu-

 do

a *Prov.c.10 v.17.*
b *Exodi c.20.v.12.*
c *Prov,c.3.v.1.*

do dierum, & anni vitæ, & pax eis non est apposita. Inter eos Saul, Balthasar, Antiochus, Absalon, alto quidem sanguine reges, sed vario scelere infames ad canos non pervenerunt. Ita Core, Dathan, Abiron, Achitophel, quadraginta duo pueri irrisores Elisæi; quinquaginta, iterumque alii quinquaginta milites cum suis ducibus ad Eliam missi, opulentus, sed fatuus & superbus Nabal quem percussit Dominus & mortuus est. *a* Hos forsitan ad certum calculum revocare liceat, sed totam gentem humanam, quæ Noëmi ævo, aquarum supplicio periit, quis numeret? Tot millena millia, tot milliones hominum, quos Noëticum mare sepeliit, una & sola impietas extinxit. Profligatâ pietate libidines suas secuti vitam egerunt tam fœdam, ut in supplicium illis fuerit non vivere.

Sed omisso hoc infinito hominum numero, quibus vitam ante vitæ finem rapuit impietas, & intemperantia, nosipsi quantos novimus, qui suaviter ad annos septuaginta, octoginta & plures vitam potuissent perducere, si sobriè voluissent vivere. Sed duas illi coluerunt Parcas, Iracundiam & Temulentiam, *a* quæ filum vitæ non tam præciderunt, quàm abruperunt. Ubi crebro pitissatur, ubi livor & excandescentia dominatur, ibi nec sobrietas, nec pietas domi est. Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. *a*

a 2. *Reg.c.*25.*v.*38.

b Trunck vnd Zorn bringen vmbs Leben.

ſuos, a Longitudinem dierum & vitæ annos apponit pietas.

Moſes centum & viginti annorum erat, quando mortuus eſt : non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti ſunt. b Poſthæc mortuus eſt Joſue filius Nun, ſervus Domini, centum & decem annorum. c Ita rex David mortuus eſt in ſenectute bonâ, plenus dierum, d annos natus ſeptuaginta; ex his quadraginta annis imperavit. Ita Tobias pater completis annis centum duobus, deſiit vivere. Tobias filius completis annis nonaginta novem in timore Domini cum gaudio abiit ad plures. e Quid iſtos tótque alios fecit longævos? Geminæ radices illæ, Pietas & Sobrietas. Quid exigat ſobrietas, non ignoramus. Quid velit Pietas, inquirendum.

Salomonis eſt oraculum : Animus gaudens ætatem floridam facit. f Quod Siracides ampliſſimè confirmans : Triſtitiam, inquit, longè expelle à te, multos enim occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illâ. Zelus & iracundia minuunt dies. g Vel è triviis notum, quod veteri metro canitur.

Si vis incolumem, ſi vis te reddere ſanum,
Curas tolle graves, iraſci crede profanum.

S 3 Angores

a *Pſal. 54. v. 24.*
b *Deuter. c. 34. v. 7.*
c *Ioſue c. 24. v. 29.*
d *1. Paralip. c. 29. v. 28.*
e *Tob. c. 14. v. 2. & 16.*
f *Prov. c. 17. v. 22.*
g *Eccli. c. 30. v. 23.*

Angores & mœrores præſentia vitæ mala non mitigant, ſed geminant & duplicant, vires dejiciunt, denique vitam extinguunt. Jucunditas cordis, ait Siracides, hæc eſt vita hominis, & theſaurus ſine defectione ſanctitatis. a Velim, ais, eſſe lætus, modò poſſim. Poteris, ſi volueris. Animus re verâ gaudens & hilaris firmâ lætâque in Deum fiduciâ ſeſe attollit, divino nutu & arbitrio in omnibus acquieſcit. Hæc animi tranquillitas, hæc vera eſt lætitia. Paradigma hujus nobiliſſimum Tobias. Erat is ſenex & æger, ſenectus enim ipſa eſt morbus, erat cæcus, erat egens & pauper facultatibus ereptis, in aulâ regem habebat hoſtem, importunam domi & acerbam conjugem, irriſores cognatos; & tamen non eſt contriſtatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis evenerit ei, ſed immobilis in Dei timore permanſit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ ſuæ. a Ita divinæ voluntati ac providentiæ omnia commiſit, ſe à Deo non penitus deſerendum ſcivit, ita Deo placuiſſe tranquillè tulit, ita reliquum vitæ ſuæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Domini in pace perrexit. Ita prorſus, ita ſanè, non contriſtabit juſtum, quidquid ei acciderit. c Hæc Pietas vera, hæc ſincera eſt lætitia, hæc vita longa. Nam licet quandoque impii diu vivant, non tamen pergunt cum bono profectu timoris Dei in pace;

a *Eccli. Ibid.*
a *Tob. c. 2. v. 13.*
c *Prov. c. 12. v. 21.*

pace; quamvis pii citiùs moriantur, obdormiunt tamen in bonâ senectute. Melior vita bona quàm longa. Satis diu vixit, qui bene vixit. Vita quæ sceleribus impeditur, non vivitur, sed perditur. Præclarè dixit Ambrosius: Insipiens in bello nutritur & in discordiis, justus in senectute bonâ vivit, quia bene senescit: Injustorum autem nemo quamvis cornicibus vivacibus diuturniore vitâ vixerit. Ille ergo bene senescit, qui bene senescit. a Hæc vitæ diuturnitas in omnium est potestate. Ita cuilibet volenti senescere permissum. Miserat Hieronymus ad Paulum Concordiensem centum annorum vegetissimum senem epistolam: in eâ senis optimi sanctos mores, corpus validum, ætatem insolitè prorsus longævam eleganter commendans: Ecce, ait, jam centenus ætatis circulus volvitur: & tu semper præcepta Domini custodiens, futuræ beatitudinem vitæ per præsentia exempla meditaris. Oculi puro lumine vigent: pedes imprimunt certa vestigia: auditus penetrabilis, dentes candidi, vox sonora, corpus solidum, & succi plenum: cani cum rubore discrepant, vires cum ætate dissentiunt. Non memoriæ tenàcitatem, ut in plerisque cernimus, antiquior senecta dissoluit. Non calidi acumen ingenii frigidus sanguis obtundit. Non contractam rugis faciem arata frons exasperat, non deni-

a *Ambros. tom. 1. l. 2. de Abraham c. 9 mihi pag. 335. Hæc in tomo 4. habent editiones aliæ.*

que tremula manus per curvos ceræ tramites errantem ſtylum ducit. Futuræ nobis reſurrectionis virorem in te Dominus oſtendit, ut peccati ſciamus eſſe, quòd ceteri adhuc viventes præmoriuntur in carne; juſtitiæ, quòd tu adoleſcentiam in alienâ ætate mentiris. Et quamquam multis iſtam corporis ſanitatem, etiam peccatoribus evenire videamus: tamen illis hoc diabolus miniſtrat, ut peccent, tibi Dominus præſtat, ut gaudeas. a Videte, obſecro, quàm peritè hîc juvenis centum annorum geminis radicibus illis *Sobrietate*, & *Pietate* ſit uſus ad vitam ultra ſeculum propagandam.

Hæc ergo lætitia prorſus vera, hæc Pietas eſt verè longæva, ita ſuam divinæ Voluntati ſubjungere, ut in eo ſolo ſuaviſſimè acquieſcat, quod Dei nutu conſilióque geritur. Inde nullæ ſuper ullo infortunio audientur querelæ, ſed quæcunque adverſa acciderint, animo vultúque hilari excipientur, Dei conſilium in omnibus approbabitur: Non contriſtabit juſtum, quidquid ei acciderit.

a *Hier.tom.* 1.*epiſt.*21.*ad Paulum Concord, mihi pag.* 55.

CA-

CAPVT XVI.

Tobias uterque in mercenarium suum munificentißimus.

PRiusquam ad finem decurramus, liceat hîc aliquid curiosioris quæstiunculæ movere de Tobiæ cane, de nepotibus, de salario, quod comiti cælesti ab utroque Tobiâ est positum. Quid opus, dixerit quis, tam minuta in codices sacros mittere? cùm è diverso longè majoris ponderis videantur omissa. Paucis ad ista respondendum.

§. I.

Cùm Tobias à paternâ domo non procul abesset: Tunc, ait, historicus sacer, præcurrit canis, qui simul fuerat in viâ, & quasi nuntius adveniens, blandimento suæ caudæ gaudebat. *a* Nec illud videtur grandis momenti. Anna autem sedebat secus viam quotidie in supercilio montis unde respicere poterat de longinquo. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus vidit à longè, & illico agnovit venientem filium suum, curréns que nuntiavit viro suo, dicens: Ecce venit filius tuus. Et consurgens cœcus pater ejus, cœpit offendens pedibus currere, & datâ manu puero occurrit

 obviam

a *Hic canis in colloquio Ratisbonensi latratu suo multum litigii movit Anno 1615.*

obviam filio suo. *a* Nec istud tanti ponderis videri posset, cùm alibi omissa, quæ scire cuperemus, mysteria.

Miratur Simon Cassianus de Dei filio humanam mortalitatem induente, hoc unum ab Evangelii præconibus dictum: *Et Verbum caro factum est.* De Christo nato hoc solum: *Et peperit filium suum primogenitum.* De Christo in crucem acto: *Crucifixerunt eum.* Nos seriem rei gestæ quærimus, & nosse avemus, an in jacente, an verò in erectâ & stante cruce, num tribus aut quatuor clavis sit fixus, myrrharum vinum acerbus an dulcis potus fuerit, quod acriter eruditi litigant. *b* Quis vulnerum in Christo numerus, quot millia spectatorum morienti adfuerint. Plurima sunt ejuscemodi, quæ memoratu digna, & penè necessaria præ minutis aliis videantur fuisse recensenda.

Aio summatim 1. Sunt quamplurima voluminis divini tam sublimia, ut ea verbis nequeant satis attingi Hinc Spiritus divinus sæpe factum, non facti modum enuntiat. 2. Ut enim considerationis promeritum remaneret integrum, magis illa talia cogitari voluit, quàm dici. 3. Ut major daretur locus Fidei. Sic Eucharistiæ arcanum oratione angustâ clausum, ut fides tantò esset valentior, quantò extrinsecus ad

a *Tob c.11 v.5.& seqq.*

b *Eminentissim. Cardinalis Cæsar Baronius, & P. Iacobus Gretserus libro singulari de hac re edito.*

ad eam impulſus eſſet debilior. Fides enim, quod Gregorius dixit, non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. *a*

Quod illa, quæ videntur minutiora, ſpectat, complura ſunt divinis paginis mandata talia. Quàm illud priſcæ legis, non minutum duntaxat, ſed pæne ſordidulum videatur: Habebis locum extra caſtra, ad quem egredieris ad requiſita naturæ, gerens paxillum in balteo, cúmque ſederis, fodies per circuitum, & egeſta humo operies, quo relevatus es. Sed & cauſſam adjungit: Dominus enim tuus ambulat in medio caſtrorum. *b* Quàm accuratè ſcribit Matthæus iter Domini JESV è Betphage in urbem Hieroſolymæ, ubi rami per viam ſparſi, ſubſtratæ venientis pedibus veſtes, cantus plebeii, aſina & aſellus vectaria jumenta, imò & ephippium, Apoſtolorum veſtimenta diligenti calamo conſignantur. *c* Quàm conquiſitè Joannes cæci oculos ſubactâ maſſulâ è luto, & ſalivâ perlitos recenſet? *d* Idem jam redivivum Chriſtum in littore ſtantem, & diſcipulorum naviculam ducentis cubitis ab eo diſſitam, trecentos quinquaginta tres piſces captos annotat cum curâ. *e* Rem miram! Fuit, qui Babylonicæ fornacis flammas velut ad ulnam metiretur, & earum altitudinem qua-

a *Gregor. hom. 26. in Evang.*
b *Deut. c. 23. v. 13.*
c *Matth. c. 21. v. 7. & ſeqq.*
d *Ioan. c. 9. v. 6.*
e *Ioan. c. 21. v. 8.*

draginta novem cubitos pronuntiaret: *a* Fuit igitur, qui cymbæ à ripâ distantiam, fuit qui piscium capturam numeraret, & non fuit, qui Christi flagellati & in crucem acti plagas & vulnera ad aliquem numerum revocaret? Ita Paulus Timotheo Asiæ primati rem vilissimam commendans: Penulam, inquit, quam reliqui Troade apud Carpum, tecum affer, & libros, maximè membranas. *b* De regnis ad Christi disciplinam traducendis agitur, & cura est penulæ? *c* Ita præcurrentem ac blandientem canem historia Tobiæ memorat. Quod observans Ambrosius: Talis, inquit, canis viator, & comes Angeli est, quem Raphaël in libro prophetico non otiosè sibi & Tobiæ filio adjungendum esse putavit. Quando perrexit, ut Asmodæum fugaret, firmaret copulam conjugalem. Memoris enim affectûs gratiâ pellitur dæmonium, stabilitur conjugium. Mutæ itaque bestiæ specie sanctus Raphaël Angelus. Tobiæ juvenis, quem tuendum receperat, ad relationem gratiæ erudiebat affectum. Quis enim non erubescat gratiam bene de se merentibus non referre, cùm videat etiam bestias refugere crimen ingrati? Et illæ impartitæ alimoniæ servant memoriam, non servas salutis acceptæ? Quid nos dignum referimus nostro creatori, cujus cibo vescimur? *d* Nimirum, quod Jobus monet,

a *Dan. c. 3. v. 47.* b *2. Tim. c. 4. v. 13.*
c Aines Regenmäntelins ubrige Sorg.
d *Ambros. tom. 4. l. 6. Hexameron. c. 4. init. mihi pag. 74.*

net, interroga jumenta, & docebunt te; volatilia cæli & indicabunt tibi. [a]

a *Iob c.12.v.7.*

§. II.

Deinde mentionem canis injicit ſacra hiſtoria veritati commendandæ, hæc enim verè ſic geſta, prout narrata ſunt, ne quis adeò admiranda viſum aut figmentum crederet. Iſtas ſuas inſuper figuras, ſignificatus, allegorias habent, quas Doctores ſacri explicant, uti hunc ipſum Tobiæ canem venerabilis Beda ſibi ſumpſit ad humanos mores transferendum, & nos ſuprà de illo plura. [a]

Omnis igitur ſcriptura, Paulo teſte, utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitiâ. [b] Idcirco Chryſoſtomus auditores ſuos ad ſummam reverentiam divinis paginis habendam excitans: Ego autem, inquit, omnes vos obſecro, ne ſimpliciter ea, quæ in ſcripturis ſacris contenta ſunt, tranſeatis. Nihil enim hîc ſcriptum eſt, quod non multas ſenſuum habeat divitias. Quandoquidē divinoſpiritu afflati prophetæ locuti ſunt, ideo uti à ſpiritu ſcripta ingentem in ſe continent theſaurum. Neq; enim vel ſyllaba, vel apiculus eſt in ſacris litteris, in cujus profundo non ſit grandis theſaurus. Atque hoc idem repetens: Neque enim ſyllabam, ait, neque

a *Parte primâ, c. 14.*
b *2. Tim c. 3. v. 16.*

neque apicem in divinâ ſcripturâ præterire oportet.*a*

Ergo & domeſtici canis mentionem injicit divinus codex, ut vel hinc etiam Dei providentia & liberalitas tantò altiùs infigatur pectori. Deus in ſuis famulis remunerandis eſt liberaliſſimus. Anteà in Tobiæ domo mœror & luctus habitabat. Nunc omnia gaudiis referta: nec canis ipſe expers eſt lætitiæ. Quàm facili momento Deus omnia mutat! In luctu & excidio familiæ ſubinde nec canibus parſum, *b* ita communi familiæ lætitiâ nec ipſum canem divina liberalitas vult excluſum. Idcirco etiam Deus hæc in ſpeciem modica conſcribi voluit, ut ad omnia vel minutiſſima quæque vigilantiſſimam Dei providentiam extendi probiſſimè caperemus. De eâ Chriſtus pro concione diſſerens non Eliam à dapiferis corvis nutritum, non Iſraëlis populum, *c* in ſolitudine quadraginta paſtum in exemplum ſtatuit, ſed ad apiculas floſculos, animalcula viliſſima nos amittit. Quæ omnia Deus perinde curat ut maxima. De hoc ad populum perorans Chriſtus: Nónne, inquit, duo paſſeres aſſe *d* væneunt, & unus ex illis

a *Chryſoſtomus tom. 1. in caput 4. Geneſis homilia 21. mihi pagina 125. & in caput 18. Geneſis homilia 42. mihi pagina 296.*

b *David: Si reliquero, ait, de omnibus, quæ ad ipſum pertinent, mingentem ad parietem. 1. Reg. c. 25. v. 28.*

c *Minimum decies ſexies centena millia.*

d *5. obolis.*

illis non cadet in terram ſine patre veſtro. *a* Paſſerculis etiam ita providet Deus, ut eorum nullus ſine certâ Dei deſtinatione involvatur reti. Capis hoc, Chriſtiane? Ergo ſi quis obliquo te oculo ſtringat, verbulo maligno feriat, petulanti manu tangat, exerrante pede trudat, obvio de viâ non cedat; ſi ancilla focaria olus adurat, aut plus æquo carnes ſaliat, aut pultem malè condiat; ſi famulus offam effundat, aut inſcitè vinum infundat; ſi uxor ogganiat, ſi filius non obediat, ſi amicus deſerat, ſi labor non reſpondeat; ſi ſpes deſtituat, ſi feliciter cœptum ſiniſtrè cadat; Cujuſcemodi mille ſolent obtingere quotidie, quæ omnia ſingulàque non minus divinæ Voluntati ac Providentiæ, quàm ſumma rerum momenta ſunt tribuenda; ab illâ ſiquidem origine fluunt. In minimis etiam agnoſcendus Deus, qui illa omnia ab omni æternitate prævidit, & voluit ut eſſent, vel delicti pœna, vel promerendi præmii materia.

Ergo in rebus etiam minutiſſimis ad Dei Providentiam & voluntatem horum omnium originem, & auctorem Deum identidem reſpiciendum, cùm non tantùm non paſſerculus ex aëre, ſed nec capillus è capite, ſed nec foliolum ex arbore defluat, quin Deus ita fieri & prævideril, & voluerit. Vox Chriſti eſt: Amen dico vobis, donec tranſeat cælum & terra, iota unum aut unus apex nō præteribit à lege. Facilius eſt cælum & terram

a Matth. c. 10. v. 29.

ram præterire, quàm de lege unum apicem cadere. *a* Lex æterna voluntas & Providentia divina, nec apice uno falli possunt nec fallere: omnia hoc circulo clausa. Nec ullum punctulum hinc exerrat. Armatura in omnes acerbos casus est optima, assiduè istud animo volutare: Deus ita prævidit, ita voluit, vel ut malè meritum castiget, vel ut bene meritum remuneret.

a *Matth. c. 5. v. 19.*

§. III.

Quod Tobiæ posteros & seros nepotes attinet, ita pagina divina loquitur: Omnem hæreditatem domûs Raguelis ipse percepit, viditque quintam generationem. *a* Prodigium pæne inauditum. Sed calculum ponamus. Tobias junior anno ætatis suæ vigesimo quarto conjugem duxit; annis nonaginta novem universè vixit; mortem obiit anno post Orbem conditum ter millesimo quadringentesimo decimo, post templum Hierosolymis structum trecentis octoginta octo. Ante diem natalem Christi sexcentis quadraginta tribus annis. Additur, quod summè admirandum: Viditque quintam generationem. Ita Tobias junior fuit pater, fuit avus, proavuus, abavus, atavus. *b* Ita

a *Tob. c. 14. v. 15.*

b Waer Vatter/ Anherr/ Anherrens Vatter/ Vhranherr Vhranherrens Vatter/ Er hett Sôhn/ Enigkle/ Enigkles Kinder/ Vr-Enigkl Vr-Enigkles Kinder.

Ita idem habuit filios, habuit nepotes, pronepotes, abnepotes, & atnepotes, idque hoc ordine. Tobias natu minor habuit ſeptem filios, horum primogenitus Eleazar genuit nepotem Nadabum, Nadabus progenuit Salemothum pronepotem; Salemothus progenuit Jadiam abnepotem, Jadias progenuit Nathanaëlem atnepotem: hunc ipſum & priores alios omnes vidit, dum vixit Tobias: ita generationem quintam vivendo attigit. Res prorſus obſtupeſcenda, cui nec ſacra, nec profana, nec Græca, nec Romana, nec barbara hiſtoria geminam probatis tabulis proferre poſſit. Potuiſſe id fieri, cùm ætatis primæ homines octingentos, nongentos annos excederent, nihil eſt dubii, factum eſſe non pronuntiat divinus ſcriptor. De Joſepho Moſes Geneſeos auctor: Et vidit Ephraim filios, inquit, uſque ad tertiam generationem, nimirùm proavus pronepotes. At verò abnepotes & atnepotes non vidit, abavus & atavus non fuit. Admirandum hoc pæne inauditum. Tobiæ hoc ſervatum. Nec enim otiosè id affirmant paginæ ſacræ de pauperum laudatiſſimo benefactore. Non fallax Salomonis oraculum eſt. Anima quæ benedicit, impinguabitur. *a* Quidquid de virtutibus aliis eruditiſſima diſſerant volumina, encomium ſingulare obtinet eleemoſyna. Hic nobiliſſimus Chriſtianæ charitatis actus, *b* ſingulariter placet Deo præ ceteris virtutibus. In eleemo-

a *Prov. c. 11. v. 25.*
b *Ita D. Thom. 2. 2. quæſt. 32. art. 1. concluſ*

eleemosynæ largitorem Deus non liberalis tantùm & effusus, sed liberalissimus, effusissimus est. Pectus divinum thesauris omnibus immensè abundantissimum eleemosynis vult expugnari. Eleemosyna in cælo gratiosissima apud Deum potest omnia. Quisquis id credere potest, id etiam sentire ac experiri potest Non fallunt, nec inaniter promittunt Christi voces: Veruntamen, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. *a* Fiducia magna, inquit Tobias, erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam. Quoniam eleemosyna ab omni peccato (*Ecce omnia munda sunt vobis*) & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. *b* Anima quæ benedicit, impinguabitur. Et en illustrissimũ specimen piæ liberalitatis in utroque Tobiâ.

a *Luc. c.* 11. *v.* 14.

b *Tobiæ c.* 4. *v.* 11. *&* 12.

§. IV.

Tobias minor natu sex hebdomades domo abfuit, quod tempus peregrè consumpsit & in itinere. Hinc suo, quem conduxerat, mercenario Raphaëli Angelo, non nisi quinque nostrates florenos & novem victoriatos debuisset locatæ operæ. *a*

Hoc autem in antecessum non ignoremus. Quod Romanis denarius, hoc Græcis drachma, Italis Julius, Hispanis est Realis, octo

a 5. Gulden vnd 9. Batzen Bottenlohn.

octo trientes, vel crucigeros, aut duos victoriatos pretio æquans. Hinc denarius diurnus tam militum, *a* quàm operarum & mercenariorum merces diurna. Non nescio denarium quandoque novem, imò etiam duodecim crucigeris æstimatum. Pretium tamen denarii consuetum octo crucigeri. Quocirca mercenarii opera sex hebdomadibus impensa florenos quinque, victoriatos novem exigebat. Hanc Angelo mercedem debuit Tobias. Hîc jam liberalitatem parentis & filii mirissimam probè consideremus. Uterque Tobias mercenarium suum vocantes rogare cœperunt, ut dignaretur dimidiam partem omnium, quæ attulerant, acceptam habere. Tres attulit partes filius, eásque sanè opulentas. Pars prima decem talenta, quæ Gabelus sibi commodata reddidit expuncto nomine; sunt hæc sex millia philippeûm. *b* Hoc debitum parens filio exigendum committens: Indico etiam tibi, fili mi, ait, dedisse me decem talenta *c* argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo in Rages civitate Medorū, & chirographum ejus apud me habeo. *d* Hoc igitur nomen Gabelus expedivit. Ita Tobias sex millia philippeorum, seu octo millia florenorū retulit, primam

a *Militare in diem stipendium.*

b 8000. fl. oder 6000. Philipstaler / oder guldithaler / einen für 20. batzen gerechnet.

c *Talentum auri, seu maius habet 6750. philippeos. Talentum argenti, seu minus, habet philippeos 600.*

d *Tob. c. 4. v. 21.*

primam allatorum partem. Pars altera, dos Saræ, quam ei parens dedit Raguel vir inter Medos primarius, cui servi & ancillæ, familia copiosa, multúmque pecoris fuit. Hic in suis facultatibus minimum decem millia florenorum numeravit. Atqui Raguel, quod sacræ paginæ affirmant, de omnibus, quæ possidebat, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit hanc scripturam, ut dimidia pars, quæ supererat, post obitum eorum Tobiæ domino deveniret. *a* Ergo dotis nomine dedit Tobiæ Raguel, quinque millia florenorum,, atque hoc pars altera. Pars tertia allatorum erat supellex, vasa, multum pecoris, servi & ancillæ. Nam, quod sacer historicus tradit: Post septem dies ingressa est Sara, uxor filii ejus, & omnis familia, & pecora sana, & cameli, & pecunia multa uxoris, sed & illa pecunia, quam receperat à Gabelo. *b*

Sumamus igitur ex allatis triplicibus his bonis partem dimidiam hac ratione, ex octo florenorum millibus, millia quatuor, è quinque millibus, duo millia & quingentos florenos subtrahamus. Ergo dimidia pars allatorum erunt sex millia florenorum, & quingenti. Hanc argenti summam obtulerunt mercenario pater atque filius, & rogare cœperunt, ut dignaretur accipere. Honesta sanè merces pro sex hebdomadibus in itinere consumptis sex florenorum millia rependere; supellectilem & pecora non com-

a *Tob.c.8. v.24.*
b *Tob.c.11.v.18.*

computamus. Et tamen neſciverunt eſſe Angelum, quem ſic remuneratum voluerunt.

§. V.

Videte, obſecro, videte liberalitatem ſummam utriuſque Tobiæ, quàm largâ & explicatâ manu, quàm prolixo & munifico animo, quàm benignâ & liberali voluntate in ſuum ſeſe mercenarium effuderint! Tulerunt eum in partem, dimidium omnium, quæ allata fuerant, bonorum offerendo. Tenax alius, præparcus, & ſordidus Nabal florenulos quinque deprompſiſſet, adjeciſſet forſan mercedulam, ſeu ſtipem honorariam non grandem; a & hanc liberalitatem ſuam aut cælo appingendam, aut æternis annalibus dignam cenſuiſſet. Hi duo viri miſericordiæ dimidiam ſummam, tam monetæ, quàm ceterorum beneficâ mente offerunt, idque non verbis ſolùm honorificis, ſed ingenuè, atque ſeriò; nam & precibus agunt, ut bene merentis verecundiam expugnent.

Hinc mira cæli effuſio in hanc familiam, hinc abundantia & felicitas divina; quæ in his tribus potiſſimùm eluxit. 1. Non filios tantùm & nepotes, ſed & nepotum filios pronepotes; ſed & horum filios abnepotes; denique, quod pæne fidem ſuperet, abnepotum filios atnepotes, cum gaudio vidit. 2. Non paternam tantùm & maternam hereditatem

a Trinckgelt.

ditatem adiit, sed & soceri, & socrûs, quibus oculos clausit, ex asse heres fuit. Scriptoris sacri verba sunt: Invenitque eos incolumes in senectute bonâ, & curam eorum gessit, & ipse clausit oculos eorum, & omnem hereditatem domûs Raguelis ipse percepit. *a* Opulentia singularis, & divini favoris spectabile argumentum. 3. Super omnia verò æstimandum illud, quod additur. Omnis cognatio ejus, & omnis generatio ejus, in bonâ vitâ, & in sanctâ conversatione permansit, ut accepti essent tam Deo quàm hominibus, & cunctis habitantibus in terrâ. *b* Elogium multò illustrissimum. Nempe anima, quæ benedicit, impinguabitur. *Benedicere*, Salomoni est, eleemosynam dare. Hinc Origeni, anima benedictionis ea est, quæ in egenos benefica est. Hoc sensu dixit Paulus: Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. *c* Divinis paginis idem est, Benedictio & Eleemosyna. Hinc & Salomon scipsum explicans iisdem monitis, phrasi diversâ: Alii dividunt propria, inquit, & ditiores fiunt: Alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt; Anima, quæ largiter dat, pinguefiet; & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur; *d* & qui satiat pauperes, ipse quoque satiabitur. *e* Ubi eleemosynæ, ibi cælestium donorum copiosæ pluviæ. Hanc ob causam Tobias

a *Tob.c.14.v.15.* b *Ibid.v.17.*
c *2.Cor.c 9.v.6.*
d *Hoc* inebriare *sequentia verba explicant, v.c.11.v.24 & 25.* e *Ita Caietanus legit.*

Tobias filio præcipiens: Quomodo potueris, inquit, ita esto misericors. Si abundes, da plenâ, da utraque manu, abundanter tribue: si difficultate domesticâ labores, & exiguum tibi fuerit, ne dicas: Largiri non est meum: res angusta domi vetat. Da quantum potes, & etiam exiguum libenter impertiri stude. Nihil dispendii habet eleemosyna. Quidquid erogas in egenos lucrum est, thesaurus est expensis nullis minuendus. Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Millies iterúmque millies expendendum illud: Quidquid meis, id mihi fecistis. Manducat Deus panem in cælo, ait Chrysologus, [a] quem pauper acceperit in terrâ. Da ergo panem, da potum, da pecuniam, da vestimentum, si Deum vis habere debitorem, non judicem. Misericordem hominem nescit divinus ignis exurere. Si metuere non vis gehennam, animosè in egenos excute crumenam. Summus eleemosynarum largitor Deus est, cùm æmulatorem videt, sibi similem, suam effigiem videt. Petrus Chrysologus, quem dixi, eleemosynas largiter dandas suadet & convincit brevi hac ratione: Clamat Deus; misericordiam volo homo: da Deo, quod vult, si vis tibi dari à Deo, quod vis. Fratres, prandium nostrum sit pauperis cena, ut Christi mēsa fiat nostrum prandium. Homo, dando pauperi, das tibi, quia, quod pauperi non

a *Petrus Chrysol. serm. 42. mihi pag. 115.*

non dederis, hoc aliis relinquere cogêris. Hoc solum tibi retinebis, quod pauperi dederis.

CAPVT XVII.

Tobias Senior providentiæ ac justitiæ divinæ scientissimus.

VBi Angelus vale supremum dixit, & humanis oculis se subduxit. Tobias cum omni familiâ suâ in terram sese abjecit, & affusus humo continuis tribus horis divinæ bonitati gratias egit. Ita precando trihorium consumpsit. Historicus sacer testatur: Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum. [a] Divinis laudibus finitis, Aperiens Tobias senior os suum, benedixit Dominum, & dixit, Magnus es, Domine, in æternum, & in omnia sæcula regnum tuum: quoniam tu flagellas & salvas; deducis ad inferos, & reducis: & non est, qui effugiat manum tuam. [b]

Oratio hæc quidem succincta, sed sensûs optimi refertissima. Nempe Tobias etsi annis aliquot cæcus, animi tamen oculos in divinæ Providentiæ ac Justitiæ solem assiduè defixerat. Hinc ista succi plena dictio, & vivax æternitatis memoria; *In omnia sæcula regnum tuum.* Singulariter illa veniunt expendenda: Quoniam tu flagellas, & salvas; tu deducis ad inferos, & reducis. Utrumque

a *Tob.c.*12.*v.*22.
b *Tob.c.*13.*v.*1.*&* 2.

trumque hoc dictionis membrum explicatu dignissimum: Quâ ratione Deus non flagellet tantùm & salvet, sed etiam deducat ad inferos, & reducat.

§. I.

Aperiens Tobias senior os suum benedixit Dominum, & dixit, Magnus es Domine in æternum, *quoniam tu flagellas & salvas*. Quid hîc, ais, mi optime Senex, quid loqueris? Deum agnoscere debemus ac venerari Salvatorem, & tu tortorem ac flagellatorem illum asseris? quæ deliramenta sunt ista, quid hæc dicis? sed perseverat senex, *quoniam tu flagellas*. Id quidem verissimum, ait, excrementis hirundinum in oculos defluentibus oculorum usum fuisse mihi ereptum; sed tu, ô Deus hirundines misisti, tu avicularum istarum sordes in oculos derivasti, tu voluisti, ut lumina oculorum amitterem, sicut etiam tu voluisti, ut oculi mei in pristinum restituerentur aspectum, tuo nutu & arbitrio mihi cæco reluxit dies: te volente hactenus inops fueram, eodem te volente jam opes recepi: tu flagellas & salvas. Nihil fit fortuitò, & teste Jobo, Nihil in terrâ sine caussâ fit. a Fortuna inane spectrum, larva picta, puerorum est terriculum: nullæ sunt illius in nos vires. Sermones sunt vanissimi: Huic fortuna favet, huic adversatur, hunc deprimit, hunc attollit.

a *Iob c. 5. vers. 6.*

attollit. Hæc idololatrarum sunt somnia: Deus est, qui facit hæc omnia, aut præcipiendo ut fiant, aut certè permittendo. Deus flagellat, Deus salvat. Augustini ævo fœdus serpebat error Manichæorum, qui duplex aiebant esse principium, bonorum unum, malorum alterum. Delirium & insania. Unum atque unicum est principium, *Deus*, Auctor omnium; bonum & malum ab ipso sunt. Sed quâ tandem ratione auctorem mali constituemus Deum?

Utinam capiamus, quod nunquam inculcari sat potest, geminum esse malum, illud *Culpæ*, istud *Pœnæ* malum appellari. Malum *Culpæ* peccatum est, & quidquid legibus divinis vetitum. Malum *Pœnæ*, fames, sitis, dolores, morbi, tempestates, grandines, eluviones, bella, seditiones, incendia, pestilitas, annonæ caritas, injuriæ, vexationes, tyrannides, & quidquid horum numeraveris. Mala sunt ista, & grandia, sed mala *Pœnæ*, quæ Deus & vult & infligit. Peccata verò seu mala *Culpæ*, quæ plerunque *Pœnæ* malis miscentur, ea permittit Deus, sed volens permittit, cùm impedire possit. Illa verò alia omnia *Pœnæ*, quæ maximè sentimus & dolemus, sunt Pœnæ mala, quæ Deus in nos immittit; Deus, horum omnium Auctor, hæc infert: Deus flagellat. Quod Tertullianus dilucidè asseverans: Ad omnia, inquit, tibi occurrit Deus, idem percutiens, sed & sanans; mortificans, sed & vivificans; humilians, sed & sublimans; condens mala,

sed

ſed & pacem faciens. *a* Res liquida, divinæ paginæ teſtimoniis confirmatiſſima.

Hebræus vates Hieremias urbis Hieroſolymorum deprædationem, famem, vaſtationem, excidium commemorans: Fecit Dominus, inquit, quæ cogitavit, complevit ſermonem ſuum quem pręceperat à diebus antiquis: deſtruxit, & non pepercit, & lætificavit ſuper te inimicum, & exaltavit cornu hoſtium tuorum. Et dicta firmans: Præcipitavit Dominus, inquit, nec pepercit, omnia ſpecioſa Jacob: Deſtruxit in furore ſuo munitiones virginis Juda, & dejecit in terram, polluit regnum & principes ejus. *b* An non hæc ſatis clara? ſed pergens & ingerens clariora: Quis, inquit, eſt iſte, qui dixit, ut fieret, Domino non jubente? Ex ore Altiſſimi non egredientur nec bona, nec mala? *c* Egrediuntur veriſſimè & egreſſura ſunt tam mala, quàm bona ex Altiſſimi ore. Quod & Iſaias apertiſſimè confirmans: Ego Dominus, inquit, & non eſt alter, formans lucem, & creans tenebras; faciens pacem, & creans malum. Ego Dominus faciens hæc omnia. *d* Neque aliter Amos: Si eſt, inquit, malum in civitate, quod Dominus non fecerit. *e* Sed omnium multò clariſ-

T 2 ſimè

a *Tertull. l. 2. contra Marcionem c. 14. mihi pag. 777.*

b *Threnor. c. 2. v. 2. & 17.*

c *Threnor. c. 3. v. 37. & 38.*

d *Iſai. cap. 45. verſ. 6.*

e *Amos c. 3. v. 6.*

fimè' Siracides pronuntiat: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas *a* à Deo ſunt. *b* Quid egemus ultrà teſtibus? Hoc ſanè in adverſis omnibus ſummo eſt ſolatio: habere perſuaſiſſimum, Nihil euenire, cujus Auctor non ſit Deus, omniáque quantumvis gravia mala ab eo nobis attemperari ad noſtram ſalutem, modò noſtram fateamur culpam, ipſius opem imploremus, agnoſcamus clementiam.

In rebus igitur humanis nihil homini cōtingit præter Dei volūtatem, præceptum, ordinationem, ſeu jubentem, ſive permittentem. Quid murmuravit homo vivens, ait Hieremias, vir pro peccatis ſuis? *c* Nos infantes ſtulti modò malam fortunam, modò hanc aut illam provinciam, modò hunc aut illum tyrannum, hunc aut illum hominem perverſum, hujus aut illius imperitiam, ſocordiam, malevolentiam accuſamus, cùm pœnæ mala ſentimus. O fatui! Deus flagellat. Ille Dominus eſt faciens hæc omnia. Homines, hominum peccata, humana imperitia, ſocordia, malevolentia, nequitia, inſtrumentum & flagellum ſeu lorum ſunt, quo Deus, quo divina manus nos cædit: Quid, homo inerudite, ne dicam, ſtolide, contra lorum, quo verberaris, litigas? quid baculo indignaris, quid in flagellum excandeſcis? Illum, qui te flagellat, & flagel-

a *Honeſtas, hoc eſt, Opulentia.*
b *Eccli. cap.* 11. *verſ.* 14.
c *Threnor. c.* 3. *v.* 39.

flagellantis manum attende, huc respice. Deus te flagellat, ad Deum oculos flecte, horum auctorem malorum Deum agnosce. Si istud, mi Christiane, altâ mente capias, nec boni, nec mali quidquam evenire tibi posse, cujus auctor non sit Deus, longè alium in rebus turbidis te geres, adversa omnia non difficulter vinces, à Deo flagellante, ad Deum salvantem confugias, in bonum tibi vertentur omnia. Sed addit Tobias.

§. II.

Tu deducis ad inferos, & reducis. Infernus, si notionem nominis spectemus, est diversus. Nam 1. Locum, quo Deus perduelles suos ignibus æternis cruciat, infernum Lucas appellans: Mortuus est, inquit, & dives, & sepultus est in inferno. *a* Hunc ipsum locum lugubris vox Ecclesiæ designat: In inferno nulla est redemptio. 2. Inferni nomen sortiuntur abominanda scelera; hæc Isaias enumerans: Humiliata es, inquit, usque ad inferos. *b* Synagoga quondam Dei templum, jam lupanar & prostibulum. 3. Infernus appellatur acervata calamitas, ærumnarum cumulus, mare miseriarum. *c* Diversis malis conflictatus David:

a *Luc. c. 16. vers. 22.*

b *Isa. cap. 57. vers. 9.*

c *De hoc inferno meum Gymnasium Patientiæ*, Parte 1. c. 5. §. 5. *Vbi de sacco.*

Circumdederunt me, inquit, dolores mortis, dolores inferni circumdederunt me.a Iis premebatur angustiis, ut jam ad inferos se dejectum crederet. Sed tu, ô Deus, qui flagellas & salvas, tu quoque deducis ad inferos, & reducis. Permittit non rarò Deus ad extremas calamitates, & miserias devolvi suos; hîc demum opitulatricem manum porrigit, educit, consolatur, reficit. Ut sciatur divinæ id potentiæ fuisse non humanæ; Deum esse Dominum creantem hęc omnia. Si quis vitæ suæ periodos inspiciat, facilè deprehendet se quoque ad inferos fuisse non semel dejectum. Subinde is mœror, horror, ægritudo, angor, pavor hominem invadit, ut ab omnibus tam superis, quàm inferis, tam Deo, quàm hominibus sibi videatur desertus; omnia desperationi proxima cēsentur: hic talis ad inferos pręcipitatus est. Malis maximis Rex David septus: Quantas, inquit, ostendisti mihi tribulationes multas & malas: & conversus vivificasti me, & de abyssis terrę iterum reduxisti me.b Est tamen aliquis, imò maximus in hoc inferno spei locus, est ex illo peropportuna redemptio. Deus deducit illuc & reducit. Hinc revocare gradum, & superas evadere ad auras concessum. Nemo ad hos inferos pręcipitatus desperet: ductorem eò Deum habuisse satis est; qui duxerit, reducet. Dominus mortificat, & vivificat; deducit ad inferos, &

a *Psal.* 17. *vers.* 5.
b *Psal.* 70. *vers.* 20.

ros, & reducit: Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat & ſublevat. *a* Hunc luſum Deus cum ſuis luſit ſæpiſſime, bono ſuorum. In Ægypto populum ſuum flagellari, & modis diriſſimis permiſit opprimi, eduxit demum ex hoc inferno. Sed in ipſo egreſſu iterum infernus aliquis Iſraëlem uſſit. Fugienti opponebatur à fronte pelagus, utrinque montes claudebant, à tergo inſequebatur hoſtis Pharao. Jam capti videbantur Hebræi, nemo non occiſiſſimos cenſuiſſet. Vociferabantur illi: Forſitan non erant ſepulchra in Ægypto, ideo tuliſti nos, ut moreremur in ſolitudine &c. Multò melius erat ſervire eis, quàm mori in ſolitudine. *b* Subitò Deus aperuit mare, Filii autē Iſraël, quod Exodus teſtatur, perrexerunt per medium ſicci maris, & aquæ eis erant, quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris: liberavitq; Dominus in die illâ Iſraël de manu Ægyptiorum. *c* Deducti ſunt ad inferos, & reducti.

Bethuliam urbem obſidione arctiſſimâ cinxerat Holofernes, & ad extremam aquæ penuriam redegerat. Nam, quod ſacer hiſtoricus tradit, defecerunt ciſternæ, & collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non eſſet intra civitatem, unde ſatiarentur vel unâ die, quoniam ad menſuram dabatur populis aqua quotidie. *d* At Deus per Juditham viduam

a 1. *Reg.c.*2.*v.*6.*&* 7.
b *Exod.c.*14.*v* 11.*&* 12. c *Ibi.v.*29.*&* 30.
d *Iudith cap.*7.*v.*11.

viduam in arctissimis rebus opportunissimè obsidionem solvit. Deduxit ad inferos, & reduxit.

Quoties Hebræus Rex David jam in ipsis mortis faucibus hærebat, desertus à suis, cinctus ab hostibus, nec ullam effugii rimulam, quâ elaberetur, habere visus; actum de illo dixissent omnes. Ille tamen animo commasculato, & ad Deum erecto: Omnes gentes, exclamat, circuierunt me: Circumdantes circumdederunt me: Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis: Impulsus, eversus sum, ut caderem. Ad inferos deductus clamat, sed denuò reductus, Dominus suscepit me, ait, fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. In tribulatione meâ invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi. Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam. a Deductus ad inferos, & reductus est.

Ipsos etiam suos discipulos Christus ad inferos duxit non semel, sed & reduxit. Mare navigabant discipuli absente Christo. Nox & tenebræ horrorem navigantibus incutiebant, ventus vehemens augebat metum, intumescebat mare, stadiis compluribus navis à littore distabat, & quod omnium maximè terrebat, Christus aberat. Salute igitur jam prope desperatâ Christus aquis inambulans: Ego sum, inquit, nolite timere.

a *Ps. 117. v. 10. & pluribus seqq.*

timere. *a* Deducti sunt ad inferos, & reducti. Eadem discipulorum navicula iis procellis quatiebatur, ut fluctibus operta jamjam mergenda videretur, præsente quidem Christo, sed dormiente. Hinc illi pereuntium clamores, *Perimus*, Jam visa est navicula undis expugnata, jam de salute actum, jam medio se mari natare putaverunt, brevi fluctuum impetu hauriundos. Continuò Christus imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. *b* Deduxit eos Christus ad inferos, & reduxit.

a *Ioan.c.6.v.16.& seqq.*
b *Matth. c.8,v.23.*

§. III.

Quocunque pæne vertamus oculos in hoc Orbe, conjuncta hæc duo *Flagellum* & *Sceptrum* appenso *Tintinnabulo* cernemus. Flagellat Deus & salvat, Deducit ad inferos & reducit: hoc flagrum adumbrat & sceptrum. Inter hæc duo nobis est mediis transeundum. Inter Timorem & Spem, Tormentum & Solatium, Supplicium & Præmium, Luctum & Gaudium, Justitiam & Misericordiam. Hîc medio ibimus tutissimi. 1. Transeundum, inquam, inter Timorem & spem. Jobus sua omnia habens suspecta, & timoris plena: Verebar, inquit, omnia opera mea.*a* Spe tamen erectus: Reposita est, inquit, hæc spes mea in sinu

a *Iob c.9. vers.28.*

meo. *a* 2. Transeundum est inter tormentum & Solatium, Castigari & flagellari non pœnæ tantùm, sed & solatii est: quia etiam filii, haud aliter tractantur. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. *b* Illud Augustini assiduè volvendum animo: Si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorum. 3. Transeundum inter supplicium & præmium. Si labor fatiget, si dolor cruciet, ne frangaris animo, nam plurimum illa emolumenti ferunt, si ferantur toleranter. Placeat, obsecro, flagellum, quia proximum ei est sceptrum. 4. Transeundum inter Luctum & Gaudium. Hæc mixtura luctûs & gaudii omnem vitam obtinet: in luctu sceptrum respice. Scriptus es heres regni; quid est, quòd perhorrescas? age viriliter. In gaudio flagellum intuere, & animum subsultantem contine, nondum evasisti ferulam. *c* 5. Transeundum inter Justitiam & misericordiam. O quantò beatius, nunc jam dum vivimus divinam sentire Justitiam, ut in meliore vitâ obtinere liceat Misericordiam. Isaias pollicitationibus suavissimis: Ad punctum, inquit, in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te: In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordiâ sempiternâ misertus sum tui: dixit

a *Job c.19. v.27.*
b *Heb.c.12. v.6.*
c Du bist der Ruthen noch nit entwachsen.

dixit redemptor Dominus.*a* Flagellum brevi desinet ferire; flagello substituetur sceptrum nunquam eripiendum. Sed ne flagellum & sceptrum, quod monstravimus, excidant memoriâ. Tintinnabulū appendimus, quod identidem flagelli & sceptri aspiciendi cōmonefaciat. Romani veteres in triumphali curru servum collocare consuêrunt, qui coronam lauream supra triumphantis verticem teneret: Ipsi verò currui flagellum & nolam aiunt appensam, quæ duo tacitè monebant; Meminerit triumphator humanæ imbecillitatis & inconstantiæ, ne sibi nimiùm placeret, néve insolesceret, aut superbiret; posse illum eò miseriarum fortunæ ludibriis devolui, ut inter viros tintinnaculos *b* censeatur & ducatur ad supplicium. Augustæ Vendilicorum in turre civicâ *c* ingens campana est, quam Incendiariam, Martiam, Sanguinariam *d* vocant. Hanc viri sex validi pulsant, quotiescunque reus è carcere civico ad capitis supplicium educitur. At verò hæc eadem campana, solennissimo civitatis die, Augusti mensis Principio, *e* cùm urbis proceres,

 Duûm-

a *Is. c. 54. v. 7.*

b *Plauto viri tintinnaculi sunt, qui ducebātur ad supplicium appensâ nolâ, nequis infamicorum occursu, aut tactu contaminaretur.*

c Auff dem Perlathurn.

d Sturm Blutglogg.

e *Primo die Augusti, aut proximo quoque* am Wahltag.

Duûmviri, Septemviri, ſenatores ceteri recens electi è curiâ deſcendunt, pulſatur, eo etiam, ut aiunt, ſignificatu: Meminerint optimates, ſi contra jus fáſque egerint, juſtitiam non parituram, hanc ipſam campanam ſicut aliis reis, furibus, homicidis, latronibus, ita & ipſis ſenatoribus pulſandam. Laudabilis ritus, civilis admonitio.

Nos Chriſtiani Flagellum & Sceptrum meditabundis oculis identidem contueamur; ſi memoria deſtituat, tintinnabulum moneat. Aſſiduè cogitemus illa: Si filii, & hæredes. *a* Si filii, certè & flagellandi. Si compatimur, ut & glorificemur. Si in labore hominum ſumus, ſi cum hominibus & Chriſto flagellamur, *b* cum Chriſto etiam coronabimur. Si commortui ſumus, & convivemus, ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus. *c* Flagellum & Sceptrum nunquam non in oculis ſint. Quoniam tu, ô Deus, flagellas & ſalvas: Tu deducis ad inferos, & reducis. Tranſeundum igitur eſt inter Flagellum & Sceptrum. Deſcendendum eſt ad inferos, ſed inde denuo emergendum. Hac itur ad ſuperos, ubi nulli ampliùs metuendi ſunt inferi.

a *Rom. cap. 8 verſ. 17.*
b *Pſalm 72. verſ. 5.*
c *2. Tim. cap. 2. verſ. 11. & 12.*

CA-

CAPVT XVIII.

Tobias Senior relapsæ in peius Ninives interitum vaticinatus.

TObias Senior cum annum centesimum secundum attigisset vivendo, demum illam Jobi cantilenam canere coactus: Solum mihi superest sepulchrum. *a* Mors ultima linea rerum. Ultimus, sed & optimus morborum medicus Mors. Cùm ergo jam fatalis horula Tobiam vocaret ad plures, ille filium, & filii filios, septem nepotes ad lectulum accersens ita eos cohortari orsus: Propè erit interitus Ninive, inquit; non enim excidit verbum Domini. *b* Vrbs Ninive flagitiis miserè deformata & exosa cælo, ad voces Jonæ cæpit resipiscere, ac grandi conatu Pœnitentiæ luctum exorsa die uno videbatur cælum expugnatura. Annuit benignissimus Deus, & scelerum patratorum gratiam fecit. Sed non duravit hæc Ninives sanctimonia, brevi iterum vitiorum dulcedini Ninive succubuit; in antiquum & in pejus relapsa sunt omnia. O Ninive, quàm bene cæpisti, & quàm non bene finiisti! Scelerum tuorum multitudo ministravit arma Nemesi divinæ. Non potuit tandem non vindicare

a *Iob cap.* 17. *v.* 1.
b *Tob. cap.* 14. *vers.* 6.

dicare Deus in continuatam impietatem tuam. Peribis ô Ninive, peribis, quia voluisti perire. Perditio tua ex te, auxilium tuum in Deo fuerat tantummodo.*a* Hoc Ninives exitium Tobias prævidens vaticinatur: Propè erit interitus Ninive. Idem iis occinendum, qui assiduè in priores noxas relapsi, in eandem insolentiam, in easdem omnino libidines, in eandem temulentiam, in easdem scelerum turpitudines revolvuntur. De his hoc capite ultimo sermo erit. Hîc tria nobis explicanda. 1. Eos qui toties in eadem peccata relabuntur, periculosiùs semper & graviùs relabi. 2. Hos ipsos difficillimè avelli, & ad sanctiores mores retrahi. 3. Deum in illos ipsos severiùs animadvertere ac graviùs punire.

a *Os.c.*13.*v*.9.

§. I.

Relapsus lapsu gravior. Hoc Bernardus eximiè demonstrans: Si, ait, dixerit mihi JESVS: Dimittuntur tibi peccata tua. Nisi ego peccare desiero, quid proderit? Exui tunicam meam, si reinduero eam, quantùm profeci? Si rursus pedes meos, quos laveram, inquinavero, nunquid aliquid lavisse valebit? Sordens omni genere vitiorum jacui diu in luto fæcis: sed erit sine dubio recidenti, quàm jacenti deterius. *a* Ita prorsus est.

a *Bern. serm.* 3. *in Cant. post init. mihi pag.* 737.

est. Nam quisquis pœnitentiâ peractâ non cessat iterum, iterumque pœnitenda facere, ita labitur in pristina, ut semper graviùs relabatur, profundiùs mergatur, damnosiùs involvatur, arctiùs constringatur, dum denique velut ingratus & refractarius à Deo penitus deseratur. Quâ de re ita sentiunt Theologi, His talibus in pristina semper scelera recidentibus efficacissimum auxilium gratiæ Deus subministrat. Si repudient illi, & resistant, non redit amplius tam copiosa gratia, sed suis infelices cupiditatibus permittuntur. Pulsat quidem Deus iteratis monitis, sed una est ultima vocatio, quâ rejectâ, deseruntur cunctatores illi hominum miserrimi. Ita itur & interitur. Quapropter, vociferantur contentissimè diversi: Hodie, si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra.[a] Hodie audite, hodie; nescitis enim an eam cras sitis audituri.

Hos ipsos homines assiduè ad antiqua vitia redeuntes velut digito monstrans Petrus: Hi sunt, inquit, fontes sine aquâ, nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur. [b] Fõtes sunt, inquit, sed aquâ carent. Quemadmodum calens furnus, aut clibanus sine panibus, grandis piscina sine piscibus, ampla cella sine Zytho aut vino, crumena pulchra sine argento vel auro, spatiosus ager sine frumento, magnum penu sine omni esculento nil juvat: ita

a *Ps. 94. v. 8. & Heb. c. 3. v. 15. & c. 4. v. 7.*
b *2. Petri c. 2. v. 17.*

ita illi homines in eadem crimina toties relabentes boni notitiam habent, ſed actione carent; dicunt & non faciunt; multa ſtatuunt, nihil exequuntur; volunt & non volunt: exomologeſin obeunt, ſed peccata nulla corrigunt; ob noxas ſuas ingemiſcunt, ſed mox eaſdem repetunt; deſiderium eorum videri poſſet bonum, niſi eſſet tam frigidum; hortulum ſuum venenatis herbis purgant, ſed radices non extirpant, hinc brevî eadem iterum veneni meſſis ſuccreſcit; meliora ſibi ſæpius proponunt, ſed nihil ſequitur emendationis. Si enim, ait Petrus, refugientes coinquinationes Mundi in cognitione Domini noſtri & Salvatoris JESV Chriſti, his rurſus implicati ſuperantur, facta ſunt eis poſteriora deteriora prioribus Melius enim erat, illis non agnoſcere viam juſtitiæ, quàm poſt agnitionem, retrorſum converti ab eo, quod illis traditum eſt ſancto mandato. Contigit enim eis illud veri proverbii: Canis reverſus ad ſuum vomitum, & ſus lota in volutabro luti. *a*. Petrus ipſemet expertus, multò graviorem eſſe lapſu relapſum. Nam altera Petri negatio gravior erat primâ, tertia gravior ſecundâ. Matthæo teſte, iterum negavit cum juramento. Denique Anatematizare auſus, & deteſtari, quia neſcio, inquit, hominem juſtum, quem dicitis. *b* Relapſus lapſu gravior. Beatus Eligius Noviomenſis Antiſtes

a 2. *Petr. c.* 2. *v.* 21. *&* 22.
b *Matth. c.* 26. *v.* 74. *& Marci c.* 14. *v.* 71.

Antistes rem oculis subjiciens; Crus, inquit, semel fractum difficili curâ restituitur; crus idem alterâ, tertiâque vice contusum difficillimè curatur. Quod Cyrillus etiam confirmans: Animæ, inquit, febricitātio secunda est admodum periculosa. a Peccatum auferre, & peccati affectum non tollere, vanus & sterilis labor. Cicuta d horti centies convulsa, radice stante, centies recrescit, & fertilior. Letalis noxa, cicuta est pestilentissima, hanc millies convelle, recrescet millies, nisi eam stirpitus, & radicitus evellas. Peccati radix, cupiditas & libido peccandi est; nihil agis, nisi radicem hanc sustuleris.

Chrysostomus in eandem hanc curam intentus: Noli peccare, inquit, post veniam, noli vulnerari post curam, noli sordidari post gratiam. Cogita, ô homo graviorem esse culpam, post concessam veniam. c Cicatricem jam obductam refricare, malum vix sanabile. d Si Hebræus rex David adulterium aut homicidium secundo tertióve aulu repetere voluisset, longè aliud à Nathan vate judicium accepisset. Quod diximus, Christi Domini dicta & facta reddunt confirmatissimum. Homini morbido qui annis triginta octo in Salomonis pensili ambu-

a *Cyrill. l. 5. in c. 17. Ioan.*
b Wütterich.
c *Chrysost. hom. de lapsu primi hominis.*
d Gehailten schaden widerumb auffreissen schier ein vnhailbars Vbel.

ambulacro decubuerat, jam persanato dixit Christus: Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. a Adulteræ mulieri crimine jam condonato: Vade, inquit, & jam ampliùs noli peccare. b Relapsus lapsu gravior.

a *Ioan. cap. 5. vers. 14.*
b *Ioan. cap. 8. vers. 11.*

§. II.

II. Relapsi corriguntur ægriùs. Ambrosius disertissimè: Facilius, inquit, inveni, qui innocentiam servaverint, quàm qui congruè egerint pœnitentiam. a Ambrosio non est vera pœnitentia, quæ non est valde seria, & quæ non totum mutat hominem, & ab usque radicibus vitia extirpat. Nam addit: Renuntiandum sæculo est, somno ipsi minùs indulgendum, quàm natura postulet, interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspiriis, sequestrandus orationibus, vivendum ita, ut vitali huic moriamur usui; seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur. Sed eheu, quàm rarum est, ita totum mutari & ab imis radicibus extirpare vitia! a Sed à se dicta explicans Ambrosius: Quendam, ait, adolescentem ferunt post amores meritricios peregrè profectum, & amore abolito regressum, veteri occur-

a *Ambros. tom. 1. l. 2. de Pœnitent. c. 10. mihi pag. 219.*
b *Loco proximè dicto.*

occurrisse dilectæ, quæ ubi non interpellata putaverit se non recognitam, rursus occurrens dixerit: Ego sum; Responderit ille, Sed ego non sum ego. Etenim qui mortui, & sepulti Christo sunt, non debent iterum velut viventes de hoc mundo decernere. Ne tetigeritis, inquit, omnia, quæ sunt ad corruptelam. *a* Nimirum hoc est mutari totum, hoc agere pœnitentiam, hoc ad frugem corrigi. Hoc autem rarum, pæne dixerim, rarissimum est. Hanc ob caussam spiritalis medicus in istud omni cogitatione, curâque incumbat, non tantùm ut sanet ægrum, & à sceleribus liberum dimittat, sed ut sanato ita prospiciat, ne in morbos eosdem recidat. Vicinas igitur peccandi occasiones amoliri studeat, antidota, & alexipharmaca præscribat, sincerè moneat, *b* hunc locum, hos homines cave, hoc sceleris illicium vita; fuge libidinem, fuge, fuge vel omnem libidinis umbram; ita superbiam elide; sic avaritiam coërce; ita invidiam elimina, sic edoma gulam, sic iram comprime, ita socordiam expugna. Resiste diabolo, & fugiet à te. *c* Hac, inquam, ratione medicus spiritalis hominem infirmum servet à relapsu: alioqui frustra est medicina, quam è vestigio comitatur invaletudo pristina.

Hoc apertissimè Christus oculis subji-
ciens:

a *Ibidem.*
b *Pars hæc boni Confessarii est.*
c *Iacobi c.4 v.7.*

ciens: Cùm, inquit, immundus ſpiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquoſa, quærens requiem. Et non inveniens, dicit: Revertar in domum meam unde exivi. Et cùm venerit, invenit eam ſcopis mundatam & ornatam. Tunc vadit & aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi. Et fiunt noviſſima hominis illius pejora prioribus. *a* Satanas ſede ſuâ pulſus non otiatur, dum aliud commodum ſibi hoſpitium indaget. Si nullum reperiat: In meam, inquit, tabernam veterem me recipiam, lautè illuc diverſatus ſum. Et veniens, quod Matthæus teſtatur, invenit eam vacantem. *b* Jam vicit cacodæmon, jam effregit hoſpitium, ſi hominem inveniat otioſum. Otium omnigenæ vitioſitatis ſeminarium. Res certa, ſi vacat domus, diabolo patet. Inter Anachoretas priſcos in proverbii conſuetudinem venit: Otioſus homo à mille diabolis impugnatur; ab uno tantùm laceſſitur is, qui laborat. Domus vacua, diabolo ſacra. Non ſolùm verò vacantem, ſed ſcopis mundatam, obiter, perfunctoriè, negligenter verſam invenit. Cera, pix, ſevum pavimento hærens ſcopis non tollitur, majore vi opus. Vt homo à vitiis reſipiſcens conſtanti ſanctimoniâ veneretur virtutem, ardenti propoſito, decretis opus eſt validiſſimis. Hîc leniter velle, nolentis habet ſpeciem. Scitote, ait Eliachim Sacerdos,

a *Luc. cap.* 11. *verſ.* 34. *& ſeqq.*
b *Matth. cap.* 12. *verſ.* 44.

dos, quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis & orationibus, in conspectu Domini.*a* Tobias immobilis in Dei timore permansit.*b* Dixi, ait David, non movebor in æternum. *c* Voluntate hîc opus robustissimâ. Sed neque vacantem tantùm, & scopis mundatam, sed & ornatam domum invenit hospes ab Orco. Consuetudines malæ, occasiones pristinæ, voluptates aliquantulum omissę pulchro ordine, nonnunquam etiam virtutis specie revertuntur. Non ignoramus honesto nomine culpas prætexere. Quædam sub obtentu civilitatis aut affabilitatis, alia sub prætextu necessitatis liberè peccamus; nonnulla per caussam boni majoris secuturi delinquimus; vix unquam titulus deest erranti. En ornatam domum, quæ avernalem hospitem ultro invitet. Tunc igitur vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & intrantes habitant ibi: Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Hæc relabendi series est. Relapsi difficillimè corriguntur. Intersunt quidem tales rei divinæ, precationes recitant, conciones audiunt, stipem erogant, quandoque etiam jejuniis vacant, ita domum mundant, sed scopis; stat interim inconcussa peccati radix; ad antiqua identidem reditur, sapiunt boleti, quibus assueverunt, placent peccata,

quibus

a *Iudith c.4. vers.12.*
b *Tob. cap.2. vers.14.*
c *Psal, 29. vers.7.*

quibus non ex toto renuntiarunt; veterem retinemus pelliculam Hinc emendatio vera tam rara. Frustra cantharides admoventur, *a* si capitis, vel stomachi, vel hepatis malum non ex integro curetur: Nihil proficiunt unctiones, si lien aut pulmo sit vitiosus. Inveteratum malum non admittit manum medicam, nisi admodum peritam & potentem, quæ mali radicem norit tollere. Qui dedit voluntatem pœnitendi, ait Bernardus, opus est ut addat virtutem continendi, ne iterum pœnitenda, faciámque novissima mea pejora prioribus. *b* Verissimè dixit Augustinus: Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa; nil prosunt lamenta, si replicentur peccata. Ista est, filioli, vera pœnitentia, inquit Augustinus, quando sic convertitur quis, ut non revertatur; quando sic pœnitet, ut non repetat. *c* Sed istud perquam rarum est. Relapsi difficillimè corriguntur.

a Spanisch Mucken ansetzen/ vergebene Arbeit/ wann im Kopff/ Magen/ Lever ein altes Ubel steckt.

b *Bern. serm. 3. in Cant. circa med.*

c *Aug. tom.* 10. *serm.* 3. *de Natali Domini, mihi pag.* 213.

§. III.

Relapsi à Deo severiùs puniuntur. Nobilissimum in eadem semper relabentium paradigma rex Pharao, qui clade tam multiplici affectus, nunquam non rediit ad ingenium,

genium. Quoties auditum illud: Peccavi in Dominum Deum vestrum, & vos; peccavi etiam nunc. Nec tamen desiit peccare. Post aquas in sanguinem mutatas saniùs est locutus Pharao, sed non diu. Post copiosissimas ranarum pluvias doluit, neque hæc diu. Post ciniphum examina resipuit, mox tamen ad suam contumaciam reversus; Post muscarum nimbos, pœnitentiam monstravit, sed minimè diuturnam. Post animalium mortalitatem visus est ad clementiam motus; mox idem, qui antè, fuit. Post ulcerum dolores abitum populo permisit, quem tamen statim revocavit. Post fulgura, grandinem, tonitrua veniam erroris petiit; cessante grandine, errores auxit. Post immissos locustarum exercitus se peccasse fassus est; locustis jam amotis, eadem, quæ priùs, egit, pelliculam veterem retinuit Æthiops. Post triduanas horribiles tenebras mitem sese præbuit, sed in furores pristinos brevî relapsus. Denique post omnia primogenita in Ægypto jugulata videri poterat priorem pertinaciam ac sævitiam omnem emendasse, jam mutatus ex toto: Surgite, ait, & egredimini; ite & immolate Domino, sicut dicitis. a Jam tandem rex alius, rex bonus est. Jurasses Pharaonem immite ac barbarum ingenium omne exuisse, in mores placidos ex integro reformatum. Sed neque nunc tigris ista constantem humanitatem didicit. Vix enim egressus populus, confestim Pharao jam sævior,

a *Exod. c. 12, v. 31.*

quàm

quàm anteà, cum ingenti exercitu ſecutus hoc reperit, quod quæſivit, tam crebri relapſûs certum ſupplicium. Cum copiis ſuis omnibus alto mari ſepultus eſt. Hoc habet.

Ita & Hebræi ipſi capitones duri ad reditum in Ægyptium macellum proniſſimi: Recordamur piſcium, aiunt, quos comedebamus in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique & cepe, & allia. Anima noſtra arida eſt; nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri niſi Man. *a* Deus igitur illis carnes ſubmiſit copioſas, ſed ſanè ſalſas: Nam, adhuc carnes erant in dentibus eorum; & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plagâ magnâ nimis. *b* Diſplicuit Deo tam immoderata carnium appetentia, tam pruriens in Ægyptum redeundi animus jure punitus eſt acerbiùs.

Saul coronatus Proteus, blandus latro, quoties faſſus eſt inſidias, quas genero ſuo Davidi ſtruxerat? quoties delicti veniam rogavit? quoties & lacrymas profudit nequam crocodilus? quoties perſanctè dejerans meliora omnia pollicitus? videri poterat ex toto mutatus, regum mitiſſimus, ſed brevi tempore hic falſæ ſanctimoniæ vultus tenuit: mox luſum priorem luſit, ad ingenium rediit, acerbior in Davidem inſurrexit, hoc tam diu factitavit, & nequitias ejuratas toties repetiit, dum illum Deus denique deſeruit

a *Num. c. 11. verſ. 5. & 6.*
b *Ibidem verſ. 33.*

ſeruit. Jámque infeliciſſimus regum, ſuus ipſe carnifex ſuo ſe gladio peremit. Hoc habet & Saul. Relapſi puniuntur acerbiùs. Hunc luſum Deus aliquanto tempore, velut diſſimulans, tolerat; tandem è deſtinato ferit, & præſcindit improbo luſori ſpatium relabendi, Nolite errare, Deus non irridetur. *a* Amotis jocis ſecum vult agi; impatiens eſt ejuſcemodi luſûs. Quemadmodum ſerius pater poſt filium toties monitum, toties caſtigatum: Abi, ait, abi furcifer in malam crucem, & corvos paſce. Fruſtra eſt omnis paterna caſtigatio tibi admota. Ergo, quam mereris, carnificinam ſubi. *b* Ita hominem Deus deſerentem ſe deſerit, & torquendum cacodæmoni permittit. Ita Semei poſt impetratam veniam relapſus capite punitus eſt. Sit delicto primo venia, fiat & ſecundo forſan gratia, in tertium certa eſt decreta pœna. *c* Primum maledicentiæ flagitium maledico Semei condonatum: at verò cùm rediret, & præſcriptos exeundi fines negligeret, capite luit. Jure illi in os objectum. Tu noſti omne malum, cujus tibi conſcium eſt cor tuum. Reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum. *d* Hoc omnibus in eaſdem identidem noxas relabentibus occinendum: Malitia tua in caput tuum recidit.

V Hoc

a *Gal. cap. 6. verſ. 9.*

b Lauff hin Lecker dem Hencker zu; du thuſt doch kein gut. c Das erſt / vnd das ander gen Hoff / das dritt gen Loch.

d 3. *Reg. cap. 2. verſ. 45.*

Hoc ipſum & Ninives civitatis interitus abundè doceat. Vociferabatur Ionas: Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur. Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum, & prædicaverunt jejunium, & veſtiti ſunt ſaccis à majore, uſque ad minorem. *a* Quis negarit hanc eſſe ſeriam pœnitentiam? Ita profectò evaſerunt pœnam. Sed ô incredibilem ingenii humani nequitiam! Pœnitentia illa tam ſeria minimè fuit diuturna. Brevi priſtinus flagitiorum ſtatus rediit, mali mores denuo ſubrepſerunt, peſſima vetus conſuetudo univerſam poſtliminio civitatem occupavit, antiquum hoc ſuum obtinuerant, edere, bibere, ludere. Paſſus ſecum agi Deus ad humaniſſimam conditionem deſcendit. *b* At ubi vitioſæ vitæ nullus finis, utrâque demum manu cædit, & à ſe profligat. Quod vates Hebræus in re præſenti elocutus: Et Ninive, inquit, quaſi piſcina aquarum aquæ ejus. Diſſipata eſt, & ſciſſa, & dilacerata; & cor tabeſcens, & diſſolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus, & facies omnium eorum ſicut nigredo ollæ. *c* Ita Deus cum quovis homine agit, ſicut cum hac urbe. Monet, minatur, terret, rogat, urget, variam opem ſubminiſtrat. Parere monitus recuſat. Propè eſt interitus Ninives (propè hominis illius.) Non enim excidit verbum Domini. In Juriſconſultorum ſcholis ſcitum eſt annotatu dignum:

a *Ionæ c.* 3. *v.* 4. & 5.
b Gott laſt gar wol mit jhm tådigen/ aber ꝛc.
c *Nahum c.* 2. *v.* 8.

dignum: Duæ vices faciunt consuetudinem & delicta iterata plus puniuntur. Hoc juris ad suum etiam tribunal Deus observat: Delictum iteratum graviùs punit.

Cùm igitur immundus spiritus è veteri tabernâ fuerit exactus, ne, quæso, relinquatur vacans & segniter quieta domus; nemo unquam otietur ex toto; otium diabolo commodissimum est hospitium. Sed nec scopis tantùm mundata sit domus. Pœnitentiâ hîc opus est admodum seriâ, acri de noxis dolore, proposito firmissimo, ut non peccatum solùm, sed & affectus, & radix peccati evellatur: ex integro resipiscendum. Denique ornare tantummodo domum, inanis, sed gratus dæmoni labor est. Itaque illecebræ & occasiones delinquendi omnes sedulò fugiendæ, ne posteriora fiant pejora prioribus, ne post pœnitentiam denuò committantur pœnitenda; ne pristina superbia; ne vetus libido & gula, ne prior invidia & ira, ne cetera omnia in antiquum, & vitiosum chaos revolvantur. Interitus Ninives propè est; Verbum Domini non excidit. Perquam serius, & æqui tenacissimus est, rex qui læditur. Pœnitentiam exigit non perfunctoriam, non inconstantem, aut desultoriam, sed stabilem, & usquequaque firmam. Inanes lacrymæ falsa est pœnitentia, si finis commissi mali, gradus est futuri.

De noxis commissis dole, à committendis cave.

FINIS.

APPROBATIO
R. P. PROVINCIALIS.

POsthumam lucubrationem hanc R. P. HIEREMIÆ DREXELII piæ memoriæ, qui TOBIAS inſcribitur, ab aliquot Deputatis lectam, & approbatam, etiam Ego Wolfgangus Gravenegg, Societatis IESV per Superiorem Germaniam, Præpoſitus Provincialis poteſtate ab Admodum R. P. N. Mutio Vitelleſco, Societatis noſtræ Præpoſito Generali, conceſsâ, in lucem & publicam utilitatem prodire permitto, fidémque manu meâ facio, & officii mei ſigillo conſigno. Ingolſtadii 22. Maii 1640.

Wolfgangus Gravenegg.

SVMMA

SVMMA PRIVILEGII
REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS IV. Dei gratiâ Hispaniarum, Indiarum, &c. Rex Catholicus, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Potentissimus Belgarum Princeps, Diplomate suo Regio sanxit, nequis *Tobiam*, *auctore R. P. Hieremiâ Drexelio Societatis* IESV *Sacerdote*, intra novennium præter *Viduæ Ioannis Cnobbari Typographi Antverpiensis p. m.* voluntatem, in Belgio ullo modo imprimat, aut alibi terrarum impressum, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve exponat. Qui secùs faxit, confiscatione librorum, & aliâ gravi pœnâ mulctabitur, uti latius patet in litteris datis Bruxellæ 9. Januarii an. 1638.

Signat.

COOLS.

ANTVERPIÆ,
Expensis Viduæ JOAN. CNOBBARI,
Sub signo S. Petri.

Anno M. DC. XLII.

Sancta Maria succurr
miseris iuva Pusillanimes

Bartoglius Wasemi
1052 Cen xa x